

**გარემოსდაცვითი განათლებისა და
ცნობიერების დონის შეფასება
ეროვნულ დონეზე**

(კვლევის ანალიტიკური ანგარიში)

2022

სსიპ გარემოსდაცვითი
ინფორმაციისა და
განათლების ცენტრი

შვედეთი
Sverige

სოციალური კვლევისა და ანალიზის ინსტიტუტი
INSTITUTE OF SOCIAL STUDIES AND ANALYSIS

მომზადებულია საქართველოს გახემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის ინიციატივით სოციალური კვლევისა და ანალიზის ინსტიტუტის (ISSA) მიერ, გაეხოს განვითარების პროგრამისა (UNDP) და შვედეთის ხელშეწყობით. გამოთქმული მოსაზრებები ავტორისეულია და შეიძლება ახ ასახავდეს გაეხოს განვითარების პროგრამისა (UNDP) და შვედეთის თვალსაზრისს.

სარჩევი

წინასიტყვაობა	2
კვლევის მეთოდოლოგია	3
თვისებრივი კვლევა	3
რაოდენობრივი კვლევა	4
შემაჯავებელი დასკვნა	6
რაოდენობრივი კვლევის ძირითადი მიზნები	8
ფოკუს-ჯგუფების ძირითადი მიზნები	14
დემოგრაფიული ბლოკი	16
ინდივიდუალური ქცევა	17
კომუნალური სერვისების რაციონალური მოხმარება	17
ბუნებრივი რესურსების რაციონალური მოხმარება	20
სამომხმარებლო საგნების/ნივთების რაციონალური შეძენა/მოხმარება	21
გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება	26
წყლის რესურსების მართვა	28
შავი ზღვის დაცვა და ზღვის გარემოს კარგი ხარისხობრივი მდგომარეობის მიღწევის ხელშეწყობა	32
ატმოსფერული ჰაერის დაცვა	35
მინის რესურსების დაცვა	41
ნარჩენების მართვა	43
მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერება ნარჩენების მართვის პოლიტიკის/სტრატეგიის შესახებ	43
მოსახლეობის ინდივიდუალური ქცევა საყოფაცხოვრებო ნარჩენების რაციონალური მართვის კუთხით	50
სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების მართვა	56
ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები	58
ტყის რესურსების მართვა	59
კლიმატის ცვლილება	61
ბუნებრივი საფრთხეებისა და რისკების მართვა	65
განათლება	67
ექსპერტული გამოკითხვის შედეგები	77
ძირითადი მიგნებები	77
ინფორმაცია კვლევაში მონაწილე ექსპერტების შესახებ	78
გარემოსდაცვითი განათლების არსი	79
გარემოსდაცვით განათლებაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუტები	81
გარემოსდაცვითი განათლების ბენეფიტები / მნიშვნელობა	82
საქართველოში გარემოსდაცვითი განათლების/ცნობიერების დონის შეფასება	84
გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ მოსახლეობის დამოკიდებულება	85

გარემოსდაცვითი განათლება და ცნობიერების დონის ამაღლება ქვეყნის მდგრადი განვითარების და არსებული გარემოსდაცვითი პოლიტიკის მიზნების შესრულებისათვის მნიშვნელოვანი წინაპირობაა. გარემოსდაცვითი განათლება წარმოადგენს მულტიდისციპლინურ სწავლებას, რომლის მიზნები, ამოცანები და პრინციპები პირველად ჩამოყალიბდა ბელგრადის 1975 წლის ქარტიაში, რომლის განვითარება მოხდა 1977 წელს ქ. თბილისში გამართულ პირველ საერთაშორისო სამთავრობოთაშორისო კონფერენციაზე “გარემოსდაცვითი განათლების შესახებ”. კონფერენციაზე მომზადდა “თბილისის დეკლარაცია”, რომელშიც ჩამოყალიბდა ფორმალური და არაფორმალური გარემოსდაცვითი განათლების სისტემის სტრუქტურა როგორც ადგილობრივ, ასევე ეროვნულ და საერთაშორისო დონეებზე. ასევე, ნათლად განისაზღვრა გარემოსდაცვითი განათლება, როგორც „სასწავლო პროცესი, რომელიც იწვევს ადამიანის ცოდნისა და ცნობიერების დონის ამაღლებას გარემოსა და მასთან დაკავშირებული გამოწვევების შესახებ, ავითარებს აუცილებელ უნარებს და ექსპერტულ ცოდნას გამომწვევების გადასაჭრელად და სტიმულირებას უწევს მიდგომებს, მოტივაციებსა და ნაკისრ ვალდებულებებს, რათა მიღებულ იქნეს კარგად არგუმენტირებული გადაწყვეტილებები და განხორციელდეს პასუხისმგებლიანი ქმედებები”.

გარემოსდაცვითი განათლება მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს საქართველოს მთავრობის პროგრამულ დოკუმენტებში, რომლებიც მიზნად ისახავს გარემოსდაცვითი განათლების ხელშეწყობისა და გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებისკენ მიმართული ღონისძიებების განხორციელებას და რაც მთავარია, განათლების ყველა საფეხურზე გარემოსდაცვითი საკითხების ინტეგრირებას.

საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის საქმიანობის ერთ-ერთი მთავარი მიმართულება, სწორედ გარემოსდაცვითი განათლების ხელშეწყობაა ქვეყნის მასშტაბით, რაც გულისხმობს სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფებზე მორგებული პროგრამებისა და აქტივობების განხორციელებას/დანერგვას. ამ გზით, ცენტრი უზრუნველყოფს გაზიარებული ცოდნის საფუძველზე საზოგადოებაში გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებას და საქართველოს მოქალაქეებში გარემოსდაცვითი უნარ-ჩვევების ჩამოყალიბებას.

2014 წელს გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის მიერ „გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების“ (GIZ) მხარდაჭერით განხორციელდა მცირე მასშტაბის კვლევა, რომლის ფარგლებშიც შეფასდა გარემოსდაცვითი განათლება საქართველოს ფორმალური და არაფორმალური განათლების სექტორში და გამოვლინდა მიღწევები და საჭიროებები.

2022 წელს, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის მიერ გაეროს განვითარების პროგრამის (UNDP) და შვედეთის მთავრობის მხარდაჭერით, განხორციელდა წინამდებარე კვლევა „გარემოსდაცვითი განათლებისა და ცნობიერების დონის შეფასება ეროვნულ დონეზე“. კვლევის მიზანს წარმოადგენს გარემოსდაცვითი განათლებისა და ცნობიერების დონის ამაღლების მიმართულებით პროგრამების შემუშავება და განხორციელება მონაცემებზე, იდენტიფიცირებულ საჭიროებებსა და რეკომენდაციებზე დაყრდნობით.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევა „გაუმჯობესებელი განათლებისა და ცნობიერების დონის შეფასება ეროვნულ დონეზე“ მიზნად ისახავდა ქვეყანაში გაუმჯობესებელი და ეკოლოგიურ საკითხებთან მიმართებით მოსახლეობის ცოდნის, ინფორმირებულობისა და განათლების დონის/ხარისხის შეფასებას. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად კვლევის ფარგლებში შემუშავდა შემდეგი ამოცანები:

- გაუმჯობესებელი განათლებისა და ცნობიერების შესახებ საქართველოს მოსახლეობის ცოდნის შეფასება
- გაუმჯობესებელი განათლებისა და ცნობიერების შესახებ საქართველოს მოსახლეობის დამოკიდებულებების შესწავლა
- გაუმჯობესებელი განათლებისა და ცნობიერების კონტექსტში საქართველოს მოსახლეობის ქცევითი პრაქტიკის ანალიზი

ზემოაღნიშნული მიზნისა და ამოცანების სრულყოფილად მისაღწევად/შესასწავლად გამოყენებულ იქნა, როგორც თვისებრივი, ისე რაოდენობრივი კვლევის მეთოდები.

თვისებრივი კვლევა

თვისებრივმა კვლევამ მოიცვა სიღრმისეული ინტერვიუები და ფოკუს-ჯგუფები. ჯამში ჩატარდა **7 ფოკუს-ჯგუფი** და **15 სიღრმისეული ინტერვიუ**. კვლევის აღნიშნული მეთოდების გამოყენებით, გაუმჯობესებელი საკითხებით დაინტერესებული მხარეების (stakeholders) მოსაზრებების, დამოკიდებულებების შესწავლა და გაანალიზება განხორციელდა. „გაუმჯობესებელი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრთან“ შეთანხმებით განისაზღვრა კვლევის სამიზნე ჯგუფები. რესპონდენტები შეირჩნენ მიზნობრივად.

ფოკუს-ჯგუფებისთვის სამიზნე ჯგუფები ორად დაიყო - ა) გაუმჯობესებელი მდგომარეობის თვალსაზრისით სენსიტიური დასახლებების მცხოვრებლები, რომლებიც გაუმჯობესებელი მდგომარეობის მქონე წყაროს/წყაროების უშუალო ზეგავლენის ქვეშ ექცევიან და ბ) გაუმჯობესებელი მდგომარეობის თვალსაზრისით ნაკლებად სენსიტიური დასახლებების მცხოვრებლები. ეს დაყოფა ეყრდნობა 2022-2026 წლებისთვის საქართველოს გაუმჯობესებელი დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნულ პროგრამას (NEAP 4) და 2014-2017 წწ. გაუმჯობესებელი მდგომარეობის შესახებ ეროვნულ მოხსენებას. ცხრილში #ა იხილეთ ფოკუს-ჯგუფების გადანაწილება დასახლების ტიპის მიხედვით:

ცხრილი #ა - ფოკუს-ჯგუფების გადანაწილება დასახლების ტიპის მიხედვით

#	სამიზნე ჯგუფი	დასახლების ტიპი	ფოკუს-ჯგუფების რაოდენობა
1	გაუმჯობესებელი მდგომარეობის თვალსაზრისით სენსიტიური დასახლებების მცხოვრებლები, რომლებიც გაუმჯობესებელი მდგომარეობის მქონე წყაროს/წყაროების უშუალო ზეგავლენის ქვეშ ექცევიან	ქალაქი	1
		ქალაქი	1
		სოფელი	1
2	გაუმჯობესებელი მდგომარეობის თვალსაზრისით ნაკლებად სენსიტიური დასახლებების მცხოვრებლები	სოფელი	1
		სოფელი	1
		ქალაქი	1
		მალაღმთიანი, საზღვრისპირა და გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლები	1

პროექტის ფარგლებში ჩატარებულ ფოკუს-ჯგუფებში მონაწილეობა 44-მა რესპონდენტმა მიიღო. ფოკუს-ჯგუფები დაახლოებით 1.5-2 საათი გაგრძელდა და თითოეულში მონაწილეობდა 6-8 რესპონდენტი. რესპონდენტების თანხმობის საფუძველზე, მოხდა ფოკუს-ჯგუფების როგორც აუდიო, ისე ვიდეო ჩანაწერის გაკეთება.

სიღრმისეული ინტერვიუები ჩატარდა იმ ექსპერტებთან, რომლებიც გაუმჯობესებელი მიმართულებით საქმიანობენ. ცხრილში #ბ იხილეთ ექსპერტული ინტერვიუების გადანაწილება მათი საქმიანობის მიხედვით.

ცხიდი #ბ - ექსპერტული ინტერვიუების გადანიშნება მათი საქმიანობის მიხედვით

#	ექსპერტები საქმიანობის მიხედვით	ინტერვიუების რაოდენობები
1	იმ ორგანიზაციების ექსპერტები, რომლებიც საქმიანობენ გარემოსდაცვითი განათლების მიმართულებით	3
2	ე.წ. Watch dog ორგანიზაციების ექსპერტები, რომლებიც გარემოს დაცვაზე ზედამხედველობას ახორციელებენ	2
3	გარემოს დამცველ აქტივისტთა ჯგუფი	1
4	განვითარებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციების წარმომადგენლები, რომლებიც ეხმარებიან სახელმწიფო უწყებებს ფუნქციების უკეთ შესრულებაში	2
5	აკადემიური და ზოგადი განათლების სფეროს წარმომადგენლები	2
6	გარემოს დაცვაზე პასუხისმგებელი სახელმწიფო დაწესებულებების წარმომადგენლები	3
7	კერძო საკონსულტაციო კომპანიები, რომლებიც მსხვილ კომპანიებს აწვდიან მომსახურებას	2

ფოკუს-ჯგუფები და სიღრმისეული ინტერვიუები ჩატარდა დისტანციურად, ონლაინ პლატფორმა Zoom-ის გამოყენებით.

ფოკუს-ჯგუფების ჩანაწერებისა და ჩაღრმავებული ინტერვიუების საფუძველზე მომზადდა ტრანსკრიპტები, კონფიდენციალობის პრინციპის დაცვით. ტრანსკრიპტები ტექნიკურად მოწესრიგდა და გაანალიზდა ისეთი ფაზების სახით, როგორებიცაა: დაჯგუფება, კოდირება და კატეგორიზაცია, ლოკალური და ინკლუზიური ინტეგრაცია.

რაოდენობრივი კვლევა

რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში, საქართველოს ყველა რეგიონის (ოკუპირებული ტერიტორიების გარდა) მოსახლეობა გამოიკითხა. გამოკითხვაში სულ **1500 რესპონდენტი** მონაწილეობდა, რამაც უზრუნველყო ეროვნულ დონეზე (თბილისი და საქართველოს ყველა რეგიონი) სტატისტიკურად რეპრეზენტატიული გამოკითხვა 2.5%-იანი ცდომილებით მთელი შერჩევისთვის.

რაც შეეხება შერჩევის დიზაინს, კვლევის ფარგლებში გამოყენებულ იქნა ალბათური შერჩევის მეთოდი - კლასტერული შერჩევა წინასწარი სტრატეგიკაციით. სტრატეგად განისაზღვრა საქართველოს რეგიონები. სტრატეგიკაციის შემდეგ განხორციელდა კლასტერიზაციის პროცესი, რომლის დროსაც იდენტიფიცირდა შერჩევის პირველადი (PSU), მეორადი (SSU) და საბოლოო (FSU) ერთეულები.

- **პირველადი შერჩევის ერთეული (PSU):** პირველადი შერჩევის ერთეულს წარმოადგენდა საარჩევნო უბნები.
- **მეორადი შერჩევის ერთეული (SSU):** SSU-ად განისაზღვრა შინამეურნეობა. მათი შერჩევა, PSU-ების ფარგლებში, ე.წ. „შემთხვევითი ხეგვიდის“ მეთოდით განხორციელდა. პირველი ოჯახი შეირჩა „ბიმაჲ“, ხოლო ყოველი მომდევნო ოჯახი ე.წ. „ბიჯის“ (step) მიხედვით.
- **საბოლოო შერჩევის ერთეული (FSU):** საბოლოო შერჩევის ერთეულს წარმოადგენდა რესპონდენტი. რესპონდენტი ოჯახებში შეირჩა შემთხვევითი წესით, ე.წ. „კიშის ცხიდი“ (Kish Table) გამოყენებით, რამაც შინამეურნეობის რიგითობის და მისი სრულწლოვანი წევრების ზომის მიხედვით ოჯახში გამოსაკითხი კონკრეტული წევრის განსაზღვრის შესაძლებლობა უზრუნველყო.

რაოდენობრივი კვლევის ფარგლებში 95%-იანი სანდოობის დონეზე მაქსიმუმ 5%-იანი ცდომილებით გამოიკითხნენ სხვადასხვა ასაკის, სქესის, განათლების დონისა და შშმ პირის სტატუსის მქონე რესპონდენტები. პროექტში განსაზღვრული ჯგუფების მიხედვით რესპონდენტთა გადანიშნება იხილეთ ცხრილში #გ.

ცხიდი #გ - პიოქტში განსაზღვრული ჯგუფების მიხედვით რესპონდენტთა გადანიშნება

საქართველო	ინტერვიუების რაოდენობა	ცდომილება (95%-იანი სანდოობის დონე)
ქალაქი/სოფელი (I ვარიანტი):	1500	2.5%
ქალაქი (თბილისის ჩათვლით)	850	3.4%
სოფელი	650	3.8%
ქალაქი/სოფელი (II ვარიანტი):	1,500	2.5%
ქალაქი (თბილისის გარდა)	405	4.9%

საქართველო	ინტერვიუების რაოდენობა	ცდომილება (95%-იანი სანდოობის დონე)
სოფელი	650	3.8%
თბილისი	445	4.6%
ასაკი:		
18-29	380	5.0%
30-54	620	3.9%
>=55	500	4.4%
სქესი:		
მამაკაცი	695	3.7%
ქალი	805	3.5%
შშმ პირები - საქართველო	366	5.0%
განათლება:		
სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი	449	4.6%
არასრული უმაღლესი განათლება/ტექნიკური განათლება	395	4.9%
არასრული და სრული საშუალო განათლება	656	3.8%

რაოდენობრივი კვლევის მონაცემების შეგროვება განხორციელდა პირისპირ ინტერვიუების მეშვეობით. **პირისპირი ინტერვიუებისთვის** შემუშავდა კითხვარის ელექტრონული ვერსია ODK სისტემის („Open Data Kit“) გამოყენებით.

მასობრივი გამოკითხვის პირველადი მონაცემები დამუშავდა და გაანალიზდა, როგორც უნივარიაციული (სიხშირული განაწილება, ცენტრალური ტენდენციის საზომები), ისე ბივარიაციული (კროსტაბულაცია, კორელაცია) და მულტივარიაციული (რეგრესული და ფაქტორული ანალიზი) მეთოდების საფუძველზე.

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ საქართველოს მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერება და შესაბამისი ქცევაც ბევრი მიმართულებით ადეკვატურია; თუმცა, გამოიკვეთა საყურადღებო მიმართულებები:

1. კომუნალური მომსახურებით სარგებლობისას ზოგიერთი ჩვევა ნაკლებად მისაღებია გარემოსდაცვითი დამოკიდებულების თვალსაზრისით: მაგალითად, არ არის პოპულარული ელექტროენერჯის დაზოგვის მიზნით თბილი ტანსაცმლის ჩაცმა გამათბობლის ჩართვის სანაცვლოდ, მაცივრის კარის დაკეტვა პროდუქტის შერჩევამდე და სხვა. კიდევ უფრო პრობლემატურია სასმელი წლის რესურსების დაზოგვა (მაგალითად, ყოველი მეორე გამოკითხული არასდროს კეტავს ონკანს, როდესაც კბილებს იხეხავს).
2. მიუხედავად იმისა, რომ უმრავლესობა, როცა ეს შესაძლებელია, იყენებს საზოგადოებრივ ტრანსპორტს (კერძო მანქანის ნაცვლად), ყოველდღიურად კერძო მანქანის მომხმარებელთა წილი (18%), აჭარბებს საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მომხმარებელთა წილს (13%).
3. სამომხმარებლო ნივთების (მაგ., პროდუქტების) შეძენისას, ყოველი მეორე რესპონდენტი არ იყენებს საკუთარ ჩანთას და არ აქცევს ყურადღებას იმას, რამდენად ზედმეტად შეფუთულია ნივთი.
4. მოსახლეობა წყალს არ აღიქვამს როგორც ეკონომიკურ საქონელს და ეწინააღმდეგება წყალზე (როგორც სასმელზე, ისე სარწყავზე) გადასახადის დაწესებას. ამასთან, მესამედი ვერ აცნობიერებს, რომ მდინარეების დაბინძურება საფრთხეს უქმნის წყლის რესურსებს.
5. ყოველი მესამე რესპონდენტი ეწინააღმდეგება შავ ზღვაში თევზის მოპოვების ლიცენზირებას და აღრიცხვას, თუ საქმე არ ეხება სამრეწველო თევზჭერას.
6. მიწის რესურსების დაცვის კუთხით, მოსახლეობის უმრავლესობა ემხრობა: ა) სასოფლო-სამეურნეო მიწისა და ბ) საძოვრების შეუზღუდავად, არარეგლამენტირებულად გამოყენებას.
7. საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის თვალსაზრისით, რესპონდენტების მნიშვნელოვან ნაწილს გამოსავლად მიაჩნია დამატებითი ნაგავსაყრელების შექმნა, დაუშვებლად თვლის ნარჩენების გადამუშავებას (ანტისანიტარულობის მიზეზით) და ფიქრობს, რომ მდინარეებს აქვს ნარჩენებისგან თვითგანმენდის უნარი.
8. ყოველი მეოთხე გამოკითხული აცხადებს, რომ საყოფაცხოვრებო ნარჩენებს წვავს და ამ გზით იცილებს მათ თავიდან.
9. რესპონდენტთა 30%-ის აზრით, სასუქების გამოყენებას სოფლის მეურნეობაში ალტერნატივა არ გააჩნია (სასოფლო დასახლებებში ეს განწყობა კიდევ უფრო გამოკვეთილია).
10. ყოველი მეოთხე გამოკითხული თვლის, რომ ა) კერძო მესაკუთრეს უნდა ჰქონდეს უფლება, საკუთარი მიწა ნებისმიერი მიზნით გამოიყენოს (შესაბამისად, მშენებლობაზე ნებართვის მიღების პროცედურები უნდა გამარტივდეს); ბ) ეკოლოგიური ცვლილებების მიუხედავად, მდინარის კალაპოტზე ჰესების მშენებლობა გამართლებულია ელ. ენერჯის წყაროების წარმოქმნის გამო.

აღსანიშნავია, რომ, ერთი მხრივ, გარემოსდაცვითი ცნობიერების ქონა ყოველთვის არ კონვერტირდება შესაბამის ქცევებში, ხოლო, მეორე მხრივ, გარემოსდაცვითი ქცევა ყოველთვის არ არის რელევანტური ცნობიერების გამოვლინება. გარემოსდაცვით ცნობიერებასა და ქცევას შორის შეიძლება არსებობდეს ბარიერები, რომლებიც მათ დაკავშირებას ხელს უშლის. კვლევა აჩვენებს, რომ ასეთი სოციალური ბარიერები შეიძლება იყოს **ეკონომიკური ფაქტორი** (სიღარიბე) ან **გარემოსდაცვითი პოლიტიკა** (მაგალითად, ფეხით სიარული შეიძლება არც იყოს ეკონომიკური გამოხატულება, არამედ გამოწვეული იყოს საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ნაკლებობის მწვავე პრობლემით; ანდა, ვინმე ეწინააღმდეგებოდეს წყლის რესურსებზე გადასახადების დაწესებას არა იმიტომ, რომ ეს სწორად არ მიაჩნია, არამედ იმიტომ, რომ ღარიბია და წყალზე გადასახადი ფინანსურ ტვირთად დააწვება).

კვლევამ ასევე გამოავლინა, რომ:

- ყოველი მეოთხე რესპონდენტი აცხადებს, რომ არასდროს უზრუნია გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამალღებაზე, ხოლო დამატებით 40%-მდე ამას იშვიათად აკეთებს - არ იღებს ინფორმაციას და არ ურთიერთობს სხვებთან გარემოსდაცვით საკითხებზე.
- სასკოლო სწავლების გარდა, უმრავლესობას არ მიუღია განათლება გარემოსდაცვით საკითხებზე არც ფორმალურ და არც არაფორმალურ დონეზე. თუმცა, რესპონდენტები ამ მიმართულებით განათლების მიღებას მნიშვნელოვნად მიიჩნევენ და ისურვებდნენ კიდევ (მეორე მხრივ, 30%-ს გარემოსდაცვითი განათლების მიღების მზაობა არ აქვს).
- ინფორმაციის მისაღებად რესპონდენტები უპირატესობას ანიჭებენ გარემოსდაცვით საკითხებზე მომზადებული სატელევიზიო გადაცემების ყურებას. ამ მიმართულებით, მნიშვნელოვანია ინტერნეტ წყაროების გამოყენებაც, რამდენადაც ინტერნეტი ინფორმაციის მიღების ერთ-ერთ ძირითად წყაროს წარმოადგენს.

კვლევა აჩვენებს, რომ გარემოსდაცვით ცნობიერებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლები (პრედიქტორები): ასაკი, სქესი, საცხოვრებლის ტიპი, განათლება, შშმ

სტატუსი.

უფრო კონკრეტულად: შედარებით უფროსი ასაკის ადამიანები, ქალები, ქალაქის მაცხოვრებლები, უმაღლესი განათლების მქონენი და არაშშმ პირები უფრო მეტად ამჟღავნებენ გარემოსდაცვით ცნობიერებას და ქცევას, ვიდრე ახალგაზრდები, სოფლის მაცხოვრებლები, მამაკაცები, არაუმაღლესი განათლების მქონენი და შშმ პირები.

რაოდენობრივი კვლევის ძირითადი მიზნები

კომუნალური სერვისების რაციონალური მოხმარება

გამოკითხვა აჩვენებს, რომ ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობა მიმართავს ელექტროენერჯის დაზოგვაზე ორიენტირებულ ქცევებს:

- ა) გამოკითხულთა 85% ოთახიდან გასვლისას აქრობს სინათლეს, მათგან 66%-ისთვის ასეთი ქცევა რეგულარული ხასიათისაა (ყოველთვის აქრობს სინათლეს, როცა ოთახიდან გადის);
- ბ) უმრავლესობა (57%) გამათბობლის ჩართვის სანაცვლოდ ყოველთვის ან ხშირად ამჭობინებს თბილად ჩაცმას;
- გ) გამოკითხულთა ნახევარზე მეტი (53%) აცხადებს, რომ იყენებს ენერჯის დამზოგავ ნათურებს და მსგავსი ტექნიკური მახასიათებლის მქონე ელექტრომონოწობილობებს.

ელექტროენერჯის მოხმარებისგან განსხვავებით, რესპონდენტთა ქცევები ნაკლებად ითვალისწინებს წყლის ეკონომიურად ხარჯვას. მაგალითად, ყოველი მეორე რესპონდენტი (50%) აცხადებს, რომ „ახასდროს ან იშვიათად“ კეტავს ონკანს კბილების გამოხეხვის პროცესში.

კომუნალური სერვისების გამოყენებისას გარემოსდაცვით ჩვევებს მდებრობითი სქესის წარმომადგენლები უფრო მეტად ამჟღავნებენ, ვიდრე მამაკაცები (მაგ. ქალების 88%, ხოლო მამაკაცების 82% აცხადებს, რომ „ყოველთვის ან ხშირად“ აქრობენ სინათლეს ოთახიდან გასვლისას). ელექტროენერჯის ხარჯვის პრაქტიკა განსხვავდება ასაკობრივი ჯგუფების შრილშიც: ასაკის ზრდის პარალელურად იზრდება ისეთ რესპონდენტთა წილი, რომლებიც ელექტროენერჯის ეკონომიურად ხარჯავენ. მსგავსი ვითარებაა წყლის რესურსების მოხმარების თვალსაზრისითაც („ახასდროს/იშვიათად ვკეტავ ონკანს სანამ კბილებს ვიხეხავ“: 15-17 წლის – 58%; 18-29 წლის - 51%; 30-54 წლის - 44%; 55+ წლის - 38%). აღსანიშნავია, რომ სოფლის მოსახლეობა უფრო ეკონომიურად იყენებს წყალს, ვიდრე ქალაქის ტიპის დასახლებების მაცხოვრებლები. მოსახლეობის კომუნალურ პრაქტიკებზე გავლენას ახდენს მათი განათლების დონეც: განათლების რაც უფრო მაღალ საფეხურზე იმყოფება რესპონდენტი, მით უფრო მაღალია მისი გარემოსდაცვითი ცნობიერება.

ბუნებრივი რესურსების დაზოგვა გადაადგილებისას

გადაადგილების პროცესში, ბუნებრივი რესურსების დამზოგველი პრაქტიკების კონტექსტში, რესპონდენტების ქცევები განსხვავებულია. კერძოდ, გამოკითხულთა 67% აცხადებს, რომ „ყოველთვის ან ხშირად“ მიმართავს ისეთ ქმედებებს, რომლებიც ზოგავს ბუნებრივ რესურსებს (მაგალითად, გადაადგილება საზოგადოებრივი ტრანსპორტით); თუმცა, ასეთი ქცევის მთავარი მოტივაცია რესპონდენტების მიერ საკუთარი ბიუჯეტის დაზოგვაა. ასევე, კვლევაში მონაწილე პირთა უმრავლესობამ (75%) აღნიშნა, რომ მოკლე დისტანციაზე ველოსიპედით გადაადგილებას ანიჭებს უპირატესობას.

სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების შრილში კვლევის მონაცემები აჩვენებს, რომ ქალების 73% „ყოველთვის ან ხშირად“ სარგებლობს საზოგადოებრივი ტრანსპორტით, ხოლო ანალოგიურ ქცევაზე მამაკაცთა 61% მიუთითებს. საზოგადოებრივი ტრანსპორტით გადაადგილებას ყოველთვის ამჭობინებს ქალაქის მცხოვრებლების 44%, ხოლო სოფლის მცხოვრებლების 35%. ამასთან, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები ყოველდღიური საჭიროებებისთვის უფრო ნაკლებად იყენებენ საზოგადოებრივ ტრანსპორტს გადასადგილებლად, ვიდრე ისინი, ვისაც აღნიშნული სტატუსი არ აქვს (შშმ - 60%; არაშშმ - 70%). აღსანიშნავია, რომ იმ რესპონდენტთა წილი, რომელთათვისაც საზოგადოებრივი ტრანსპორტით გადაადგილება ან/და ელექტროენერჯის დაზოგვა მათი პირადი ბიუჯეტის ეკონომიურად ხარჯვითაა მოტივირებული, ყველაზე მაღალია 55+ ასაკის რესპონდენტთა შორის (72%).

სამომხმარებლო საგნების/ნივთების რაციონალური შეძენა/მოხმარება

კვლევის შედეგების თანახმად, გარემოს დაცვის მიზნით, მოსახლეობის 83% თავს არიდებს არასაჭირო პროდუქტების შეძენას, 88% - სვამს ონკანის წყალს, თუ ის სასმელად ვარგისია, 72% კი, ამჭობინებს შეაკეთოს დაზიანებული ნივთი, ვიდრე იყიდოს ახალი.

გამოკითხვა აჩვენებს, რომ ახალი ნივთის შეძენის პროცესში რესპონდენტების ძირითადი ნაწილი ყურადღებას ამახვილებს მის ეკომეგობრულობაზე. მაგალითად, გამოკითხულთაგან 50%-თვის ავტომობილის შეძენის პროცესში გადაწყვეტილების მიღებაზე მნიშვნელოვნად მოქმედებს სანავის წვის პროცესში CO-სა და სხვა მავნე ნივთიერებების გამოყოფის მაჩვენებელი. აქვე, საგულისხმოა, რომ გამოკითხულთა 43% ყოველთვის/ხშირად თავს არიდებს ისეთი კომპანიების/მწარმოებლების პროდუქტების შეძენას, რომლებიც ეკოლოგიურ კეთილდღეობას უქმნიან საფრთხეს.

თუმცა, აღსანიშნავია გარკვეული ნაპრალებიც (gaps): ა) ყოველ მეორე რესპონდენტს არასდროს ან იშვიათად მიაქვს საკუთარი ჩანთა შეძენილი პროდუქტების მოსათავსებლად; ბ) 45%-თვის კონკრეტული პროდუქტის შეძენის გადაწყვეტილებას არ განაპირობებს, რამდენად ზედმეტი შეფუთვა აქვს ამ ნივთს.

კვლევამ ცხადყო, რომ:

- ქალები, პროდუქტების ყიდვისას, უფრო ცდილობენ, ნაკლებად გამოიყენონ პოლიეთილენი და საკუთარი ჩანთა ატარონ (54%), ვიდრე მამაკაცები (35%).
- თუ მოზარდების მხოლოდ 28% აქცევს ყურადღებას (ყოველთვის ან ხშირად), ზედმეტად არის თუ არა პროდუქტი შეფუთული, ეს საკითხი 55+ ასაკის ყოველი მეორე რესპონდენტისთვის (50%) მნიშვნელოვანია.
- ქალაქის მოსახლეობის 71%-თვის პრიორიტეტულია ავტომობილის გამართულობა ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების კუთხით, მაშინ როდესაც ასეთთა წილი სოფლის მცხოვრებელთა შორის 63%-ს არ აღემატება.
- განათლების მაღალ საფეხურზე მყოფ რესპონდენტთა შორის უფრო მეტია ისეთთა რაოდენობა, რომლებიც გარემოსთვის ნაკლებ საზიანოდ იქცევიან.
- არაშემ პირების 71.5% ყოველთვის ან ხშირად აქცევს ყურადღებას ჰაერის დაბინძურების თვალსაზრისით ავტომობილის გამართულობას, მაშინ როდესაც ასეთივე პოზიცია შშმ პირთა შორის უფრო ნაკლებს - ყოველ მეორეს აქვს.

გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება

რესპონდენტთა უმრავლესობა (საშუალოდ 60%) არასდროს ან იშვიათად ეცნობა ინფორმაციას გარემოსდაცვით საკითხებზე და არც სხვასთან (პირველადი ან მეორეული ჯგუფის წევრებთან) საუბრობს გარემოს დაცვასთან დაკავშირებულ საკითხებზე.

ამასთან, მართალია, როგორც საქალაქო, ისე სასოფლო დასახლებებში მცხოვრებლების უმრავლესობა არასდროს ან იშვიათად კითხულობს გარემოსდაცვით ინფორმაციას და არ ესაუბრება სხვა ადამიანებს გარემოს დაცვის მნიშვნელობაზე, სოფლის მკვიდრთა შორის ასეთთა რაოდენობა აჭარბებს ქალაქის მცხოვრებელთა წილს (მაგ., სოფლებში გარემოსდაცვით ინფორმაციას არასდროს/იშვიათად ეცნობა 64%, ხოლო ქალაქებში - 60.5%). გარდა ამისა, **აღსანიშნავია, რომ განათლების დონის ზრდასთან ერთად იზრდება გარემოს დაცვის კუთხით მნიშვნელოვან საკითხებზე ინფორმაციის მომძიებელთა წილი** (საშუალო განათლების მქონეთა შორის ასეთ ინფორმაციას ყოველთვის ან ხშირად იღებს 30.5%, ხოლო უმაღლესი განათლების მქონეთა შორის - 42%).

წყლის რესურსების მართვა

რესპონდენტთა 80% წყალს აფასებს, როგორც ამონურვად რესურსს და მართებულად მიიჩნევს მის ეკონომიურ გამოყენებას. თუმცა, რესპონდენტთა ეს მეინსტრიმული პოზიცია არ კონვერტირდება იმის აღიარებაში, რომ წყალი ეკონომიკური საქონელია: უმრავლესობა (64%) ფიქრობს, რომ სასმელი წყალი ფუნდამენტური სასიცოცხლო რესურსია და მასზე გადასახადის დაწესება მიზანშეწონილი არ არის, ყოველი მეორე კი (48%), წყლის საირიგაციო მიზნებით გამოყენებაზე გადასახადის დაწესებას ეწინააღმდეგება და აღნიშნავს, რომ ეს მოთხოვნა მხოლოდ მსხვილ ფერმერებზე უნდა ვრცელდებოდეს. აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტთა მესამედი ვერ აცნობიერებს, თუ რა ზიანი შეიძლება მოუტანოს მდინარეების დაბინძურებამ წყლის რესურსებს.

სოფლის და ქალაქის დასახლებებში მცხოვრებ რესპონდენტთა პოზიციები მსგავსია, რამდენადაც, ორივე შემთხვევაში, რესპონდენტების უმრავლესობა ეწინააღმდეგება წყლის რესურსების რაციონალურ (ფისკალურ) მართვას. თუმცა, სოფლებში მცხოვრებლები, ამ თვალსაზრისით, უფრო მეტად ხისტები არიან: ქალაქში გამოკითხულთა 59%-ს მიაჩნია, რომ სასმელი წყლის მოხმარება არ უნდა გახდეს საგადასახადო პოლიტიკის ნაწილი და მასზე უფასოდ უნდა მიუწვდებოდეს ხელი ქვეყნის მოსახლეობას; ამავე პოზიციას სოფლის მცხოვრებთა 70% იზიარებს.

შავი ზღვის დაცვა და ზღვის გარემოს კარგი ხარისხობრივი მდგომარეობის მიღწევის ხელშეწყობა

კვლევა აჩვენებს, რომ რესპონდენტთა უმრავლესობა იზიარებს შავი ზღვის არსებული მდგომარეობის შეფასებასთან და ზღვის გარემოს მართვასთან დაკავშირებულ მართებულ პოზიციებს იმასთან დაკავშირებით, რომ: ა) შავი ზღვა, დღესდღეობით, სერიოზული ქიმიური და მიკრობიოლოგიური დაბინძურების საფრთხის წინაშე დგას (74%) და ბ) შავი ზღვის სანაპირო ზოლის საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით დაბინძურება კანონით უნდა ისჯებოდეს (89%). დაახლოებით ყოველი მეორე (48%) იმასაც ემხრობა, რომ უნდა მოხდეს არა მხოლოდ სამრეწველო თევზჭერის, ასევე სანაპირო თევზჭერის ლიცენზირება და დაჭერილი თევზის მოცულობის აღრიცხვა. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ გამოკითხულთა თითქმის მესამედი (32.2%) ეწინააღმდეგება თევზჭერის საყოველთაო რეგულირებას და ფიქრობს, რომ „თუ საქმე ახ ეხება სამხეწვედო თევზჭეხას, შავ ზღვაში თევზის მოპოვების ღირებულება და აღიციხვა საჭირო ახ ახის“.

თევზჭერის რეგულირების საკითხის შესახებ პოზიციის დაფიქსირება გაუჭირდა სოფლებში გამოკითხულთა მეოთხედს (23%) და საშუალო განათლების მქონე პირების დაახლოებით მეხუთედს (18%), რაც აღემატება გაუთვითცნობიერებელი რესპონდენტების რაოდენობას ქალაქებში (16%) და უმაღლესი განათლების მქონეთა შორის (9%).

წყლის ჭარბი გამოყენება, როგორც პრობლემა

კვლევამ აჩვენა, რომ ქალები (36%) უფრო მეტად აიდენტიფიცირებენ წყლის რესურსების ჭარბ გამოყენებას, როგორც გარემოსდაცვით პრობლემას, ვიდრე მამაკაცები (27%). აღნიშნულ საკითხზე, როგორც პრობლემაზე, არასდროს/იშვიათად უფიქრია მოზარდებისა და ახალგაზრდების უფრო დიდ ნაწილს, შუახნისა და ხანდაზმული საზოგადოების წევრებთან შედარებით: 15-17 წლის - 48%; 18-29 წლის - 38%; 30-54 წლის - 34%; 55+ წლის - 35%; ამასთან, რაც უფრო იზრდება რესპონდენტთა მიღწეული განათლების საფეხური, მით უფრო მცირდება ისეთთა პროცენტული მაჩვენებელი, რომლებიც ჰიდროლოგიური რესურსის უკონტროლო მოხმარებას პრობლემად არ აღიქვამენ.

ატმოსფერული ჰაერის დაცვა

კვლევა ცხადყოფს, რომ მოსახლეობის დიდ უმრავლესობას გათვითცნობიერებული აქვს, თუ რა საფრთხის ქვეშაა, დღესდღეობით, ატმოსფერული ჰაერი და როგორ უნდა მოხდეს მისი დაცვა დაბინძურებისგან. მცირეა ისეთ რესპონდენტთა წილი, რომლებიც არასწორ პოზიციებს ავლენენ. ჯამში გამოკითხულთა დაახლოებით 10% გამოხატავს ნეგატიური შინაარსის მქონე განწყობებს. კერძოდ, 11% აღნიშნავს, რომ „*აჰ აჰის აუცილებელი დაუყოვნებლივ შევზღუდოთ ავტოტრანსპორტი, თუ ის გვეჩივიან გაუმართავია და გამონადირვეს გამოყოფს; ავტომობილის მოხმაზე შეიძლება გავჩვიდეთ გაჩვეული დროით*“, 8% კი ფიქრობს, რომ „*აჰ აჰის მიზანშეწონილი, რომ უხაჩისხო საავტომობილო საწვავის გაყიდვისათვის საწვავის მომმარაგებელ კომპანიებს მკაცრი სადამსჯელო ჰეგულაციები დაუწესდეს*“.

გადაადგილების/მოთხოვნის საშუალებები

აღსანიშნავია, რომ მინიმუმ დღეში ერთხელ მაინც ფეხით გადაადგილდება რესპონდენტთა 57%, კერძოდ მანქანით - 18%, საზოგადოებრივი ტრანსპორტით - 13%, ველოსიპედით - 1.9% (ველოსიპედით არასდროს გადაადგილდება 83%). ეს მონაცემები მიუთითებს, რომ ყოველდღიური გადაადგილებისას კერძოდ მანქანის წილი უფრო მაღალია, ვიდრე საზოგადოებრივი ტრანსპორტის.

ასაკობრივი ჯგუფების ჭრილში მონაცემების ანალიზი აჩვენებს, რომ დღეში ერთხელ მანქანით ყველაზე მეტად 18-29 წლის ადამიანები გადაადგილდებიან (26%), ყველაზე ნაკლებად კი 55+ ასაკის პირები (10%). რაც შეეხება ველოსიპედს, მას არასდროს იყენებს 30-54 წლამდე (93%) და 55+ ასაკის (94%) რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა, მოზარდთა 62% და ახალგაზრდების 83%. ამასთან, შშმ პირთა მეხუთედზე მეტი არასდროს მგზავრობს საზოგადოებრივი ტრანსპორტით, 21% კი, თვეში რამდენჯერმე იყენებს კერძოდ მანქანას.

მინის რესურსების დაცვა

საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობა სასოფლო-სამეურნეო მიწისა და საძოვრების შეუზღუდავად, არარეგლამენტირებულად გამოყენებას ემხრობა. რესპონდენტთა 56%-ს მიაჩნია, რომ „*სოფლის საძოვრები პიხუტყვისთვის უნდა იყოს შეუზღუდავი*“, ხოლო 67% ფიქრობს, რომ ინდივიდუალურ საკუთრებაში არსებული მიწის ნაკვეთის გამოყენება ყველას საკუთარი სურვილის და გეგმის შესაბამისად უნდა შეეძლოს.

კვლევამ აჩვენა, რომ სოფლის მოსახლეობა (58%) უფრო მეტად ემხრობა იმას, რომ სოფლის საძოვრები პირუტყვისთვის შეუზღუდავი უნდა იყოს, ვიდრე ქალაქის მოსახლეობა (55%).

მოსახლეობის განსხვავებული განწყობა ვლინდება პესტიციდების გამოყენების თვალსაზრისით - მხოლოდ 19% აცხადებს, რომ „*ფეხმეხს შეუძლია გამოიყენოს დიდი ხაოდენობით ქიმიური სასუქი მოსავლიანობის გაზრდის მიზნით*“.

საყოფაცხოვრებო ნარჩენები და მათი მართვა

რესპონდენტთა 66%-ის შინამეურნეობაში საკვების ნარჩენების პრობლემა თითქმის არასდროს ან იშვიათად წარმოიშობა - **მოსახლეობის მესამედზე მეტს თვეში შექნილი/წარმოებული საკვებიდან თითქმის არ რჩება საკვების ნარჩენები.** აღნიშნული პრობლემა სოფლის დასახლებებში მცხოვრებთათვის უფრო ნაკლებადაა დამახასიათებელი, ქალაქის დასახლებების მცხოვრებლებთან შედარებით. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ზედა ასაკობრივი ჯგუფის წარმომადგენლები შედარებით ნაკლებად მიუთითებდნენ საკვების ნარჩენების პრობლემურობაზე, ამდენად მათ შორის ყველაზე მეტია იმ რესპონდენტთა წილი, ვისაც თვის მანძილზე შექნილი საკვებიდან თითქმის არაფერი რჩება ნარჩენად: 15-17 წლის - 31%, 18-29 წლის - 34%, 30-54 წლის - 42%, 55 წლის ან მეტის - 48%.

მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი, საყოფაცხოვრებო და საწარმოო ნარჩენების მართვის თვალსაზრისით, ადეკვატური გარემოსდაცვითი განათლებით გამოირჩევა. მიუხედავად ამისა, არსებობს გარკვეული ნაპრალები (gaps) რესპონდენტთა ინფორმირებულობაში:

ა) ყოველი მეორე რესპონდენტი მხარს უჭერს საყოფაცხოვრებო ნარჩენების სამართავად დამატებითი

ნაგავსაყრელების შექმნას, რაც რეალურად გარემოზე ნეგატიურად აისახება;

- ბ) 41% მცდარად ფიქრობს, რომ გამოყენებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენების გადამუშავება, მეორადად გამოყენების მიზნით, ანტისანიტარული და დაუშვებელია;
- გ) ყოველმხამე რესპონდენტს აქვს მცდარი წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ მდინარეები საყოფაცხოვრებო ნარჩენების განმენდის ფუნქციას ასრულებს;
- დ) რესპონდენტთა მეოთხედზე მეტმა (26%) მცდარი პოზიცია გაიზიარა, რომ პროდუქცია, რომელიც შექმნილია შემცირებული რესურსების გამოყენებით, ვერ იქნება იმავე სტანდარტის, როგორც პროდუქცია, რომელიც მეტ სანარმოო რესურსს იყენებს.

აღსანიშნავია, რომ შშმ პირებში ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული უმეტესი საკითხების სწორად შემფასებელთა წილი, არაშშმ პირებთან შედარებით, დაბალია.

გამოკითხულთა 56% ემხრობა კანონის მიღების საჭიროებას, რომელიც საკვების დანაკარგსა და ნარჩენებს მოაწესრიგებს და მათ თავიდან აცილებას შეუწყობს ხელს. **კვლევის ფარგლებში მნიშვნელოვნად შეფასდა ნარჩენების დახარისხების პრაქტიკის დანერგვა (90%).** ამასთან გამოკითხულთა 84%-ის აზრით, უნდა არსებობდეს კანონი, რომელიც ნარჩენების დახარისხებას დაარეგულირებს.

მოსახლეობის ინდივიდუალური ქცევა საყოფაცხოვრებო ნარჩენების რაციონალური მართვის კუთხით

კვლევამ ცხადყო, რომ ნარჩენების რაციონალურად მართვის თვალსაზრისით, მოსახლეობის ძირითად ნაწილს (სულ მცირე ყოველ მეორე რესპონდენტს) პოზიტიური ქცევითი სტანდარტები ახასიათებს. გამოკითხულთა 87% ნაგვის ურნის არარსებობის შემთხვევაში, ნარჩენს არასდროს ან იშვიათად ყრის ქუჩაში. კვირის განმავლობაში დაგროვილი ნარჩენი პროდუქტის იმავე სიხშირით გადაყრაზე მიუთითებს გამოკითხულთა 83.1%. რესპონდენტთა 65% ჩამოცვენილ ფოთლებსა და მსგავსი ტიპის ნარჩენებს არასდროს ან იშვიათად წვავს.

რესპონდენტთა განსაზღვრული ნაწილი საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის თვალსაზრისით უაღრესად დაბალ კულტურას ამჟღავნებს:

- ყოველი მეოთხე (25%) აცხადებს, რომ ჩამოცვენილ ფოთლებს (და მსგავსი ტიპის ნარჩენებს) ყოველთვის/ ხშირად წვავს მათი თავიდან მოშორების მიზნით
- 13% კვირის განმავლობაში ყოველთვის/ხშირად ყრის საკვებს
- 11% აცხადებს, რომ ქუჩაში/გარემოში ყოველთვის/ხშირად ყრის ნარჩენებს. ურნის არარსებობის შემთხვევაში
- 6% პიკნიკის შემდეგ ყოველთვის/ხშირად ტოვებს ნარჩენებს ბუნებაში

მონაცემების სტატისტიკური ანალიზის თანახმად, ქალი და კაცი რესპონდენტების ქცევებს შორის მნიშვნელოვანი სხვაობა არ ვლინდება. კაცების - 89% და ქალების - 86% აცხადებს, რომ არასდროს ყრის ან იშვიათად ყრის ნარჩენს ქუჩაში. ასევე, მათ შემთხვევაში კვირის განმავლობაში საერთოდ არ გროვდება ან იშვიათად გროვდება ნარჩენი საკვები პროდუქტი (კაცი - 81%, ქალი - 85%). **პირადი მოხმარებისთვის უსარგებლო ტანსაცმლის ყოველთვის ან უფრო ხშირად სხვისთვის გაზიარების და ბუნებაში პიკნიკის შემდეგ ნარჩენების ნაგავსაყრელამდე წაღების პრაქტიკა უფრო მეტად მოზარდებთან ფიქსირდება, ვიდრე ხანდაზმულებთან.** ქალაქის ტიპის დასახლებების მაცხოვრებლებში (70%) უფრო დიდი ნაწილი ამბობს, რომ ყოველთვის ან ხშირად ჩუქნის სხვას/ყიდის მისთვის უსარგებლო ნივთებს/ტანსაცმელს, ვიდრე სოფლის მოსახლეობის (64%). ჩამოცვენილი ფოთლების კომპოსტირებას ქალაქის მოსახლეობის უფრო დიდი ნაწილი მიმართავს - 82%, ვიდრე სოფლის - 57%. გარდა ჩამოთვლილისა, კვლევამ აჩვენა, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის არმქონე ადამიანები (70%) უფრო მეტად აძლევენ შენიშვნას სხვებს გარემოსთვის ზიანის მომტანი ქცევის განხორციელების შემთხვევაში, ვიდრე შშმ პირები (51%).

სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების მართვა

გამოიკვეთა, რომ მოსახლეობის უმრავლესობა ინფორმირებულია სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების მართვის შესახებ - სწორად ამოიცნობენ, რომ:

- აუცილებელია მოქალაქეებისთვის იოლად ხელმისაწვდომი იყოს სპეციალური დანესებულებები, სადაც მოხდება სხვადასხვა ქიმიური ნარჩენის (ვერცხლისწყალი, პესტიციდები, ა.შ.) განადგურება - 83%
- სოფლის მეურნეობა სულ უფრო მეტად უნდა გადავიდეს ბიოლოგიურ წარმოებაზე და უარი თქვას სასუქების გამოყენებაზე - 63%

მიუხედავად ამისა, აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტთა 30%-ის აზრით, სასუქების გამოყენებას სოფლის მეურნეობაში ალტერნატივა არ აქვს.

სასუქის გამოყენებასთან დაკავშირებული დებულებების გაანალიზება სტატისტიკურად სანდო კავშირს გამოკვეთს სქესის, ასაკის, დასახლების ტიპის, შშმ პირის სტატუსის, განათლების მიღწეული დონის

ჭრილში. მიუხედავად იმისა, რომ თითოეულ ჭრილში დომინანტური პოზიციაა სოფლის მეურნეობაში ბიოლოგიურ წარმოებაზე გადასვლის მხარდაჭერა, **აღსანიშნავია, რომ ქალები, არაშშმ პირები, ქალაქის მცხოვრებლები და შედარებით მაღალი განათლების დონის მქონე რესპონდენტები უფრო მეტად უჭერენ მხარს ბიოლოგიურ წარმოებაზე გადასვლას.**

ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები

გარემოსდაცვითი განათლების ისეთი კომპონენტის მიმართ, როგორცაა ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები, მოსახლეობის უმრავლესობა მაღალი ინფორმირებულობით გამოირჩევა, რამდენადაც 85%-ზე მეტი მართებულ დებულებებს იზიარებს:

- გადაშენების პირას მყოფი სახეობების დასაცავად, მნიშვნელოვანია შეიქმნას მეტი დაცული ტერიტორია - 88%
- დაცულ ტერიტორიებზე ბრაკონიერობა კანონით მკაცრად უნდა ისჯებოდეს - 88%
- მნიშვნელოვანია, რომ დაცული ტერიტორიების შექმნამ ხელი შეუწყოს ქვეყნის ტერიტორიაზე კონკრეტული სახეობ(ებ)ის ბინადრობას - 85%

ტყის რესურსების მართვა

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ მოსახლეობის საშუალოდ 83% სწორადაა ინფორმირებული ტყის მართვასთან დაკავშირებული პროცესების შესახებ. მეორე მხრივ, გამოკითხულთა შორის გარკვეული რაოდენობა (საშუალოდ 16%) არასწორად იაზრებს ტყის რესურსებით სარგებლობას, როდესაც მიიჩნევს, რომ:

- ა) ტყის მასივის კერძო მესაკუთრეს უფლება აქვს საკუთარ ტერიტორიაზე ტყის მასივი შეუზღუდავად გაჩეხოს და
- ბ) დასჯადი უნდა იყოს ტყის მასივში ხანძრის გაჩენა მხოლოდ განზრახ და არა მაშინ, თუ ეს გაუფრთხილებლობით მოხდა.

აღსანიშნავია, რომ სოფლად მცხოვრებთა მეათედზე მეტის აზრით, მოსახლეობას ტყის რესურსზე შეუზღუდავი წვდომა უნდა ჰქონდეს. ქალაქის ტიპის დასახლებებში აღნიშნული მაჩვენებელი 7%-მდეა შემცირებული.

კლიმატის ცვლილება

რესპონდენტთა უმრავლესობა (61%), ბოლო წლებში, საკუთარ საცხოვრებელ ადგილას გარემოს დეგრადაციის კუთხით, შემდეგ ცვლილებებს გამოყოფს: ახალი ინვაზიური სახეობები (23%), კატასტროფების გახშირება (22%), ტყეების გაჩეხვა (17%), წყლის ხარისხის გაუარესება (16%).

კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული წყვილადი (ალტერნატიული) დებულებებიდან რესპონდენტთა დიდი ნაწილი/უმრავლესობა იზიარებს გარემოსდაცვითი მიმართულებით მართებულ მოსაზრებებს, რომ

- ა) საქართველოში კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული შედეგები უკვე იგრძნობა (62%);
- ბ) კლიმატის ცვლილების შერბილება ადამიანების ძალისხმევით შესაძლებელია (53%);
- გ) კლიმატის ცვლილება რეალური პროცესია, რომელიც საფრთხის შემცველია (66%);
- დ) ცალკეულ ადამიანს თავისი ქცევით შეუძლია კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული საფრთხის რისკის შემცირებაში წვლილის შეტანა (48%).

თუმცა, საშუალოდ 30%-მა, გარემოსდაცვითი ცნობიერების პერსპექტივით, არამართებულ დებულებებს დაუჭირა მხარი, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ **მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში (დაახლოებით მესამედში) კლიმატის ცვლილება მნიშვნელოვან საფრთხედ არ აღიქმება.**

კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ რესპონდენტთა განათლების დონე კორელაციაშია კლიმატის ცვლილების, როგორც მითისა თუ რეალობის პროცესის შეფასებასთან - რაც უფრო მაღალია რესპონდენტთა განათლების დონე, მით უფრო მყარია იმის აღქმა, რომ კლიმატის ცვლილება რეალური პროცესია, რომელიც დედამიწაზე ცხოვრებას საფრთხეს უქმნის. აღსანიშნავია, ასევე, რომ არაშშმ პირთა შორის (შშმ პირებთან შედარებით) უფრო მაღალია სწორი პოზიციის მქონეთა წილი, როდესაც საკითხი ეხება კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული შედეგების ფატალურობას და ამ შედეგების რეალურობას.

ბუნებრივი საფრთხეებისა და რისკების მართვა

ბუნებრივ საფრთხეებსა და რისკებზე მსჯელობისას, რესპონდენტები, ძირითადად, გარემოსდაცვითი პერსპექტივით მართებულ მოსაზრებებს იზიარებენ. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ რესპონდენტთა მეოთხედი, გარემოსდაცვითი პერსპექტივით, არასწორ პოზიციაზეა, რამდენადაც მიიჩნევს, რომ:

- ა) კერძო მესაკუთრეს უნდა ჰქონდეს უფლება, გამოიყენოს საკუთარი მიწა ნებისმიერი მიზნით, შესაბამისად, მშენებლობაზე ნებართვის მიღების პროცედურები უნდა გამარტივდეს (24%);
- ბ) მიუხედავად ეკოლოგიური ცვლილებებისა, მდინარის კალაპოტზე ჰესების მშენებლობა გამართლებულია ელ. ენერჯის გამომუშავების გამო (25%) - რაც, გარემოსდაცვითი პერსპექტივით, საკითხის არამართებული გააზრებაა.

სოფლის მოსახლეობის მეოთხედზე მეტი მშენებლობაზე ნებართვის მიღების პროცედურების გამარტივებას ემხრობა, რაც, სავარაუდოდ, იმას უკავშირდება, რომ სოფლის მაცხოვრებელს უფრო მძაფრად აქვს მიწაზე საკუთრების და მისი თავისუფალი გამოყენების განცდა, ქალაქის მცხოვრებლებთან შედარებით.

განათლება

რესპონდენტთა დიდი უმრავლესობის შეფასებით, გარემოსდაცვითი განათლების ინტეგრირება სწავლების როგორც ფორმალურ, ისე არაფორმალურ საფეხურზე მნიშვნელოვანია. თუმცა, რესპონდენტთა პირადი გამოცდილების გაანალიზებისას გამოიკვეთა, რომ **გამოკითხულთა უმრავლესობას სწავლის პროცესში გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ინფორმაცია არ მიუღია:** სკოლამდელი განათლების დონეზე არ მიუღია 64%-ს, საუნივერსიტეტო განათლების დონეზე - 55%-ს, ტექნიკური განათლების დონეზე - 61%-ს, არაფორმალური განათლების დონეზე - 65%-ს. **გამონაკლისია სასკოლო განათლება, რომლის ფარგლებშიც რესპონდენტთა 60%-მა გარემოსდაცვითი განათლების მიმართულებით გარკვეული სახის გამოცდილება შეიძინა.** გამოიკვეთა, რომ სოფლად მცხოვრებ პირებს უფრო ნაკლებად ჰქონიათ მსგავსი საკითხების შესახებ ინფორმაციაზე წვდომის შესაძლებლობა როგორც ფორმალური, ისე არაფორმალური განათლების მიღების დროს.

გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ძირითადი საინფორმაციო წყარო ტელევიზია (40%) და ინტერნეტი (32%). აღნიშნული წყაროები დომინანტურია როგორც ქალაქის, ისე სოფლის დასახლებებში, თუმცა სოფლებში აქცენტი უფრო ტელევიზიაზე კეთდება (ქალაქი: ტელევიზია - 38%, ინტერნეტი - 36%; სოფელი: ტელევიზია - 43%, ინტერნეტი - 27%). გამოიკვეთა, რომ გამოკითხულთა თითქმის მეოთხედს (24%) ბოლო 6 თვის განმავლობაში გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით არანაირი ტიპის საინფორმაციო გადაცემა, რეკლამა ან მასალა არ შეხვედრია. კონკრეტულ მედიაპროდუქტებზე მსჯელობისას, რომლებიც რესპონდენტებმა მოიხმარეს, ყველაზე ხშირად დასახელდა სატელევიზიო გადაცემები (21%).

გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ საზოგადოების ცოდნის დონე, გამოკითხულთა ძირითადი ნაწილის მიერ ფასდება, როგორც საშუალო: ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება - 46%, ამონურვადი რესურსებისა (სასმელი წყალი, გაზი) და ელ. ენერჯის გამოყენება - 47%, საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა - 44%, ჰაერის დაბინძურება - 45%, კლიმატის ცვლილება - 45%. ამაზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ გამოკითხულთა დიდი ნაწილი, საკუთარი შეფასებით, თითოეული ზემოაღნიშნული საკითხის მიმართ მწირ ინფორმაციას ფლობს (საშუალოდ 43%). მსგავსი ტენდენცია შენარჩუნებულია საკითხის დასახლების ტიპის ქრილში განხილვისასაც: ქალაქი - საშუალოდ 42%, სოფელი - საშუალოდ 44%.

გამოკითხვის ფარგლებში გამოიკვეთა რომ რესპონდენტების უმრავლესობას (59%) გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ცნობიერების გაღრმავების სურვილი აქვს. ამისთვის, საუკეთესო გზად კი სატელევიზიო გადაცემების მომზადება ესახებათ (61%). მეათედს აჭარბებს მათი წილი, ვინც ცნობიერების გაღრმავებას პრაქტიკული აქტივობებით, ბუნების მრავალფეროვნების უკეთ გასაცნობად ველზე გასვლით ისურვებდა (11%).

ქალაქის მცხოვრებლებს ყველაზე მწვავედ ჰაერის დაბინძურება, ხმაური, საცობები და ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული საკითხები აწუხებთ;

ქალაქის მცხოვრებლებმა, საცხოვრებელ გარემოზე საუბრისას, პოზიტიურ ცვლილებებზეც გაამახვილეს ყურადღება და აღნიშნეს, რომ ბოლო პერიოდში გამწვანებას უფრო მეტი ყურადღება ექცევა, ვიდრე ადრე ექცეოდა. კერძოდ, ეწყობა სკვერები, სადაც ახალი ნერგები ირგვება, ქუჩები ყოველდღიურად სუფთავდება და საყოფაცხოვრებო ნარჩენების გატანა დროულად ხდება. თუმცა, პარალელურად, დიდ ქალაქებში (თბილისი, ბათუმი) მწვანე ზონებში საცხოვრებელი სახლები და კომერციული ობიექტები შენდება, რაც მოსახლეობის პროტესტს იწვევს;

სოფლის მცხოვრებთათვის ჰაერის დაბინძურება და ხმაური პრობლემას ნაკლებად ან საერთოდ არ წარმოადგენს. გამონაკლისი ის სოფლებია, სადაც ცენტრალური ავტოსაგზაო მაგისტრალები მდებარეობს;

სოფლებისთვის ყველაზე მწვავედ შემდეგი საკითხები დასახელდა: დანაგვიანებული რეკრეაციული ზონები, ნარჩენების ურნების არარსებობა, სიმცირე ან/და სიშორე, ნაგავსაყრელების არარსებობა ან/და მათი გაუმართავი ფუნქციონირება, საყოფაცხოვრებო და სამშენებლო ნარჩენებით გარემოს დანაგვიანება და დაბინძურებული წყალი (ზღვის, მდინარის);

რესპონდენტები მოსახლეობის ქცევას გარემოს დაცვასთან მიმართებით კრიტიკულად აფასებენ. ეს, მათი აზრით, გარემოსდაცვითი განათლების დაბალი დონით და არაინფორმირებულობითაა გამოწვეული;

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეების ერთ ნაწილში გამოიკვეთა მოსაზრება, რომ გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული პრობლემების მიუხედავად, დროთა განმავლობაში, გარემოზე ზრუნვის თვალსაზრისით მდგომარეობა უკეთესობისკენ იცვლება. ცნობიერების ცვლილებას ხელს უწყობს სერვისების და კომუნალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება, აგრეთვე, კანონმდებლობის გამკაცრება;

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები აღნიშნავენ, რომ მოსახლეობაში, გარემოს დაბინძურების გამო შენიშვნის მიცემა, პირად შურააცხყოფად აღიქმება. გავრცელებული დამოკიდებულების თანახმად, გარემოს დაზიანებასთან დაკავშირებით მითითების მიცემა მიუღებელია. ინდივიდუალური ქცევა, რომელიც გარემოს აბინძურებს, მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში თავისუფალი ნების გამოვლინებად აღიქმება და არა დევიაციად (საზოგადოებაში არსებული ნორმების სანინააღმდეგო ქცევად);

რესპონდენტებში მოსაზრება იმის თაობაზე, თუ რა ზომების მიღებაა საჭირო ადამიანების ქცევის შესაცვლელად, რომელიც გარემოზე ზიანის შემცირებისკენ იქნება მიმართული, ორად გაიყო: ერთ ნაწილს მიაჩნია, რომ საკანონმდებლო რეგულაციებია გასამკაცრებელი. მეორე ნაწილი ფიქრობს, რომ ჯარიმების დაწესება ან არსებულის გამკაცრება შედეგს ვერ გამოიღებს. გარემოზე მონიტორინგი და შემდგომ დაწესებული ჯარიმების აღსრულება რთულია და მნიშვნელოვან ადამიანურ და ტექნოლოგიურ რესურსს საჭიროებს;

სამრეწველო ობიექტების მიერ გარემოს დაბინძურების შემთხვევაში, ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეები იმაზე თანხმდებიან, რომ სახელმწიფოს მხრიდან მკაცრი ზომების გატარება აუცილებელია. გარემოსთვის ზიანის მიყენებისთვის ჯარიმის ოდენობის გაზრდა და კონტროლის გამკაცრებაა საჭირო;

ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობასთან დაკავშირებით, ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებში ერთმანეთისგან განსხვავებული მოსაზრებები გამოითქვა, ერთი ნაწილი ჰესების მშენებლობას მიესალმება, რომ ქვეყანას ზამთრის პერიოდში დიდი რაოდენობის ენერჯის შესყიდვა არ სჭირდებოდა. ჰესების მშენებლობის მოწინააღმდეგეები მიიჩნევენ, რომ ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების გათვალისწინების და მათი თანხმობის გარეშე ჰესების მშენებლობა დაუშვებელია;

რესპონდენტებისთვის კლიმატის ცვლილების თემა ბუნდოვანია და მეტი ინფორმაციის მიღებას საჭიროებენ. ისინი აღნიშნულ პრობლემას შორეულ პერსპექტივად აღიქვამენ და ფიქრობენ, რომ კლიმატის ცვლილება მოსახლეობაზე მყისიერად არ აისახება;

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებში გამოიკვეთა მოსაზრება, რომ აუცილებელია მოსახლეობას განემარტოს და ინფორმაცია მიეწოდოს იმის შესახებ, ერთი მხრივ, გარემოზე ზრუნვას რა სარგებელი მოაქვს, ხოლო, მეორე მხრივ, გაუფრთხილებლობა რა ზიანის მომტანია სხვადასხვა - ინდივიდუალურ, ლოკალურ, რეგიონულ და ეროვნულ - დონეზე;

რესპონდენტების აზრით, გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებას ხელს შემდეგი აქტივობების განხორციელება შეუწყობს: **სოციალური ვიდეო რგოლების მომზადება** და მათი მედია საშუალებებით გაშუქება, ქალაქებსა და საავტომობილო მაგისტრალებზე არსებულ **ბანერებზე გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ინფორმაციის განთავსება**, აქტივობებში სხვადასხვა დაინტერესებული მხარეების ჩართვა და ა.შ;

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებს დამატებითი ინფორმაციის მიღება იმ საკითხების შესახებ სურთ, რომლებიც მათ საცხოვრებელ ადგილას აქტუალურია. ეს საკითხებია: ჰაერის დაბინძურება, ნარჩენების მართვა და დახარისხება, ნიადაგისა და მცენარეების მოვლა და ა.შ.

აღსანიშნავია, რომ გარემოს მდგომარეობის თვალსაზრისით, „სენსიტიური“ და „ნაკლებად სენსიტიური“ დასახლებების მცხოვრებლებში, რომლებიც ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეთა შერჩევის ერთ-ერთ კრიტერიუმს წარმოადგენდა, ერთმანეთისგან არსებითად განსხვავებული მოსაზრებები არ გამოთქმულა. გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ განსხვავებული მოსაზრებები დასახლების ტიპების - ქალაქის და სოფლის მიხედვით გამოიკვეთა, რის მიხედვითაც განხორციელდა მონაცემთა ანალიზი და აისახა ანალიტიკურ ანგარიშში.

ცხრილში #დ მოცემულია ფოკუს-ჯგუფების შედეგად გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით გამოვლენილი აქტუალური, მეტ-ნაკლებად აქტუალური და არააქტუალური საკითხები, რომლებიც სოფლის და ქალაქის დასახლების ტიპის მიხედვითაა განაწილებული. აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტებს, დამატებითი ინფორმაციის და ცოდნის მიღება სურთ, ცხრილში მოცემული საკითხების შესახებ.

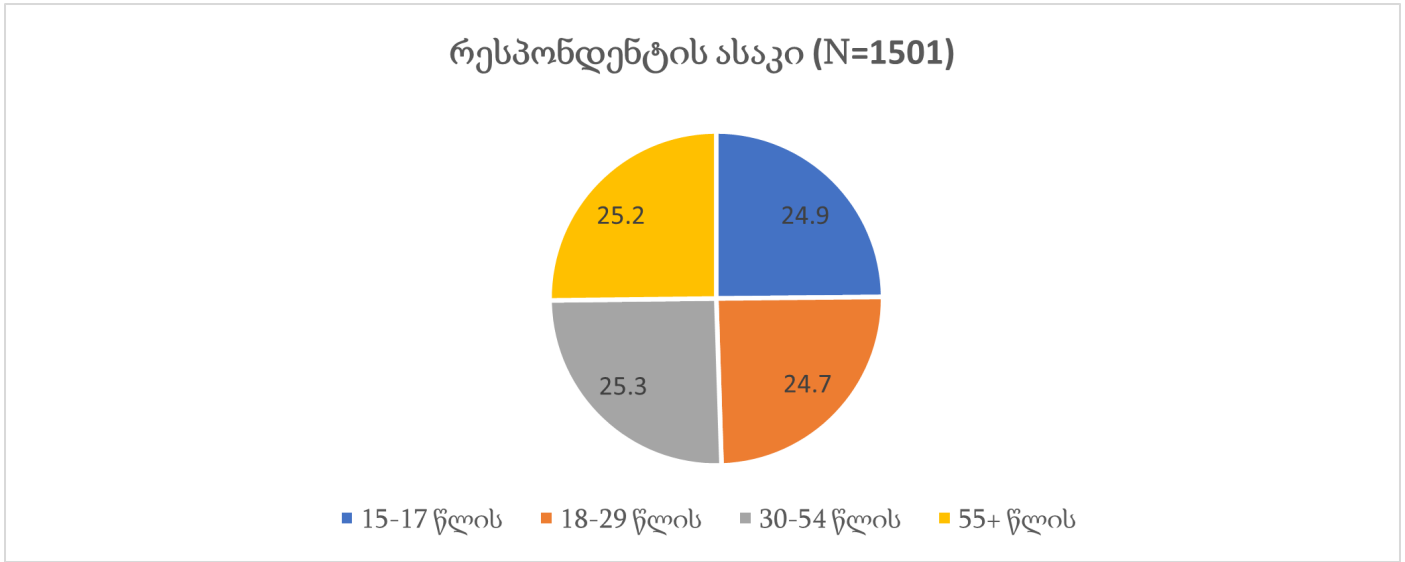
ცხრილი #დ - ფოკუს-ჯგუფების შედეგად გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით გამოვლენილი აქტუალური, მეტ-ნაკლებად აქტუალური და არააქტუალური საკითხები

#	გარემოსდაცვითი საკითხები	ქალაქის ტიპის დასახლება			სოფლის ტიპის დასახლება		
		აქტუალური საკითხი	მეტ-ნაკლებად აქტუალური საკითხი	არააქტუალური საკითხი	აქტუალური საკითხი	მეტ-ნაკლებად აქტუალური საკითხი	არააქტუალური საკითხი
1	დაბინძურებული ჰაერი (გამონაბოლქვი, სუნი)	X					X
2	ხმაური (ავტომობილების, სამრეწველო ობიექტების ფუნქციონირების და ა.შ. გამო)	X					X
3	დანაგვიანებული ქუჩები/გზები			X		X	
4	დანაგვიანებული რეკრეაციული ზონები (სკვერები, საპიკნიკე ადგილები, ხევები და ა.შ)		X		X		
5	ნარჩენების ურნების სიმცირე/ არარსებობა/სიშორე		X		X		
6	ნაგავსაყრელების არარსებობა/ გაუმართავი მუშაობა	X			X		
7	საყოფაცხოვრებო და სამშენებლო ნარჩენებით გარემოს დაბინძურება		X		X		
8	დაბინძურებული წყალი (ზღვის, მდინარის)		X		X		
9	უხარისხო სასმელი წყალი			X		X	
10	სასმელი და სარწყავი წყლის ქარბი მოხმარება			X		X	
11	გაუტყუერება (ტყის გაჩეხვა)			X		X	
12	ხანძრის გაჩენა ტყეებში			X		X	
13	მცენარეების დაავადება (გახმობა)		X			X	
14	საცხოვრებელი და კომერციული ობიექტების მშენებლობით გამოწვეული ეკოლოგიური ზიანი (დამტვერიანება)		X				X
15	ბენზინგასამართი სადგურების ფუნქციონირება მჭიდროდ დასახლებულ საცხოვრებელ უბნებში		X				X
16	საცობები	X					X
17	პიროტექნიკის გამოყენება	X					X
18	ე.წ. „ღიჯინა“ (მაღალი სიჩქარით ავტომანქანების რბოლა)		X				X
19	ელექტროენერჯის და გაზის ქარბი მოხმარება			X			X
20	სტიქიური უბედურებები (გვალვა, სეტყვა, წყალდიდობა)			X		X	

დემოგრაფიული ბლოკი

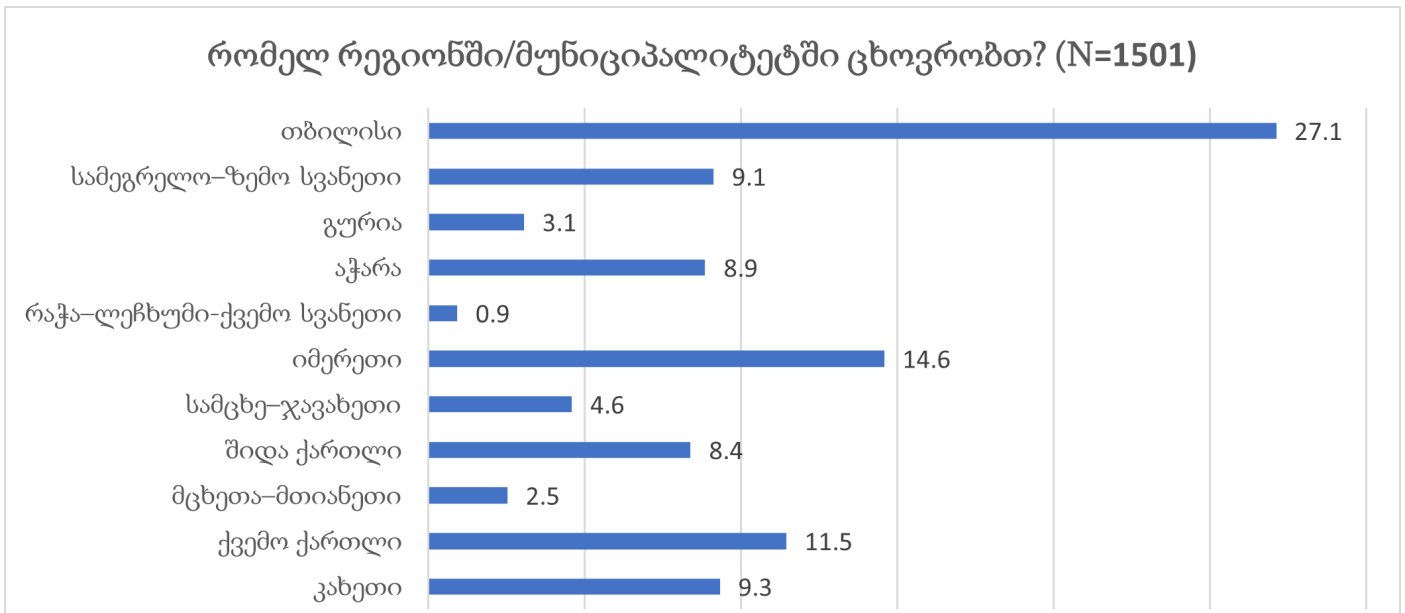
კვლევაში მონაწილე პირთაგან 44.9% მამრობით სქესს წარმოადგენდა, 55.1% კი, მდედრობითს. რესპონდენტთაგან ყოველი მეორე 30-54 წლამდე (25.3%) ან 55+ (25.3%) ასაკობრივ კატეგორიაში იყრის თავს. ასევე, თითქმის თანაბარია 15-17 და 18-29 წლის ასაკობრივი ჯგუფების წილი კვლევაში (იხ. დიაგრამა #1).

დიაგრამა #1 - ასაკობრივი ჯგუფების წილი კვლევაში

გამოკითხულთა გადანაწილება მათი საცხოვრებელი რეგიონის ქრილში აჩვენებს, რომ რესპონდენტთა შორის ყველაზე დიდი ნაწილი (27.1%) თბილისში მცხოვრებია, 14.6% - იმერეთში, 11.5% კი - ქვემო ქართლში. კვლევაში მონაწილე ისეთ პირთა რაოდენობა, რომლებიც საქართველოს სხვა რეგიონებში ცხოვრობენ, თითოეულ შემთხვევაში 9%-ს არ აღემატება. გამოკითხულთა 57% ქალაქის ტიპის დასახლებებში ცხოვრობს, 43% კი - სოფლად. (იხ. დიაგრამა #2).

დიაგრამა #2 - რესპონდენტების გადანაწილება მათი საცხოვრებელი რეგიონის მიხედვით

რესპონდენტთა თითქმის ნახევარი (47.2%) არასრული ან სრული საშუალო განათლების მქონეა, მეოთხედი არასრულ უმაღლეს განათლებას/ტექნიკურ განათლებას ფლობს. გამოკითხულთა 27.8% კი სრული უმაღლესი განათლების ან სამეცნიერო ხარისხის ქონაზე მიუთითებს.

დაახლოებით მეოთხედს (24.3%) შეადგენენ რესპონდენტები, რომლებსაც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის სტატუსი აქვთ.

ინდივიდუალური ქცევა

გარემოს დაცვა კომპლექსური ფენომენია და მასში ბევრი საკითხი ერთიანდება, იქნება ეს წყლის რესურსების მართვა, ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება, ნარჩენებისა და ქიმიური ნივთიერებების მართვა, ტყის მართვა, ბიომრავალფეროვნების დაცვა, კლიმატის ცვლილება და მასზე გავლენის მომხდენი ფაქტორები, ნიადაგის დაცვა თუ სხვა.

გარემოს დაცვის კუთხით, ქვეყანაში არსებული რისკების შეფასების თვალსაზრისით, საგულისხმოა ქვეყნის მოქალაქეების ინდივიდუალური ქცევების შესწავლა და შეფასება. მოსახლეობის თითოეულ წევრს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, თუ რაოდენ საზიანო შეიძლება იყოს ეკოლოგიისთვის მისი ისეთი ქმედება, რომელიც არ ითვალისწინებს ბუნებრივი გარემოს დაცვის მოთხოვნებს და პირდაპირ ან ირიბად აზიანებს მას. კვლევის ფარგლებში ცხადი გახდა, თუ როგორია რესპონდენტების ყოველდღიური პრაქტიკები კომუნალური სერვისების (ელექტროენერჯია, ბუნებრივი აირი, წყალი და სხვ.) რაციონალურად მოხმარების, ნარჩენებით გარემოს დაბინძურების, ჰაერის დაბინძურების საფრთხეების პრევენციის, ბუნებათსარგებლობის და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხების მართვის კუთხით.

კომუნალური სერვისების რაციონალური მოხმარება

რესპონდენტებმა ოთხ ქულიან შკალაზე შეაფასეს მათი ქცევები ისეთი კომუნალური სერვისების გამოყენებასთან მიმართებით, როგორებიცაა: ელექტროენერჯია, ბუნებრივი აირი, წყალი. მათ მიუთითეს, თუ რამდენად ხშირი ან იშვიათია თითოეული ქცევა/ჩვევა მათ ყოველდღიურობაში.

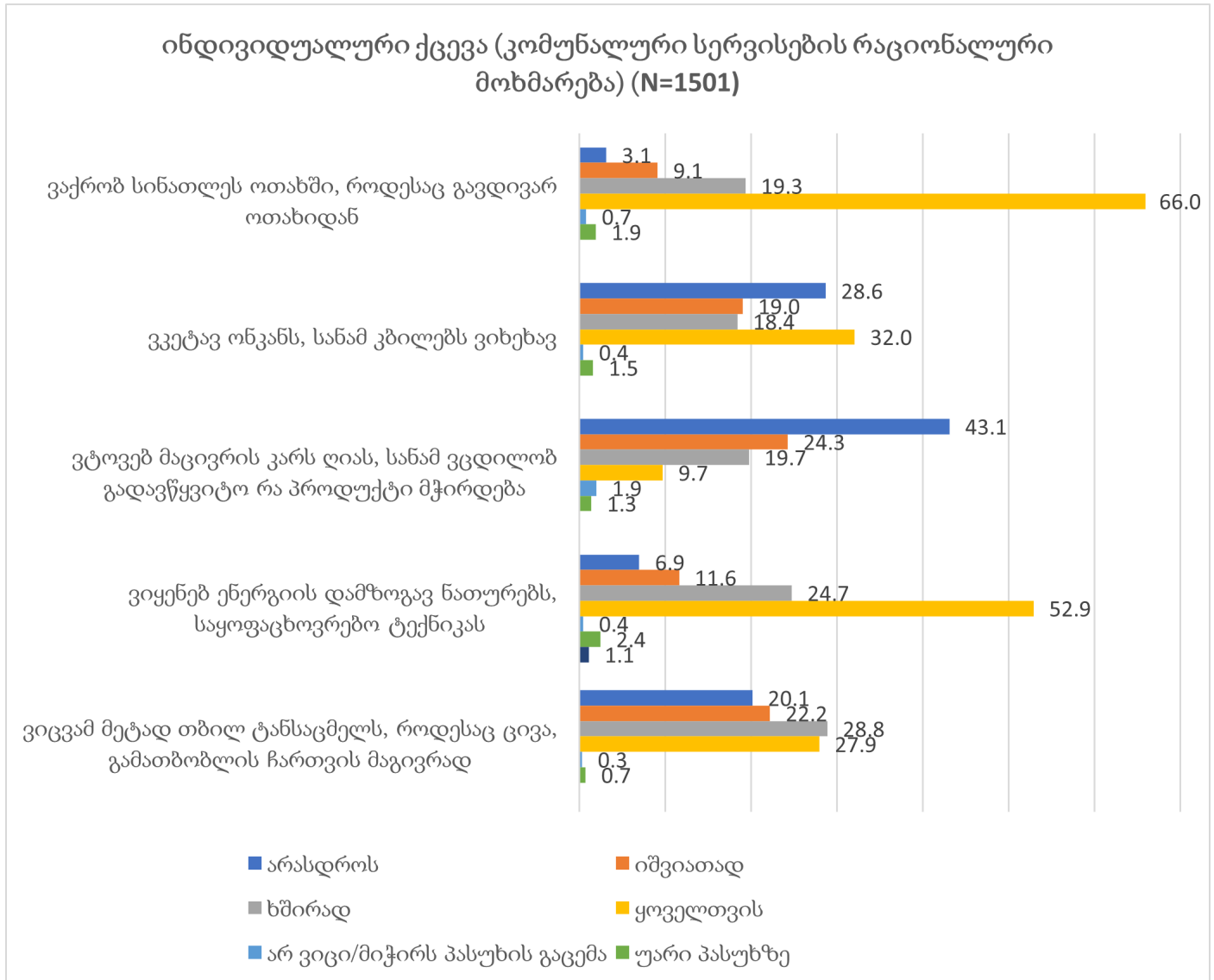
აღსანიშნავია, რომ **ელექტროენერჯიის დაზოგვის** თვალსაზრისით, მოსახლეობის ქცევა პოზიტიურ ჭრილში შეიძლება შეფასდეს, რადგან რესპონდენტთა უმრავლესობა/ძირითადი ნაწილი მიუთითებს ისეთ მოქმედებებზე, რომლებიც ელექტროენერჯიის ეკონომიურ ხარჯვაზე მეტყველებს. კერძოდ, კვლევამ აჩვენა, რომ:

- ა) გამოკითხულთა უმრავლესობა (66%), მათივე განცხადებით, ყოველთვის აქრობს სინათლეს, როცა ოთახიდან გადის, ხოლო დამატებით 19.3%, ამას ხშირად აკეთებს.
- ბ) რესპონდენტთა უმრავლესობა (56.5%) ყოველთვის ან ხშირად ამჯობინებს თბილად ჩაიცვას, ვიდრე გამათბობელი ჩართოს.
- გ) რესპონდენტთა ნახევარზე მეტი (52.9%) ყოველთვის იყენებს ენერჯიის დამზოგავნათურებსა და საყოფაცხოვრებო ტექნიკას, ხოლო მეოთხედი (24.7%) ხშირად იქცევა ასე.
- დ) ელექტროენერჯიის ეკონომიკურ მოხმარებაზე მიუთითებს რესპონდენტთა 67.4%-ის ჩვევა - არასდროს ან იშვიათად დატოვონ მაცივრის კარი ღია, სანამ გადანყვეტენ, თუ რა პროდუქტი სჭირდებათ.

მიუხედავად ამისა, რესპონდენტთა გარკვეულ ნაწილს ელექტროენერჯიის რაციონალური მოხმარების ჩვევა არ აქვს. კერძოდ, 12.1% არასდროს ან იშვიათად აქრობს სინათლეს ოთახიდან გასვლისას, დაახლოებით 30% ყოველთვის ან ხშირად ტოვებს მაცივრის კარს ღიას, სანამ გადანყვეტეს, რა პროდუქტი სჭირდება და ა.შ.

კვლევა აჩვენებს, რომ ეკონომიური ხარჯვის მიდგომა ნაკლებად ვრცელდება **წყლის რესურსის მართვაზე**. ყოველი მეორე რესპონდენტი არასდროს ან იშვიათად კეტავს ონკანს კბილის გამოხეხვის პროცესში. ცალსახად პოზიტიურ ქცევაზე („ყოველთვის ვკეტავ“) გამოკითხულთა დაახლოებით მესამედი (32%) მიუთითებს (იხ. დიაგრამა #3)

ღიაგამა #3 - ხესპონდენტთა ინდივიდუალური ქცევის შეფასება მათ მიერ კომუნალური სერვისების მოხმარებასთან მიმართებით

საკითხი, თუ რამდენად რაციონალურად/ეკონომიურად მოიხმარს მოსახლეობა სხვადასხვა კომუნალურ სერვისს, გაანალიზდა რესპონდენტების სქესის, ასაკის, დასახლების ტიპის, განათლებისა და შშმ სტატუსის მქონე/არმქონე პირების ჭრილში. სტატისტიკურმა ანალიზმა გამოავლინა სხვადასხვა ტენდენცია:

- ა) ელექტროენერგიის დაზოგვაზე მდებარებითი სქესის წარმომადგენლები უფრო მეტად არიან ორიენტირებულები, ვიდრე მამაკაცები (მაგ. „ყოველთვის/ხშირად ვთიშავ სინათლეს ოთახში, როდესაც გავდივარ ოთახიდან“: მდებარებითი - 87.7%; მამრობითი - 82.3%).
- ბ) ასაკის ზრდის პარალელურად იზრდება ისეთ რესპონდენტთა წილი, რომლებიც ელ. ენერგიას ფუჭად არ ხარჯავენ. კერძოდ, რაც უფრო მაღალი ასაკობრივი სეგმენტის წარმომადგენელია რესპონდენტი, მით უფრო ხშირად/ყოველთვის აქრობს შუქს ოთახიდან გასვლისას, კეტავს მაცივრის კარს, ვიდრე გადაწყვეტს, რომელი პროდუქტი სჭირდება, იყენებს ენერგიის დამზოგავ ნათურებს.
- გ) ანალოგიური ტენდენცია ვლინდება წყლის რესურსის მოხმარების თვალსაზრისითაც - „არასდროს/იშვიათად ვკეტავ ონკანს სანამ კბილებს ვიხეხავ“: 15-17 წლის - 57.9%; 18-29 წლის - 51.1%; 30-54 წლის - 43.7%; 55+ წლის - 38.1%).
- დ) სოფლის ტიპის დასახლებების მცხოვრებლებს უფრო მეტად აქვთ გამოუმუშავებული წყლის ეკონომიურად მოხმარების ჩვევა, ვიდრე ქალაქის მოსახლეობას. სოფელში, ასევე, მოსახლეობის დიდი ნაწილი ეკონომიურად მოიხმარს ელექტროენერგიასაც.
- ე) კვლევამ აჩვენა, რომ განათლების რაც უფრო მაღალ საფეხურზე იმყოფება რესპონდენტი, მით უფრო მაღალია მასში გარემოსდაცვითი პასუხისმგებლობა, რაც ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ელექტროენერგიის ეკონომიური ხარჯვით გამოიხატება.
- ვ) რაც შეეხება შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე/არმქონე რესპონდენტების ქცევებს შორის განსხვავებას, აღსანიშნავია, რომ წყლის და ელექტროენერგიის რაციონალური ხარჯვით უფრო არაშშმ პირები გამოირჩევიან, შშმ პირებთან შედარებით.

დეტალურად გამოკითხვის მონაცემები მოცემულია ცხრილში #1.

ცხიდი # 1 - ხესპონდენტების მიერ კომუნალური სევისების მოხმარება სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების ქვიდში

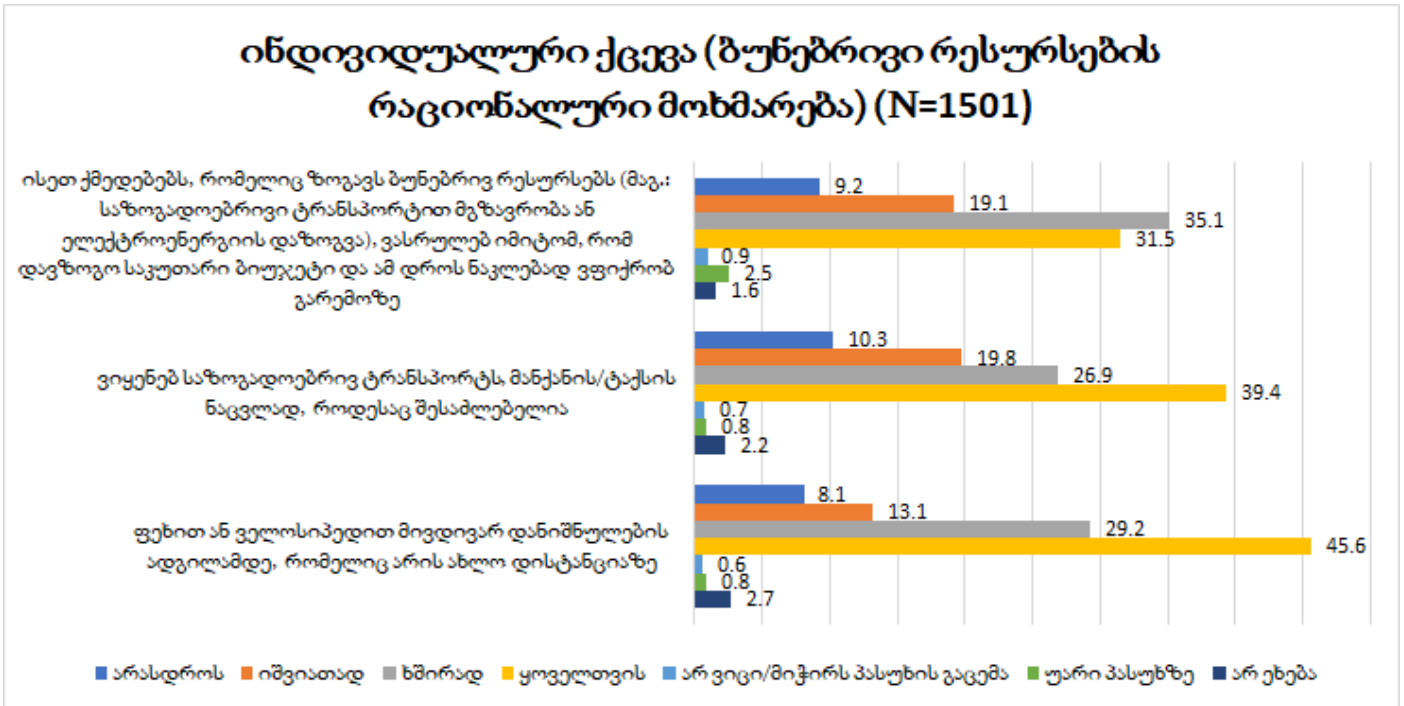
სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლები		არასდროს	იშვიათად	ხშირად	ყოველთვის	უარი პასუხზე	მიჭირს პასუხის გაცემა
„ვაქიხობ სინათლეს ოთახში, ხოდესაც გავდივარ ოთახიდან“ (%)							
სქესი (X ² = 35 650)	მამრობითი (N=674)	3.7	10.7	24.3	58	0.7	2.5
	მდედრობითი (N=827)	2.5	7.7	15.2	72.4	0.7	1.3
ასაკი (X ² = 98 382)	15-17 (N=373)	4.3	16.1	28.4	48.5	0.5	2.1
	18-29 (N=370)	3.5	7.8	20.3	64.6	1.4	2.4
	30-54 (N=380)	2.4	7.4	18.2	70.5	0.5	1.1
	55+ (N=378)	2.1	5	10.6	79.9	0.5	1.9
განათლება (X ² = 29 098)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	3.1	11.6	22.9	60.3	0.6	1.6
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	2.9	6.6	15.4	71	1.3	2.7
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	3.1	7	16.8	71	0.5	1.7
სტატუსი (X ² = 60 745)	შშმ (N=365)	3.8	9.6	18.6	60.5	0.8	3.8
	არაშშმ (N=1136)	2.8	8.9	19.5	67.7	0.7	0.4
„გვოვებ მაცივრის კახს ღიას, სანამ ვცდილობ გადავწყვიტო ხა პიოდექტი მჭიხება“ (%)							
სქესი (X ² = 14 418)	მამრობითი (N=674)	39.8	24.3	20.6	10.4	2.8	2.1
	მდედრობითი (N=827)	45.8	45.8	45.8	45.8	45.8	45.8
ასაკი (X ² = 31936)	15-17 (N=373)	33.2	26.3	26.5	9.9	2.1	1.9
	18-29 (N=370)	45.9	24.1	17.6	10.5	0.8	1.1
	30-54 (N=380)	45	24.5	17.6	8.4	2.9	1.6
	55+ (N=378)	48.1	22.2	17.2	9.8	1.9	0.8
დასახლება (X ² =12 638)	ქალაქი (N=855)	41.8	23.7	19.1	11.9	2	1.5
	სოფელი (N=646)	44.9	24.9	20.6	6.7	1.9	1.1
განათლება (X ² =20398)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	40.4	26.8	20.8	7.9	2.3	1.8
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	42.8	23.7	18.6	11.2	2.7	1.1
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	48	20.4	18.9	11.3	0.7	0.7
სტატუსი (X ² =43928)	შშმ (N=365)	43.6	23.8	15.3	9.3	5.8	2.2
	არაშშმ (N=1136)	43	24.4	21.1	9.8	0.7	1.1
„ვკვებ ონკანს, სანამ კბილებს ვიხეხავ“ (%)							
ასაკი (X ² = 54 294)	15-17 (N=373)	36.5	21.4	14.2	26	0.3	1.6
	18-29 (N=370)	30.8	20.3	20.3	28.4	-	0.3
	30-54 (N=380)	26.3	17.4	21.3	32.4	1.1	1.6
	55+ (N=378)	48.1	22.2	17.2	9.8	1.9	.8
დასახლება (X ² =42 543)	ქალაქი (N=855)	35	16	17.5	29.4	0.5	1.6
	სოფელი (N=646)	20.3	22.9	19.5	35.6	0.3	1.4

სტატუსი ($\chi^2=30\ 672$)	შშმ (N=365)	23.6	20.3	18.6	32.9	0.3	4.4
	არაშშმ (N=1136)	30.3	18.6	18.3	31.8	0.4	0.6
„ვიყენებ ენეჯის დამზოგავ ნათუხებს, საყოფაცხოვებო ტექნიკას“ (%)							
ასაკი ($\chi^2=72\ 806$)	15-17 (N=362)	11	14.9	28.7	39.5	0.6	5.2
	18-29 (N=368)	8.2	11.7	28.5	49.7	0.3	1.6
	30-54 (N=378)	4.2	8.2	21.4	64	0.3	1.9
	55+ (N=377)	4.8	12.2	21.5	59.9	0.5	1.1
განათლება ($\chi^2=53\ 934$)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=694)	8.6	13.8	28.8	44.7	0.3	3.7
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=374)	7.2	12	19.3	59.9	0.5	1.1
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	4.1	7.9	23.7	62.4	0.5	1.4

ბუნებრივი რესურსების რაციონალური მოხმარება

გამოკითხულთა უმრავლესობა საკუთარ პრაქტიკაში მეტ-ნაკლებად ზოგავს ისეთ ბუნებრივ რესურსებს, როგორცაა გადასაადგილებელი/მოთილობის საშუალებებისთვის საჭირო სანვავი ან ელექტროენერჯია. კერძოდ, გამოკითხულთა 66.6% აცხადებს, რომ „ყოველთვის ან ხშირად“ მიმართავს ისეთ ქმედებებს, რომლებიც თავისთავად ზოგავს ბუნებრივ რესურსებს (მაგ. საზოგადოებრივი ტრანსპორტით მგზავრობა, ელექტროენერჯის დაზოგვა), თუმცა ამას ახორციელებს არა გარემოსდაცვითი მიზნით, არამედ საკუთარი ბიუჯეტის დაზოგვის აუცილებლობით. აღნიშნულის საპირისპირო პოზიციას აფიქსირებს კვლევაში მონაწილე პირთა 28.3% და ამბობს, რომ მსგავსად არასდროს ან იშვიათად იქცევა. რესპონდენტთა 66.3% აცხადებს, რომ ყოველთვის ან ხშირად იყენებს საზოგადოებრივ ტრანსპორტს მანქანის ან ტაქსის ნაცვლად, როდესაც ამის შესაძლებლობა აქვს; 74.8% კი მოკლე დისტანციაზე ფეხით ან ველოსიპედით გადაადგილებას ანიჭებს უპირატესობას (იხ. დიაგრამა #4)

დიაგრამა #4 - ხესპონდენტთა ინდივიდუალური ქცევის შეფასება მათ მიერ ბუნებრივი რესურსების რაციონალური მოხმარების მიზნით

აღნიშნული საკითხის გაანალიზება რესპონდენტების სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების ჭრილში აჩვენებს, რომ მდებარეობითი სქესის წარმომადგენელთა ქცევებში უფრო მეტად არის გათვალისწინებული გარემოსდაცვითი მიზნები, ვიდრე კაცების ყოველდღიურ ქმედებებში. მაგალითად, მაშინ როდესაც, ქალების 73.1% „ყოველთვის ან ხშირად“ იყენებს საზოგადოებრივ ტრანსპორტს გადასადგილებლად მანქანის/ტაქსის ნაცვლად, ანალოგიურ მოქმედებაზე მამაკაცთა მხოლოდ 61.2%-მა მიუთითა. მამაკაცების მესამედზე მეტი არასდროს ან იშვიათად გადაადგილდება საზოგადოებრივი ტრანსპორტით. გადაადგილების იგივე საშუალებას იყენებს ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობის თითქმის თანაბარი რაოდენობა. რაც შეეხება შშმ და არაშშმ პირების გამოცდილებას შორის სხვაობას, კვლევამ აჩვენა, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები ყოველდღიური საჭიროებებისთვის უფრო ნაკლებად იყენებენ საზოგადოებრივ ტრანსპორტს გადასადგილებლად, ვიდრე ისინი, ვისაც აღნიშნული სტატუსი არ აქვთ:

- „ყოველთვის/ხშირად“ ვიყენებ საზოგადოებრივ ტრანსპორტს, მანქანის/ტაქსის ნაცვლად, როდესაც შესაძლებელია: შშმ - 60%; არაშშმ - 70.1%

გარდა ზემოაღნიშნულისა, იმ რესპონდენტებს შორის, რომელთა შემთხვევაში საზოგადოებრივი ტრანსპორტით გადაადგილება ან/და ელექტროენერჯის დაზოგვა მათი პირადი ბიუჯეტის დაზოგვის მცდელობაა და არა გარემოზე ზრუნვის გამოხატულება, ყველაზე მაღალია 55+ ასაკის რესპონდენტთა წილი (72%), ხოლო ყველაზე დაბალი 15-17 წლის მოზარდების რაოდენობა - 61%. აქვე, უნდა ითქვას, რომ ასაკის ზრდის პარალელურად ანალოგიური განწყობის მქონე რესპონდენტთა რაოდენობაც იმატებს. რაც შეეხება ახლო დისტანციაზე ფეხით ან ველოსიპედით გადაადგილების პრაქტიკას - შეზღუდული შესაძლებლობის სტატუსის არმქონე პირების (81.6%) უფრო მეტი წილი გადაადგილდება ქვეითად ან ველოსიპედით „ყოველთვის ან ხშირად“, ვიდრე შშმ პირების (60%) (იხ. ცხრილი #2).

ცხრილი #2 - რესპონდენტთა მიერ ბუნებრივი რესურსების ხაცონადეჟი მოხმარება სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების ჭრილში

სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლები		არასდროს	იშვიათად	ხშირად	ყოველთვის	უარი პასუხზე	მიჭირს პასუხის გაცემა
„ვიყენებ საზოგადოებრივ ტრანსპორტს, მანქანის/ტაქსის ნაცვლად, ხოდესაც შესაძლებელია“ (%)							
სქესი (X ² = 37 876)	მამრობითი (N=660)	15.2	21.7	26.7	34.5	0.9	1.1
	მდედრობითი (N=808)	6.7	19.1	28.2	44.9	0.5	0.6
დასახლება (X ² = 13 955)	ქალაქი (N=836)	10.2	18.8	25.5	43.9	1.0	0.7
	სოფელი (N=632)	10.9	22.2	30.2	35.4	0.3	0.9
სტატუსი (X ² = 25 312)	შშმ (N=335)	16.7	21.8	20.9	39.1	0.3	1.2
	არაშშმ (N=1133)	8.6	19.8	29.5	40.6	0.8	0.7
იხეთ ქმედებებს, რომელიც ზოგავს ბუნებრივ რესურსებს (მაგ.: საზოგადოებრივი ტრანსპორტით მგზავრობა ან ელექტროენერჯის დაზოგვა), ვასრულებ იმიტომ, რომ დავზოგო საკუთარი ბიუჯეტი და ამ დროს ნაკლებად ვფიქრობ გარემოზე (%)							
ასაკი (X ² = 35 403)	15-17 (N=367)	11.2	21.8	36.5	24.5	0.5	5.4
	18-29 (N=367)	9.5	20.2	35.4	32.7	0.5	1.6
	30-54 (N=375)	8.5	18.9	37.1	32.5	1.1	1.9
	55+ (N=368)	8.2	16.8	33.7	38.3	1.6	1.4
ფეხით ან ველოსიპედით მივდივარ დანიშნულების ადგილამდე, რომელიც არის ახლო დისტანციაზე (%)							
სტატუსი (X ² =30 672)	შშმ (N=325)	17.8	19.7	26.8	33.2	0.9	1.5
	არაშშმ (N= 1136)	5.5	11.7	30.9	50.7	0.5	0.6

სამომხმარებლო საგნების/ნივთების რაციონალური შეძენა/მოხმარება

გარემოს დაცვის კუთხით მეტად მნიშვნელოვანია სხვადასხვა სამომხმარებლო ნივთის, პროდუქტის, საგნის შეძენის/გამოყენების რეგულირება ინდივიდუალურ დონეზე, ვინაიდან მათი არარაციონალური შეძენა და მოხმარება იწვევს ფუჭი საგნების დაგროვებას, რაც საბოლოო ჯამში გადაყრას ექვემდებარება. მსგავსი ტიპის ნარჩენი კი, გარემოს მნიშვნელოვნად აზიანებს.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა ქცევები, რომლებსაც რესპონდენტთა უმრავლესობა „ყოველთვის ან ხშირად“ მიმართავს და რომლებიც, გარემოს დაცვის თვალსაზრისით, ადეკვატურია:

- „თავს ვაჩივებ იმ პირობების შექმნას, რომლებიც ახ მჭიხდება“ – 82.5%
- „ვამჯობინებ ონკანის წყალს, თუ ის დასაღვეად ვაჩივია, ვიდრე შეფუთულ მდგომარეობაში“ - 87.6%
- „ვცდილობ შევაკეთო დაზიანებული ნივთები, ვიდრე ვიყიდო ახალი“ – 72%

გარდა აღნიშნულისა, ახალი საგნის/ნივთის/პროდუქტის შექმნის პროცესში რესპონდენტთა დიდი ნაწილისთვის მნიშვნელოვანი მისი ეკომეგობრულობაა. კერძოდ, გამოკითხულთაგან ყოველი მეორესთვის (50.2%) ავტომობილის შექმნის პროცესში პრიორიტეტული მისი გამართულობა და დაბალემისიანობა აღმოჩნდა. როგორც ჩანს, მოსახლეობის ამ ნაწილს მეტ-ნაკლებად გაცნობიერებული აქვს, თუ რამდენად საზიანო ეფექტი აქვს გამონაბოლქვში არსებული მავნე ნაწილაკების ატმოსფერულ ჰაერში გაბნევის/გაფრქვევას. ამასთან, რესპონდენტთა დიდი ნაწილი (43.3%) „ყოველთვის ან ხშირად“ თავს არიდებს ისეთი კომპანიების/მწარმოებლების პროდუქტების შექმნას, რომლებიც გარემოსდაცვითი მიზნებით არ მოქმედებენ და ეკოლოგიურ კეთილდღეობას უქმნიან საფრთხეს. საკუთარი გამოცდილების გარდა, რესპონდენტებმა მეზობლების/მეგობრების ქცევებიც შეაფასეს. მნიშვნელოვანი ნაწილი (40.8%) აღნიშნავს, რომ მეზობლების/მეგობრების მხრიდან „აჩახდის ან იშვიათად“ ფიქსირდება საკვები პროდუქტების ჭარბი რაოდენობით შექმნის/გაუფრთხილებლობის და საკვები ნარჩენების გადაყრის ფაქტები.

გამოკითხვამ გამოავლინა რესპონდენტთა ქცევებში არსებული „ჩავარდნები“, როდესაც საქმე სამომხმარებლო საგნების შექმნა/მოხმარებას ეხება. კერძოდ, რესპონდენტთა 44.7%-ის შემთხვევაში, კონკრეტული პროდუქტის შექმნის გადაწყვეტილებას არ განაპირობებს, რამდენად ზედმეტი შეფუთვა აქვს ამ ნივთს; ამასთან, პრაქტიკულად ყოველი მეორე რესპონდენტი (49.4%) ამბობს, რომ „აჩახდის ან იშვიათად“ მიაქვს საკუთარი ჩანთა, როდესაც მიდის პროდუქტების შესაძენად (იხ. ცხრილი #3)

ცხრილი #3 - რესპონდენტთა ინდივიდუალური ქცევის შეფასება მათ მიერ სამომხმარებლო საგნების/ნივთების ხატიონალურ შექმნა/მოხმარებასთან მიმართებით

სამომხმარებლო საგნების/ნივთების რაციონალური შექმნა/მოხმარება (N=1501)	არასდროს	იშვიათად	ხშირად	ყოველთვის	არ ვიცი/ მიჭირს პასუხის გაცემა	უარი პასუხზე	არ ეხება
ვცდილობ არ ვიყიდო რაიმე პროდუქტი, თუ მას ზედმეტად ბევრი შეფუთვა აქვს	25	19.7	21.2	19.5	1.5	9.5	3.7
მიმაქვს ჩემი საკუთარი ჩანთა, როდესაც პროდუქტების საყიდლად მივდივარ	34.1	15.3	17.1	26.6	0.8	2.1	4
ვცდილობ, შევაკეთო დაზიანებული ნივთები, ვიდრე ვიყიდო ახალი	7	16.3	39	33	0.9	1.5	2.4
ავტომობილის შექმნისას/გამოყენებისას ჩემთვის მნიშვნელოვანია მისი გამართულობა ჰაერის დაბინძურების კუთხით	5.6	8.5	18.9	31.4	2.9	7.7	25.2
ვამჯობინებ ონკანის წყალს, თუ ის დასაღვეად ვაჩივია, ვიდრე შეფუთულ მდგომარეობაში	2.7	8.6	21.5	66.1	0.5	0.6	-
ვარიდებ თავს პროდუქციის ყიდვას, თუ ვიცი, რომ მწარმოებელი გარემოს აზიანებს	21	16.7	24.1	19.2	1.7	15	2.4
ჩემი მეზობლები/მეგობრები არ უფრთხილდებიან საკვებს, რომელსაც ყიდულობენ და რომლითაც იკვებებიან. ისინი ქმნიან უამრავ საკვებ ნარჩენს	19.8	21.1	14.9	6.7	5.7	32	-
თავს ვარიდებ იმ პროდუქციის/ პროდუქტების ყიდვას, რაც არ მჭირდება	4.4	8.1	21.1	61.4	0.9	1.8	2.3

გარემოსდაცვითი მიზნით სამომხმარებლო საგნების/ნივთების რაციონალურად მართვის/შექმნის თვალსაზრისით, რესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები/ქცევები განსხვავდება მათი **სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების** ჭრილში. მონაცემების ანალიზმა აჩვენა, რომ მდებარებითი სქესის წარმომადგენელი რესპონდენტები უფრო მეტად აქცევენ ყურადღებას ყოველდღიური მოხმარების პროდუქტების შექმნის პროცესში მის შეფუთვის ზომას და ცდილობენ ნაკლებად გამოიყენონ პოლიეთილენი,

ვიდრე მამაკაცები. ეკოლოგიური თვალსაზრისით, ქალებთან შედარებით, კაცებისთვის აქცენტირების სფერო უფრო მეტად ავტომობილის შეძენის ან გამოყენების პროცესში მისი ნაკლებემისიურობაა.

- „ყოველთვის ან ხშირად“ – „ვცდილობ ახ ვიყიდო ჩაიმე პხოლუქტი, თუ მას ზედმეტად ბევრი შეფუთვა აქვს“: მამრობითი - 38.1%; მდედრობითი - 45.4%
- „ყოველთვის ან ხშირად“ - „მიმაქვს ჩემი საკუთარი ჩანთა, ხოდესაც პხოლუქტების საყიდლად მივიღია“: მამრობითი - 34.9%; მდედრობითი - 53.9%

აღსანიშნავია, რომ იმ რესპონდენტების წილი, რომლებიც ყოველთვის ან ხშირად პროდუქტის შეძენა-არშეძენის საკითხს მისი შეფუთვის გათვალისწინებით წყვეტენ, საყიდლებზე მიაქვთ საკუთარი ჩანთა, ცდილობენ შეაკეთონ დაზიანებული ნივთები, ვიდრე იყიდონ ახალი, თავს არიდებენ ისეთი პროდუქციის ყიდვას, რომელიც არ სჭირდებათ - იზრდება ასაკობრივი კატეგორიის ზრდის პარალელურად, რაც მიუთითებს, რომ საზოგადოების **შუახნისდახანდაზმული ასაკის ნარმომადგენლებს მეტი პასუხისმგებლობა გააჩნიათ გარემოს დაცვის კუთხით, ვიდრე მოზარდებსა და ახალგაზრდებს**. მაგალითად, მაშინ როდესაც მოზარდების მხოლოდ 27.5% აქცევს ყურადღებას ყოველთვის ან ხშირად აქვს თუ არა პროდუქტს ზედმეტად ბევრი შეფუთვა, ეს საკითხი 55+ ასაკის თითქმის ყოველი მეორე რესპონდენტისთვის (49.9%) არის მნიშვნელოვანი. აღსანიშნავია, რომ ავტომობილის შეძენის პროცესში მის გამართულობაზე/ხარისხზე უფრო მეტად ახალგაზრდები (71.3%) და შუახნის (72.7%) რესპონდენტები ფიქრობენ, ვიდრე მოზარდები (62%) და ხანდაზმულები (60.5%). ამასთან, ჰაერის დაბინძურების რისკებისა და გარემოში ნარჩენების ოდენობის შემცირების მიზნით მხოლოდ იმ პროდუქტების შეძენაზე/გამოყენებაზე, რომელთა მწარმოებლებიც გარემოს ზიანს არ აყენებენ, უფრო მეტად ქალაქის მაცხოვრებლები არიან ორიენტირებულები, ვიდრე სოფლის:

- „ყოველთვის ან ხშირად“ – „ავტომობილის შეძენისას/გამოყენებისას ჩემთვის მნიშვნელოვანია მისი გამაჩთვრობა ჰაერის დაბინძურების კუთხით“: ქალაქი - 70.5%; სოფელი - 62.8%
- „ყოველთვის ან ხშირად“ – „თავს ვაჩივებ პხოლუქციის ყიდვას, თუ ვიცი, რომ მწაჩმოებელი გახემოს აზიანებს“: ქალაქი - 49.2%; სოფელი - 38%

გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით ინდივიდების სწორ/არასწორ ქცევას/ქმედებას გარკვეულწილად მათი **განათლების დონეც** განაპირობებს. როგორც კვლევამ აჩვენა, განათლების მაღალ საფეხურზე მყოფ რესპონდენტთა შორის უფრო მეტია ისეთთა წილი, რომლებიც გარემოსთვის ნაკლებსაზიანოდ იქცევიან. თუმცა, არის გამონაკლისი შემთხვევებიც. მაგალითად, არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლების მქონე რესპონდენტების (39.7%) უფრო დაბალი რაოდენობა აცხადებს, რომ არასდროს ან იშვიათად მიაქვთ საკუთარი ჩანთა საყიდლებზე, ვიდრე სრული უმაღლესი განათლების/სამეცნიერო ხარისხის მქონე რესპონდენტების (51.3%).

რაც შეეხება საკითხის დამუშავებას **შპმ პირის სტატუსის მქონე/არმქონე** რესპონდენტების ქრილში, კვლევის თანახმად, **ამორიჯუფის ნარმომადგენელთა განწყობები/ქცევები/დამოკიდებულებები გარემოს დაცვის კუთხით არსებით სხვაობებს არ იძლევა**. მნიშვნელოვანი განსხვავება მხოლოდ ავტომობილის შეძენის პროცესში მათი გადაწყვეტილების მადეტერმინირებელ (განმსაზღვრელ) ფაქტორებშია. კერძოდ, შეზღუდული შესაძლებლობის არმქონე პირების 71.5% ყოველთვის ან ხშირად აქცევს ყურადღებას ჰაერის დაბინძურების თვალსაზრისით ავტომობილის გამართულობას, მაშინ როდესაც ასეთივე პოზიცია შპმ პირთა შორის უფრო ნაკლებს - ყოველ მეორეს აქვს (იხ. ცხრილი #4).

ცხიდი #4 - ხესპონდენტთა მიერ სამომხმარებლო საგნების/ნივთების ხაცონადუხი შექენა/მომხმარება სოციალუ-დემოგრაფიული მახასიათებლების ქილში

სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლები		არასდროს	იშვიათად	ხშირად	ყოველთვის	უარი პასუხზე	მიჭირს პასუხის გაცემა
“ვცდილობ არ ვიყიდო რაიმე პროდუქტი, თუ მას ზედმეტად ბევრი შეფუთვა აქვს“ (%)							
სქესი (X ² = 17 254)	მამრობითი (N=642)	27.7	19.8	21	17.1	1.6	12.8
	მდედრობითი (N=804)	24.5	21	22.8	22.6	1.5	7.6
ასაკი (X ² = 69 976)	15-17 (N=357)	37.3	20.4	16	11.5	1.7	13.2
	18-29 (N=364)	25.5	18.7	24.5	20.3	1.9	9.1
	30-54 (N=370)	21.4	21.1	26.2	20.3	1.4	9.7
	55+ (N=355)	19.7	21.7	21.1	28.7	1.1	7.6
განათლება (X ² = 39 397)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=674)	31.6	20.3	19.3	15.7	1.3	11.7
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=361)	20.5	20.8	23.0	24.7	1.4	9.7
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=411)	21.4	20.4	25.5	23.6	1.9	7.1
„მიმაქვს ჩემი საკუთარი ჩანთა, ხოლესაც ვხოდუქვების საყიდლად მივიღია“ (%)							
სქესი (X ² = 79 481)	მამრობითი (N=641)	46.6	14.5	16.2	18.7	1.1	2.8
	მდედრობითი (N=800)	26.6	17.1	19	34.9	0.6	1.8
ასაკი (X ² = 194 428)	15-17 (N=358)	55.9	14.5	11.7	13.4	1.4	3.1
	18-29 (N=365)	40.5	20	19.5	18.9	-	1.1
	30-54 (N=368)	25.8	16	22.6	31.5	1.1	3
	55+ (N=350)	19.7	13.1	17.1	47.4	0.9	1.7
განათლება (X ² =48 218)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=677)	46.6	14.5	16.2	18.7	1.1	2.8
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=355)	26.6	17.1	19	34.9	0.6	1.8
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=409)	55.9	14.5	11.7	13.4	1.4	3.1
„ავგომობილის შექენისას/გამოყენებისას ჩემთვის მნიშვნელოვანია მისი გამაჩთურობა ჰაეის დაბინძუების კუთხით“ (%)							
სქესი (X ² = 16 936)	მამრობითი (N=524)	6.7	11.3	27.1	45	3.1	6.9
	მდედრობითი (N=599)	8.2	11.4	23.5	39.2	4.5	13.2
ასაკი (X ² = 32 100)	15-17 (N=242)	8.3	11.2	28.5	33.5	3.7	14.9
	18-29 (N=307)	6.2	12.1	27.7	43.6	2.9	7.5
	30-54 (N=308)	5.5	9.4	22.1	50.6	3.9	8.4
	55+ (N=266)	10.5	12.8	22.9	37.6	4.9	11.3
დასახლება (X ² =24 087)	ქალაქი (N=631)	7.1	10	23	47.5	2.4	10
	სოფელი (N=492)	7.9	13	28	34.8	5.7	10.6
განათლება (X ² =58 547)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=491)	9.8	10.6	25.9	34.6	4.9	14.3
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=282)	7.1	14.2	24.5	38.7	4.6	11
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=350)	4.6	10	24.9	54.9	1.7	4

სტატუსი ($\chi^2=54$ 531)	შშმ (N=231)	13.4	5.9	13.4	5.9	13.4	5.9
	არაშშმ (N=892)	11.3	11.3	11.3	11.3	11.3	11.3
„ვცდილობ შევაკეთო დაზიანებული ნივთები, ვიძეხე ვიყიდო ახალი“ (%)							
ასაკი ($\chi^2= 67$ 212)	15-17 (N=361)	11.1	23	40.4	22.2	1.1	2.2
	18-29 (N=366)	6.8	17.2	43.2	30.6	1.1	1.1
	30-54 (N=373)	4	16.1	39.7	37.3	0.8	2.1
	55+ (N=365)	6.8	10.4	36.4	44.9	0.5	0.8
განათლება ($\chi^2=24$ 589)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=686)	8.7	18.2	41.4	28.6	0.9	2.2
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=365)	6.3	13.4	37.3	41.1	1.1	0.8
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=414)	5.3	16.9	39.9	36	0.7	1.2
სტატუსი ($\chi^2= 13$ 812)	შშმ (N=337)	8.6	13.1	36.5	37.7	1.2	3
	არაშშმ (N=1128)	6.7	17.7	41.0	32.6	0.8	1.2
„ჩემი მეზობლები/მეგობრები ახ უფრო ხშირად საკვებს, ხომედაც ყიდულობენ და ხომლითაც იკვებებიან“ (%)							
ასაკი ($\chi^2= 27$ 439)	15-17 (N=373)	19	19.3	14.5	3.2	4.3	39.7
	18-29 (N=370)	17.3	22.4	16.5	6.2	6.5	31.1
	30-54 (N=380)	21.8	21.3	13.9	7.9	5.5	29.5
	55+ (N=378)	20.9	21.2	14.6	9.3	6.3	27.8
დასახლება ($\chi^2=24$ 141)	ქალაქი	16	20	15.6	7.1	5.8	35.4
	სოფელი	24.8	22.4	13.9	6	5.4	27.4
განათლება ($\chi^2=23$ 396)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	20.8	20.6	13.6	5.1	4.7	35.3
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	19.7	23.4	14.1	6.1	7.7	29
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	18.2	19.7	17.7	9.8	5.5	29
„თავს ვაჩივებ იმ პირობების ყიდვას, ხაც ახ მჭიხება“ (%)							
ასაკი ($\chi^2= 37$ 345)	15-17 (N=362)	5.2	11.3	26.8	53	1.9	1.7
	18-29 (N=364)	3.3	8.2	24.2	61.5	1.1	1.6
	30-54 (N=375)	3.5	7.5	18.7	68.0	0.3	2.1
	55+ (N=365)	6	6	17	68.5	0.5	1.9
დასახლება ($\chi^2= 39$ 397)	არასრული/სრული საშუალო განათლება	31.6	20.3	19.3	15.7	1.3	11.7
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება	20.5	20.8	23	24.7	1.4	9.7
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი	21.4	20.4	25.5	23.6	1.9	7.1
„ვაჩივებ თავს პირობების ყიდვას, თუ ვიცი, რომ მწაჩმოებელი გახე მოს აზიანებს“ (%)							
დასახლება ($\chi^2=27$ 655)	ქალაქი	19.1	16.3	25.5	23.6	1.1	14.4
	სოფელი	24.7	18.1	23.6	14.4	2.5	16.6
განათლება ($\chi^2=42$ 898)	არასრული/სრული საშუალო განათლება	26.8	17.7	16.2	26.8	17.7	16.2
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება	15.9	20.2	16.2	15.9	20.2	16.2
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი	20.9	25.3	30.4	20.9	25.3	30.4
„ვამჯობინებ ონკანის წყალს, თუ ის დასადევად ვაჩვიხია“ (%)							
სტატუსი ($\chi^2= 13$ 812)	შშმ (N=365)	3.8	6.3	17.5	70.1	1.1	1.1
	არაშშმ (N=1136)	2.3	9.3	22.8	64.8	0.4	0.4

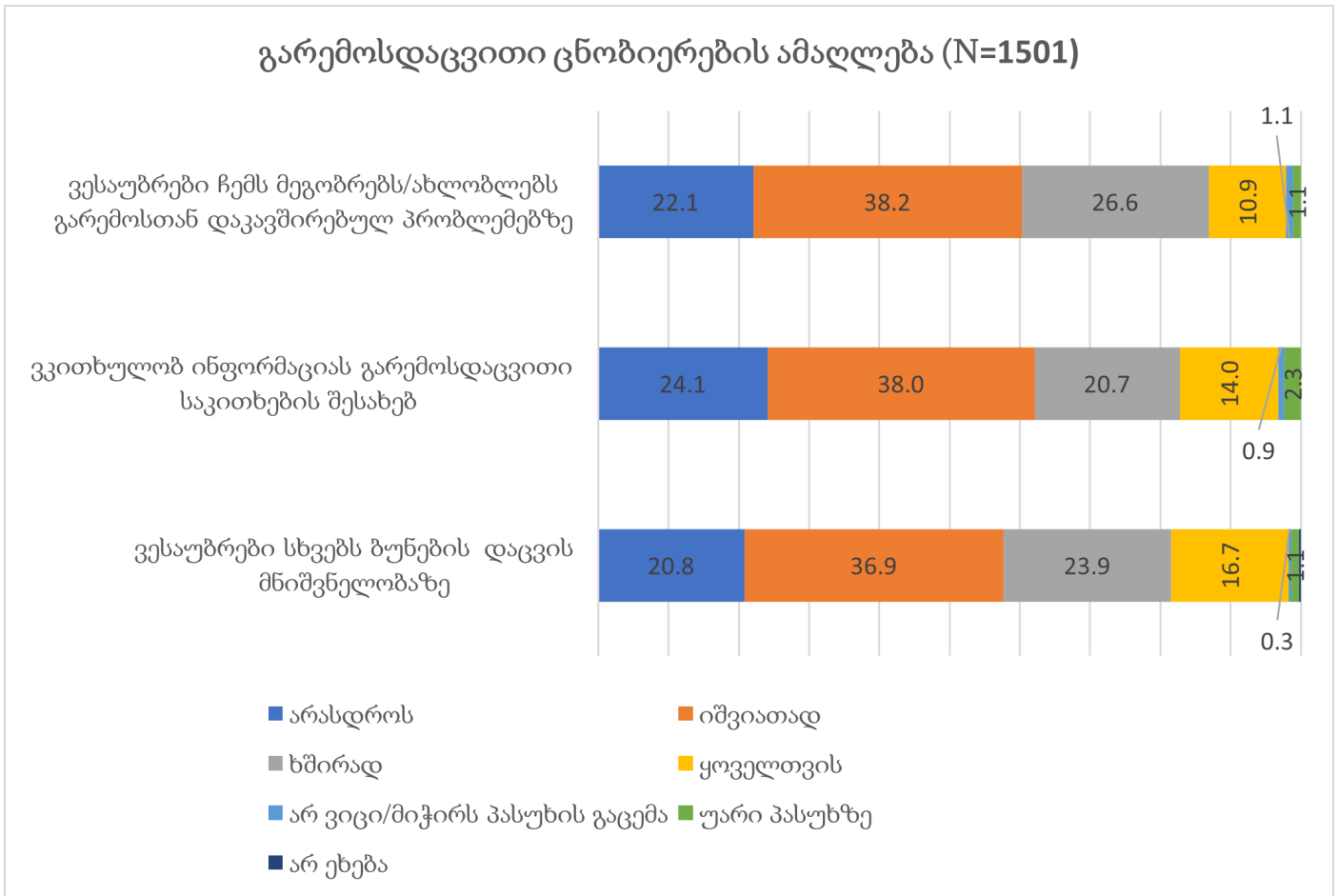
გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლება

რესპონდენტებმა შეაფასეს, თუ როგორ/რა ფორმით ახორციელებენ გარემოს დაცვის კუთხით საკუთარი და გარშემო მყოფების ცნობიერების ამაღლებას. როგორც აღმოჩნდა, რესპონდენტთა უმრავლესობა არც თავად ეცნობა და არც სხვასთან საუბრობს გარემოს დაცვასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. კერძოდ, ყოველი მეორე რესპონდენტი „ახასდროს ან იშვიათად“:

- ესაუბრება მეგობრებს/ახლობლებს გარემოსთან დაკავშირებულ პრობლემებზე - (60.3%)
- კითხულობს ინფორმაციას გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით - 62.1%
- ესაუბრება სხვებს ბუნების დაცვის მნიშვნელობაზე - 57.7%

ჩამოთვლილი სამი აქტივობის შემთხვევაში უკიდურესად პოზიტიური („ყოველთვის“) ან შედარებით პოზიტიური („ხშირად“) გამოცდილების მქონე რესპონდენტთა წილი 34 - 40%-ს შორის ვარირებს (იხ. დიაგრამა #5).

დიაგრამა #5 - ხესპონდენტთა ინფორმაციის წყვეის შეფასება მათ მიერ გახშემო მყოფების გახემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებასთან მიმახით

გარემოს დაცვის საკითხებზე ინფორმირებულობის დონის/თვითცნობიერების ამაღლების შესახებ მონაცემების ანალიზი რესპონდენტების **სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების ქრილში** აჩვენებს, რომ როგორც **ქალაქში** (60.5%), ასევე **სოფელში** (64.3%) მცხოვრებ რესპონდენტებს შორის უმრავლესობა არასდროს ან იშვიათად კითხულობს გარემოსდაცვით ინფორმაციას, ასევე, ორივე ტიპის დასახლებაში გამოკითხულთაგან ყოველ მეორე რესპონდენტზე მეტი არასდროს ან იშვიათად ესაუბრება სხვა ადამიანებს ბუნების დაცვის მნიშვნელობაზე. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ გარემოს დაცვაზე ინფორმაციის მოძიებისა და სხვებთან გაზიარების თვალსაზრისით, სოფლისა და ქალაქის დასახლებებში მცხოვრებთა გამოცდილება ერთმანეთისგან არსებითად არ განსხვავდება. თუმცა, ქალაქში მცხოვრებ რესპონდენტებს შორის შედარებით უფრო ძლიერია გარემოსდაცვითი განათლების/ცნობიერების ამაღლებაზე ზრუნვა.

აღსანიშნავია, რომ **განათლების დონის** მიხედვით, თითოეულ კატეგორიაში გაერთიანებულ რესპონდენტთა უმრავლესობა არასდროს ან იშვიათად კითხულობს ინფორმაციას გარემოსდაცვით საკითხებზე; თუმცა, ამასთან, კვლევამ აჩვენა, რომ იმ რესპონდენტთა შორის, რომლებიც განათლების მაღალ საფეხურზე იმყოფებიან, უფრო მაღალია ინფორმაციის ყოველთვის/ხშირად მოძიების გამოცდილების მქონეთა რაოდენობა:

- „ყოველთვის ან ხშირად“ - „ვკითხულობ ინფორმაციას გახემოსდაცვითი საკითხების შესახებ“: სრული/არასრული საშუალო განათლება - 30.5%; არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება - 34%; სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი - 42.4%

გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მოძიებისა და სხვებთან განხილვის თვალსაზრისით, განსხვავებული ტენდენცია ვლინდება შშმ/არაშშმ პირებს შორის. კერძოდ, შეზღუდული შესაძლებლობის არმქონე პირებს შორის 40.4% ყოველთვის ან ხშირად იძიებს აღნიშნულ თემაზე ინფორმაციას, 36.7% იმავე სიხშირით განიხილავს სხვებთან გარემოს დაცვის შესახებ მიღებულ ინფორმაციას, სფეროში არსებულ პრობლემებს და ა.შ., მაშინ, როდესაც საკითხზე ცოდნის გასაღრმავებლად ახალი მასალების მოძიების გამოცდილებაზე შშმ პირების 28.8% მიუთითებს, სხვებისთვის გაზიარებაზე კი - 28.5% (იხ. ცხრილი #5).

ცხრილი #5 - გახემოს დაცვის საკითხებზე ხესპონდენტების დამოკიდებულება საკუთარი ინფორმაციების დონის/თვისებრივების ამოღებასთან მიმართებით სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების ქვიდში

სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლები		არასდროს	იშვიათად	ხშირად	ყოველთვის	უარი პასუხზე	მიჭირს პასუხის გაცემა
“ვკითხულობ ინფორმაციას გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ“ (%)							
დასახლება (X ² =11928)	ქალაქი (N=855)	22.1	38.4	21.9	15.3	0.7	1.6
	სოფელი (N=646)	26.8	37.5	19.2	12.2	1.1	3.3
განათლება(X ² =33727)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	26.4	39.4	18.9	11.6	1.1	2.5
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	27.7	34	20.7	13.3	0.8	3.5
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	17	39.1	23.7	18.7	0.5	1
სტატუსი (X ² = 68301)	შშმ (N=365)	36.4	28.5	17.8	10.7	1.1	5.5
	არაშშმ (N=1136)	20.2	41	21.7	15.1	0.8	1.3
„ვესაუბრები სხვებს ბუნების დაცვის მნიშვნელობაზე“ (%)							
დასახლება (X ² =12808)	ქალაქი (N=853)	19.5	38.1	23.7	18.1	0.2	0.5
	სოფელი (N=644)	22.7	35.6	24.2	15.1	0.5	2
„ვესაუბრები ჩემს მეგობრებს/ახლობლებს გახემოსთან დაკავშირებულ პრობლემებზე“ (%)							
სტატუსი (X ² = 57154)	შშმ (N=365)79	34.5	32.9	19.7	9	2.5	1.4
	არაშშმ (N=1136)	18	40	28.9	11.5	0.6	1

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებში მოსაზრება იმის თაობაზე, თუ რა ზომების მიღებაა საჭირო ადამიანების ქცევის შესაცვლელად, რომლებიც გარემოზე ზიანს შემცირებისკენ იქნება მიმართული, ორად გაიყო. ერთ ნაწილს მიაჩნია, რომ **საკანონმდებლო რეგულაციაა გასამკაცრებელი**. კერძოდ, გარემოს დაზიანებისთვის ჯარიმების დანესება ან/და არსებულის გაზრდა ინდივიდუალურ ქცევას შეცვლის.

„პრევენციისთვის ჯარიმები უნდა დაწესდეს. მე ვეთანხმები იმას, რომ ეხოს, მეოხეს, მესამეს რომ დააჯარიმებენ, მეე თვითშეგნებაზეც იმოქმედებს“ (32 წლის ქალი; სენსიტიური ჯგუფი; გოჩის მუნიციპალიტეტი)

დაჯარიმების მომხრეებმა არგუმენტად დახურულ სივრცეებში თამბაქოს მოხმარების აკრძალვა დაასახელეს, რომლის შესრულებაც თავიდან რთულად მიიჩნეოდა, თუმცა, დანესებულმა შეზღუდვამ იმუშავა და დღეს დახურულ სივრცეში თამბაქოს მოხმარება აღარ ხდება. თუმცა, კონტრარგუმენტად ცვლილების მიმართ მოსახლეობის მზაობა დასახელდა. აღინიშნა, რომ მოსახლეობა შემზადებული და ინფორმირებული იყო იმის შესახებ, რომ დახურულ სივრცეებში თამბაქოს მოხმარება ჯანმრთელობისთვის მავნეა. რესპონდენტების მეორე ნაწილი ფიქრობს, რომ **ჯარიმების დანესება ან არსებულის გაზრდა შედეგს ვერ გამოიღებს**. გარემოზე მონიტორინგი და შემდგომ დანესებული ჯარიმების აღსრულება რთულია და მნიშვნელოვან ადამიანურ და ტექნოლოგიურ რესურსს საჭიროებს.

„კანონმდებლობა ისედაც ახის, მაგამ ყველა ქუჩაზე ხომ ვეი დააყენებ კამეხას ან ადამიანს. ჩვენი შინაგანი კუდგუხა უნდა ამოღდეს ხამენაიხად“ (55 წლის კაცი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, მაღალმთიანი რეგიონის მაცხოვრებელი, სამეგრელო-ზემო სვანეთი).

აღსრულების საკითხი განსაკუთრებით სოფლის ტიპის დასახლებებში წარმოადგენს სირთულეს, სადაც არც, ე.წ. „ჭკვიანი კამეხებია“ დამონტაჟებული და არც ხალხმრავლობაა, რომ ქცევის შემაფერხებელი ფაქტორი იყოს.

რაც შეეხება, სამრეწველო ობიექტების მიერ გარემოს დაბინძურებას, ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები თანხმდებიან იმაზე, რომ სახელმწიფოს მხრიდან მკაცრი ზომებია გასატარებელი. **გარემოსთვის ზიანის მიყენებისთვის ჯარიმის ოდენობის გაზრდა და კონტროლის გამკაცრებაა საჭირო** - „ცემენტის ქაჩხანა ბეჟიჭეი დააჯარიმეს, მაგამ იხიდიდნენ ამ ჯარიმას მაინც და აგხდებდნენ მუშაობას“ (24 წლის, სენსიტიური

ჯგუფი, ბათუმი). რესპონდენტებში გამოიკვეთა მოსაზრება, რომ სახელმწიფო უწყებების ჩარევის გარეშე ობიექტების მიერ გარემოზე უარყოფითი ზეგავლენის შემცირება შეუძლებელია, რადგან კომპანიებისთვის მიმდებარედ მცხოვრები მოსახლეობის უკმაყოფილება და ნუხილი უმნიშვნელოა და მათი პროტესტი შედეგიანი იშვიათად არის.

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეები თანხმდებიან, რომ **ყურადღება მოსახლეობის, განსაკუთრებით კი, ახალგაზრდების ცნობიერების ამაღლებაზეა მისაქცევი.**

„ეკოპაში, ხომელიც მოგვწონს, ახ მგონია, ხომ ჭახიმებით მიაღწიეს ამათ, დაბინძურება, ხომ საზიანოა ამას უნდა მიხვდეთ, ეს პიობდმა უნდა მოგვახდეს ცნობიერების ამაღლებით“ (60 წლის ქალი, სენსიტიური ჯგუფი, თბილისი).

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებში გამოიკვეთა მოსაზრება, რომ **აუცილებელია მოსახლეობას განემარტოს და ინფორმაცია მიენოდოს იმის შესახებ, ერთი მხრივ, გარემოზე ზრუნვას რა სარგებელი მოაქვს, მეორე მხრივ, გაუფრთხილებლობა რა ზიანის მომტანი შეიძლება იყოს სხვადასხვა - ინდივიდუალურ, ლოკალურ, რეგიონულ და ეროვნულ - დონეზე.** სწორედ ამიტომ, გარემოზე უარყოფითი გავლენის შესამცირებლად აუცილებელია გარემოსდაცვით აქტივობებში მონაწილეობის წახალისება. რესპონდენტებში გამოიკვეთა მოსაზრება, რომ გარემოსდაცვით აქტივობების მიზნობრივ ჯგუფს არასრულწლოვნები და მათი მშობლები უნდა წარმოადგენდნენ, რადგან პოზიტიური ცვლილებები ახალგაზრდების და მათი მშობლების განათლებით ყველაზე უკეთ მიიღწევა. აგრეთვე, რესპონდენტებმა აღნიშნეს, რომ უფრო მეტი ინიციატივები და პროგრამები უნდა ხორციელდებოდეს საიმისოდ, რომ მოსახლეობა გარემოსდაცვით აქტივობებში ჩაერთოს. ერთ-ერთი რესპონდენტის აზრით, გარემოსდაცვით საკითხებზე შემეცნებითი ვიდეო-რგოლების მომზადება და გავრცელება ახალგაზრდების ყურადღებას მიიპყრობს.

„იუთუბზე“ ინგლისუხად ძალიან ბევრი ვიდეო ახსებობს გახემოს დაცვასთან დაკავშირებით. ქაითუდად კი, ახაა. ჩემი შვიდი, ხომელიც ვიდეოებს უყუხებს, საინგეხესო კითხვებს სვამს ხოდმე“ (32 წლის ქალი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, ოზურგეთის მუნიციპალიტეტი).

ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეების აზრით, გარემოსდაცვითი ცნობიერების ამაღლებას ხელს შეუწყობს შემდეგი აქტივობების განხორციელება:

- სოციალური ვიდეო რგოლების მომზადება და მათი მედია საშუალებებით გაშუქება;
- ქალაქებსა და საავტომობილო მაგისტრალებზე არსებულ ბანერებზე გარემოს დაცვასთან დაკავშირებით ინფორმაციის განთავსება, რითიც მოსახლეობის დიდი რაოდენობის დაფარვა გახდება შესაძლებელი;
- საინფორმაციო ბროშურების დაბეჭდვა და დარიგება მოსახლეობაში; თუმცა, ერთ-ერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ ბროშურების დაბეჭდვა ეკომეგობრული არ არის და მხოლოდ ონლაინ ბროშურების დამზადებაა მიზანშეწონილი;
- აქტივობებში სხვადასხვა დაინტერესებული მხარეების ჩართვა. მაგალითად, კერძო სექტორის (განსაკუთრებით იმ კომპანიების, რომელთა საქმიანობაც გარემოსთვის ზიანის მომტანია), სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების და ა.შ;
- სემინარებისა და ტრენინგების ორგანიზება დაინტერესებული პირებისთვის.

რესპონდენტებს საქართველოს სატელევიზო არხებზე გარემოს დაცვის შესახებ კონკრეტული გადაცემების დასახელება გაუჭირდათ. ერთ-ერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ სასურველია საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველი არხი და აჭარის ტელევიზია სათანადო დროსა და ყურადღებას უთმობდეს გარემოსდაცვით საკითხებს, რადგან მათი საქმიანობის ერთ-ერთ პრიორიტეტს წარმოადგენს.

როგორც ფოკუს-ჯგუფების მონაცემების გაანალიზების შედეგად გამოიკვეთა, გარემოსდაცვით საკითხებზე პასუხისმგებელი მთავარი აქტორები შემდეგი უწყებებია - საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის და საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროები. ამასთან, პასუხისმგებლის როლი მუნიციპალურ ორგანოებს - მერიებსა და საკრებულოებს აკისრიათ.

წყლის რესურსების მართვა

გარემოს დაცვის კუთხით არსებული ნეგატიური პროცესების მეტ-ნაკლებად შეჩერების ან/და ახალი გამოწვევების პრევენციის მიზნით განსახორციელებელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია წყლის რესურსების ეფექტიანი/სწორი მართვა. გარემოსდაცვითი მიზნებისა და ამოცანების გათვალისწინებით, ქვეყნის ჰიდროლოგიური რესურსის გამოყენების ადმინისტრირების თვალსაზრისით **მართებულ პოზიციებს** ქვემოთ ჩამოთვლილი დებულებები წარმოადგენს (იხ. ცხრილი #6):

ცხრილი #6 - ქვეყნის ჰიდროლოგიური რესურსის გამოყენების ადმინისტრირების თვალსაზრისით მართებული დებულებები

#	გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით მართებული დებულებები:
1	სასმელი წყალი არ არის ამოუწურავი რესურსი და საჭიროა ამ რესურსის მართვა და მისი ეკონომიური გამოყენება
2	მდინარეების და სხვა წყლის რესურსების დაბინძურებამ შესაძლოა ეს რესურსები შეუქცევადად დააზიანოს

3	წყლის რესურსების დაბინძურება კანონით უნდა ისჯებოდეს
4	მიზანშეწონილია სასმელი წყლის გამოყენება აღირიცხოს და მოხმარებაზე დაწესდეს გადასახადი
5	მიზანშეწონილია, სარწყავი წყლის გამოყენება ყველასთვის აღირიცხოს და მოხმარებაზე დაწესდეს გადასახადი

კვლევის ფარგლებში, რესპონდენტებმა ბინარული ოპოზიციების სახით წარმოდგენილი წყვილადი დებულებებიდან ერთ-ერთის ამორჩევით, საზი გაუსვეს მათ განწყობებს/დამოკიდებულებებს წყლის რესურსების მართვასთან მიმართებით, რამაც ცხადყო, თუ როგორია მოსახლეობის ცოდნის/ინფორმირებულობის დონე აღნიშნულ საკითხზე და რამდენად სწორია მათი პრაქტიკები არსებულ რეალობაში.

გამოკითხვამ აჩვენა, რომ კონკრეტულ შემთხვევებს რესპონდენტები ინდივიდუალური გადმოსახედიდან, როგორც გადასახადების გადამხდელები, აფასებენ. ამგვარი დამოკიდებულებები კი გარკვეულ ხარვეზებს/სირთულეებს აჩენს წყლის რესურსის მართვის პროცესში. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ რესპონდენტთა 79.6% წყალს აფასებს, როგორც ამონურვად რესურსს და მართებულად მიიჩნევს მის ეკონომიურ გამოყენებას, გამოკითხულთა უმრავლესობა (63.8%) ფიქრობს, რომ „**სასმელი წყალი აჩის ფუნდამენტური სასიცოცხლო ხესუხი; ამდენად, მასზე გადასახადის დაწესება აჩაჩის მიზანშეწონილი**“, 47,6% კი, წყლის საირიგაციო მიზნებით გამოყენებაზე გადასახადის დაწესებას ეწინააღმდეგება და აღნიშნავს, რომ ეს მოთხოვნა მხოლოდ მსხვილ ფერმერებზე უნდა ვრცელდებოდეს. ასევე, რესპონდენტთა 17.7% საქართველოს განიხილავს, როგორც **ჰიდროლოგიური ხესუხებით მიღაჩ ქვეყანას, ამდენად წყლის ეკონომიური მოხმარების საჭიროებას ვეჩ ხედავს.** საგულისხმოა, რომ კვლევაში მონაწილე პირთა დაახლოებით მესამედს (31.7%) არ აქვს გაცნობიერებული, თუ რა ზიანი შეიძლება მოუტანოს მდინარეების დაბინძურებამ წყლის რესურსებს. ამ უკანასკნელთა აზრით, **„მდინარეებს და სხვა წყლის ხესუხებს აქვთ თვითწმენდის შესაძლებლობა, გამდინარე წყალი თავად გაწმენდს საკუთარ კალაპოტს ნებისმიერი ნარჩენისგან“.** ზემოთქმულისგან განსხვავებით, რესპონდენტთა მცირე ნაწილი - მხოლოდ 6.7% - იზიარებს, რომ წყლის რესურსების დაბინძურება/დანაგვიანება არ წარმოადგენს კანონსაწინააღმდეგო ქცევას, ამდენად ფიქრობს, რომ მსგავსი ქმედება კანონით არ უნდა ისჯებოდეს.

კვლევის საფუძველზე გამოვლენილი ტენდენციების თანახმად, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში არსებული მდინარეების მაღალი რაოდენობრივი მაჩვენებელი (26060 მდინარე) მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილს აფიქრებინებს, რომ ქვეყანას წყლის უხვი მარაგი გააჩნია და ეს ფაქტი მათ არასწორ წარმოდგენას უქმნის წყლის რესურსებთან მიმართებით. ამასთან, რესპონდენტთა გარკვეული ნაწილი არ ფლობს საკმარის ცოდნას/ინფორმაციას ჰიდროლოგიური რესურსების მართვასთან, წყლის დაბინძურებითა და დეფიციტით გამოწვეულ პრობლემებთან დაკავშირებით, რაც გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით, მნიშვნელოვან გამოწვევებს წარმოადგენს (იხ. ცხრილი #7).

ცხრილი #7 - რესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები წყლის ხესუხების მართვასთან მიმართებით

#	დებულება (N=1501)	%
1	სასმელი წყალი არ არის ამონურავი რესურსი და საჭიროა ამ რესურსის მართვა და მისი ეკონომიური გამოყენება	79.6
	საქართველო იმდენად მდიდარია წყლის რესურსებით, რომ მისი მართვისა და ეკონომიური გამოყენების საჭიროება არ არსებობს	17.7
	უარი პასუხზე	0.5
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	2.2
2	მდინარეებსა და სხვა წყლის რესურსებს აქვთ თვითწმენდის შესაძლებლობა, გამდინარე წყალი თავად გაწმენდს საკუთარ კალაპოტს ნებისმიერი ნარჩენისგან	31.7
	მდინარეებისა და სხვა წყლის რესურსების დაბინძურებამ შესაძლოა ეს რესურსები შეუქცევადად დააზიანოს	63.2
	უარი პასუხზე	0.3
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	4.8
3	წყლის რესურსების დაბინძურება კანონით უნდა ისჯებოდეს	91.2
	წყლის რესურსების დაბინძურება არ წარმოადგენს იმ სიმძიმის დანაშაულს, რომლისთვისაც ადამიანი კანონით უნდა ისჯებოდეს	6.7
	უარი პასუხზე	0.4
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	1.7

#	დებულება (N=1501)	%
4	სასმელი წყალი არის ფუნდამენტური სასიცოცხლო რესურსი, ამდენად, მასზე გადასახადის დაწესება არ არის მიზანშეწონილი	63.8
	მიზანშეწონილია სასმელი წყლის გამოყენება აღირიცხოს და მოხმარებაზე დაწესდეს გადასახადი	30.7
	უარი პასუხზე	0.6
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	4.9
5	მიზანშეწონილია სარწყავი წყლის გამოყენება ყველასთვის აღირიცხოს და მოხმარებაზე დაწესდეს გადასახადი	44
	მიზანშეწონილია სარწყავი წყლის გადასახადი დაუწესდეს მსხვილ ფერმერებს და არა მოსახლეობას	47.6
	უარი პასუხზე	0.2
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	8.3

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის სტატუსის მქონე რესპონდენტების და ასევე, რესპონდენტთა დასახლების ტიპის (ქალაქი/სოფელი) ჭრილში მონაცემების დამუშავება სტატისტიკურად სანდო მიმართებას ავლენს იმ საკითხთან დაკავშირებით, რომელიც მოსახლეობისთვის წყალზე საყოველთაო გადასახადის დაკისრებას ეხება, კერძოდ:

ა) დებულებას იმის შესახებ, რომ „სასმელი წყალი აჩის ფუნდამენტური სასიცოცხლო რესურსი; ამდენად, მასზე გადასახადის დაწესება აჩ აჩის მიზანშეწონილი“ შშმ სტატუსის მქონე პირთა 67.1% ეთანხმება, სტატუსის არმქონეთა შორის კი, შედარებით ნაკლები - 62.7%. ამდენად, სასმელი წყლის რესურსის რაციონალურად მართვასთან დაკავშირებით მართებული პოზიციის („მიზანშეწონილია სასმელი წყლის გამოყენება აღირიცხოს და მოხმარებაზე დაწესდეს გადასახადი“) მქონე რესპონდენტების წილი შედარებით მაღალია შშმ პირის სტატუსის არმქონეთა შორის (32.4%), შშმ პირებთან შედარებით (25.5%) (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა: $\chi^2=8203$; $p<0.05$).

ბ) რაც შეეხება სოფლისა და ქალაქის დასახლებებში მცხოვრებ რესპონდენტთა პოზიციებს შორის სხვაობას, მონაცემების სტატისტიკური დამუშავება აჩვენებს, რომ წყლის გამოყენების მართვასთან დაკავშირებით ქალაქის მაცხოვრებლები უფრო მეტად გათვითცნობიერებულნი არიან, ვიდრე სოფლის (თუმცა, დასახლების ორივე ტიპის შემთხვევაში, არამართებული პოზიციის მქონე პირთა რაოდენობა აჭარბებს სწორი დამოკიდებულების მქონეთა წილს). უფრო კონკრეტულად: ქალაქში გამოკითხულთა 58.7%-ს მიაჩნია, რომ სასმელი წყლის, როგორც ადამიანისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი რესურსის, მოხმარება არ უნდა გახდეს ფისკალური პოლიტიკის ნაწილი და ყოველდღიური საყოფაცხოვრებო საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად ქვეყნის მოსახლეობას მასზე უფასოდ უნდა მიუწვდებოდეს ხელი. იმავე პოზიციას იზიარებს სოფლის მცხოვრებთა 70.4%. რაც შეეხება გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით სწორი განწყობის მქონე რესპონდენტთა წილს, ქალაქში მათი რაოდენობა 35.4%-ია, სოფელში კი, 24.5% (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა: $\chi^2= 25718$; $p<0.05$) (იხ. ცხრილი #8).

ცხრილი # 8 - რესპონდენტთა განწყობები/დამოკიდებულებები წყლის რესურსების მართვასთან მიმართებით შშმ/აჩაშმ სტატუსისა და დასახლების ტიპის (ქალაქი/სოფელი) ჭრილში

დებულება	შშმ პირი (N=365)	არაშშმ პირი (N=1136)	ქალაქი (N=855)	სოფელი (N=646)
	%			
სასმელი წყალი არის ფუნდამენტური სასიცოცხლო რესურსი; ამდენად, მასზე გადასახადის დაწესება არ არის მიზანშეწონილი	67.1	62.7	58.7	70.4
მიზანშეწონილია სასმელი წყლის გამოყენება აღირიცხოს და მოხმარებაზე დაწესდეს გადასახადი	25.5	32.4	35.4	24.5
უარი პასუხზე	0.8	0.5	0.4	0.9
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	6.6	4.4	5.5	4.2

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებმა აღნიშნეს, რომ წყლის გრაფიკით მინოდება და უხარისხო სასმელი წყალი მნიშვნელოვანი პრობლემაა ზოგიერთი მუნიციპალიტეტის სოფლის მცხოვრებთათვის. სასმელ წყალთან დაკავშირებულ პრობლემებზე ჭიათურისა და ზესტაფონის სოფლების მცხოვრებლებმა ისაუბრეს.

„ჩვენთან, სოფელ მღვიმეში წყალი აჩის გრაფიკით, თუ მოდის, ისიც ძალიან ბინძური წყალია, ისეთი, რომ საერთოდ ვეც დაღვთ და ქადაქიდან მოგვაქვს, სადაც სუფთა წყალი აჩის“ (32 წლის ქალი, სენსიტიური ჯგუფი, სოფლის მოსახლეობა, ჭიათურის მუნიციპალიტეტი)

სარწყავი და სასმელი წყლის პრობლემა კახეთის რეგიონის სოფლის მცხოვრებლებსაც აქვთ. არის შემთხვევები, როდესაც ერთ სოფელში სარწყავ წყალზე ფერმერებს თანაბარი წვდომა არ აქვთ, რაც მოსახლეობაში უკმაყოფილების და კონფლიქტის მიზეზია. ამ ვითარებაში მუნიციპალიტეტის პასუხისმგებლობა იკვეთება, რომ ყველასთვის თანაბარი პირობები შექმნა უზრუნველყოს.

ფოკუს-ჯგუფში მონაწილე რამდენიმე პირმა აღნიშნა, რომ ამჟამად მათ მუნიციპალიტეტებში სასმელი და სარწყავი სისტემების რეაბილიტაცია მიმდინარეობს და უახლოეს პერიოდში დასრულდება. **იმ სოფლებში, სადაც სარწყავი წყლის პრობლემა არ არის და გამრიცხველიანება არ მომხდარა, წყლის ქარბი გამოყენების პრობლემა აქტუალურია** - „სადაც წყლის პრობლემა არ არის, ეზოებში მოშვებული აქვთ წყლები სუდ ტყუილად“ (45 წლის ქალი, ნაკლებად სენსიტიური, ქ. სამგხედია).

გამოკითხვაში მონაწილე როგორც ქალაქის, ისე სოფლის მცხოვრებლების ერთმა ნაწილმა ზღვის და მდინარეების წყლის დაბინძურებაზე ისაუბრა და აღნიშნა, რომ **წყალი ქუჭყიანია საყოფაცხოვრებო, სამშენებლო და სამრეწველო ნარჩენებით დაბინძურების გამო.**

„წყლის დაბინძურება ზღვისპირა ადგილებში დიდი პრობლემაა, მდინაჰეები, ნაგავსაყიდეებით აჩის ფაქტობრივად სავსე. მაგალითად, სოფელ ცაიში, სადაც მდებარეობს ნაგავსაყიდე. ფოთში ხომ მდებარეობს, ის ზღვისპირა აჩის“ (29 წლის ქალი, საზღვრისპირა სოფელ ორსანტიას მცხოვრები, სამეგრელო-ზემო სვანეთი).

გამოკითხვაში მონაწილე ქობულეთის მუნიციპალიტეტის მცხოვრებმა კონკრეტული შემთხვევა დაასახელა, როდესაც სანარმოო ნარჩენებით მდინარის წყალი ბინძურდება

„ქობულეთის მაგალითზე გეგყვით, ციციხის მწახმოებელი საწახმო ნარჩენებს ყჩის მდინაჰესთან ახლოს, დება და მდინაჰეში მიედინება. ძალიან ბევრჯეხ მიმაჩთა მოსახლეობამ მეჩიას, მაგჰამ შედეგი აჩ აჩის. მაჩთადია ჯაჩიმდება, მაგჰამ იხდის ჯაჩიმებს და აგჰძეებს მუშაობას“ (32 წლის ქალი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, ქობულეთის მუნიციპალიტეტი).

რესპონდენტების ერთმა ნაწილმა ქალაქებისთვის (ბათუმი, ქუთაისი) განკუთვნილ ნაგავსაყრელებზე ისაუბრეს და აღნიშნეს, რომ იქ, მათი ინფორმაციით, სტანდარტების დაცვა არ ხდება - „ახდაბანს გეგუთში ვიყავი და ისეთი საშინელი სუნი გჩიადებს, დაკეტიდ ფანჯაჰაში შემოდიოდა. ნაგავსაყიდე ახდოშია დასახდებასთან“ (45 წლის ქალი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, წყალტუბოს მუნიციპალიტეტი).

შავი ზღვის დაცვა და ზღვის გარემოს კარგი ხარისხობრივი მდგომარეობის მიღწევის ხელშეწყობა

გარემოსდაცვითი მიზნების მიღწევისა და ეკოლოგიური კატასტროფის თავიდან ასაცილებლად მნიშვნელოვანია არა მარტო მდინარეების სახით წარმოდგენილი მტკნარი წყლის რესურსის რაციონალური ხარჯვა და დაბინძურებისგან პრევენცია, არამედ შავი ზღვის დაცვა, რაშიც მოიაზრება როგორც წყლის რესურსის და წყალქვეშა სამყაროს, ისე შავი ზღვის გარემოს/სანაპირო ზოლის მოვლა და გაფრთხილება.

შავი ზღვის აუზისა და მისი შემოგარენის დაცვის თვალსაზრისით მოსახლეობის ცნობიერების დონის შეფასება, რესპონდენტების მიერ წყვილადი დებულებებიდან ერთ-ერთის (რომელიც მათ განწყობებსა და დამოკიდებულებებს ყველაზე უკეთ ასახავდა) გაზიარებით განხორციელდა. შავი ზღვის აუზის გარემოსდაცვითი აქტივობების ეფექტიანი განხორციელებისა და ხარისხობრივად კარგი მდგომარეობის მისაღწევად, სწორ პოზიციებს გამოხატავს შემდეგი დებულებები:

- უნდა მოხდეს არა მხოლოდ სამრეწველო თევზჭერის, ასევე სანაპირო თევზჭერის ლიცენზირება და დაჭერილი თევზის მოცულობის აღრიცხვა;
- შავი ზღვა, დღესდღეობით, სერიოზული ქიმიური და მიკრობიოლოგიური დაბინძურების საფრთხის წინაშე დგას;
- შავი ზღვის სანაპირო ზოლის საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით დაბინძურება კანონით უნდა ისჯებოდეს.

კვლევის შედეგები აჩვენებს, რომ რესპონდენტთა უფრო დიდი ნაწილი ზემოაღნიშნულ მართებულ პოზიციებს იზიარებს. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ გამოკითხულთა თითქმის მესამედი (32.2%) ეწინააღმდეგება თევზჭერის საყოველთაო რეგულირებას და ფიქრობს, რომ „თუ საქმე ახ ეხება სამხეწველო თევზჭეხას, შავ ზღვაში თევზის მოპოვების ღირებულება და აღრიცხვა საჭირო არ არის“. საგულისხმოა, რომ მოსახლეობის ძალზე მცირე ნაწილი ვერ აცნობიერებს, თუ რამდენად საზიანოა შავი ზღვის აუზის ქიმიური და მიკრობიოლოგიური ნარჩენებით ან/და სანაპირო ზოლის საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით დაბინძურება.

მოსახლეობის განწყობები ცხადყოფს, რომ მათ მეტ-ნაკლებად სწორი წარმოდგენები აქვთ, თუ რა ზიანი შეიძლება მიადგეს, როგორც გარემოს, ისე შავი ზღვის ეკოლოგიას (მაგ. მობინადრე თევზები, წყალმცენარეები და ა.შ.) ზღვის წყლის სხვადასხვა ნივთიერებებით დაბინძურებით, იქნება ეს ქიმიური, მიკრობიოლოგიური თუ საყოფაცხოვრებო ნარჩენები (იხ. ცხრილი #9).

ცხრილი #9 - ჩესპონდენტთა განწყობები/დამოკიდებულებები შავი ზღვის აუზისა და მისი შემოგარენის დაცვასთან მიმართებით

#	დებულება	%
1	უნდა მოხდეს არა მხოლოდ სამრეწველო თევზჭერის, ასევე სანაპირო თევზჭერის ლიცენზირება და დაჭერილი თევზის მოცულობის აღრიცხვა	48.33
	თუ საქმე არ ეხება სამრეწველო თევზჭერას, შავ ზღვაში თევზის მოპოვების ღირებულება და აღრიცხვა საჭირო არ არის	32.2
	უარი პასუხზე	0.7
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	18.9
2	შავი ზღვა, დღესდღეობით, სერიოზული ქიმიური და მიკრობიოლოგიური დაბინძურების საფრთხის წინაშე დგას	74.4
	შავი ზღვა თავისი მასშტაბით ანეიტრალურს ქიმიური და მიკრობიოლოგიური დაბინძურების ეფექტს	9.1
	უარი პასუხზე	1.2
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	15.3
3	შავი ზღვის სანაპირო ზოლის საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით დაბინძურება კანონით უნდა ისჯებოდეს	89.1
	შავი ზღვის სანაპირო ზოლის დაბინძურება არ წარმოადგენს ისეთი სიმძიმის დანაშაულს, რომლისთვისაც სასჯელი უნდა დაწესდეს	4.7
	უარი პასუხზე	0.1
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	6.1

შავი ზღვის გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ, კვლევის ფარგლებში შეგროვებული მონაცემების გაანალიზება რესპონდენტების **სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების** ქრილში სტატისტიკურად სანდო მიმართებას ავლენს რესპონდენტების დასახლების ტიპს/განათლებლას და შავი ზღვის გარემოს დაცვის კუთხით მათ ცოდნას/ცნობიერებას შორის. თუმცა, აქვე აღსანიშნავია, რომ როგორც ქალაქისა და სოფლის, ასევე, განათლების ნებისმიერ საფეხურზე მყოფი რესპონდენტების თითქმის თანაბარი

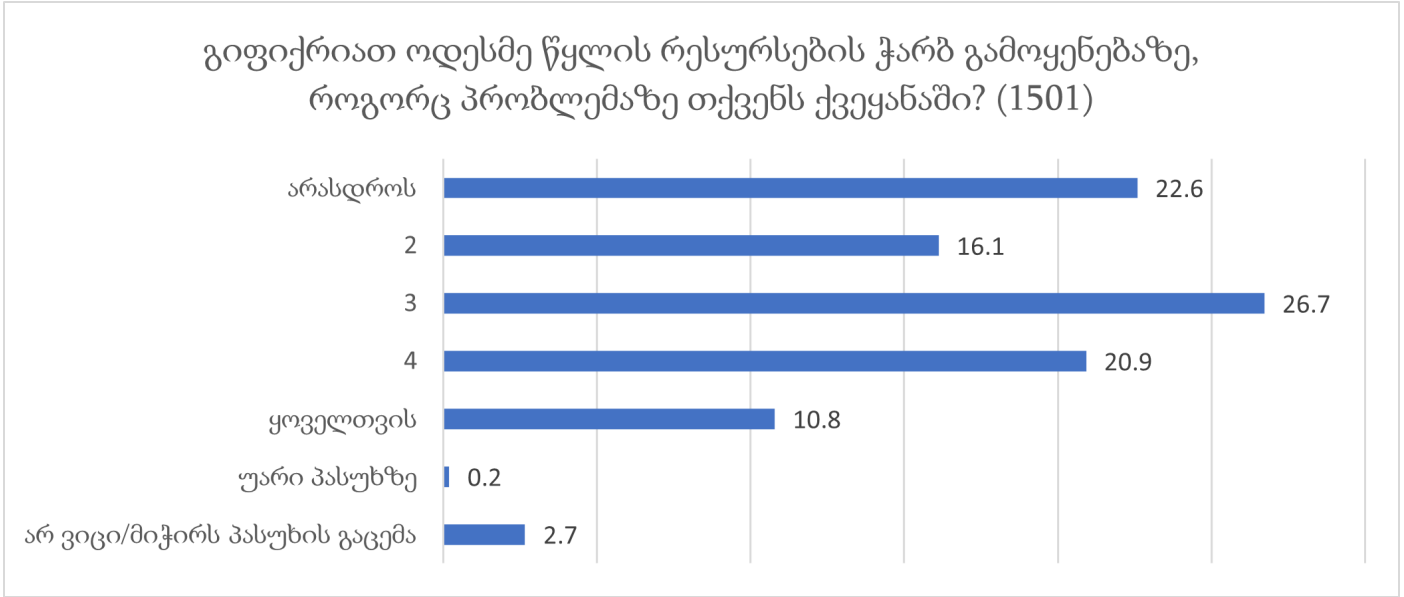
რაოდენობა ავლენს, როგორც არასწორ, ისე მართებულ პოზიციებს. მიუხედავად ამისა, საგულისხმოა, რომ აღნიშნული საკითხების შესახებ ინფორმაციის ნაკლებობას სოფლის ტიპის დასახლების მცხოვრებლები და განათლების დაბალ საფეხურზე მყოფი რესპონდენტები უფრო უჩივიან, ვიდრე ქალაქის სივრცეებში მცხოვრები და უმაღლესი განათლების მქონე პირები. ამას ადასტურებს ის ფაქტი, რომ თევზჭერის რეგულირების შესახებ წყვილადი დებულებიდან სწორი დებულების ამორჩევა გაუჭირდა („არ ვიცი/ მიჭირს პასუხის გაცემა“) ქალაქის მოსახლეობის 16%-ს და სოფელში გამოკითხულთა თითქმის მეოთხედს (22.6%). ამასთან, ამავე საკითხზე ინფორმაციის არქონის გამო სწორი პოზიციის დაფიქსირება გაუძნელდა არასრული/სრული საშუალო განათლების მქონე პირების 18.4%-ს, რაც 2-ჯერ აღემატება უმაღლესი განათლების/სამეცნიერო ხარისხის მქონე იმ რესპონდენტების წილს, რომელთაც ასევე, გაუჭირდათ მართებული პოზიციის გამოხატვა. შავი ზღვის ქიმიური და მიკრობიოლოგიური დაბინძურების შესახებ წყვილადი დებულებიდან სწორი დებულების მითითება რთული აღმოჩნდა ქალაქის მოსახლეობის 11.3%-ის და სოფლის მოსახლეობის 20.6%-ისთვის (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა, p<0.05) (იხ. ცხრილი #10).

ცხრილი # 10 - ხესპონდენტთა განწყობები/დამოკიდებულებები შავი ზღვის აუზისა და მისი შემოგაყენის დაცვასთან მიმახიებით სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების ქიჩიში

დებულება	ქალაქი (N=855)	სოფელი (N=646)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)
	%				
უნდა მოხდეს არა მხოლოდ სამრეწველო თევზჭერის, ასევე სანაპირო თევზჭერის ლიცენზირება და დაჭერილი თევზის მოცულობის აღრიცხვა	50.9	44.9	-	-	-
თუ საქმე არ ეხება სამრეწველო თევზჭერას, შავ ზღვაში თევზის მოპოვების ლიცენზირება და აღრიცხვა საჭირო არ არის	32.3	32	-	-	-
უარი პასუხზე	0.8	0.5	-	-	-
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	16	22.6	-	-	-
შავი ზღვა, დღესდღეობით, სერიოზული ქიმიური და მიკრობიოლოგიური დაბინძურების საფრთხის წინაშე დგას	77.8	69.8	72.3	72.3	79.6
შავი ზღვა თავისი მასშტაბით ანეიტრალურს ქიმიური და მიკრობიოლოგიური დაბინძურების ეფექტს	9.7	8.4	8.1	10.4	9.8
უარი პასუხზე	1.2	1.2	1.3	0.8	1.4
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	11.3	20.6	18.4	16.5	9.1

რესპონდენტებმა 5 ქულიან შკალაზე შეაფასეს, ოდესმე უფიქრიათ თუ არა წყლის რესურსების ჭარბ გამოყენებაზე, როგორც პრობლემაზე. გამოკითხულთა 31.7% საკუთარ გამოცდილებას შეფასების დადებითი ნიშნულებით გამოხატავს (5 და 4 ქულა). უფრო დიდი ნაწილი (38.7%) კი საპირისპიროზე მიუთითებს, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ წყლის ჭარბი გამოყენება მათთვის არასდროს ან თითქმის არასდროს წარმოადგენდა პრობლემას (იხ. დიაგრამა #6).

დიაგრამა #6 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები ქვეყანაში წყლის ხესუხების ჭახბ გამოყენებასთან, ხოგოხც გახემოსდაცვით პიობდემასთან მიმახით

კვლევამ აჩვენა, რომ ქალები (35.6%) უფრო მეტად აიდენტიფიცირებენ წყლის რესურსების ჭარბ გამოყენებას, როგორც გარემოსდაცვით პრობლემას, ვიდრე მამაკაცები (27%). ამასთან, მათი რაოდენობა, რომელთაც წყლის ჭარბ გამოყენებაზე, როგორც პრობლემაზე, **არასდროს ან უფრო იშვიათად უფიქრიათ, ვიდრე ხშირად** მოზარდებისა და ახალგაზრდების კატეგორიაში უფრო მაღალია, ვიდრე შუახნისა და ხანდაზმული საზოგადოების წევრებს შორის (15-17 წლის - 47.7%; 18-29 წლის - 37.6%; 30-54 წლის - 34.2%; 55+ წლის - 35.4%); გარდა აღნიშნულისა, რაც უფრო იზრდება რესპონდენტთა მიღწეული განათლების საფეხური, მით უფრო მცირდება ისეთთა წილი, რომლებიც ჰიდროლოგიური რესურსის უკონტროლო მოხმარებას პრობლემად არ აღიქვამენ (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა, $p < 0.05$) (იხ. ცხრილი #11)

ცხილი #11 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები ქვეყანაში წყლის ხესუხების ჭახბ გამოყენებასთან, ხოგოხც გახემოსდაცვით პიობდემასთან მიმახით სქესის, ასაკის და განათლების ჭიიღში

გიფიქრიათ ოდესმე წყლის რესურსების ჭარბ გამოყენებაზე თქვენს ქვეყანაში? (N=1501)		არასდროს	2	3	4	ყოველთვის	უარი პასუხზე	არ ვიცი/მიჭირს პასუხის გაცემა
		(%)						
სქესი ($\chi^2=14.590$)	მამრობითი (N=674)	25.1	16.9	27.7	17.2	9.8	0.1	3.1
	მდედრობითი (N=827)	20.6	15.5	25.9	23.9	11.6	0.2	2.3
ასაკი ($\chi^2=42.309$)	15-17 (N=373)	30.8	16.9	25.2	15	8.3	0.5	3.2
	18-29 (N=370)	23.8	13.8	24.9	24.9	10	0.3	2.4
	30-54 (N=380)	17.4	16.8	28.7	21.6	13.7	-	1.8
	55+ (N=378)	18.5	16.9	28	22.2	11.1	-	3.2
განათლება ($\chi^2=34.631$)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	26.7	16.2	25.8	17.2	10.2	0.3	3.5
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	22.1	17.8	26.3	21.3	9.8	0.3	2.4
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	16.1	14.4	28.5	26.9	12.7	-	1.4

ატმოსფერული ჰაერის დაცვა

ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების ძირითადი წყაროებია ტრანსპორტის, ენერჯეტიკის, მრეწველობისა და სოფლის მეურნეობის სექტორები. ქვეყანაში ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების პრობლემა განსაკუთრებით მწვავეა მსხვილ ქალაქებსა და სამრეწველო ტერიტორიულ ერთეულებში. კვლევის ფარგლებში, აღნიშნული პრობლემის სხვადასხვა გამომწვევ ფაქტორთან ან საპრევენციო ზომებთან მიმართებით მოსახლეობის პოზიციების შესასწავლად შემუშავდა საპირისპირო შინაარსის მქონე ოთხი წყვილადი დებულება, რომელთაგან ერთ-ერთი მართებულ პოზიციას/შეფასებას გამოხატავდა. კერძოდ, ატმოსფერული ჰაერის დაცვის თვალსაზრისით მართებულია შემდეგი თეზისები:

- ავტოსატრანსპორტო საშუალებების გამონაბოლქვი სერიოზულ პრობლემებს უქმნის ატმოსფეროსა და მოსახლეობის ჯანმრთელობას
- იმ შემთხვევაში, თუ ავტოსატრანსპორტის ტექნიკური მდგომარეობა არაადაპტაყოფილებელია და წარმოშობს მავნე გამონაბოლქვს, მისით გადაადგილება დაუყოვნებლივ უნდა შეიზღუდოს მდგომარეობის გაუმჯობესებამდე
- უხარისხო საავტომობილო სანჯავის გაყიდვისათვის, რომელიც გამონაბოლქვს წარმოშობს, სანჯავით მომმარაგებელი კომპანიებისთვის კანონი უნდა გამკაცრდეს
- სამრეწველო დაწესებულებამ, რომელიც საცხოვრებელ ტერიტორიასთან ახლოს მდებარეობს, უნდა შეამციროს გაფრქვევები ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო დონემდე, შეწყვიტოს ფუნქციონირება ან გადაიტანოს წარმოება საცხოვრებელი არეალიდან მოშორებით

კვლევამ აჩვენა, რომ მოსახლეობის დიდი ან აბსოლუტური უმრავლესობა გათვიცნობიერებულია, თუ როგორ უნდა მოხდეს ატმოსფერული ჰაერის დაცვა დაბინძურებისგან. ძალზე მცირე ნაწილი იზიარებს მცდარ პოზიციებს. კერძოდ, 10.5% აღნიშნავს, რომ „აი ახის აუცილებელი დაუყოვნებლივ შევზღუდოთ ავტოგჩანსპოხი, თუ ის ტექნიკურად გაუმართავია და გამონაბოლქვს გამოყოფს; ავტომობილის მოხმარება შეიძლება გაგრძელდეს გაჩვეული დროით“, 8.2% კი ფიქრობს, რომ „აი ახის მიზანშეწონილი, ხომ უხარისხო საავტომობილო სანჯავის გაყიდვისათვის სანჯავის მომმარაგებელ კომპანიებს მკაცრი სადამსჯელო ჰეგულაციები დაუწესდეს“. ჯამში გამოკითხულთა საშუალოდ 7.7% გამოხატავს საკუთარ პოზიციას/განწყობას მცდარი დებულებების გამოყენებით (MEAN=7.7%) (იხ. ცხრილი #12).

ცხრილი #12 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები ატმოსფერული ჰაერის დაცვასთან მიმართებით

#	დებულება	%
1	ავტოსატრანსპორტო საშუალებების გამონაბოლქვი სერიოზულ პრობლემებს უქმნის ატმოსფეროსა და მოსახლეობის ჯანმრთელობას	92.2
	ავტოსატრანსპორტო საშუალებების გამონაბოლქვი ატმოსფეროში იფანტება და არ წარმოადგენს სერიოზულ პრობლემას	5.3
	უარი პასუხზე	0.5
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	1.9
2	იმ შემთხვევაში, თუ ავტოსატრანსპორტის ტექნიკური მდგომარეობა არაადაპტაყოფილებელია და წარმოშობს მავნე გამონაბოლქვს, მისით გადაადგილება დაუყოვნებლივ უნდა შეიზღუდოს მდგომარეობის გაუმჯობესებამდე	85.7
	არ არის აუცილებელი დაუყოვნებლივ შევზღუდოთ ავტოსატრანსპორტი, თუ ის ტექნიკურად გაუმართავია და გამონაბოლქვს გამოყოფს; ავტომობილის მოხმარება შეიძლება გაგრძელდეს გარკვეული დროით	10.5
	უარი პასუხზე	0.3
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	3.5
3	უხარისხო საავტომობილო სანჯავის გაყიდვისათვის, რომელიც გამონაბოლქვს წარმოშობს, სანჯავით მომმარაგებელი კომპანიებისთვის კანონი უნდა გამკაცრდეს	88.4
	არ არის მიზანშეწონილი, რომ უხარისხო საავტომობილო სანჯავის გაყიდვისათვის სანჯავის მომმარაგებელ კომპანიებს მკაცრი სადამსჯელო რეგულაციები დაუწესდეს	8.2
	უარი პასუხზე	0.3
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	3.1

#	დებულება	%
4	სამრეწველო დაწესებულებამ, რომელიც საცხოვრებელ ტერიტორიასთან ახლოს მდებარეობს, უნდა შეამციროს გაფრქვევები ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო დონემდე, შეწყვიტოს ფუნქციონირება ან გადაიტანოს წარმოება საცხოვრებელი არეალიდან მოშორებით.	86.1
	სამრეწველო დაწესებულებას, რომელიც საცხოვრებელ ტერიტორიასთან ახლოს მდებარეობს, უნდა მიეცეს წარმოების გაგრძელების უფლება, თუმცა დაეკისროს დამატებითი გადასახადი	6.9
	უარი პასუხზე	0.1
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	6.9

კვლევაში, ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების გამომწვევი ფაქტორების და მასთან დაკავშირებული რისკების შესახებ რესპონდენტების ინფორმირებულობის მაღალი დონე ვლინდება. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ამ კუთხით მოსახლეობის აბსოლუტურ უმრავლესობას მეტ-ნაკლებად გაცნობიერებული აქვს, რომ ჰაერის დაბინძურება ერთ-ერთი ყველზე მწვავე გარემოსდაცვითი პრობლემაა, რომელიც პირდაპირ აისახება ადამიანის ჯანმრთელობის მდგომარეობაზე.

გარდა ზემოთ აღწერილი საკითხებისა, რესპონდენტებმა მიუთითეს, რამდენად ხშირად იყენებენ გადაადგილების/მოძილობის სხვადასხვა საშუალებას. როგორც კვლევამ აჩვენა, გამოკითხულთა უმრავლესობა (56.8%) დღეში ერთხელ მაინც გადაადგილდება ფეხით, როცა მოკლე დისტანციის გავლა უნევთ - „გადავადგილდები ფეხით 20 წუთის სავალზე“, 12.9% კვირაში 5-ჯერ ან მეტჯერ, მაგრამ არა ყოველდღე. დღეში სულ მცირე ერთხელ მაინც კერძო მანქანით გადაადგილების პრაქტიკაზე მიუთითა გამოკითხულთა 18.1%-მა. იმავე რაოდენობის რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ კერძო მანქანით თვეში რამდენჯერმე გადაადგილდება. რაც შეეხება, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გამოყენების სიხშირეს, კვლევაში მონაწილე პირთა მეხუთედი მოძილობის ამ საშუალებას თვეში რამდენჯერმე იყენებს, 14.5% კი კვირაში ერთხელ ან ორჯერ. გარდა თქმულისა, კვლევამ ცხადყო, რომ რესპონდენტთა 83% ველოსიპედით არასდროს გადაადგილდება (იხ. ცხრილი #13).

ცხრილი #13 - ჩესპონდენტთა გადანიწილება მათ მიერ გამოყენებული გადაადგილების/მოძილობის საშუალებების სიხშირის მიხედვით

გთხოვთ, დაასახელოთ, რამდენად ხშირად იყენებთ თითოეულს მოძილობისათვის/ გადაადგილებისთვის: (N=1501)	კერძო მანქანას - როგორც მძღოლი ან მგზავრი	საზოგადოებრივი ტრანსპორტი	ველოსიპედი	გადავადგილდები ფეხით საშუალოდ 20 წუთის სავალზე
დღეში ერთხელ მაინც	18.1	13	1.9	56.8
კვირაში 5 ან მეტჯერ, მაგრამ არა ყოველდღე	7.7	10	1.5	12.9
კვირაში 3 ან 4-ჯერ	12.3	12.5	1.7	9.8
ერთხელ ან ორჯერ კვირაში	12.7	14.5	1.9	7.4
თვეში რამდენჯერმე	18	20.4	2.7	3.2
სამ თვეში რამდენჯერმე	7.9	6.8	1.5	1.4
ექვს თვეში რამდენჯერმე	2.7	2.7	1.7	0.6
წელიწადში რამდენჯერმე	6.1	8.3	3.1	1.3
არასდროს	14.1	11.1	83	6.2
უარი პასუხზე	-	0.1	0.1	0.1
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	0.5	0.7	0.9	0.3

საკითხის სქესის ძრილში გაანალიზება აჩვენებს, რომ ქალი რესპონდენტების აბსოლუტური უმრავლესობა (91.4%) და მამაკაცების 72.7% არასდროს გადაადგილდება ველოსიპედით. გამოკითხულ ქალთა მეხუთედზე მცირედით მეტი (21.9%) და მამაკაცების 18.5% თვეში რამდენჯერმე იყენებს საზოგადოებრივ ტრანსპორტს. რაც შეეხება კერძო მანქანით მოძრაობის სიხშირეს, მამაკაცების მეოთხედი დღეში ერთხელ მაინც სარგებლობს კერძო მანქანით, მაშინ როდესაც ქალების მხოლოდ 12.5% მიმართავს გადაადგილებისთვის ხსენებულ საშუალებას. მდებარეობითი სქესის წარმომადგენლების ყველაზე დიდმა ნაწილმა - 18.9%-მა

აღნიშნა, რომ თვეში რამდენჯერმე გადაადგილდება მსუბუქი მანქანით.

მონაცემების ასაკის დონეზე გაანალიზებამ ცხადყო, რომ დღეში ერთხელ მანქანით ყველაზე მეტად 18-29 წლის ადამიანები გადაადგილდებიან (25.9%), ყველაზე ნაკლებად კი 55+ ასაკის პირები (10.1%). საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გამოყენების მაჩვენებელი ყველაზე მაღალია მოზარდებში - გადასადგილებლად საზოგადოებრივ ტრანსპორტს დღეში ერთხელ მაინც იყენებს 15-17 წლის პირების თითქმის მესხუთედი ნაწილი. რაც შეეხება ველოსიპედს, მას არასდროს იყენებს 30-54 წლამდე (92.6%) და 55+ ასაკის (93.7%) რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა, მოზარდთა 62.2% და ახალგაზრდების 83.2%. აღსანიშნავია, რომ კვლევაში მონაწილე შშმ პირთა მესხუთედზე მეტი არასდროს მგზავრობს საზოგადოებრივი ტრანსპორტით, 20.8% კი თვეში რამდენჯერმე იყენებს კერძო მანქანას. აქვე საგულისხმოა, რომ ქალაქსა და სოფელში მცხოვრები მოსახლეობის თითქმის თანაბარმა რაოდენობამ მიუთითა კონკრეტული ტრანსპორტის გამოყენების ანალოგიურ სიხშირეებზე (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა, $p < 0.05$) (იხ. ცხრილი #14)

ცხრილი #14 - ხესპონდენტთა გადანაწილება მათ მიერ გამოყენებული გადაადგილების/მოძილობის საშუალებების სიხშირის მიხედვით სოციალურ-დემოგრაფიულ ჭიდიში

გთხოვთ, დაასახელოთ, რამდენად ხშირად იყენებთ თითოეულს მოძილობისათვის/ გადაადგილებისთვის:		დღეში ერთხელ მაინც	კვირაში 5 ან მეტჯერ, მაგრამ არა ყოველდღე	კვირაში 3 ან 4-ჯერ	ერთხელ ან ორჯერ კვირაში	თვეში რამდენიმეჯერ	სამ თვეში რამდენიმეჯერ	ექვს თვეში რამდენიმეჯერ	წელიწადში რამდენიმეჯერ	არასდროს	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
		კერძო მანქანას, როგორც მძღოლი ან მგზავრი (%)										
სქესი ($X^2=40.092$)	მამრობითი (N=674)	24.9	7.6	10.8	11.6	16.9	7.1	2.5	5.2	12.9	-	0.4
	მდედრობითი (N=827)	12.5	7.9	13.5	13.7	18.9	8.6	2.8	6.8	15	-	0.5
ასაკი ($X^2=136.367$)	15-17 (N=373)	13.9	8	15.5	19.6	22.3	4.6	1.1	3.2	11.5	0.3	13.9
	18-29 (N=370)	25.9	11.1	13.2	10	14.3	7.6	1.6	4.9	10.5	0.8	25.9
	30-54 (N=380)	22.4	5.8	12.9	11.8	14.7	7.1	4.2	7.1	13.7	0.3	22.4
	55+ (378)	10.1	6.1	7.7	9.5	20.6	12.4	3.7	9.0	20.4	0.5	10.1
დასახლება ($X^2=23.021$)	ქალაქი (N=855)	19.2	6.4	11	13.5	18.5	7	2.9	7.4	14	0.1	19.2
	სოფელი (N=646)	16.6	9.4	14.1	11.8	17.3	9.1	2.3	4.3	14.1	0.9	16.6
საზოგადოებრივი ტრანსპორტი (%)												
სქესი ($X^2=37011$)	მამრობითი (N=674)	10.4	9.6	10.7	13.9	18.5	8.5	3.4	9.8	13.9	-	1.2
	მდედრობითი (N=827)	15.1	10.3	13.9	15	21.9	5.4	2.2	7	8.8	.1	0.2
ასაკი ($X^2=107314$)	15-17 (N=373)	19.8	15.8	13.9	14.5	18	3.8	1.1	6.4	5.6	.3	0.8
	18-29 (N=370)	12.7	9.7	12.7	14.1	22.7	7.8	2.4	8.6	8.6	-	0.5
	30-54 (N=380)	11.6	8.2	13.2	16.1	17.4	8.4	5.3	7.1	12.1	-	0.8
	55+ (378)	7.9	6.3	10.1	13.5	23.5	7.1	2.1	10.8	18	-	0.5
დასახლება ($X^2=109.124$)	ქალაქი (N=855)	19.4	12.4	11.3	12.2	15.7	6.8	2.6	8.5	10.6	-	0.5
	სოფელი (N=646)	4.5	6.8	13.9	17.6	26.6	6.8	2.9	7.9	11.8	0.2	0.9

გთხოვთ, დაასახელოთ, რამდენად ხშირად იყენებთ თითოეულ მობილობისათვის/ გადაადგილებისთვის:		დღეში ერთხელ მაინც	კვირაში 5 ან მეტჯერ, მაგრამ არა ყოველდღე	კვირაში 3 ან 4-ჯერ	ერთხელ ან ორჯერ კვირაში	თვეში რამდენიმეჯერ	სამ თვეში რამდენიმეჯერ	ექვს თვეში რამდენიმეჯერ	წელიწადში რამდენიმეჯერ	არასდროს	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მივიჩნის პასუხის გაცემა
ველოსიპედი (%)												
სქესი (X ² =114 847)	მამრობითი (N=675)	3.7	3.1	3.1	3.7	4.6	1.8	2.2	4	72.7	0.1	0.9
	მდედრობითი (N=827)	0.5	0.1	0.6	0.5	1.2	1.2	1.3	2.3	91.4	-	0.8
ასაკი (X ² =211 812)	15-17 (N=373)	2.7	2.9	3.5	4	8.8	4.3	4	5.9	62.2	-	1.6
	18-29 (N=370)	1.4	1.4	1.6	2.4	1.4	1.6	2.4	3.8	83.2	-	0.8
	30-54 (N=380)	1.8	0.5	1.1	0.8	0.3	-	0.5	1.8	92.6	0.3	0.3
	55+ (378)	1.9	1.1	0.8	0.5	0.5	-	-	0.8	93.7	-	0.8
დასახლება (X ² =47 121)	ქალაქი (N=855)	0.7	1.1	1.3	1.5	2.8	0.9	2.6	4.3	83.5	0.1	1.2
	სოფელი (N=646)	3.6	2	2.3	2.5	2.6	2.2	0.6	1.4	82.4	-	0.5

გადაადგილების/მობილობის საშუალებების გამოყენების სიხშირის მითითების შემდეგ, რესპონდენტებმა 5 ქულიან შკალაზე შეაფასეს მოძრაობის თითოეული საშუალების გამოყენების ან არგამოყენების მიზეზები. გამოკითხულთაგან ყოველი მესამე აღნიშნავს, რომ **მათი ამჟამინდელი ცხოვრების წესი გულისხმობს, რომ მანქანა ყოველდღიურად სჭირდებათ („სრულიად ვეთანხმები+უფრო ვეთანხმები, ვიდრე არა“)**, 43.8% კი აღნიშნულ დებულებას უარყოფითად აფასებს **(„სხუდიად ახ ვეთანხმები+უფრო ახ ვეთანხმები, ვიდრე ვეთანხმები“)**. რაც შეეხება საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გამოყენებას, გამოკითხულთა 39.6% აცხადებს, რომ საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურის გამართულობის/მოწყობის შემთხვევაში გადაადგილების ამ საშუალებას უფრო ხშირად გამოიყენებდა **(„სხუდიად ვეთანხმები+უფრო ვეთანხმები, ვიდრე ახა“)**, 34.2% კი საკუთარი ქცევის ალტერნატიულ პერსპექტივას არ ეთანხმება და ამბობს, რომ მის ქცევაზე სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება გავლენას ვერ მოახდენდა. ველოსიპედით გადაადგილებისთვის ადეკვატური გარემო პირობების არსებობის შემთხვევაში (მოწესრიგებული და უსაფრთხო ველობილიკები), აღნიშნული ტრანსპორტით გამოკითხულთა მხოლოდ 21.9% ისარგებლებდა, 57.2% კი **„სხუდიად ეთანხმება+უფრო ეთანხმება, ვიდრე ახა“**, რომ ველოსიპედით (მეტს) ივლიდა ველობილიკების მოწესრიგების და უსაფრთხოების სტანდარტების დაცვის შემთხვევაში. რაც შეეხება ფეხით გადაადგილებას, თითქმის ყოველი მეორე რესპონდენტი (48.5%) **„სხუდიად ეთანხმება+უფრო ეთანხმება, ვიდრე ახა“**, რომ საფეხმავლო ბილიკების მოწესრიგება ხელს შეუწყობს მათი ქვეითად გადაადგილების დინამიკის ზრდას, 29.6% კი საპირისპირო განწყობას ავლენს (იხ. ცხრილი #15).

ცხილი #15 - ხესპონდენტთა მიერ გადაადგილების/მოძიების საშუალებების გამოყენება/აჩამოყენების მიზეზების შეფასება

ქვემოთ მოცემული დებულებებიდან რამდენად ეთანხმებით თითოეულ მათგანს: (N=1501)	სრულიად არ ვეთანხმები	უფრო არ ვეთანხმები, ვიდრე ვეთანხმები	არც არ ვეთანხმები, არც არ ვეთანხმები	უფრო ვეთანხმები, ვიდრე არ ვეთანხმები	სრულიად ვეთანხმები	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	უარი პასუხზე
ჩემი ამჟამინდელი ცხოვრების წესი გულისხმობს, რომ მანქანა ყოველდღიურად მჭირდება	27.2	16.7	18.7	17.1	18.7	0.4	1.2
საზოგადოებრივი ტრანსპორტით (მეტს) ვივლიდი, საზოგადოებრივი ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურა რომ უფრო მოწესრიგებული იყოს	17.9	16.3	24	17.9	21.8	0.7	1.5
ველოსიპედით (მეტს) ვივლიდი, ველოსიპედის ბილიკები რომ მოწესრიგებული და უსაფრთხო იყოს	44.3	12.9	12.2	9.1	12.7	4.9	3.9
ფეხით (მეტს) ვივლიდი, სასიარულო ბილიკები რომ მოწესრიგებული და უსაფრთხო იყოს	15.9	13.8	19.7	19.3	29.2	0.5	88

ფოკუს-ჯგუფებში მონაწილე ქალაქის მცხოვრებლებმა აღნიშნეს, რომ ბოლო წლებში ავტომანქანების რაოდენობა ქალაქებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა, რამაც გამონაბოლქვით ჰაერის დაბინძურების პრობლემა შექმნა. ამასთანავე, მანქანების რაოდენობის ზრდამ წარმოშვა საცობები.

“ვაშლიჯვრის გზა გაიხსნა, საცობი, გამონაბოლქვია. ასევე, ძალიან დიდი ხაოდენობის მანქანაა. ფაქტობრივად, ეზოში გასავედრი გზა ალახ ახსებობს” (53 წლის ქალი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, ქ. თბილისი).

ჰაერის დაბინძურება უარყოფითად აისახება ბავშვების ჯანმრთელობაზე, როგორც ერთ-ერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, ბავშვებს **სისხლში ტყვიის გადაჭარბებული შემცველობა** უფიქსირდებათ.

„კვლევი მახსენდება ახლა, რომ დაიღო ბავშვების სისხლში ტყვიის შემცველობაზე, უმეტესობა აჭაჩის ჰევიონიდან იყო, ეს ახის ძალიან დიდი პირობებია“ (55 წლის ქალი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, ქობულეთის მუნიციპალიტეტი).

მშენებლობის პროცესი უარყოფით გავლენას ახდენს გარემოზე, რადგან ინვესტს დამტვერიანებას. **ქალაქისთვის პრობლემაა საცხოვრებელ ადგილას სამშენებლო მასალების (ქვიშა, ცემენტი და ა.შ) მალაზიების ფუნქციონირება**, რადგან აბინძურებს ჰაერს. კიდევ ერთი საკითხი, რაც ქალაქებისთვის ჰაერის დაბინძურების თვალსაზრისით მწვავედ დგას, **მჭიდროდ დასახლებულ ადგილებში არსებული ბენზინგასამართი სადგურების ფუნქციონირებაა** - „სხვაგან გინახავთ შუა ქუჩაში ბენზინგასამართი სადგური? ბენზინის სუნი და გამონაბოლქვია მუდმივად“ (53 წლის ქალი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, ქ. თბილისი).

გამოკითხვაში მონაწილე რესპონდენტებმა აღნიშნეს, რომ **გარემოს აზიანებს პიროტექნიკა**, რომელსაც სადღესასწაულო დღეების (დაბადების დღე, ახალი წელი და ა.შ.) აღსანიშნავად გამოიყენება. ხმაურის გარდა, პიროტექნიკა შესაძლოა ადამიანების ჯანმრთელობისთვის იყოს ზიანის მომტანი. ასაფეთქებელი საშუალებები განსაკუთრებით შინაურ ცხოველებზე მოქმედებს სტრესულად. კიდევ ერთი პრობლემა, რომელიც გარემოს აზიანებს **ე.წ. „დრიფტინგია“ (მალალი სიჩქარით ავტომანქანების რბოლა), რომელიც ხმაურს ინვესტს და გამონაბოლქვს ტოვებს გარშემო.**

სენსიტიური ჯგუფის წარმომადგენლებმა, სადაც მეტალურგიული (ქ. რუსთავი) და ფეროშენადნობი (ზესტაფონი) ქარხნები ფუნქციონირებს, აღნიშნეს, რომ ქარხნებში ახალი ფილტრების დაყენების მიუხედავად, ჰაერის დაბინძურება კვლავ პრობლემად რჩება.

„შესაბამისი ფილტრები მაინც ახ ახის. ეს გამონაბოლქვი ეხთად იყის თავს, ქადაქის თავზე ღუბებია ამის გამო, წვიმა ხოფესაცაა, გადახი ჩამოდის“ (36 წლის კაცი, სენსიტიური ჯგუფი, ქ. რუსთავი).

კასპში მცხოვრებმა, კასპის ცემენტის ქარხანასთან დაკავშირებით აღნიშნა, რომ 2019 წელს მოდერნიზებული ცემენტის ქარხანა გაიხსნა, სადაც ფილტრები დაყენდა და დაბინძურების საკითხი ისე აქტუალური აღარ არის, როგორც მანამდე იყო. თუმცა, რესპონდენტმა ისიც აღნიშნა, რომ მოსახლეობაში გავრცელებული აზრის მიხედვით, ქარხნიდან წამოსული მტვერი სასოფლო-სამეურნეო მოსავალს აფუჭებს - „ფილტრები დააყენეს, მაგჩამ სოფედ მეგეხში ამბობენ, რომ ქახხნის მგვეხი მოსავადს უფუჭებსო“ (24 წლის კაცი, სენსიტიური ჯგუფი, კასპის მუნიციპალიტეტი).

არა მხოლოდ დიდი, არამედ საშუალო და მცირე ზომის ფაბრიკა-საწარმოების მიერ ჰაერის დაბინძურება,

მნიშვნელოვან პრობლემად დასახელდა ქალაქელებისთვის. ერთ-ერთმა რესპონდენტმა, რომელსაც ქუთაისში ავტო ქარხნის დასახლებაში საცხოვრებელი ბინა აქვს, შემდეგ შემთხვევაზე ისაუბრა:

„ფეხოს მსგავსი ცეხი აქვთ. დღისით ჩვენი სახლიდან გოჩები კახგად ჩანს, მაგჩამ საღამოს თუ გაიხედავ, ყვედაფეხი ნისღშია. მოსახლეობამ ჩამდენჯეხმე გახემოს დაცვის წახმომადგენლები გამოიძახა, მოვიდნენ და თქვეს, რომ დღისით ქახხანა ფიდგჩის გახეშე ახ მუშაობს, ღამე კი თავად მათი სამუშაო დხო ახ აჩის და ვეხ შეამოწმებენ. ღამით ისეთი სუნი დგას ხოდმე, შეიძლება გაიგუდო“(45 წლის ქადი, სენსიტიური ჭგუფი, წყალტუბოს მუნიციპალიტეტი).

მინის რესურსების დაცვა

გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია გარემოს შემადგენელი ბუნებრივი რესურსის - მინის დაცვა და მისი რაციონალური გამოყენება. ვინაიდან საქართველო მცირემინიანი ქვეყანაა, მნიშვნელოვანია ამ ფაქტის გათვალისწინება და როგორც სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების, ასევე, საძოვრების ეფექტური მართვა. ამდენად, კვლევის ფარგლებში, გარდა ზემოთ აღწერილი საკითხებისა, წყვილადი დებულებების გამოყენებით შეფასდა მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერება მინის რესურსების დაცვის კუთხითაც.

იმისთვის, რომ მინის რესურსები იყოს დაცული და არ მოხდეს მათი არამიზნობრივი გამოყენება, რაც ეკოლოგიური თვალსაზრისით გაუმართლებელია, მნიშვნელოვანია შემდეგი საკითხების გათვალისწინება:

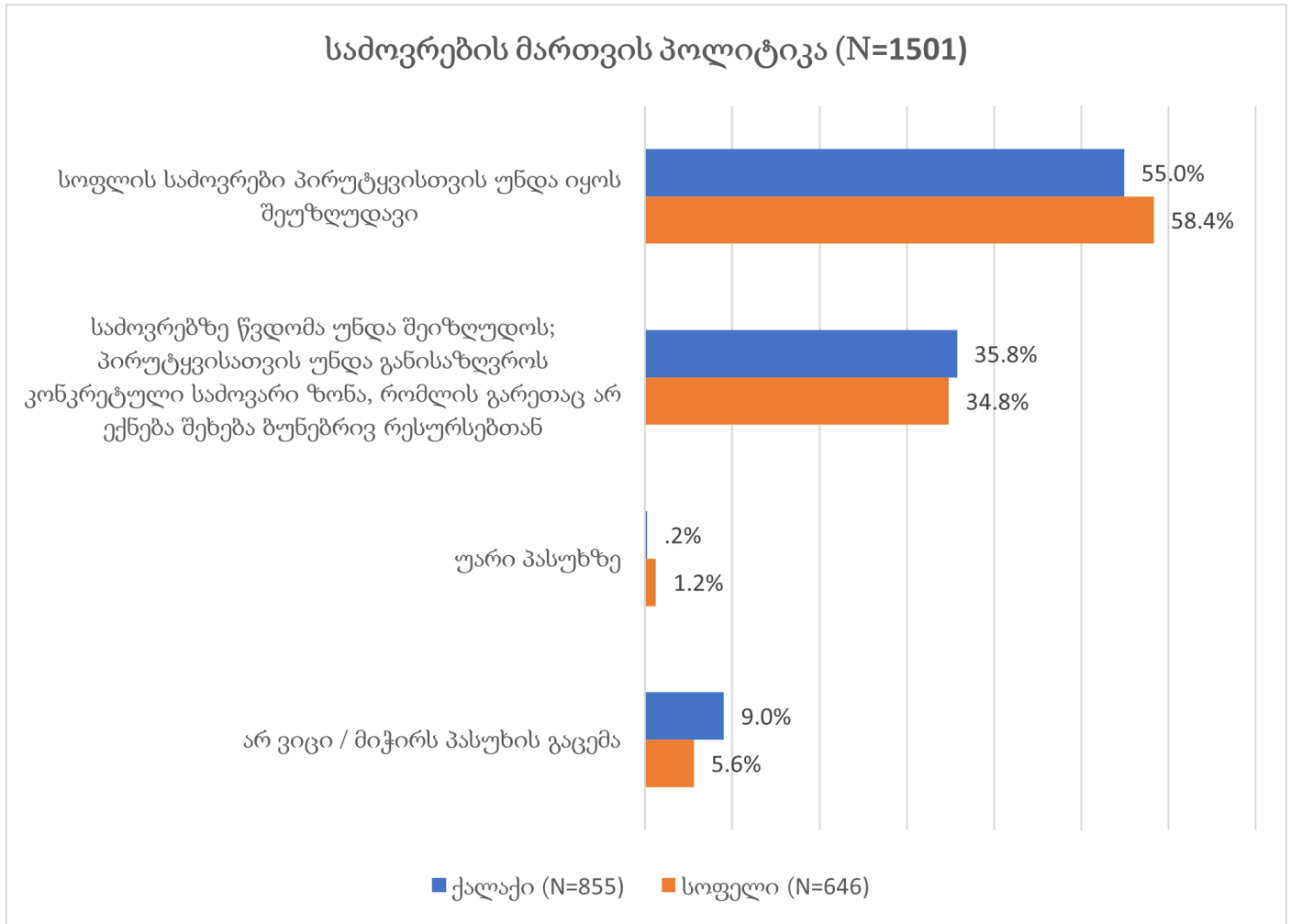
- საძოვრებზე წვდომა უნდა შეიზღუდოს, პირუტყვისათვის უნდა განისაზღვროს კონკრეტული საძოვარი ზონა, რომლის გარეთაც არ ექნება შეხება ბუნებრივ რესურსებთან
- აუცილებელია გაკონტროლდეს ნებისმიერი მინის მონაკვეთი, მათ შორის კერძო საკუთრებაში არსებული და გაიცეს რეკომენდაციები ნიადაგის გაჯანსაღებისათვის;
- ფერმერმა უპირატესობა უნდა მიანიჭოს ორგანულ სასუქს ქიმიურ სასუქთან შედარებით

კვლევის შედეგად გამოვლენილი ტენდენციის თანახმად, საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობა სასოფლო-სამეურნეო მინისა და საძოვრების შეუზღუდავად, არარეგლამენტირებულად გამოყენებას ემხრობა, რაც გარემოსდაცვითი კუთხით გაუმართლებელი პოზიციაა. კერძოდ, რესპონდენტთა 56.4%-ს მიაჩნია, რომ „სოფლის საძოვრები პირუტყვისთვის უნდა იყოს შეუზღუდავი“, ხოლო 66.8% მიიჩნევს, რომ „ყველას უნდა ჰქონდეს უფლება ინდივიდუალურ საკუთრებაში არსებული მიწა გამოიყენოს ისე, როგორც ეს თავად მიაჩნია სწორად“. რესპონდენტთა დიდი ნაწილი განსხვავებულ განწყობას ავლენს ნიადაგის განოყიერების მიზნით ქიმიური სასუქის გამოყენებასთან დაკავშირებით - მხოლოდ 19.1% აცხადებს, რომ „ფეხმეხს შეუძლია გამოიყენოს დიდი რაოდენობით ქიმიური სასუქი მოსავლიანობის გაზრდის მიზნით“. სტატისტიკური მაჩვენებლები ცხადყოფს, რომ მოსახლეობა შედარებით ღმობიერ დამოკიდებულებას ითხოვს ისეთ საკითხებთან მიმართებით, რამაც შეიძლება გავლენა უშუალოდ მათ ყოველდღიურ პრაქტიკებზე მოახდინოს, თუმცა რადიკალურად უარყოფითად არის განწყობილი ჯანმრთელობისთვის საზიანო ქცევებთან/ქმედებებთან მიმართებით (იხ. ცხრილი #16).

ცხრილი #16 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები მინის რესურსების დაცვასთან მიმართებით

#	დებულება	%
1	სოფლის საძოვრები პირუტყვისთვის უნდა იყოს შეუზღუდავი	56.4
	საძოვრებზე წვდომა უნდა შეიზღუდოს, პირუტყვისათვის უნდა განისაზღვროს კონკრეტული საძოვარი ზონა, რომლის გარეთაც არ ექნება შეხება ბუნებრივ რესურსებთან	35.4
	უარი პასუხზე	0.7
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	7.5
2	ყველას უნდა ჰქონდეს უფლება ინდივიდუალურ საკუთრებაში არსებული მიწა გამოიყენოს ისე, როგორც ეს თავად მიაჩნია სწორად	66.8
	აუცილებელია გაკონტროლდეს ნებისმიერი მინის მონაკვეთი, მათ შორის კერძო საკუთრებაში არსებული და გაიცეს რეკომენდაციები ნიადაგის გაჯანსაღებისათვის	27.6
	უარი პასუხზე	0.3
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	5.3
3	ფერმერს შეუძლია გამოიყენოს დიდი რაოდენობით ქიმიური სასუქი მოსავლიანობის გაზრდის მიზნით	19.1
	ფერმერმა უპირატესობა უნდა მიანიჭოს ორგანულ სასუქს ქიმიურ სასუქთან შედარებით	73.7
	უარი პასუხზე	0.3
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	6.9

კვლევაში მონაწილე პირთა საცხოვრებელი ადგილის (ქალაქი/სოფელი) შრილში საკითხის გაანალიზება სტატისტიკურად სანდო მიმართებას ავლენს ერთ-ერთ წყვილად დებულებასთან მიმართებით, რომელიც პირუტყვისთვის საძოვრებად კონკრეტული ზონის განსაზღვრას ეხება. კვლევამ აჩვენა, რომ სოფლის მოსახლეობა (58%) უფრო მეტად ემხრობა იმას, რომ სოფლის საძოვრები პირუტყვისთვის შეუზღუდავი უნდა იყოს, ვიდრე ქალაქის მოსახლეობა (55%) - „სოფლის საძოვრები პირუტყვისთვის უნდა იყოს შეუზღუდავი“ (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა, $\chi^2 = 12.178$ $p < 0.05$) (იხ. დიაგრამა #7).

ნარჩენების მართვა

მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერება ნარჩენების მართვის პოლიტიკის/სტრატეგიის შესახებ

რესპონდენტებს წარედგინათ ნარჩენების (საყოფაცხოვრებო და საწარმოო) მართვასთან დაკავშირებული წყვილადი დებულებები, რომელთაგან ერთი სწორ პოზიციას ასახავს, ხოლო მისი ალტერნატივა - არასწორ პოზიციას. გარემოსდაცვითი ცნობიერების თვალსაზრისით, მართებულ დებულებებს ქვემოთ ჩამოთვლილი მოსაზრებები წარმოადგენს (იხ. ცხრილი #17).

ცხილი #17 - ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებით გახმოსდაცვითი ცნობიერების თვალსაზრისით მართებული დებულებები

#	მართებული დებულებები
1	საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვისათვის ნაგავსაყრელების შექმნა საკმარისი არ არის, საჭიროა მათი გადამუშავება
2	სამოსახლო არეალთან ახლოს ნაგავსაყრელის არსებობა მავნებელია მობინადრეთა ჯანმრთელობისათვის
3	ნაგავსაყრელის მოწყობა მდინარის მახლობლად წარმოქმნის დამატებით საფრთხეს მდინარის დაბინძურების სახით
4	გადამუშავებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენები უსაფრთხოა ახალი დანიშნულებით მათი გამოყენებისთვის
5	მწარმოებელმა კომპანიებმა (მაგალითად, მანქანის საწარმოებმა) უნდა იზრუნონ იმაზე, რომ შექმნან თავიანთი პროდუქცია ნაკლები რესურსის გამოყენებით
6	მწარმოებელმა კომპანიებმა (მაგალითად, მანქანის საწარმოებმა) უნდა უზრუნველყონ რესურსების ხელმეორედ გამოყენება, რათა შემცირდეს საწარმო ნარჩენები
7	მწარმოებელმა კომპანიებმა (მაგალითად, მანქანის საწარმოებმა) პირველ რიგში, უნდა იზრუნონ იმაზე, რომ მათ მიერ შერჩეული რესურსები იყოს გადამუშავებადი

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ **მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი, ნარჩენების მართვის თვალსაზრისით, გარემოსდაცვითი ცნობიერებით/განათლებით გამოირჩევა**, რადგან უმრავლეს შემთხვევაში უპირატესობას სწორედ მართებულ დებულებებს ანიჭებს.

მნიშვნელოვანი ხარვეზი გამოიკვეთა რამდენიმე მიმართულებით:

- ერთი ეხება საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვის იმ კომპონენტს, რომელიც **დამატებითი ნაგავსაყრელების შექმნას** ეხება: რესპონდენტთა უმრავლესობა (54%) იზიარებს მოსაზრებას, **საყოფაცხოვრებო ნარჩენების სამართავად დამატებითი ნაგავსაყრელების შექმნა საჭირო**. სინამდვილეში, ეს გარემოზე ნეგატიური ზეგავლენის მომხდენი შეიძლება იყოს.
- რესპონდენტების პოზიცია გაიყო გადამუშავებული **საყოფაცხოვრებო ნარჩენების გამოყენებასთან** მიმართებით - ერთი ნაწილი (41%) მცდარად მიიჩნევს, რომ **გამოყენებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენების გადამუშავება მეორეად გამოყენების მიზნით, ანტისანიტარული და დაუშვებელია** (41%); თუმცა, მეორე ნაწილს (42.3%) სწორი პოზიცია აქვს, როდესაც თვლის, რომ გადამუშავებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენები უსაფრთხოა ახალი დანიშნულებით მათი გამოყენებისთვის.
- ყოველ მესამე რესპონდენტს (32.5%) აქვს მცდარი წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ მდინარეებს აქვთ ნარჩენების განმენდის ფუნქცია; კერძოდ, ისინი იზიარებენ დებულებას, რომ ნაგავსაყრელის მოწყობა მდინარის მახლობლად უზრუნველყოფს გარემოზე ნაგავსაყრელის მავნე გავლენის შემცირებას.
- გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია, რომ ყოველმა მეორე რესპონდენტმა ან მცდარი პოზიცია დაიკავა ან გაუჭირდა შეეფასებინა იმ პოზიციის სიმცდარე, რომ პროდუქცია, რომელიც შექმნილია შემცირებული რესურსების გამოყენებით, ვერ იქნება იმავე სტანდარტის, როგორც პროდუქცია, რომელიც მეტ საწარმოო რესურსს იყენებს.

რესპონდენტთა მოსაზრებები ნარჩენებთან დაკავშირებულ დებულებებთან მიმართებით იხილეთ ცხრილში #18.

ცხილი #18 - რესპონდენტთა მოსაზრებები ნარჩენების მართვასთან მიმართებით

#	ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული დებულებები	%
1	საყოფაცხოვრებო ნარჩენების სამართავად საჭიროა დამატებითი შექმნას ნაგავსაყრელები	54
	საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვისათვის ნაგავსაყრელების შექმნა საკმარისი არ არის, საჭიროა მათი გადამუშავება	41.3
	უარი პასუხზე	0.3
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	4.5

#	ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული დებულებები	%
2	სამოსახლო არეალთან ახლოს ნაგავსაყრელის არსებობა მავნებელია მობინადრეთა ჯანმრთელობისათვის	82.9
	სამოსახლო არეალთან ახლოს ნაგავსაყრელის არსებობა დისკომფორტის მომტანია, თუმცა არ არის ჯანმრთელობისთვის მავნებელი	12.6
	უარი პასუხზე	0.8
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	3.7
3	ნაგავსაყრელის მოწყობა მდინარის მახლობლად უზრუნველყოფს გარემოზე ნაგავსაყრელის მავნე გავლენის შემცირებას	32.5
	ნაგავსაყრელის მოწყობა მდინარის მახლობლად წარმოქმნის დამატებით საფრთხეს მდინარის დაბინძურების სახით	62.1
	უარი პასუხზე	0.7
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	4.7
4	გამოყენებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენების გადამუშავება მეორადად გამოყენების მიზნით ანტისანიტარული და დაუშვებელია	41
	გადამუშავებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენები უსაფრთხოა ახალი დანიშნულებით მათი გამოყენებისთვის	42.3
	უარი პასუხზე	0.5
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	16.3
5	მწარმოებელმა კომპანიებმა (მაგალითად, მანქანის საწარმოებმა) უნდა იზრუნონ იმაზე, რომ შექმნან თავიანთი პროდუქცია ნაკლები რესურსის გამოყენებით	48.7
	პროდუქცია, რომელიც შექმნილია შემცირებული რესურსების გამოყენებით, ვერ იქნება იმავე სტანდარტის, როგორც პროდუქცია, რომელიც მეტ საწარმო რესურსს იყენებს	26.2
	უარი პასუხზე	0.5
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	24.6
6	მწარმოებელმა კომპანიებმა (მაგალითად, მანქანის საწარმოებმა) უნდა უზრუნველყონ რესურსების ხელმეორედ გამოყენება, რათა შემცირდეს საწარმოო ნარჩენები	51.2
	პროდუქცია, რომელიც შექმნილია ხელმეორედ გამოყენებული რესურსებისგან, ვერ იქნება იმავე სტანდარტის, როგორც პროდუქცია, რომელიც ახალ საწარმოო რესურსს იყენებს	26.2
	უარი პასუხზე	0.6
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	22
7	მწარმოებელმა კომპანიებმა (მაგალითად, მანქანის საწარმოებმა) პირველ რიგში, უნდა იზრუნონ იმაზე, რომ მათ მიერ შერჩეული რესურსები იყოს გადამუშავებადი	56.3
	მწარმოებელმა კომპანიებმა უპირატესობა უნდა მიანიჭონ მაღალი სტანდარტის რესურსებს, იმ შემთხვევაშიც, თუ ეს რესურსები გადამუშავებადი არ არის	22.7
	უარი პასუხზე	0.1
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	20.9

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ როგორც შშმ, ისე არაშშმ პირთა უმრავლესობის გარემოსდაცვითი განათლების/ცნობიერების დონე ნარჩენების მართვის უმეტესი ასპექტების მიმართ მაღალია. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ **შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შორის რამდენადმე მაღალია მოცემულ თემაზე არაინფორმირებული/შედარებით დაბალი ცნობიერების მქონეთა წილი.** ეს, მათ შორის, გამოიხატა იმითაც, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა შორის მნიშვნელოვანი ნაწილი პოზიციას ვერ გამოხატავს სხვადასხვა საკითხთან დაკავშირებით, შშმ პირთა ზოგჯერ მესამედზე მეტს უჭირს პასუხის გაცემა (იხ. ცხრილი #19).

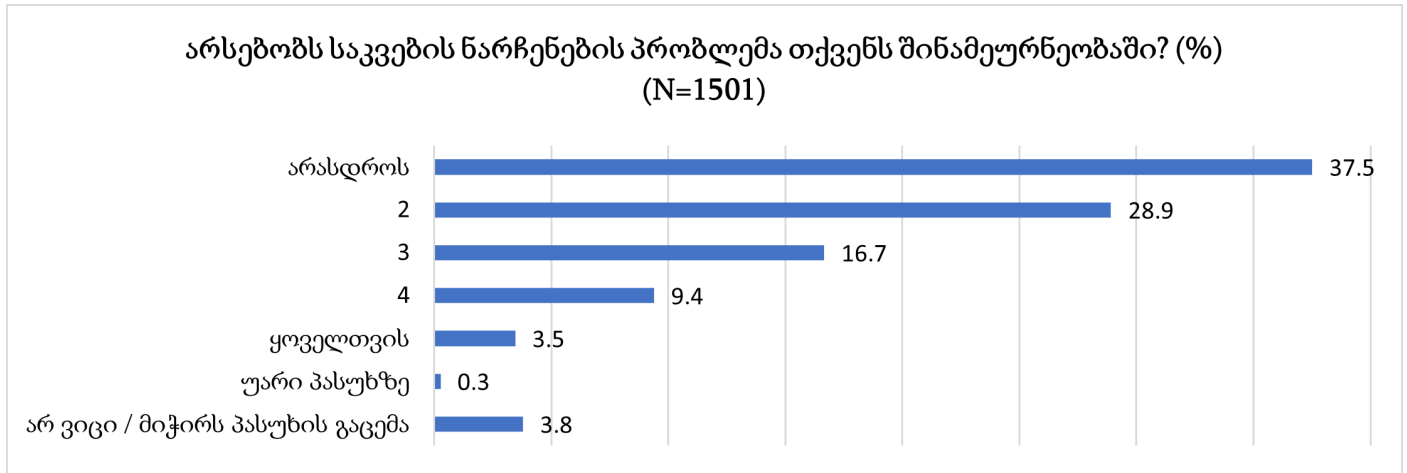
ცხილი #19 - ხესპონდენტთა მოსაზრებები ნარჩენების მართვასთან მიმართებით შშმ/აჩაშმ სტატუსის ქვიღში

#	ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული დებულებები	სტატუსი	
		შშმ (N=365)	არაშშმ (N=1136)
2	სამოსახლო არეალთან ახლოს ნაგავსაყრელის არსებობა მავნებელია მობინადრეთა ჯანმრთელობისათვის	81.6%	83.4%
	სამოსახლო არეალთან ახლოს ნაგავსაყრელის არსებობა დისკომფორტის მომტანია, თუმცა არ არის ჯანმრთელობისთვის მავნებელი	10.4%	13.3%
	უარი პასუხზე	0.8%	0.8%
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	7.1%	2.6%
	სტატისტიკური სანდოობა: $X^2=17671$, $p<0.05$		
3	ნაგავსაყრელის მოწყობა მდინარის მახლობლად უზრუნველყოფს გარემოზე ნაგავსაყრელის მავნე გავლენის შემცირებას	33.2%	32.3%
	ნაგავსაყრელის მოწყობა მდინარის მახლობლად წარმოქმნის დამატებით საფრთხეს მდინარის დაბინძურების სახით	56.4%	63.9%
	უარი პასუხზე	-	0.9%
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	10.4%	2.9%
სტატისტიკური სანდოობა: $X^2=38659$, $p<0.05$			
4	გამოყენებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენების გადამუშავება მეორადად გამოყენების მიზნით ანტისანიტარული და დაუშვებელია	38.4%	41.8%
	გადამუშავებული საყოფაცხოვრებო ნარჩენები უსაფრთხოა ახალი დანიშნულებით მათი გამოყენებისთვის	36.4%	44.2%
	უარი პასუხზე	0.8%	0.4%
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	24.4%	13.6%
სტატისტიკური სანდოობა: $X^2=25636$, $p<0.05$			
5	მწარმოებელმა კომპანიებმა (მაგალითად, მანქანის საწარმოებმა) უნდა იზრუნონ იმაზე, რომ შექმნან თავიანთი პროდუქცია ნაკლები რესურსის გამოყენებით	45.5%	49.7%
	პროდუქცია, რომელიც შექმნილია შემცირებული რესურსების გამოყენებით, ვერ იქნება იმავე სტანდარტის, როგორც პროდუქცია, რომელიც მეტ საწარმოო რესურსს იყენებს	18.1%	28.8%
	უარი პასუხზე	0.3%	0.6%
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	36.2%	20.9%
სტატისტიკური სანდოობა: $X^2=40031$, $p<0.05$			
6	მწარმოებელმა კომპანიებმა (მაგალითად, მანქანის საწარმოებმა) უნდა უზრუნველყონ რესურსების ხელმეორედ გამოყენება, რათა შემცირდეს საწარმოო ნარჩენები	40.8%	54.5%
	პროდუქცია, რომელიც შექმნილია ხელმეორედ გამოყენებული რესურსებისგან, ვერ იქნება იმავე სტანდარტის, როგორც პროდუქცია, რომელიც ახალ საწარმოო რესურსს იყენებს	22.7%	27.4%
	უარი პასუხზე	1.1%	0.4%
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	35.3%	17.7%
სტატისტიკური სანდოობა: $X^2=53466$, $p<0.05$			

რესპონდენტთა ყველაზე დიდი ნაწილი (37.5%) აღნიშნავს, რომ მათ შინამეურნეობაში საკვების ნარჩენების პრობლემა არასდროს არსებობს (ქულა 1)¹. საკვების ნარჩენების იშვიათად არსებობაზე (ქულა 2) დაახლოებით 30% მიუთითებს. ამდენივეა მათი წილი (29.6%), ვისაც ეს საკითხი მეტ-ნაკლებად, თითქმის ყოველთვის ან ყოველთვის აწუხებს (იხ. დიაგრამა #8).

1 შეფასებისთვის გამოყენებულ იქნა 5-ქულიანი შკალა, რომელზეც ქულა 1 აღწერდა კატეგორიას „აჩასდროს“, ხოლო ქულა 5 - კატეგორიას „ყოველთვის“.

დიაგრამა #8 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა შინამეურნეობაში საკვების ნარჩენების პირობების ახსებობასთან მიმართებით

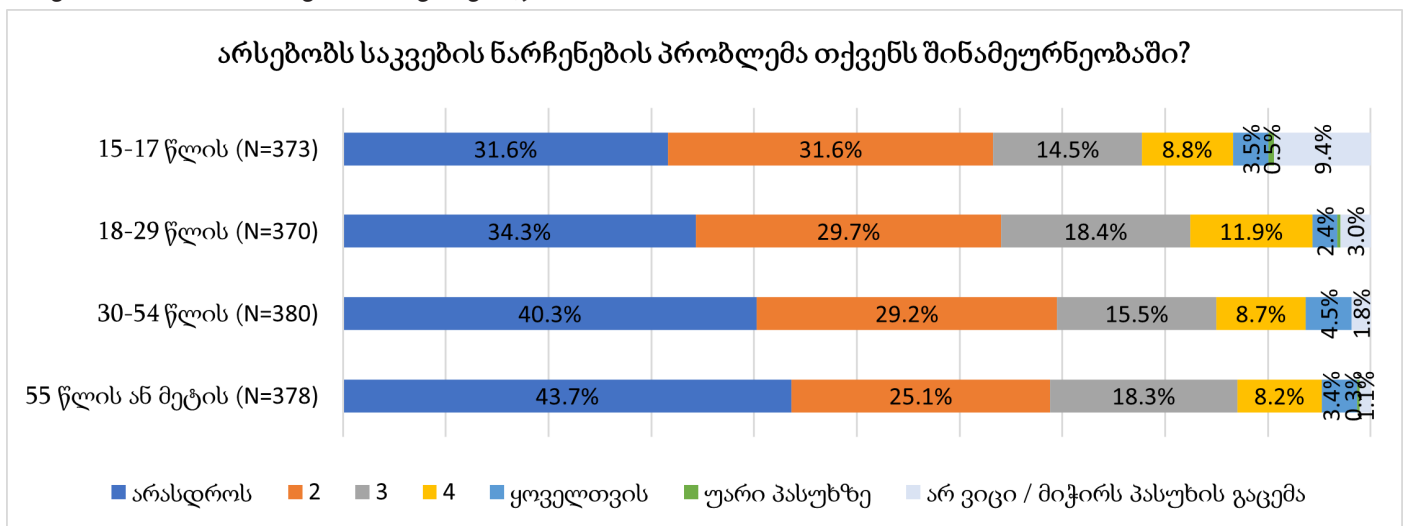
გამოიკვეთა, რომ **სოფლად** მცხოვრებლებისთვის ნაკლებადაა დამახასიათებელი საკვების ნარჩენების პრობლემა - სოფლის დასახლებებში მცხოვრებთა 41% მიუთითებს, რომ აღნიშნული პრობლემა არასდროს იჩენს თავს. მსგავს პოზიციას **ქალაქში** გამოკითხულთა 34.9% იზიარებს (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა: $\chi^2=19458, p<0.05$) (იხ. ცხრილი #20).

ცხრილი #20 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა შინამეურნეობაში საკვების ნარჩენების პირობების ახსებობასთან მიმართებით დემოგრაფიულ ჯგუფში

არსებობს საკვების ნარჩენების პრობლემა თქვენს შინამეურნეობაში? (დასახლების ტიპის ჭრილში)	ქალაქი (N=855)	სოფელი (N=646)
არასდროს	34.9%	41%
2	29.8%	27.7%
3	16.4%	17%
4	10.1%	8.5%
ყოველთვის	3.9%	2.9%
უარი პასუხზე	-	0.6%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	5%	2.2%

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, დამატებით, სტატისტიკურად სანდო განსხვავებები გამოვლინდა საკითხის **ასაკობრივი ჯგუფების** ჭრილში განხილვისას ($\chi^2=64.761, p<0.05$). გამოიკვეთა, რომ ასაკის ზრდასთან ერთად მცირდება იმ რესპონდენტთა წილი, ვისაც საკვების ნარჩენების პრობლემა აწუხებს - დომინანტურ პოზიციას ზედა ასაკობრივ ჯგუფებში კატეგორია „აჩასდგოს“ იკავებს: 15-17 წლის - 31.6%, 18-29 - 34.3%, 30-54 წლის - 40.3%, 55 წლის ან მეტი ასაკის - 43.7%. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ **ასაკოვანი ადამიანები უფრო მეტად ცდილობენ, რომ საკვების ნარჩენების პრობლემა თავიდან აიცილონ** (იხ. დიაგრამა #9).

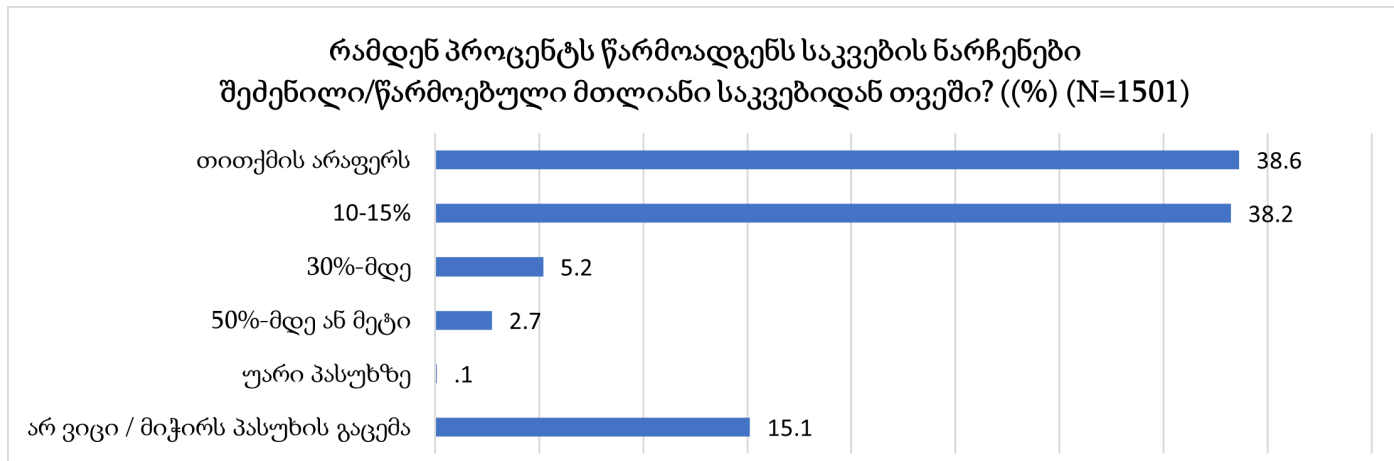
დიაგრამა #9 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა შინამეურნეობაში საკვების ნარჩენების პირობების ახსებობასთან მიმართებით ასაკის ჭრილში

კვლევის ზემოაღნიშნულ შედეგებს ამყარებს ისიც, რომ მოსახლეობის ყველაზე დიდ ნაწილს (38.6%) **თვეში შეძენილი/წარმოებული საკვებიდან თითქმის არ რჩება საკვების ნარჩენები**; რესპონდენტთა ამდენივე ნაწილის (38.2%) შეფასებით კი, ნარჩენების წილი თვეში შეძენილი/წარმოებული საკვების დაახლოებით 10-15%-ია. გამოკითხულთა 15.1%-ს გაუჭირდა საკვების ნარჩენების წილის შეფასება (კატეგორია „*აჰ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა*“) (იხ. დიაგრამა #10).

დიაგრამა #10 - ხესპონდენტთა მიერ საკვების ნარჩენის წილის შეფასება მათ შინამეუხნეობაში

რამდენადაც **ზედა ასაკობრივი ჯგუფის** წარმომადგენლები შედარებით ნაკლებად მიუთითებდნენ საკვების ნარჩენების პრობლემურობაზე, გამოიკვეთა, რომ მათ შორის ყველაზე მეტია იმ რესპონდენტთა წილი, ვისაც თვეში შეძენილი საკვებიდან თითქმის არაფერი რჩება ნარჩენად: 15-17 წლის - 30.8%, 18-29 წლის - 34.3%, 30-54 წლის - 41.6%, 55 წლის ან მეტის - 47.6% (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა: $\chi^2=69012, p<0.05$). მეორე დომინანტურ პოზიციას, ზოგადი ჭრილის მსგავსად, მთლიანი საკვებიდან ნარჩენების 10-15%-იანი წილით შეფასება იკავებს, რაც ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით შემდეგნაირად ნაწილდება: 15-17 წლის - 35.9%, 18-29 წლის - 42.4%, 30-54 წლის - 38.9%, 55 წლის ან მეტის - 35.7%. აქვე აღსანიშნავია, რომ 15-17 წლის მოზარდთა მეოთხედს (25.7%) გაუჭირდა კონკრეტული წილის დასახელება (კატეგორია „*აჰ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა*“) (იხ. ცხრილი #21).

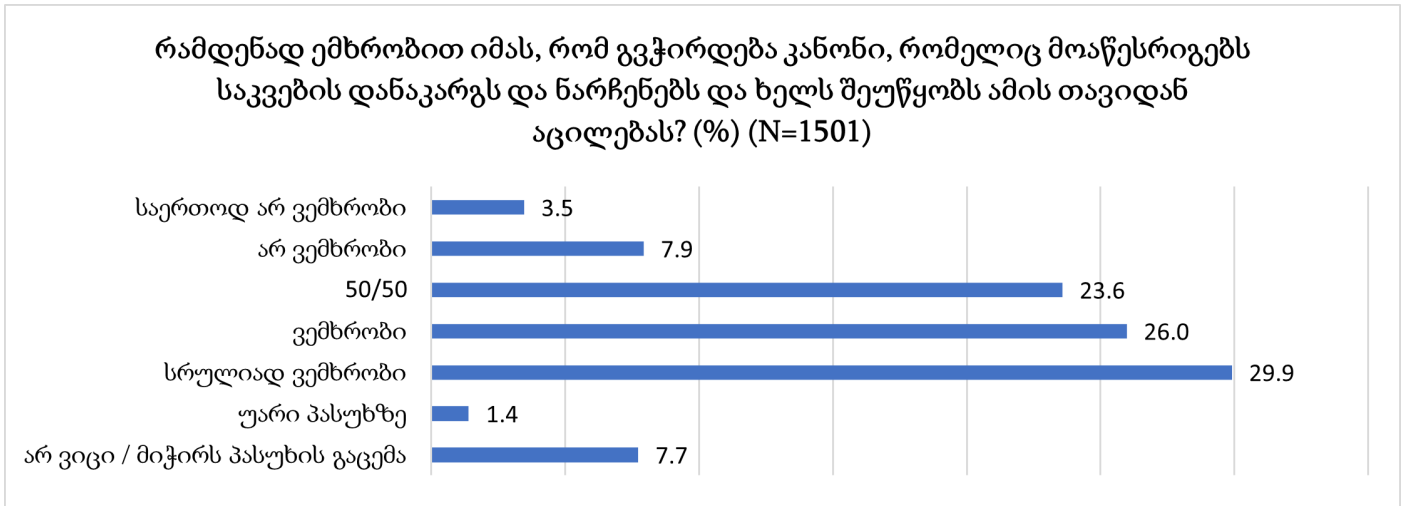
ცხრილი #21 - ხესპონდენტთა მიერ საკვების ნარჩენის წილის შეფასება მათ შინამეუხნეობაში ასაკის ქვიდში

რამდენ პროცენტს წარმოადგენს საკვების ნარჩენები შეძენილი/წარმოებული მთლიანი საკვებიდან თვეში? (ასაკის ქვიდში)	15-17 წლის (N=373)	18-29 წლის (N=370)	30-54 წლის (N=380)	55 წლის ან მეტის (N=378)
თითქმის არაფერს	30.8%	34.3%	41.6%	47.6%
10-15%	35.9%	42.4%	38.9%	35.7%
30%-მდე	5.1%	6.5%	5.5%	3.7%
50%-მდე ან მეტი	2.4%	4.6%	1.8%	2.1%
უარი პასუხზე	-	-	-	0.3%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	25.7%	12.2%	12.1%	10.6%

რესპონდენტებისთვის საკვების ნარჩენების საკითხი იმდენად პრობლემურია, რომ მის კანონით დარეგულირებასაც უჭერენ მხარს. გამოიკვეთა, რომ გამოკითხულთა 55.9% ემხრობა **კანონის საჭიროებას, რომელიც საკვების დანაკარგსა და ნარჩენებს მოაწესრიგებს და მათ თავიდან აცილებას შეუწყობს ხელს** (ქულები 4 და 5)². თითქმის ყოველ მეოთხე რესპონდენტს კი (23.6%) კონკრეტული პოზიციის გამოხატვა გაუჭირდა და ნეიტრალური პოზიცია დაიკავა (ქულა 3) (იხ. დიაგრამა #11).

2 შეფასებისთვის გამოყენებულ იქნა 5-ქულიანი შკალა, რომელზეც ქულა 1 აღწერდა კატეგორიას „საერთოდ აჰ ვემხობი“, ხოლო ქულა 5 - კატეგორიას „სხუდიად ვემხობი“.

დიაგრამა #11 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა ნარჩენების მართვასთან დაკავშირებული კანონის საფიქრობასთან მიმართებით

კვლევამ გამოკვეთა, რომ პირადი ელექტრონული მოწყობილობების გამოყენების წესი (ახლის ყიდვა თუ ძველის შეკეთება) ტანსაცმლის გამოყენებისგან განსხვავებულია. კერძოდ, თუ ელექტრონული მოწყობილობების შემთხვევაში დომინანტური ქცევაა მათი გამოყენება ექსპლოატაციის ამონურვამდე (69.4%), ტანსაცმლის შემთხვევაში, რესპონდენტთა ქცევითი პრაქტიკა გაყოფილია: ერთი ნაწილი ახალს არ ყიდულობს, სანამ ძველი არ გაცვდება, ხოლო მეორე ნაწილი ახალ ტანსაცმელს მაშინაც ყიდულობს, როდესაც ძველი ჯერ კიდევ ვარგისია.

დეტალურად გამოკითხვის მონაცემები იხ. ცხრილში #22:

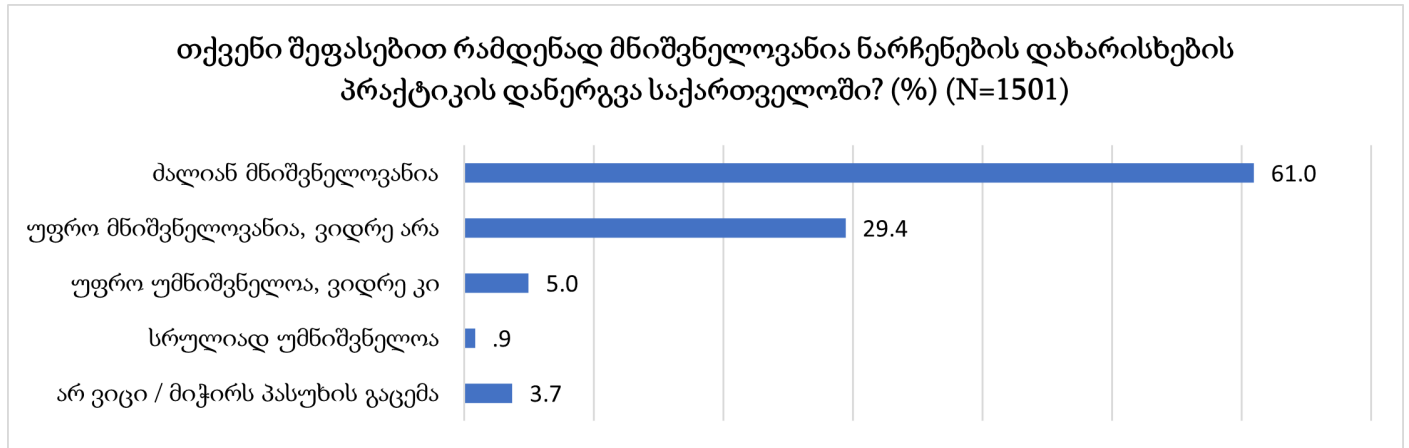
ცხრილი #22 - ხესპონდენტთა შეფასება მათ მიერ პირადი ელექტრონული მოწყობილობების გამოყენების წესთან მიმართებით

როგორ შეაფასებდით თქვენ მიერ პირადი ელექტრონული მოწყობილობების გამოყენების წესს?	
მე ვზრუნავ მოწყობილობებზე, იმისათვის, რომ დიდხანს გამოვიყენო და ვცვლი მხოლოდ მაშინ, როდესაც მათი შეკეთება შეუძლებელია	69.4%
დროდადრო ვყიდულობ ახალ მოწყობილობებს, თუნდაც ძველი არ იყოს გაფუჭებული	23.8%
ვცდილობ ვიყიდო უახლესი მოწყობილობები, როცა ამის შესაძლებლობა მაქვს	3.1%
უარი პასუხზე	0.9%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	2.9%
როგორ შეაფასებდით თქვენ მიერ ტანსაცმლის გამოყენების წესს?	
მე ვზრუნავ ტანსაცმელზე, იმისათვის, რომ დიდხანს გამოვიყენო და ვცვლი მხოლოდ მაშინ, როდესაც მათი გამოყენება შეუძლებელია	48.6%
დროდადრო ვყიდულობ ახალ ტანსაცმელს, თუნდაც ძველი არ იყოს გაფუჭებული	45.4%
ვცდილობ ვიყიდო ტანსაცმელი უახლესი მოდის შესაბამისად, როცა ამის შესაძლებლობა მაქვს	4.9%
უარი პასუხზე	0.6%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	0.5%

რესპონდენტთა დიდი უმრავლესობა (90.4%) მიიჩნევს, რომ საქართველოში ნარჩენების დახარისხების პრაქტიკის დანერგვა მნიშვნელოვანია (ქულები 1 და 2)³. 5%-ს მცირედით აჭარბებს მათი წილი, ვისი შეფასებითაც, აღნიშნული საკითხი უმნიშვნელოა (ქულების 3 და 4) (იხ. დიაგრამა #12).

³ შეფასებისთვის გამოყენებულ იქნა 4-ქულიანი შკალა, რომელზეც ქულა 1 აღწერდა კატეგორიას „ძალიან მნიშვნელოვანია“, ხოლო ქულა 5 - კატეგორიას „სხუდიად უმნიშვნელოა“.

დიაგრამა #12 - იესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა საქართველოში ნარჩენების დახარისხების პრაქტიკის დანერგვასთან მიმართებით

ნარჩენების დახარისხების პრაქტიკის დანერგვის მნიშვნელობაზე (ქულები 1 და 2) მიუთითებს, როგორც არასრული და სრული საშუალო განათლების მქონე რესპონდენტებმა (88%), აგრეთვე იმ ინდივიდებმა, რომელთაც არასრული უმაღლესი განათლება ან ტექნიკური განათლება აქვთ მიღებული (91%). მსგავს პოზიციას იზიარებს სრული უმაღლესი განათლების მქონე ან სამეცნიერო ხარისხის მფლობელი რესპონდენტებიც (94%). ამდენად, განათლების მიღწეული დონის ზრდასთან ერთად, საკითხის მნიშვნელოვნად შეფასების მაჩვენებელიც მზარდია (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა: $X^2=20750$, $p<0.0$) (იხ. ცხრილი #23).

ცხილი #23 - იესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა საქართველოში ნარჩენების დახარისხების პრაქტიკის დანერგვასთან მიმართებით განთქმის ქიხიში

თქვენი შეფასებით რამდენად მნიშვნელოვანია ნარჩენების დახარისხების პრაქტიკის დანერგვა საქართველოში? (განათლების მიღწეული დონის ქიხიში)	არასრული და სრული საშუალო განათლება (N=708)	არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება (N=376)	სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი (N=417)
ძალიან მნიშვნელოვანია	56.9%	61.7%	67.1%
უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე არა	31.1%	29.3%	26.9%
უფრო უმნიშვნელოა, ვიდრე კი	5.5%	5.1%	4.1%
სრულიად უმნიშვნელოა	1%	1.1%	0.5%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	5.5%	2.9%	1.4%

საკითხის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, რესპონდენტთა 84.1%-ის მოსაზრებით, უნდა არსებობდეს **კანონი, რომელიც ნარჩენების დახარისხებას დაარეგულირებს**. 5%-ს მცირედით აღემატება მათი წილი, ვინც მსგავსი კანონის საჭიროებას ვერ ხედავს. დაახლოებით ყოველ მეათე რესპონდენტს კი გაუჭირდა პასუხის გაცემა ან პასუხზე უარი განაცხადა (10.5%).

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილე ქალაქის მცხოვრებთა შეფასებით, მართალია ნარჩენების გატანა სისტემატურად ხდება, თუმცა, **ურნების რაოდენობა არასაკმარისია**. საყოფაცხოვრებო ნარჩენების გატანის პრობლემა ქალაქის იმ მცხოვრებლებს განსაკუთრებით აწუხებთ, რომლებიც სავაჭრო და სამრეწველო დაწესებულებებთან ახლოს ცხოვრობენ, რადგან აღნიშნულ ტერიტორიებზე ნარჩენები დიდი რაოდენობით გროვდება.

ქალაქის მცხოვრებლებს **საცხოვრებელ კორპუსებში გახსნილი სავაჭრო ობიექტების ფუნქციონირება აწუხებთ, რადგან გარემოსაზიანებს და უსიამოვნოსუნს დახმარს ინვესტს**. მაგალითად, სარეცხი ფხვნილების საწყობი, თევზის მაღაზია, საცხობი და ა.შ. დასახელდა. ქალაქის მცხოვრებლებს გენერატორების ხმაური აწუხებთ, რომელიც მუდმივად ჩართული აქვთ სხვადასხვა კერძო ობიექტებს (მაგ: სასტუმრო, რესტორანი და ა.შ.).

სოფლის მცხოვრებთათვის **ჰაერის დაბინძურება და ხმაური პრობლემას ნაკლებად ან საერთოდ არ წარმოადგენს**. გამონაკლისი ის სოფლებია, სადაც ცენტრალური ავტოსაგზაო მაგისტრალები გადის.

„სოფელ ჩახდახის ქვედა ზოდში თბილისი-დასავლეთის დამაკავშირებელი გზა ახდოსაა და გგება საშინელი მტვეხი. ქვედა ზოდში ჩადგან ვახ, ხმაუხიყ ახის, ზედა ზოდში ეს ახ აწუხებთ“ (43 წლის კაცი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, მცხეთის მუნიციპალიტეტი).

ნარჩენების მართვის შესახებ საუბრისას, სოფლის მცხოვრებლებმა რამდენიმე საკითხზე გაამახვილეს ყურადღება. **კერძოდ, სოფლებში ნარჩენების ურნების სიმცირეა და ნარჩენები არასაკმარისი სიხშირით გააქვთ, რაც განსაკუთრებით ცხელ პერიოდში, არასასიამოვნო სუნს წარმოშობს. ამასთანავე, რადგან სავსე ურნებიდან ნარჩენების გატანა დროულად არ ხდება, ნარჩენი გარეთ იყრება და გარემო უფრო**

მეტად ბინძურდება. რესპონდენტებმა აღნიშნეს, რომ ნარჩენების ურნების პერიოდულად გარეცხვა აუცილებელია, რადგან გაურეცხავ ურნებს არასასიამოვნო სუნი ასდით.

როგორც სოფლის მცხოვრებლებმა აღნიშნეს, **ზოგიერთ შემთხვევაში, ნარჩენების ურნები საცხოვრებელი ადგილიდან მოშორებით, რამდენიმე ასეულ მეტრშია განთავსებული.**

მდინარის პირას მდებარე სოფლების მცხოვრებლებმა აღნიშნეს, რომ როგორც ადგილობრივი მოსახლეობა, ისე ვიზიტორები საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით აბინძურებენ გარემოს.

„სოფელ აგენში მდინაზე ჩამოდის და ახის ხოდმე ზაფხუდობით პიკნიკები. ძალიან ბევრი შემთხვევაა ნაჩენების დაგოვების. ახ ასუფთავებენ“ 33 წლის ქალი, სენსიტიური ჯგუფი, გორის მუნიციპალიტეტი)

სოფლის ხევში საყოფაცხოვრებო ნარჩენების ჩაყრა გავრცელებული პრაქტიკაა, რაც წყლის დაბინძურებას იწვევს. როგორც რესპონდენტებმა აღნიშნეს, სწორედ გარემოს დანაგვიანების გამო იჭედება სანიაღვრე არხები წვიმის დროს, რაც ქუჩებისა და გზების დატბორვას იწვევს.

როგორც ქალაქის, ისე სოფლის ტიპის დასახლებისთვის პრობლემურია მიუსაფარი ძაღლების არსებობა, რომლებიც ურნებში ჩაყრილი ნარჩენებით იკვებებიან. სოფლის შემთხვევაში ნარჩენებით საქონელიც იკვებება, რაც დამატებით ეკოლოგიურ პრობლემებს ქმნის. **სოფლებში თვალშისაცემია პოლიეთილენის პარკებით დანაგვიანებული ბუნება.**

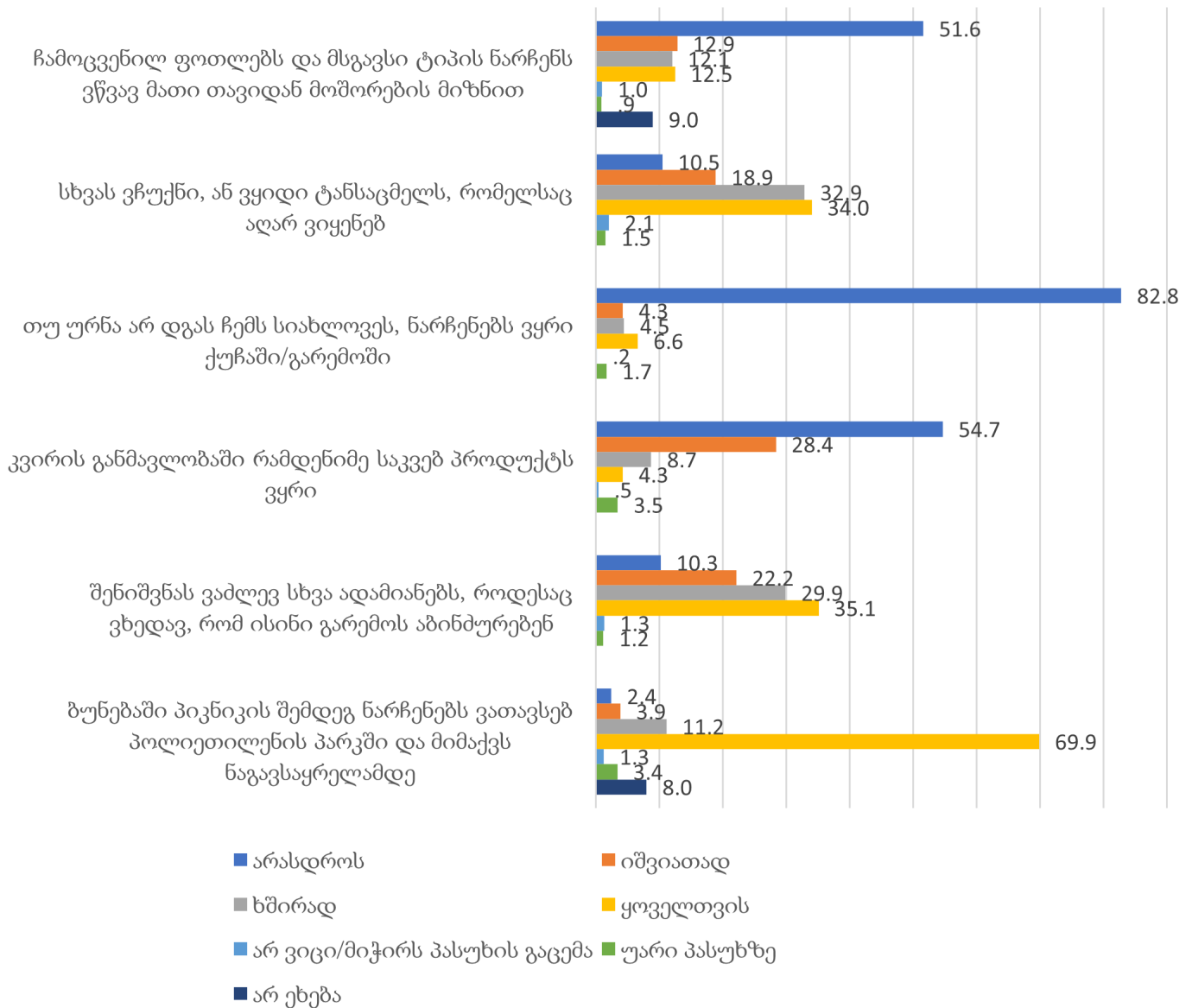
მოსახლეობის ინდივიდუალური ქცევა საყოფაცხოვრებო ნარჩენების რაციონალური მართვის კუთხით

გარემოს დაცვის კუთხით, განსახორციელებელ პრიორიტეტულ პროცესებს შორისაა ბიოლოგიური, ქიმიური თუ საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვაც. ნებისმიერი სახის ნარჩენი, რომელიც უადგილო ადგილას იქნება განთავსებული, დაყრილი და ამასთან, შესაბამისი სტანდარტების გარეშე მოწყობილი სტიქიური ნაგავსაყრელები, აბინძურებს ნიადაგს, წყალს, ატმოსფერულ ჰაერს და ა.შ. ამდენად კვლევისთვის საინტერესო იყო, თუ როგორი ქცევითი სტანდარტები ახასიათებს მოსახლეობას ნარჩენების მართვის კუთხით.

კვლევამცხადყო, რომ ნარჩენების რაციონალურად მართვის თვალსაზრისით, **მოსახლეობის უმრავლესობა/ ძირითად ნაწილს პოზიტიური ქცევითი სტანდარტები ახასიათებს.** კერძოდ, გამოკითხულთა უმრავლესობა (70%) აცხადებს, რომ ბუნებაში პიკნიკის შემდეგ, ნარჩენებს „ყოველთვის“ ათავსებს პოლიეთილენის პარკში და მიაქვს ნაგავსაყრელზე. ასევე, რესპონდენტთა 82.8% ამბობს, რომ, ნარჩენების ურნის არარსებობის შემთხვევაში, ნარჩენებს „აჩასდხოს“ ყრის ქუჩაში (87.1%). ამასთან, გამოკითხულთა 54.7% აღნიშნავს, რომ კვირის განმავლობაში არასდროს უწევს საკვები პროდუქტების გადაყრა.

გარდა ზემოთ აღნიშნულისა, კვლევაში ისეთ რესპონდენტთა რაოდენობა, რომლებიც „ყოველთვის ან ხშირად“ სხვას ჩუქნიან ან ყიდნიან მათთვის უსარგებლო ტანსაცმელს და შენიშვნას აძლევენ სხვა ადამიანებს, რომლებიც ქუჩაში ნარჩენს ყრიან 64-65%-ს შორის ნაწილდება. ასევე, ერთ-ერთი დადებითი ფაქტი, რომელიც კვლევამ გამოავლინა არის ის, რომ გამოკითხულთა 64.5% ჩამოცვენილ ფოთლებსა და მსგავსი ტიპის ნარჩენებს „აჩასდხოს ან იშვიათად“ წვავს, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოსახლეობის ეს ნაწილი მის კომპოსტირებას - ორგანულ ნაერთად ქცევას უწყობს ხელს, რაც საბოლოოდ სასუქების ნაცვლად გამოიყენება (იხ. დიაგრამა #13).

საყოფაცხოვრებო ნარჩენების რაციონალური მართვა (N=1501)

კვლევის ფარგლებში გამოვლენილი ზოგადი ტენდენციების გაანალიზება რესპონდენტების სქესის, ასაკის, განათლების და სხვა **სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლების** ქრილში აჩვენებს, რომ თითოეული მათგანი გარკვეულ გავლენას ახდენს პიროვნების ქვეყნის ამა თუ იმ მოდელზე, რაც გარემოსთვის პირდაპირ თუ ირიბად შეიძლება ზიანის მომტანი იყოს, კერძოდ:

ა) სქესის ქრილი: მამრობითი და მდედრობითი სქესის ადამიანების ქვეყნებს შორის მნიშვნელოვანი სხვაობები არ ვლინდება. მათი (კაცი - 88.4%; ქალი - 86%) თითქმის თანაბარი რაოდენობა აცხადებს, რომ არასდროს არ ყრის ან იშვიათად ყრის ნარჩენს ქუჩაში, როცა მათ სიახლოვეს ურნაა; ასევე, კვირის განმავლობაში საერთოდ არ ფიქსირდება ან იშვიათად ფიქსირდება საკვები პროდუქტების გადაყრის ფაქტები (კაცი - 81.2%, ქალი - 84.6%). აღნიშნული პრაქტიკებისგან განსხვავებით, ქალების ჯგუფში შედარებით მაღალია ისეთთა წილი, რომლებიც ამბობენ, რომ ტანსაცმელს, გამოუყენებლობის შემთხვევაში, სხვას ჩუქნიან („ყოველთვის ან ხშირად“ - 73.4%), ვიდრე მამაკაცების ჯგუფში - 59.1%. ასევე, იმ ქალთა წილი უფრო მაღალია (მამაკაცებთან შედარებით), რომლებიც სხვა ადამიანებს აძლევენ შენიშვნას ქუჩაში ნარჩენების დაყრის გამო.

ბ) ასაკის ქრილი: პირადი მოხმარებისთვის უსარგებლო ტანსაცმლის ყოველთვის ან უფრო ხშირად სხვისთვის ჩუქების და ბუნებაში პიკნიკის შემდეგ ნარჩენების ნაგავსაყრელამდე წაღების პრაქტიკა უფრო მეტად მოზარდებთან ფიქსირდება, ვიდრე ხანდაზმულებთან. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ რაც უფრო იზრდება რესპონდენტთა ასაკი მით ნაკლებია ისეთთა პროცენტული მაჩვენებელი, რომელთაც კვირის განმავლობაში გამოუყენებელი საკვები პროდუქტის გადაყრა უნევთ.

- „აჩასდგოს ან იშვიათად“ - „კვირის განმავლობაში რამდენიმე საკვებ პროდუქტს ვყრი“: 15-17 წლის - 76.1%; 18-29 წლის - 78.4%; 30-54 წლის - 89.7%; 55+ წლის - 87.8%;

გ) ქალაქი/სოფლის ქრილი: ქალაქის მცხოვრებლები უფრო მეტად გათვითცნობიერებულები არიან გარემოსდაცვით საკითხებში და რელევანტურად იქცევიან, ვიდრე სოფლის მოსახლეობა. კერძოდ, ქალაქის ტიპის დასახლების მცხოვრებლებში უფრო დიდი ნაწილი (69.6%) ყოველთვის ან ხშირად ჩუქნის სხვას/ყიდის მისთვის უსარგებლო ნივთებს/ტანსაცმელს. ანალოგიური გამოცდილების მქონე რესპონდენტთა წილი სოფელში შედარებით დაბალია (63.5%). აქვე, როგორც ირკვევა, ჩამოცვნილი ფოთლების კომპოსტირებას (და არა მათ დანვას) ქალაქის მოსახლეობის უფრო დიდი ნაწილი მიმართავს (82.3%), ვიდრე სოფლის (56.8%).

დ) განათლების დონის ქრილი: რაც უფრო მაღალია ინდივიდის განათლების დონე, მით უფრო მეტად ეკომეგობრულია და გარემოსდაცვით საკითხებზე მეტ ინფორმაციას ფლობს. კერძოდ:

- სრული უმაღლესი განათლების/სამეცნიერო ხარისხის მქონე პირთა შორის 76.5% ამბობს, რომ მისთვის უსარგებლო ტანსაცმელს სხვას ჩუქნის ან ყიდის. იგივე პოზიციას იზიარებს არასრული ან სრული საშუალო განათლების მქონე პირთა 63.6%;
- ადამიანებს, რომლებიც გარემოს აბინძურებენ შენიშვნას უფრო მეტად სრული უმაღლესი განათლების/სამეცნიერო ხარისხის მქონე პირები აძლევენ (74.1%), ვიდრე არასრული ან სრული საშუალო განათლების მქონე პირები - 58.1%;
- ბუნებაში პიკნიკის შემდეგ ნარჩენების პოლიეთილენის პარკში მოთავსების და ნაგავსაყრელთან წაღების პრაქტიკა, ასევე, სრული უმაღლესი განათლების/სამეცნიერო ხარისხის მქონე პირებს უფრო მეტად აქვთ გამოუშავებული (92.8%), ვიდრე მოსახლეობის იმ ნაწილს, რომლებსაც არასრული/სრული საშუალო განათლება აქვთ მიღებული.

შშმ პირის/არაშშმ პირის სტატუსი: კვლევ აჩვენებს, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის არმქონე პირები უფრო მეტად ახორციელებენ გარემოს დაცვის თვალსაზრისით მნიშვნელოვან და სწორ აქტივობებს. კერძოდ, შშმ პირების 47.4%-მა აღნიშნა, რომ არასდროს არ ჩუქნის ან იშვიათად ჩუქნის სხვას მისთვის გამოუსადეგარ ტანსაცმელს, მაშინ, როდესაც ასეთთა წილი არაშშმ პირებში 23.7%-ს არ აღემატება. ასევე, შეზღუდული შესაძლებლობის არმქონე ადამიანები (69.5%) უფრო მეტად აძლევენ შენიშვნას სხვებს გარემოსთვის ზიანის მომტანი ქცევის განხორციელების შემთხვევაში, ვიდრე შშმ პირები (51%)⁴. ბუნებაში პიკნიკის დროს საპიკნიკე ადგილიდან ნარჩენების გატანის პრაქტიკაზე მიუთითა შშმ სტატუსის მქონე პირთა 74.6%-მა და ამავე სტატუსის არმქონე პირთა 91.6%-მა.

დეტალურად გამოკითხვის მონაცემები იხ. ცხრილში #24:

ცხილი #24 - ხესპონდენტთა ქცევა საყოფაცხოვრებო ნაჩენების ხაციონაღუ მახთვისთან მიმახითით სოციაღუ-ღემოღაფიუღი მახასიათებლების ჭიღღში

სოციაღურ-ღემოღრაფიუღი მახასიათებლები		არასდროს	იშვიათად	ხშირად	ყოველთვის	უარი პასუხზე	მიღირს პასუხის გაცემა
“სხვას ვჩუქნი ან ვყიდი ტანსაცმელს, რომელსაც აღარ ვიყენებ“ (%)							
სქესი (X ² = 43 796)	მამრობითი (N=674)	14.2	21.5	31.2	27.9	3	2.2
	მდედრობითი (N=827)	7.5	16.8	34.3	39.1	1.3	1
ასაკი (X ² = 44 640)	15-17 (N=373)	6.2	16.6	38.6	34.6	2.4	1.6
	18-29 (N=370)	8.4	16.5	36.5	36.5	0.8	1.4
	30-54 (N=380)	10.5	21.6	30.8	32.4	2.9	1.8
	55+ (N=378)	16.9	20.9	25.9	32.8	2.1	1.3
დასახლება (X ² =28 811)	ქალაქი (N=855)	9.2	17.4	31.1	38.5	2.8	0.9
	სოფელი (N=646)	12.2	20.9	35.3	28.2	1.1	2.3

⁴ ეს შესაძლოა განპირობებული იყოს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ადამიანების განწყობით, რომ საზოგადოებაში მათ მიმართ არსებული სტიგმის პირობებში, მათგან წამოსული შენიშვნა, შესაძლოა მათი დისკრიმინაციის საფუძველი გახდეს.

სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლები		არასდროს	იშვიათად	სშირად	ყოველთვის	უარი პასუხზე	მიჭირს პასუხის გაცემა
განათლება (X ² = 37 130)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	12.4	19.6	34.2	29.4	2.8	1.6
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	12	21	29.3	33.5	2.1	2.1
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	6	15.8	34.1	42.4	0.7	1
სტატუსი (X ² = 132471)	შშმ (N=365)	21.6	25.8	23.3	21.4	5.2	2.7
	არაშშმ (N=1136)	7	16.7	36	38.1	1.1	1.1
„თუ უნდა ახ დგას ჩემს სიახლოვეს, ნახჩენებს ვყვი ქუჩაში/გაჩემოში“ (%)							
სქესი (X ² = 11 858)	მამრობითი (N=674)	82.8	5.6	4.5	4.9	0.3	1.9
	მდედრობითი (N=827)	82.8	3.1	4.5	8	0.1	1.5
დასახლება (X ² =26 167)	ქალაქი (N=855)	84.7	3.5	2.5	7.7	0.2	1.4
	სოფელი (N=646)	80.3	5.3	7.1	5.1	0.2	2
განათლება (X ² =32202)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	82.9	5.6	5.4	4.2	0.1	1.7
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	85.4	4	2.4	6.1	0.3	1.9
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	80.3	2.2	4.8	11	0.2	1.4
სტატუსი (X ² = 77 814)	შშმ (N=365)	79.2	6.6	3	4.4	0.5	6.3
	არაშშმ (N=1136)	84	3.5	4.9	7.3	0.1	0.2
„კვიხის განმავლობაში ჩამდენიმე საკვებ პიროვნებს ვყვი“ (%)							
სქესი (X ² = 21 194)	მამრობითი (N=674)	55.5	25.7	9.3	3.4	0.9	5.2
	მდედრობითი (N=827)	54.1	30.6	8.2	5	0.1	2.1
ასაკი (X ² = 95 729)	15-17 (N=373)	49.6	26.5	10.2	2.9	1.3	9.4
	18-29 (N=370)	46.8	31.6	13.2	5.9	0.3	2.2
	30-54 (N=380)	61.6	28.2	4.7	3.7	0.3	1.6
	55+ (N=378)	60.6	27.2	6.9	4.5	-	0.8
დასახლება (X ² =27 294)	ქალაქი (N=855)	51.7	30.9	8.7	5.7	0.7	2.3
	სოფელი (N=646)	58.7	25.1	8.8	2.3	0.2	5
განათლება (X ² =53 721)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	55.8	26.3	8.5	2.7	0.7	6.1
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	59.8	24.5	7.7	6.1	0.3	1.6
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	48.2	35.5	10.1	5.3	0.2	0.7
„შენიშვნას ვაძლევ სხვა ადამიანებს, როდესაც ვხედავ, რომ ისინი გაჩემოს აბინძურებენ“ (%)							
სქესი (X ² = 14 784)	მამრობითი (N=674)	12.9	22.7	27.7	33.7	1.2	1.8
	მდედრობითი (N=827)	8.1	21.8	31.7	36.3	1.5	0.7
განათლება (X ² =41 674)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=708)	13.3	25.6	28.5	29.5	1.3	1.8
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=376)	8.2	21	29.5	38.6	2.1	0.5
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=417)	7	17.5	32.6	41.5	0.7	0.7

სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლები		არასდროს	იშვიათად	ხშირად	ყოველთვის	უარი პასუხზე	მიჭირს პასუხის გაცემა
სტატუსი (X ² = 77 749)	შშმ (N=365)	19.2	23.8	24.9	26	3.6	2.5
	არაშშმ (N=1136)	7.4	21.7	31.5	38	0.6	0.8
„ბუნებაში პიკნიკის შემდეგ ნაჩვენებს ვათავსებ პოდიტიდენში ცაღვე და მიმაქვს ნაგავსაყიხდამდე“ (%)							
ასაკი (X ² = 25608)	15-17 (N=365)	2.5	3	12.6	79.5	0.8	1.6
	18-29 (N=361)	2.5	4.4	10.5	78.4	0.6	3.6
	30-54 (N=354)	2.8	3.4	13.3	75.1	2	3.4
	55+ (N=301)	2.7	6.3	12.3	69.8	2.3	6.6
დასახლება (X ² =15 084)	ქალაქი (N=790)	2.3	3.7	10.6	79.5	0.8	3.2
	სოფელი (N=591)	3	4.9	14.2	71.2	2.2	4.4
განათლება (X ² =29564)	არასრული/სრული საშუალო განათლება (N=658)	2.7	3	2.1	2.7	3	2.1
	არასრული უმაღლესი/ტექნიკური განათლება (N=334)	3.6	6.9	2.8	3.6	6.9	2.8
	სრული უმაღლესი განათლება/სამეცნიერო ხარისხი (N=389)	14.3	11.4	9.3	14.3	11.4	9.3
სტატუსი (X ² = 94 410)	შშმ (N=284)	4.9	6.3	16.2	58.5	2.5	11.6
	არაშშმ (N=1097)	2	3.6	11.1	80.5	1.1	1.6
„ჩამოცვნიდ ფოთლებს და მსგავსი გიპის ნაჩვენებს ვწვავ მათი თავიდან მოშოხების მიზნით“ (%)							
დასახლება (X ² =210 006)	ქალაქი (N=752)	73.5	8.8	9.4	6	1.3	0.9
	სოფელი (N=614)	36.2	20.7	17.9	23.3	0.8	1.1

ფოკუს-ჯგუფებში მონაწილე პირები მოსახლეობის ქცევას გარემოს დაცვასთან მიმართებით კრიტიკულად აფასებენ, რაც, მათი შეფასებით, **გარემოსდაცვითი განათლების დაბალი დონით და არაინფორმირებულობითაა გამოწვეული**. რესპონდენტებმა მაგალითების სახით კონკრეტული ქმედებები დაასახლეს, რომლებიც გარემოსთვის ზიანის მომტანია:

- **საყოფაცხოვრებო ნარჩენებით გარემოს დაბინძურება** (საცხოვრებელი და საზოგადოებრივი სივრცეების, მდინარის, ზღვის, ტყის და ა.შ.) - „*ჩამდენიმე მეზობელს დავაკვიხდი, რომ ნაგვის უხნაში ახ ჩაყაჩეს და გზაზე დააგდეს*“ (52 წლის კაცი, სენსიტიური ჯგუფი, თბილისი);
- **გაუტყუარება; ტყის უკანონოდ გაჩეხვა, შუშის მოპოვების მიზნით** - „*ბამთაში ტყის გაჩეხვა ხდება, ხადგან შუშის სხვა ადგილნაგვივა ახ აჩის და თუ იქნება სხვა ჩამე ხეც ალაჩ მოიჭება*“ (24 წლის კაცი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, ქ. თბილისი);
- **დაუდევრობით ტყეებში ხანძრის გაჩენა** - „*ხანძრის მიზეზი აჩის პიკნიკები, იყო შემთხვევა, როცა ხე მოჭიხეს, რომ მოდიოდნენ მანქანა გადაბუნდა, ენის კაბელი გაწყვიტა და იქიდან გაჩნდა ხანძარი, დაუდევრობის გამო ვიგუდებით და ნადგუხდება ბუნება*“ (48 წლის ქალი, სენსიტიური ჯგუფი, ახალციხის მუნიციპალიტეტი);
- **მინდვრის და ფოთლების დანვა** - „*ძველი თაობიდან მოყოლებული წვავენ მინდვრებს და ეზოში ახსებულ ფოთლებსაც. ამბობენ, რომ „ჩემი წინაპრები წვავდნენ და აქამდე აჩაფეხი შავებოდაო“. ჰგონიათ, რომ სწოხად იქცევიან*“ (25 წლის ქალი, სენსიტიური ჯგუფი, გურჯაანის მუნიციპალიტეტი);
- **სანარმო და სამშენებლო მასალების საცხოვრებელ ადგილებთან ახლოს დაყრა** - „*ჩვენთან ქვანახშირის მოიპოვებენ და შემდეგ გადააქვთ გადამამუშავებელ ფაბრიკაში და ყვედაზე უაჩესი ის აჩის, რომ ნაჩენი მასალები ჩაც გადაამუშავების შემდეგ გამოუსადეგაჩია ამ ნაჩენებს ყჩიან ახლოს მოსახლეობასთან*“ (57 წლის ქალი; სენსიტიური ჯგუფი; ქ. გყიბული);
- **სანარმოების გამონაბოლქვით ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება** - „*ჩუსთავში ყვედაზე მწვავედ დგას ჰაეჩის დაბინძურების საკითხი. მაგადითად, სოკოს ქაჩხნიდან გაუსაძლისი სუნი მოდიოდა და აქციებიც ჩატაჩდა და ჩვენი მეჩიც გამოეხმაუჩა. 1 თვეა, ჩაც მთავრობის ჩაჩევის საფუძველზე პჩობდებო მოიხსნა*“ (47 წლის კაცი, სენსიტიური ჯგუფი, ქ. ჩუსთავი).

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეების ერთ ნაწილში გამოიკვეთა მოსაზრება, რომ **გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული პრობლემების მიუხედავად, დროთა განმავლობაში, გარემოზე ზრუნვის თვალსაზრისით მდგომარეობა უკეთესობისკენ იცვლება**.

„ჩვენთან ქუჩაც დაბინძურებული იყო და მდინახეც, ეს ადამიანების პასუხისმგებლობაა, მაგჩამ წლების გასვლასთან ერთად ეს პირობემა გამოსწოხდა, ადამიანის ცნობიერება გაიზარდა ადრათ“ (24 წლის კაცი, სენსიტიური ჯგუფი, ქ. ბათუმი).

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ **ცნობიერების პოზიტიურ ცვლილებას ხელს სერვისების და კომუნალური ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესებასთან ერთად, კანონმდებლობის გამკაცრება უწყობს.** მაგალითად, ქუჩების ყოველდღიურად დასუფთავება, ნარჩენების ურნების დასახლებულ ადგილებში განთავსება, თვითნებურად ხეების მოჭრის აკრძალვა და ა.შ. პოზიტიური ზეგავლენა აქვს ადამიანების ქცევაზე - „აღე უფხო ცუდი ვითარება იყო, უხნები ახ იღვა და იყებოდა ნაგავი ქუჩაში“ (25 წლის კაცი, გამყოფი ხაზის მიმდებარე რეგიონის მცხოვრები, გორის მუნიციპალიტეტი). თუმცა, კვლევაში მონაწილე **სოფლის მცხოვრებთა შორის ისეთებიც აღმოჩნდნენ, სადაც ნარჩენების ურნები და ბუნკერები არ არის და მოსახლეობა იძულებულია ნარჩენები ურნამდე მანქანით მიიტანოს** - „ჩვენთან, საჩხეხის მუნიციპალიტეტის სოფელ ბეჩევიში, ნაგვის ყუთი საერთოდ არ ღვას. უმეტესობას გვყავს მანქანა და ცელოფანში ჩადებული ჩვენი ნარჩენები, ხოცა გავდივართ, მიგვაქვს ხორძე“ (50 წლის კაცი, გამყოფი ხაზის მიმდებარე რეგიონი; საჩხერის მუნიციპალიტეტი). რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ ვიდრე მოსახლეობა ურნამდე საყოფაცხოვრებო ნარჩენს მანქანით მიიტანდა, სოფელში სპეციალურად თხრილი ჰქონდათ გაკეთებული, სადაც ნარჩენებს ყრიდნენ. თუმცა, მოსახლეობამ გაიზარა, რომ გარემოს აბინძურებდნენ და ასევე, რადგან ნარჩენებით პირუტყვი იკვებებოდა, საფრთხე როგორც ცხოველებს, ისე მათ ჯანმრთელობას ექმნებოდა.

რესპონდენტებმა ერთმანეთისგან განსხვავებული მოსაზრებები გამოთქვეს იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ მოიქცვიან იმ შემთხვევაში, როდესაც დაინახავენ, რომ მათთვის ნაცნობი ან უცნობი ადამიანი გარემოს ანაგვიანებს. რესპონდენტების ერთმა ნაწილმა აღნიშნა, რომ გააჩნია ქმედებას ვინ ჩადის, თუ ის სკოლის მოსწავლეა, მაშინ შენიშვნის მიცემა და მითითება მართებულია, რადგან სწორედ ადრეულ ასაკში ხდება საბავისო უნარების გამომუშავება და ცოდნის მიღება. **საგულისხმოა, რომ სოფლის მცხოვრებლები გარემოს დაბინძურების გამო შენიშვნის მიცემისგან უფრო მეტად იკავებენ თავს, ვიდრე ქალაქის მცხოვრებლები**, რადგან, როგორც წესი, თემში ყველა ერთმანეთის ნაცნობი და ახლობელია, ამდენად ერთმანეთისთვის შენიშვნის მიცემა მიღებული წესი არ არის.

„სადაც მე ვცხოვრობ, სოფელ დახრედში, ყველა ერთი გვაჩის ვაჩთ და ერთმანეთის ნათესავი ვაჩთ ყველა, და აქედან გამომდინარე ადამიანებში აჩის გკბირი უხთიეხთობა, ერთმანეთისთვის შენიშვნის მიცემა აჩ აჩის მიღებული“ (33 წლის კაცი, სენსიტიური ჯგუფი, ზუგდიდის მუნიციპალიტეტი).

ფოკუს-ჯგუფებში მონაწილე პირებს შორის აღმოჩნდნენ ისეთები, რომლებსაც გარემოს დანაგვიანების გამო სხვისთვის შენიშვნა მიუციათ და საპასუხოდ შეურაცხმყოფელი რეპლიკები მიუღიათ. **რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ გარემოს დაბინძურების გამო შენიშვნის მიცემა პირად შეურაცხყოფად აღიქმება. გარკვეული თვალსაზრისით, ინდივიდუალური ქცევა, რომელიც გარემოს დანაგვიანებას განაპირობებს (ცარიელი ბოთლის გადაგდება, სიგარეტის ნამწვის დაგდება და ა.შ.), არა დარღვევად, არამედ, თავისუფალი ნების გამოვლინებად მიიჩნევა.**

„ვეჩ შეიგნო ხაღხმა, ხომ გზაზე აჩაფეჩი უნდა დაყაჩონ, ამის გამო ბევიჯეჩ მომსვდია კამათი. ხოდესაც მივუთითებ, აქეთ მადანაშაულებენ და მეუბნებიან, ხომ მე აჩავინ მეკითხება“ (55 წლის კაცი; სოფლის მაცხოვრებელი; ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი; წყალტუბოს მუნიციპალიტეტი)

სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების მართვა

სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების მართვის მიმართულებით, რესპონდენტებისთვის შეთავაზებული დებულებებიდან, გარემოსდაცვითი ცნობიერების თვალსაზრისით, მართებულ დებულებებს წარმოადგენს შემდეგი:

- აუცილებელია მოქალაქეებისთვის იოლად ხელმისაწვდომი იყოს სპეციალური დაწესებულებები, სადაც მოხდება სხვადასხვა ქიმიური ნარჩენის (ვერცხლისწყალი, პესტიციდები და ა.შ.) განთავსება
- სოფლის მეურნეობა სულ უფრო მეტად უნდა გადავიდეს ბიოლოგიურ წარმოებაზე და უარი თქვას ქიმიური სასუქების გამოყენებაზე

კვლევამ აჩვენა, რომ ზემოაღნიშნული საკითხების შესახებ რესპონდენტთა უმრავლესობა ინფორმირებულია და მართებულ პოზიციას იკავებს. თუმცა, ისიც აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტთა თითქმის მესამედს (30.2%) აზრით, სასუქების გამოყენებას სოფლის მეურნეობაში ალტერნატივა არ აქვს (იხ. ცხრილი #25).

ცხრილი #25 - რესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების მართვასთან მიმართებით

#	სახიფათო ქიმიური ნივთიერებების მართვასთან დაკავშირებული დებულებები	%
1	აუცილებელია მოქალაქეებისთვის იოლად ხელმისაწვდომი იყოს სპეციალური დაწესებულებები, სადაც მოხდება სხვადასხვა ქიმიური ნარჩენის (ვერცხლისწყალი, პესტიციდები, ა.შ.) განთავსება	83.1
	იმისათვის, რომ თავიდან ავირიდოთ ქიმიური ნარჩენების მავნე შედეგი, ისინი უნდა გავატანოთ წყალს, დავწვათ ან ჩავუშვათ მიწაში	8.7
	უარი პასუხზე	0.5
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	7.7
2	სასუქების გამოყენების გარეშე თანამედროვე სოფლის მეურნეობის ფუნქციონირება პრაქტიკულად წარმოუდგენელია	30.2
	სოფლის მეურნეობა სულ უფრო მეტად უნდა გადავიდეს ბიოლოგიურ წარმოებაზე და უარი თქვას ქიმიური სასუქების გამოყენებაზე	63.1
	უარი პასუხზე	-
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	6.7

ქიმიური სასუქის გამოყენებასთან დაკავშირებული დებულებების გაანალიზება სტატისტიკურად სანდო კავშირს გამოკვეთს სქესის, დასახლების ტიპის, შშმ პირის სტატუსის, განათლების მიღწეული დონის ქრილში. აღნიშნული მახასიათებლებით დიფერენცირებულ ჯგუფებს შორის ფუნდამენტური განსხვავებები არ ფიქსირდება - თითოეულ ქრილში დომინანტური პოზიციას სოფლის მეურნეობაში ბიოლოგიურ წარმოებაზე გადასვლის მხარდაჭერა, ქიმიური სასუქების ინტენსიური გამოყენების სანაცვლოდ. თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ ქალები, არაშშმ პირები, ქალაქის მცხოვრებლები და შედარებით მაღალი განათლების დონის მქონე რესპონდენტები უფრო მეტად უჭერენ მხარს ბიოლოგიურ წარმოებაზე გადასვლას, ვიდრე მამაკაცები, შშმ პირები, სოფლის მცხოვრებლები და არაუმალესი განათლების მქონე რესპონდენტები.

სხვადასხვა ჯგუფის პოზიციები დეტალურად იხილეთ ცხრილში #26.

ცხიდი #26 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა ქიმიური სასუქის გამოყენებასთან მიმართებით სოციალურ-დემოგრაფიულ ჭრილში

	სასუქების გამოყენების გარეშე თანამედროვე სოფლის მეურნეობის ფუნქციონირება პრაქტიკულად ნარმოუდგენელია	სოფლის მეურნეობა სულ უფრო მეტად უნდა გადავიდეს ბიოლოგიურ წარმოებაზე და უარი თქვას სასუქების გამოყენებაზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
სქესი ($\chi^2=6192, p<0.05$)			
ქალი	29.4%	65.2%	5.4%
კაცი	31.2%	60.5%	8.3%
შშმ პირის სტატუსი ($\chi^2=44486, p<0.05$)			
შშმ	29.9%	55.9%	14.2%
არაშშმ	30.3%	65.4%	4.3%
დასახლების ტიპი ($\chi^2=6269, p<0.05$)			
ქალაქი	27.6%	65.4%	7%
სოფელი	33.6%	60.1%	6.3%
განათლების მიღწეული დონე ($\chi^2=31151, p<0.05$)			
არასრული და სრული საშუალო განათლება	28.5%	61%	10.5%
არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება	31.4%	64.1%	4.5%
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი	31.9%	65.7%	2.4%

ბიომრავალფეროვნება და დაცული ტერიტორიები

ქვემოთ წარმოდგენილია ბიომრავალფეროვნების დაცვის თვალსაზრისით მართებული დებულებები, რომლებიც რესპონდენტებს ალტერნატიულ მოსაზრებებთან ერთად წარედგინათ:

- გადაშენების პირას მყოფი სახეობების დასაცავად, მნიშვნელოვანია შეიქმნას მეტი დაცული ტერიტორია
- დაცულ ტერიტორიებზე ბრაკონიერობა კანონით მკაცრად უნდა ისჯებოდეს
- მნიშვნელოვანია, რომ დაცული ტერიტორიების შექმნამ ხელი შეუწყოს ქვეყნის ტერიტორიაზე კონკრეტული სახეობ(ებ)ის ბინადრობას

მოსახლეობის უმრავლესობა, საშუალოდ 87%, სწორად აფასებს შეთავაზებულ დებულებებს - ავლენს გარემოსდაცვითი ინფორმირებულობის მაღალ დონეს. ამასთან, არ გამოვლენილა სხვადასხვა სოციალურ-დემოგრაფიული მახასიათებლის მიხედვით დიფერენცირებულ ჯგუფებს შორის განსხვავებები (იხ. ცხრილი #27).

ცხრილი #27 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები ბიომრავალფეროვნების დაცვასთან მიმართებით

#	ბიომრავალფეროვნებასა და დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული დებულებები	%
1	გადაშენების პირას მყოფი სახეობების დასაცავად, მნიშვნელოვანია შეიქმნას მეტი დაცული ტერიტორია	88.4
	გადაშენების პირას მყოფი სახეობების ხელოვნური დაცვა საჭირო არ არის, რადგან სახეობების გადაშენება ბუნებრივი პროცესია	5.7
	უარი პასუხზე	0.5
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	5.3
2	დაცულ ტერიტორიებზე ბრაკონიერობა კანონით მკაცრად უნდა ისჯებოდეს	88
	დაცულ ტერიტორიებზე ბრაკონიერობა მკაცრად დასჯადი არ უნდა იყოს	7.1
	უარი პასუხზე	0.5
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	4.4
3	მნიშვნელოვანია, რომ დაცული ტერიტორიების შექმნამ ხელი შეუწყოს ქვეყნის ტერიტორიაზე კონკრეტული სახეობ(ებ)ის ბინადრობას	85.2
	არ არის აუცილებელი კონკრეტული სახეობების არსებობა შენარჩუნდეს საქართველოს ტერიტორიაზე, თუ ეს სახეობები სხვა ქვეყანის ტერიტორიაზე ბინადრობენ	7.7
	უარი პასუხზე	0.2
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	6.9

ტყის რესურსების მართვა

რესპონდენტებს წარედგინათ ტყის რესურსების მართვასთან დაკავშირებული წყვილადი დებულებები. მინოდებული მოსაზრებებიდან მართებულ დებულებებს წარმოადგენს შემდეგი (იხ. ცხრილი #28).

ცხილი #28 - ტყის რესურსების მართვასთან დაკავშირებული მართებული დებულებები

#	ტყის რესურსების მართვასთან დაკავშირებული მართებული დებულებები
1	ტყის რესურსების შესანარჩუნებლად მნიშვნელოვანია, ადამიანებს გარკვეულ დონეზე შეეზღუდოთ სხვადასხვა რესურსთან ფიზიკური წვდომა
2	ტყის უნებართვო ქრა კანონით უნდა ისჯებოდეს
3	კერძო მესაკუთრეს არ აქვს უფლება გაჩეხოს ტყის მასივი შეუზღუდავად საკუთარ ტერიტორიაზე
4	ტყის მასივში ხანძრის გაჩენა არა მხოლოდ განზრახ, ასევე გაუფრთხილებლობით, კანონით მკაცრად უნდა ისჯებოდეს

როგორც აღმოჩნდა, რესპონდენტთა უმრავლესობა, საშუალოდ 83%, სწორადაა ინფორმირებული ტყის მართვასთან დაკავშირებული პროცესების შესახებ. მეორე მხრივ, გამოკითხულთა საშუალოდ 16% მიიჩნევს, რომ ა) ტყის მასივის კერძო მესაკუთრეს უფლება აქვს საკუთარ ტერიტორიაზე ტყის მასივი შეუზღუდავად გაჩეხოს და ბ) დასჯადი უნდა იყოს ტყის მასივში ხანძრის გაჩენა მხოლოდ განზრახ და არა მაშინ, თუ ეს გაუფრთხილებლობით მოხდა (16.8%) - რაც გარემოსდაცვითი ინფორმირებულობის თვალსაზრისით, საკითხის არასწორი გააზრებაა.

რესპონდენტთა პოზიციები დეტალურად აღწერილია ცხრილში #29.

ცხილი #29 - რესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა ტყის რესურსების მართვასთან მიმართებით

#	ტყის რესურსების მართვასთან დაკავშირებული დებულებები	%
1	ტყის რესურსების შესანარჩუნებლად მნიშვნელოვანია ადამიანებს გარკვეულ დონეზე შეეზღუდოთ სხვადასხვა რესურსზე ფიზიკური წვდომა	85.6
	მოსახლეობას ტყის რესურსებზე შეუზღუდავი ფიზიკური წვდომა უნდა ჰქონდეს	9.3
	უარი პასუხზე	0.6
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	4.5
2	ტყის უნებართვო ქრა კანონით უნდა ისჯებოდეს	88.9
	მოსახლეობას უნდა ჰქონდეს კანონიერი უფლება შეუზღუდავად დაამზადოს ხე-ტყე, პირადი მოხმარების მიზნით	8.6
	უარი პასუხზე	0.3
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	2.2
3	ტყის მასივის კერძო მესაკუთრეს არ აქვს უფლება გაჩეხოს ტყის მასივი შეუზღუდავად საკუთარ ტერიტორიაზე	75.1
	ტყის მასივის კერძო მესაკუთრეს აქვს უფლება შეუზღუდავად გაჩეხოს ტყის მასივი საკუთარ ტერიტორიაზე	16
	უარი პასუხზე	0.5
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	8.5
4	ტყის მასივში ხანძრის გაჩენა არამხოლოდ განზრახ, ასევე გაუფრთხილებლობით, კანონით მკაცრად უნდა ისჯებოდეს	80.6
	დასჯადი უნდა იყოს ტყის მასივში ხანძრის გაჩენა მხოლოდ განზრახ და არა მაშინ, თუ ეს გაუფრთხილებლობით მოხდა	16.8
	უარი პასუხზე	0.1
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	2.3

როგორც ქალაქში, ისე სოფელში მცხოვრებთა უმრავლესობა სწორად განსაზღვრავს, რომ ტყის რესურსების შესანარჩუნებლად მნიშვნელოვანია ადამიანებს გარკვეულ დონეზე შეეზღუდოთ სხვადასხვა რესურსზე ფიზიკური წვდომა. თუმცა, საინტერესოა, რომ ტყის რესურსებზე შეუზღუდავ წვდომას სოფლად მცხოვრებთა მეათედზე მეტი (12.2%) ემხრობა, მაშინ როცა ქალაქის დასახლებების მოსახლეობის მხოლოდ 7.1% იზიარებს ამ პოზიციას. დასახლების ტიპებს შორის სხვაობა, სავარაუდოდ, ცხოვრების წესითაა განპირობებული: სოფლის დასახლებებში მცხოვრებთა გარკვეული ნაწილი, თუნდაც ზამთარში, გათბობის მიზნით, ტყის რესურსს იყენებს; ამდენად, მათთვის შესაძლოა აღნიშნული შეზღუდვა მიუღებელი იყოს (იხ. ცხრილი #30).

ცხიდი #30 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა ცყის ხესუსების მათთვის მინიმუმით დასახლების ტიპის შიდაში

ცყის რესურსების მართვასთან დაკავშირებული დებულებები (დასახლების ტიპის შიდაში)	ქალაქი (N=855)	სოფელი (N=646)
ცყის რესურსების შესანარჩუნებლად მნიშვნელოვანია ადამიანებს გარკვეულ დონეზე შეეზღუდოთ სხვადასხვა რესურსზე ფიზიკური წვდომა	88.9%	81.3%
მოსახლეობას ცყის რესურსებზე შეუზღუდავი ფიზიკური წვდომა უნდა ჰქონდეთ	7.1%	12.2%
უარი პასუხზე	0.6%	0.6%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	3.4%	5.9%

ფოკუს-ჯგუფების მონაცემთა ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ **სასოფლო დასახლებებისთვის პრობლემას ცყის გაჩეხვა წარმოადგენს**, რაც ძირითადად შეშის მოპოვების, მინისთვის სამეურნეო დანიშნულების მიცემის, შენობის აგების და ა.შ. მიზნით ხდება. სოფლების ნაწილისთვის პრობლემას **ფოთლების დანვის პრაქტიკა წარმოადგენს**, თუმცა, იმის გამო, რომ ჯარიმები დანესდა, ბოლო წლებში დანვის შემთხვევები შემცირდა.

„ფეხად ფოთლებს ჩვენ ვწვავდით და ბოლო 3 წელია ვეჩავინ ვეჩ გააკეთებს ამას, ხადგან ვინმემ ხომ დაჩეკოს პოლიციაში, იციან, ხომ დაჯახიმებენ, თოხემ ვაკეთებდით ჩვენ ამას“ (60 წლის ქალი, სენსიტიური ჯგუფი, ქ. თბილისი).

გამკაცრებულმა წესებმა სოფლის მცხოვრებთა ქცევა შეცვალა და ფოთლებს როგორც ნეშომპალას, ისე იყენებენ. კიდევ ერთი საკითხი, რაზეც როგორც სოფლის, ისე პატარა ზომის ქალაქების მცხოვრებლები საუბრობენ, პირუტყვის მიერ გზებისა და მაგისტრალის გადაკეტვაა, რაც აფერხებს და სახიფათოს ხდის ტრანსპორტით გადაადგილებას. **ქალაქისა და სოფლის მცხოვრებლების ნაწილს მცენარეთა გავრცელებული დაავადებები აწუხებთ, რომელიც ზოგიერთი სახეობის (მაგალითად, ფიჭვის, ნაძვის და ა.შ.) ხმობას იწვევს.**

„ჩვენს მხაჩეს მასიუხი დაავადება აჩის ხე-ცყის. თანდათან უფხო იზხდება მასშტაბები და ეს საკითხი უფხო მნიშვნელოვნად მიმაჩნია“ (26 წლის კაცი, მაღალმთიანი სოფლების ჯგუფი, ახალციხის მუნიციპალიტეტი).

ჯგუფურ დისკუსიებში მონაწილე **სოფლის მაცხოვრებლებმა აღნიშნეს, რომ სოფლების გამწვანების კუთხით ბევრი არაფერი კეთდება** - „გამწვანება სოფლებში, მაგალითად ბახვაში, ძიხითადად ბუნებრივად აჩის, ხაცაა შემოხჩენილი ძველი ღხოიდანაა, მოჭიდის ახლით ჩანაცვდება ახ ხდება“ (30 წლის ქალი, ნაკლებად სენსიტიური ჯგუფი, ოზურგეთის მუნიციპალიტეტი). ცყის თვითნებური გაჩეხვა ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად დასახელდა სოფლის მცხოვრებლებში. ასევე, პრობლემას წარგავების გახმობა წარმოადგენს, რასაც რესპონდენტები ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუარესებას უკავშირებენ - „წაბდის ხეების მასიუხი გახმობა, ხითიც ცყე ქება და ხა იქნება ამის მიზეზი, თუ აჩა ეკოდოგიუხი პხობდემები?“ (57 წლის ქალი, სენსიტიური ჯგუფი, ცყიბულის მუნიციპალიტეტი).

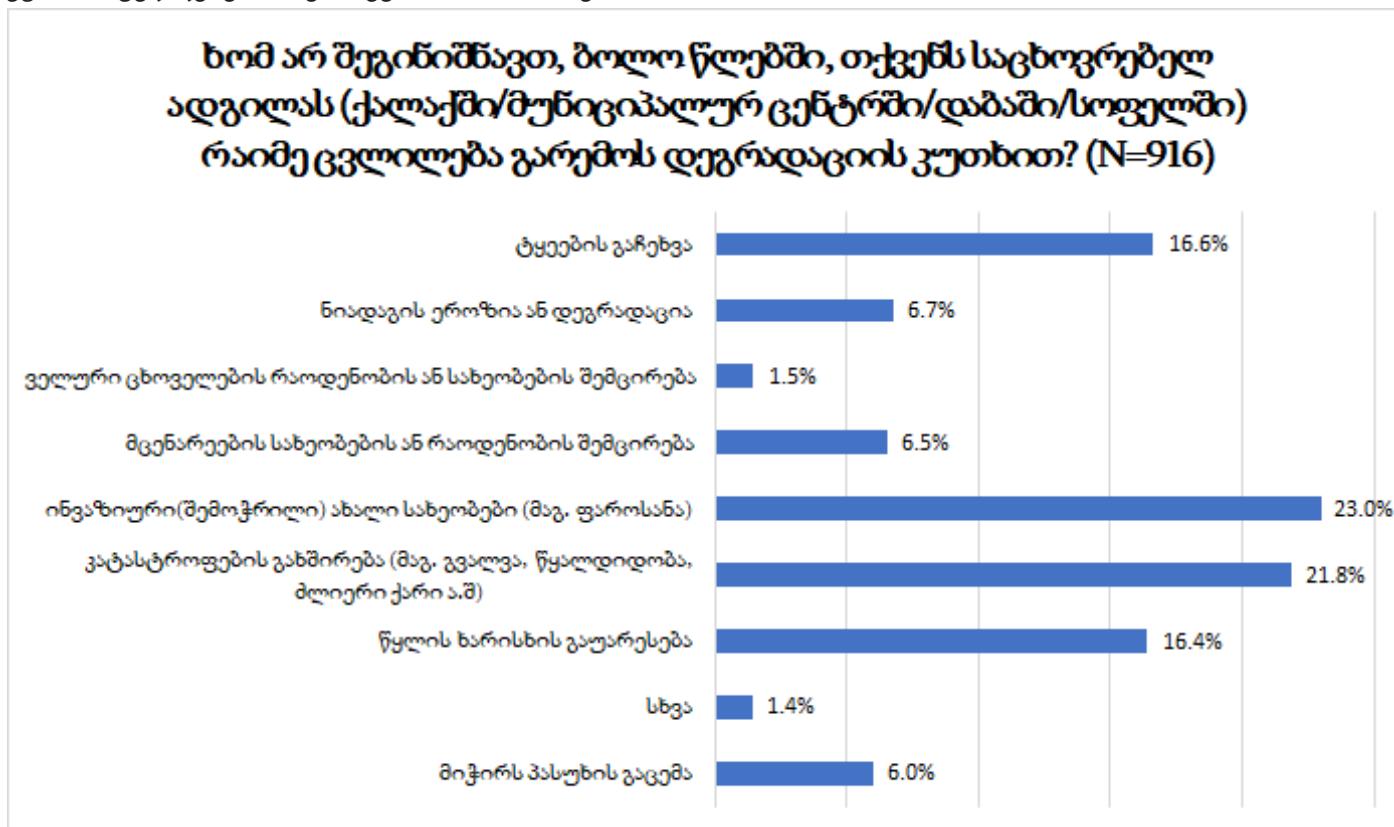
ჭიათურის მუნიციპალიტეტის სოფელი მღვიმევის მცხოვრებმა აღნიშნა, რომ ჭიათურის მანგანუმის საბადოს გამო ბუნება გამწვანებული აღარ არის - „მაჩგანეცისგან სურ გადათხიღია ყვედაფეხი და მაგის გამო აჩც სიმწვანეა და აჩც სისუფთავე, მაგჩამ ნაგვის უჩნები ღგას“ (32 წლის ქალი, სენსიტიური ჯგუფი, სოფლის მაცხოვრებელი, ჭიათურა).

კლიმატის ცვლილება

რესპონდენტთა უმრავლესობა (61%) ადასტურებს, რომ ბოლო წლებში საკუთარ საცხოვრებელ ადგილას (ქალაქში/მუნიციპალურ ცენტრში/დაბაში/სოფელში) გარემოს დეგრადაციის კუთხით ცვლილებები შეუნიშნავს (მეოთხედი ამას უარყოფს). დასახელებულ ცვლილებებს შორის გამოიკვეთა შემდეგი:

- ინვაზიური (შემოჭრილი) ახალი სახეობები (მაგ. ფაროსანა) – 23%
- კატასტროფების გახშირება (მაგ. გვალვა, წყალდიდობა, ძლიერი ქარი, ა.შ.) – 21.8%
- ტყეების გაჩეხვა - 16.6%
- წყლის ხარისხის გაუარესება - 16.4% (იხ. დიაგრამა #14)

დიაგრამა #14 - იხსპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა საკუთარ საცხოვრებელ ადგილას გარემოს დეგრადაციის კუთხით ცვლილებების შემჩნევასთან მიმართებით

კლიმატის ცვლილებაზე მსჯელობისას, რესპონდენტებს წარედგინათ წყვილადი დებულებები, რომელთა შორისაც, გარემოსდაცვითი ინფორმირებულობის თვალსაზრისით, მართებულ პოზიციას გამოხატავს შემდეგი:

- საქართველოში მცხოვრები ადამიანები კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ შედეგებს უკვე გრძნობენ
- კლიმატის ცვლილების შერბილება, აგრეთვე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული მავნე შედეგების შერბილება ადამიანების/კაცობრიობის ძალისხმევით შესაძლებელია
- კლიმატის ცვლილება რეალური პროცესია, რომელიც საფრთხეს უქმნის დედამიწაზე ცხოვრებას
- ცალკეულ ადამიანს თავისი ქცევით/ცხოვრების წესით შეუძლია შეიტანოს წვლილი კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული საფრთხის რისკის შემცირებაში

რესპონდენტთა უმრავლესობამ კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული მართებული დებულებები გაიზიარა, თუმცა, გასათვალისწინებელია, რომ **საშუალოდ 30%-მა გარემოსდაცვითი პერსპექტივით არასწორ დებულებებს დაუჭირა მხარი**, რაც, ეკოლოგიური განათლების კონტექსტში, მნიშვნელოვან ხარვეზს და გამოწვევას წარმოადგენს მათთვის.

ზემოაღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით რესპონდენტთა პოზიციები დეტალურად იხილეთ ცხრილში #31.

ცხრილი #31 - რესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები კლიმატის ცვლილებასთან მიმართებით

#	კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული დებულებები	%
1	კლიმატის ცვლილების შედეგები ძალზე შორეული პერსპექტივა იმისათვის, რომ ახლა შევშფოთდე	27.1
	საქართველოში მცხოვრები ადამიანები კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ შედეგებს უკვე გრძნობენ	61.5
	უარი პასუხზე	0.4
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	10
2	კლიმატის ცვლილების შერბილება, აგრეთვე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული მავნე შედეგების შერბილება ადამიანების/კაცობრიობის ძალისხმევით შესაძლებელია	52.5
	კლიმატის ცვლილება შეუქცევადი პროცესია, რომლის შეჩერება ადამიანების/კაცობრიობის ძალისხმევით შეუძლებელია	35.1
	უარი პასუხზე	0.7
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	11.7
3	კლიმატის ცვლილება მითია, რომელიც მეცნიერთა ერთმა ნაწილმა და მათმა ლობისტმა ბიზნესმენტა და პოლიტიკოსთა გარკვეულმა ჯგუფებმა მოიგონეს, რათა დაებლოკათ სხვადასხვა ტიპის ეკონომიკური აქტივობა (მაგ. ქვანახშირის მოპოვება/მოსამარება) საკუთარი ბიზნეს ინტერესების სასარგებლოდ	21.1
	კლიმატის ცვლილება რეალური პროცესია, რომელიც საფრთხეს უქმნის დედამიწაზე ცხოვრებას	65.8
	უარი პასუხზე	0.7
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	12.5
4	კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული საფრთხეების შემცირება არ არის დამოკიდებული ცალკეული ადამიანების ქცევაზე/ცხოვრების წესზე; ეს დიდი სტრუქტურების/კომპანიების პასუხისმგებლობაა	38
	ცალკეულ ადამიანს თავისი ქცევით/ცხოვრების წესით შეუძლია შეიტანოს წვლილი კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული საფრთხის რისკის შემცირებაში	48.4
	უარი პასუხზე	0.2
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	13.4

რესპონდენტთა **განათლების დონის** მიხედვით სტატისტიკურად სანდო შედეგები გამოიკვეთა კლიმატის ცვლილების, როგორც მითისა თუ რეალური პროცესის შეფასებისას ($X^2=32279, p<0.05$). მართალია, განათლების ნებისმიერი დონის მქონე რესპონდენტების ძირითადი ნაწილი კლიმატის ცვლილებას აფასებს როგორც რეალურ პროცესს, რომელიც საფრთხეს უქმნის დედამიწაზე ცხოვრებას, გამოვლინდა, რომ რაც უფრო მაღალია რესპონდენტთა განათლების დონე, მით უფრო იმატებს სწორად ინფორმირებულ რესპონდენტთა წილი:

- არასრული და სრული საშუალო განათლება - 62.6%
- არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება - 66.8%
- სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი - 70.3%

აღსანიშნავია, რომ თვით უმაღლესი განათლების მქონეთა შორის მეოთხედი კლიმატის ცვლილებას „მითს“ უწოდებს, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ კლიმატის ცვლილების შედეგების შესახებ მოსახლეობის ცნობიერების დონე გასაუმჯობესებელია (იხ. ცხრილი #32).

ცხილი #32 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები კლიმატის ცვლილებასთან მიმართებით განათლების ქილაში

კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული დებულებები (განათლების მიღწეული დონის ქრილში)	არასრული და სრული საშუალო განათლება (N=708)	არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება (N=376)	სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი (N=417)
კლიმატის ცვლილება მითია, რომელიც მეცნიერთა ერთმა ნაწილმა და მათმა ლობისტმა ბიზნესმენტა და პოლიტიკოსთა გარკვეულმა ჯგუფებმა მოიგონეს, რათა დაებლოკათ სხვადასხვა ტიპის ეკონომიკური აქტივობა (მაგ. ქვანახშირის მოპოვება/მოხმარება) საკუთარი ბიზნეს ინტერესების სასარგებლოდ	19.6%	21.5%	23%
კლიმატის ცვლილება რეალური პროცესია, რომელიც საფრთხეს უქმნის დედამიწაზე ცხოვრებას	62.6%	66.8%	70.3%
უარი პასუხზე	0.8%	0.3%	1%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	16.9%	11.4%	5.8%

სტატისტიკურად სანდო მონაცემები გამოვლინდა **შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის სტატუსის ქრილში** მონაცემების განხილვის დროსაც: მიუხედავად იმისა, რომ შშმ და არაშშმ პირების პოზიციებს შორის მკვეთრი განსხვავებები არ გამოვლენილა, **არაშშმ პირთა შორის (შშმ პირებთან შედარებით) უფრო მაღალია სწორი პოზიციის მქონეთა წილი, როდესაც საკითხი ეხება კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული შედეგების ფატალურობას და ამ შედეგების რეალურობას** (იხ. ცხრილი #33).

ცხილი #33 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები კლიმატის ცვლილებასთან მიმართებით შშმ/აჩაშმ სტატუსის ქილაში

#	კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებული დებულებები (შშმ პირის სტატუსის ქრილში)	სტატუსი	
		შშმ (N=365)	არაშშმ (N=1136)
2	კლიმატის ცვლილების შერბილება, აგრეთვე კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული მავნე შედეგების შერბილება ადამიანების/კაცობრიობის ძალისხმევით შესაძლებელია	43.6%	55.4%
	კლიმატის ცვლილება შეუქცევადი პროცესია, რომლის შეჩერება ადამიანების/კაცობრიობის ძალისხმევით შეუძლებელია	36.7%	34.6%
	უარი პასუხზე	0.8%	0.6%
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	18.9%	9.4%
სტატისტიკური სანდოობა: $\chi^2=29060$, $p<0.05$			
3	კლიმატის ცვლილება მითია, რომელიც მეცნიერთა ერთმა ნაწილმა და მათმა ლობისტმა ბიზნესმენტა და პოლიტიკოსთა გარკვეულმა ჯგუფებმა მოიგონეს, რათა დაებლოკათ სხვადასხვა ტიპის ეკონომიკური აქტივობა (მაგ. ქვანახშირის მოპოვება/მოხმარება) საკუთარი ბიზნეს ინტერესების სასარგებლოდ	21.9%	20.8%
	კლიმატის ცვლილება რეალური პროცესია, რომელიც საფრთხეს უქმნის დედამიწაზე ცხოვრებას	59.5%	67.8%
	უარი პასუხზე	1.1%	0.6%
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	17.5%	10.8%
სტატისტიკური სანდოობა: $\chi^2=13927$, $p<0.05$			

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებისთვის კლიმატის ცვლილების თემა ბუნდოვანია და მეტი ინფორმაციის მიღებას საჭიროებენ. შესაბამისად, ამ საკითხთან დაკავშირებით მკაფიო მოსაზრებები არ გამოთქმულა. თუმცა, ითქვა, რომ ინდივიდუალური ქცევა გლობალური ცვლილებების მომტანი ვერ იქნება, რადგან მოსახლეობის ცნობიერება და ცოდნა კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებით დაბალია. **რესპონდენტები კლიმატის ცვლილების პრობლემას შორეულ პერსპექტივად აღიქვამენ, რაც მყისიერად მოსახლეობაზე არ აისახება.** ზოგიერთი რესპონდენტის შეფასებით, ინდივიდუალური ქცევა, რომელიც გარემოს იცავს ან აზიანებს, სხვებისთვის გადამდებია, რაც, შესაძლოა მასშტაბური ცვლილებების მაპროვოცირებელი გახდეს.

რესპონდენტები თანხმდებიან იმაზე, რომ **ცხოვრების სტანდარტის გაზრდა შეუძლებელია ისე, რომ გარემოზე უარყოფითი ზეგავლენა არ იქონიოს.**

„ეჭვი მეპაჩება, ხამე ისეთი მოხდეს, ხომ გახემო ახ დაზიანდეს, მით უფხო ჭიათუხაში, მაშინ მაჩგანეცის მოპოვება უნდა შეწყდეს, საეხთოდ სხვა სოფლებში შესაძლებელი მგონია, მაგხამ ჩვენს შემთხვევაში ძადიან წაჩმოუდგენელი მგონია“ (32 წლის ქადი, სენსიტიური ჯგუფი, ჭიათურის მუნიციპალიტეტი).

ბუნებრივი საფრთხეებისა და რისკების მართვა

რესპონდენტებისთვის შეთავაზებული წყვილადი დებულებები შეეხებოდა აგრეთვე, მშენებლობის და მათ შორის, ჰესების მშენებლობის პროცესსა და კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული კატასტროფების პრევენციულ ღონისძიებებს. შეთავაზებულ მოსაზრებებს შორის, გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით, მართებულ დებულებებს წარმოადგენს შემდეგი:

- მნიშვნელოვანია, გამკაცრდეს მშენებლობის ნებართვის გაცემის პრაქტიკა
- მდინარის კალაპოტზე ჰესების მშენებლობა არ არის მიზანშეწონილი, რადგან ამან შესაძლოა გამოიწვიოს ეკოლოგიური ცვლილებები გარემოში
- მნიშვნელოვანია, გატარდეს პრევენციული ღონისძიებები რისკის შემცირების მიზნით, რაც უკეთ დაიცავს ქვეყნის მოსახლეობას კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული კატასტროფებისგან

კვლევამ აჩვენა, რომ **რესპონდენტთა ძირითადი ნაწილი მართებული პოზიციისკენ იხრება**. მეორე მხრივ, ცალკეულ შემთხვევებში, გამოკითხულთა თითქმის მეოთხედი იზიარებს გარემოსდაცვითი თვალსაზრისით არამართებულ მოსაზრებებს, რომ ა) კერძო მესაკუთრეს უნდა ჰქონდეს უფლება, გამოიყენოს საკუთარი მიწა ნებისმიერი მიზნით, შესაბამისად, მშენებლობაზე ნებართვის მიღების პროცედურები უნდა გამარტივდეს (23.5%); ბ) მიუხედავად ეკოლოგიური ცვლილებებისა, მდინარის კალაპოტზე ჰესების მშენებლობა გამართლებულია ელ. ენერჯის გამომუშავების გამო (24.5%). დამატებით, რესპონდენტთა მეთავე მეტი (13.4%) მიიჩნევს, რომ პრევენციული ღონისძიებები საკმაოდ ძვირი ჯდება და შორეულ პერსპექტივაში იცავს მოსახლეობას, ამიტომ უმჯობესია, როდესაც სტიქია მოხდება რეაგირების დროს დაიხარჯოს თანხა.

ზემოაღნიშნულ საკითხებთან მიმართებით, რესპონდენტთა პოზიციები დეტალურად იხილეთ ცხრილში #34.

ცხრილი #34 - რესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები ბუნებრივი საფრთხეებისა და რისკების მართვასთან მიმართებით

#	ბუნებრივი საფრთხეებისა და რისკების მართვასთან დაკავშირებული დებულებები	%
1	მნიშვნელოვანია, გამკაცრდეს მშენებლობის ნებართვის გაცემის პრაქტიკა	67.3
	კერძო მესაკუთრეს უნდა ჰქონდეს უფლება, გამოიყენოს საკუთარი მიწა ნებისმიერი მიზნით, შესაბამისად, მშენებლობაზე ნებართვის მიღების პროცედურები უნდა გამარტივდეს	23.5
	უარი პასუხზე	0.6
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	8.6
2	მდინარის კალაპოტზე ჰესების მშენებლობა არ არის მიზანშეწონილი, რადგან ამან შესაძლოა გამოიწვიოს ეკოლოგიური ცვლილებები გარემოში	60.8
	მიუხედავად ეკოლოგიური ცვლილებებისა, მდინარის კალაპოტზე ჰესების მშენებლობა გამართლებულია ელ. ენერჯის გამომუშავების გამო	24.5
	უარი პასუხზე	0.3
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	14.5
3	მნიშვნელოვანია, გატარდეს პრევენციული ღონისძიებები რისკის შემცირების მიზნით, რაც უკეთ დაიცავს ქვეყნის მოსახლეობას კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული კატასტროფებისგან	73.2
	პრევენციული ღონისძიებები საკმაოდ ძვირი ჯდება და შორეულ პერსპექტივაში იცავს მოსახლეობას, ამიტომ უმჯობესია როდესაც სტიქია მოხდება რეაგირების დროს დაიხარჯოს თანხა	13.4
	უარი პასუხზე	0.1
	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	13.3

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ, როგორც ქალაქის (71.7%), ისე სოფლის (61.5%) დასახლებებში მცხოვრებთა ძირითადი ნაწილი მშენებლობის ნებართვის გაცემის პრაქტიკის გამკაცრებას ემხრობა, რაც, როგორც აღინიშნა, გარემოსდაცვითი ინფორმირებულობის თვალსაზრისით, მართებული შეფასებაა. მეორე მხრივ, სოფლის მოსახლეობის დაახლოებით 30% მიიჩნევს, რომ კერძო მესაკუთრეს საკუთარი მიწის ნებისმიერი მიზნით გამოყენების უფლება უნდა ჰქონდეს, შესაბამისად, მშენებლობაზე ნებართვის მიღების პროცედურები უნდა გამარტივდეს. ასეთი განსხვავება, სავარაუდოდ, ქალაქსა და სოფელს შორის მიწის ფლობის განსხვავებულ პრაქტიკას და შესაბამისად, მიწაზე მესაკუთრეობის განსხვავებულ ცნობიერებას უკავშირდება. სოფლის მცხოვრებებს უფრო მძაფრად აქვს მიწაზე საკუთრების და მისი თავისუფალი გამოყენების განცდა, ქალაქის მცხოვრებთან შედარებით (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა: $\chi^2=29543$, $p<0.05$) (იხ. ცხრილი #35).

ცხიდი #35 - რესპონდენტთა დამოკიდებულებები/განწყობები ბუნებრივი საფრთხეებისა და ჩისკების მართვასთან მიმართებით დასახლების ტიპის კვირში

ბუნებრივ საფრთხეებსა და რისკების მართვასთან დაკავშირებული დებულებები (დასახლების ტიპის კვირში)	ქალაქი (N=855)	სოფელი (N=646)
მნიშვნელოვანია, გამკაცრდეს მშენებლობის ნებართვის გაცემის პრაქტიკა	71.7%	61.5%
კერძო მესაკუთრეს უნდა ჰქონდეს უფლება, გამოიყენოს საკუთარი მიწა ნებისმიერი მიზნით, შესაბამისად, მშენებლობაზე ნებართვის მიღების პროცედურები უნდა გამარტივდეს	19.8%	28.5%
უარი პასუხზე	-	1.4%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	8.5%	8.7%

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეებში, ჰესების მშენებლობასთან დაკავშირებით, ერთმანეთისგან განსხვავებული მოსაზრებები გამოითქვა, ერთი ნაწილი ჰესების მშენებლობას მიესალმება, რომ ქვეყანას ზამთრის პერიოდში დიდი რაოდენობის ენერჯის შესყიდვა არ სჭირდებოდა. ამ მოსაზრების მქონეთა შეფასებით, პრიორიტეტული საკითხი ენერჯეტიკული დამოუკიდებლობის მოპოვებაა და არა რომელიმე სოფლის ეკოსისტემის შენარჩუნება - „ეკოსისტემა რომ დაუზიანდება ვიღაცას, ამის გამო ჰესების მშენებლობის პროცესი ახ უნდა შეჩეხდეს“ (24 წლის კაცი, სენსიტიური ჯგუფი, ზუგდიდის მუნიციპალიტეტი). ჰესების მშენებლობის მონაწილეები მიიჩნევენ, რომ ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესების გათვალისწინების და მათი თანხმობის გარეშე ჰესების მშენებლობა დაუშვებელია. ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეთა შორის ზომიერი პოზიციის მქონე რესპონდენტებიც იყვნენ, რომლებიც პოტენციური საფრთხეების თავიდან არიდების შემთხვევაში, ჰესების მშენებლობის წინააღმდეგი არ იქნებიან.

ფოკუს-ჯგუფებში მონაწილე პირები მიიჩნევენ, რომ ელექტროენერჯიას და ბუნებრივ აირს ჭარბად არ მოიხმარენ. ამის მიზეზი მაღალი გადასახადებია. ეს მეტ-წილად წყლის მოხმარებასაც შეეხება, თუ მხედველობაში იმ ქალაქებსა და სოფლებს არ მივიღებთ, სადაც გამრიცხველიანება ჯერ არ მომხდარა და ამიტომ წყლის რესურსების ჭარბად გამოყენება ხდება. ერთ-ერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ გაზის გაყვანილობის არსებობის მიუხედავად, სოფლის მოსახლეობა შეშის მოპოვებით ცდილობს გათბობას, რადგან ბუნებრივი აირის და ელექტროენერჯის გადასახადის გადახდას ვერ ახერხებენ.

„გუჩიაში ახ მეგუდება სოფელი, სადაც გაზი ახ ახის შეყვანილი, თუმცა, სწოხედ მაღალი გადასახადის გამო, ხომელსაც ვეხ უმკდავდება მოსახლეობა, ჯეხ კიდე უმეგესი ნაწილი ისევ შეშას მოიხმარს და ისევ ხის მოჭიხით ახის დაკავებუნი“ (45 წლის ქალი; ქალაქის მაცხოვრებელი; ქ. სამგხედია)

რესპონდენტების შეფასებით, ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით, საკვები ნარჩენების პრობლემა არ დგას, თუმცა, გამონაკლისი სადღესასწაულო თარიღებია (ახალი წელი, შობა, აღდგომა), როდესაც საკვების მოხმარება ჭარბად ხდება.

განათლება

კვლევაში მონაწილეთა დიდი/გამოკვეთილი უმრავლესობის შეფასებით, **გარემოსდაცვითი განათლების ინტეგრირება მნიშვნელოვანია სწავლების ყველა შეთავაზებულ საფეხურზე** (ქულები 4 და 5)⁵:

- სკოლამდელი განათლება - 68.9%
- სასკოლო განათლება - 81.6%
- საუნივერსიტეტო განათლება - 80%
- ტექნიკური განათლება - 78.8%
- არაფორმალური განათლება (არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ შემოთავაზებული ტრენინგები, სემინარები, სამუშაო შეხვედრები) – 76.7% (იხ. ცხრილი #36)

ცხილი #36 - რესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა გახეიმოსდაცვითი განათლების სწავლების ყველა საფეხურზე ინტეგრირებასთან მიმართებით

თქვენი შეფასებით, რამდენად მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვითი განათლება ინტეგრირებული იყოს სწავლების სხვადასხვა საფეხურზე: (%) (N=1501)	სრულიად უმნიშვნელოა	უფრო უმნიშვნელოა, ვიდრე მნიშვნელოვანი	არც უმნიშვნელოა, არც მნიშვნელოვანი	უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე უმნიშვნელო	ძალიან მნიშვნელოვანია	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
სკოლამდელი განათლება	6.8	9.1	12	29	39.9	0.2	3
სასკოლო განათლება	2	5.1	9.3	29.9	51.7	0.1	1.9
საუნივერსიტეტო განათლება	2.6	4.4	9.7	29.9	50.1	0.5	2.7
ტექნიკური განათლება	2.3	4.1	10.5	29.8	49	0.6	3.7
არაფორმალური განათლება (არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ შემოთავაზებული ტრენინგები, სემინარები, სამუშაო შეხვედრები)	2.3	4.2	10	29.2	47.5	0.9	5.8

აღნიშნული საკითხი სტატისტიკურად სანდოა განათლების მიღწეული დონის ქრილში: რაც უფრო მაღალია რესპონდენტთა განათლების დონე, მით უფრო იზრდება იმ რესპონდენტთა წილი, ვინც სწავლების ყოველ ეტაპზე **ძალიან მნიშვნელოვნად** (ქულა 5) აფასებს გარემოსდაცვითი განათლების საკითხების ინტეგრირებას. დეტალურად მონაცემები იხ. ცხრილში #37:

5 შეფასებისთვის გამოყენებულ იქნა 5-ქულიანი შკალა, რომელზეც ქულა 1 აღწერდა კატეგორიას „სხუდიად უმნიშვნელოა“, ხოლო ქულა 5 - კატეგორიას „ძალიან მნიშვნელოვანია“.

ცხილი #37 - ხესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა გახეოსდაცვითი განათლების სწავლების ყველა საფეხზე ინტეგრირებასთან მიმახიებით განათლების ქიღში

თქვენი რამდენად გარემოსდაცვითი ინტეგრირებული სწავლების საფეხურზე: (%) (განათლების მიღწეული დონის ქრიღში)	შეფასებით, მნიშვნელოვანია განათლება იყოს სხვადასხვა	სრულიად უმნიშვნელოა	უფრო უმნიშვნელოა, ვიდრე მნიშვნელოვანი	არც უმნიშვნელოა, არც მნიშვნელოვანი	უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე უმნიშვნელო	ძალიან მნიშვნელოვანია	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
სკოლამდელი განათლება (X²=24964, p<0.05)								
არასრული და სრული საშუალო განათლება		5.2	8.5	13.3	33.1	36.3	0.3	3.4
არასრული განათლება / უმაღლესი ტექნიკური განათლება		6.9	10.9	10.1	25.5	43.4	-	3.2
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი		9.4	8.6	11.5	25.2	42.9	0.2	2.2
საუნივერსიტეტო განათლება (X²=26113, p<0.05)								
არასრული და სრული საშუალო განათლება		1.8	4.2	10	33.3	45.9	1	3.7
არასრული განათლება / უმაღლესი ტექნიკური განათლება		3.2	4.8	8.2	27.9	52.9	0.3	2.7
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი		3.4	4.3	10.6	25.9	54.7	-	1.2
ტექნიკური განათლება (X²=25077, p<0.05)								
არასრული და სრული საშუალო განათლება		1.8	4.2	10.6	33.5	44.2	1.1	4.5
არასრული განათლება / უმაღლესი ტექნიკური განათლება		2.7	4.8	9.6	27.4	52.1	-	3.5
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი		2.9	3.4	11	25.9	54.2	0.2	2.4
არაფორმალური განათლება (არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ შემოთავაზებული ტრენინგები, სემინარები, სამუშაო შეხვედრები) (X²=22823, p<0.05)								
არასრული და სრული საშუალო განათლება		1.7	4.1	11	31.4	44.5	1.7	5.6
არასრული განათლება / უმაღლესი ტექნიკური განათლება		2.4	5.1	9.3	28.2	47.3	0.3	7.4
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი		3.4	3.6	8.9	26.6	52.8	0.2	4.6

გამოკითხვის შემდგომ ეტაპზე, ინდივიდუალურად შეფასდა სწავლების სხვადასხვა საფეხურზე გარემოსდაცვითი განათლების მიღების პირადი გამოცდილება. გამოიკვეთა, რომ ყველა რესპონდენტისთვის ყოველი საფეხური არ არის რელევანტური (კატეგორია „აჩ ეხება“):

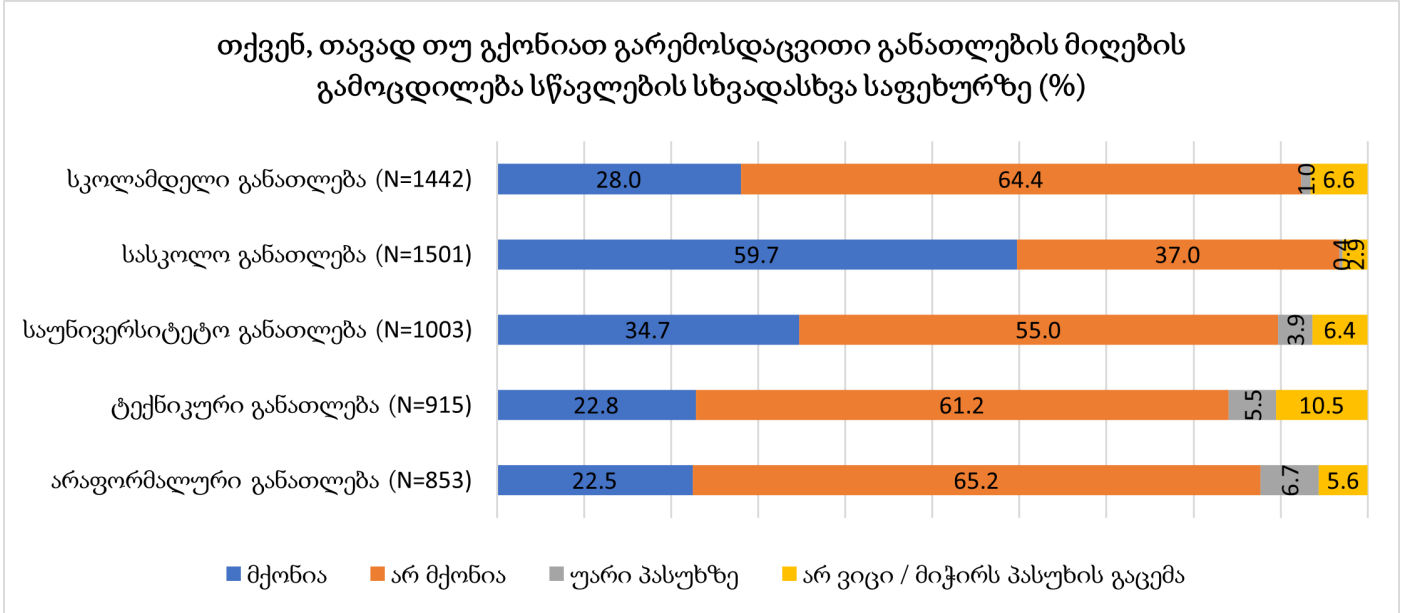
- სკოლამდელი განათლება არ ეხება 3.9%-ს
- საუნივერსიტეტო განათლება - 33.2% - ს
- ტექნიკური განათლება - 39%-ს
- არაფორმალური განათლება (არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ შემოთავაზებული ტრენინგები, სემინარები, სამუშაო შეხვედრები) - 43.2%-ს

იმ რესპონდენტთა უმრავლესობამ კი, რომელთაც სწავლების ესა თუ ის საფეხური გაუვლია, მიუთითა, რომ სწავლის პროცესში **გარემოსდაცვითი განათლების მიღების გამოცდილება არ ჰქონია**:

- სკოლამდელი განათლება - 64.4%
- საუნივერსიტეტო განათლება - 55%
- ტექნიკური განათლება - 61.2%
- არაფორმალური განათლება - 65.2%

გამონაკლისია **სასკოლო განათლება**, რომლის შეფასებისასაც რესპონდენტთა უმრავლესობა გარემოსდაცვითი განათლების მიღების გამოცდილებაზე მიუთითებს (იხ. დიაგრამა #15).

დიაგრამა #15 - ხესპონდენტთა განაღწიება გახემოსდაცვითი განათლების მიღების გამოცდილების მიხედვით

ზოგადი ტენდენცია შენარჩუნებულია დასახლების ტიპის შრილში საკითხის განხილვის დროსაც. როგორც ჩანს, გარემოსდაცვითი განათლების მიღების გამოცდილების არარსებობა სწავლების ნებისმიერ საფეხურზე დომინანტური პოზიციას, როგორც ქალაქში, ისე სოფელში. თუმცა, გამოიკვეთა, რომ სოფლის დასახლებებში **მცხოვრებ პირებს უფრო ნაკლებად ჰქონიათ მსგავსი საკითხების შესახებ ინფორმაციაზე წვდომის შესაძლებლობა, როგორც ფორმალური, ისე არაფორმალური განათლების მიღების დროს** (იხ. ცხრილი #38).

ცხრილი #38 - ხესპონდენტთა განაღწიება გახემოსდაცვითი განათლების მიღების გამოცდილების მიხედვით დასახლების ტიპის შრილში

თქვენ, თავად თუ გქონიათ გარემოსდაცვითი განათლების მიღების გამოცდილება სწავლების სხვადასხვა საფეხურზე: (დასახლების ტიპის შრილში)	მქონია	არ მქონია	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
სკოლამდელი განათლება (X²=9731, p<0.05)				
ქალაქი	30.1%	61.3%	0.9%	7.7%
სოფელი	25.4%	68.3%	1.3%	5.1%
საუნივერსიტეტო განათლება (X²=19826, p<0.05)				
ქალაქი	38.2%	51.6%	2.5%	7.7%
სოფელი	29.5%	60.1%	5.9%	4.5%
ტექნიკური განათლება (X²=9536, p<0.05)				
ქალაქი	25.8%	58.6%	4.2%	11.4%
სოფელი	19.3%	64.3%	7%	9.4%
არაფორმალური განათლება (არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ შემოთავაზებული ტრენინგები, სემინარები, სამუშაო შეხვედრები) (X²=37024, p<0.05)				

თქვენ, თავად თუ გქონიათ გარემოსდაცვითი განათლების მიღების გამოცდილება სწავლების სხვადასხვა საფეხურზე: (დასახლების ტიპის ქრილში)	მქონია	არ მქონია	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
ქალაქი	28.6%	60.5%	3.8%	7.1%
სოფელი	15.1%	70.9%	10.1%	3.9%

რესპონდენტებისთვის **გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ძირითადი საინფორმაციო წყარო ტელევიზია (40%) და ინტერნეტი (32%)**. ყოველი მეათე გამოკითხული კი ინფორმაციას ნაცნობებისა და მეგობრებისგან იღებს (10.3%). მინიმალურია მათი წილი, ვინც გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ სპეციალურ ჟურნალ-გაზეთებსა და გამოცემებს ეცნობა (0.9%) ან სახელმძღვანელოებში კითხულობს (4.3%). რესპონდენტთა მეათედს გაუჭირდა კონკრეტული საინფორმაციო წყაროს დასახელება (კატეგორია „არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა“).

ტელევიზია და ინტერნეტი არის გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მიღების დომინანტური წყარო, როგორც ქალაქის, ისე სოფლის დასახლებებში, თუმცა ქალაქის დასახლებებში ტელევიზიისა და ინტერნეტის გამოყენება თითქმის თანაბარი წილითაა წარმოდგენილი, მაშინ როდესაც სოფლის დასახლებებში ტელევიზიის გამოყენება მნიშვნელოვნად აჭარბებს ინტერნეტისას:

- **ქალაქი:** ტელევიზია - 37.6%, ინტერნეტი - 35.7%
- **სოფელი:** ტელევიზია - 43.2%, ინტერნეტი - 27.2%

ამავე დროს, გამოიკვეთა, რომ სოფლის მოსახლეობის დაახლოებით 15%, შესასწავლი საკითხის შესახებ ინფორმაციას არაფორმალური წყაროებიდან, ნაცნობებისა და მეგობრებისგან იღებს. მსგავს პოზიციას კი ქალაქში მცხოვრებთა 8.1% იზიარებს (მონაცემები სტატისტიკურად სანდოა: $\chi^2=46325$, $p<0.05$) (იხ. ცხრილი #39).

ცხრილი #39 - რესპონდენტების მიერ გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად გამოყენებული წყაროების გადანაწილება დასახლების ტიპის მიხედვით

გარემოსდაცვითი საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად ძირითადად რა წყაროებს იყენებთ? (დასახლების ტიპის ქრილში)	ქალაქი (N=855)	სოფელი (N=646)
ტელევიზია	37.6%	43.2%
ინტერნეტი	35.7%	27.2%
სახელმძღვანელოები	4.4%	4.1%
ნაცნობები/მეგობრები	8.1%	13.1%
სპეციალური ჟურნალ-გაზეთები, გამოცემები	1.1%	0.6%
სხვა	0.9%	1.1%
უარი პასუხზე	0.6%	1.2%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	11.7%	9.5%

რესპონდენტებმა შეაფასეს თითოეული **საინფორმაციო წყაროს გამოყენების სიხშირე**. ტელევიზიის მაყურებელთა 27.3% გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციას თვეში რამდენჯერმე ეცნობა, ხოლო 26.1% - ყოველდღიურად. ინტერნეტის მომხმარებელთა შორის დომინანტურია გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის ყოველდღე (27.2%) გაცნობის პრაქტიკა. ყველაზე იშვიათად ნაცნობ მეგობრებისგან (უფრო იშვიათად, ვიდრე ექვს თვეში რამდენჯერმე - 27.5% (N=56)) და სპეციალური ჟურნალ-გაზეთებიდან, გამოცემებიდან (უფრო იშვიათად, ვიდრე ექვს თვეში რამდენჯერმე - 23.5% (N=4)) იღებენ ინფორმაციას. იმ პირთა მესამედზე მეტი კი, რომლებიც გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ინფორმაციას სახელმძღვანელოებიდან იღებს, მიუთითებს, რომ მსგავს აქტივობას თვეში რამდენჯერმე ახორციელებს (37.6%; N=32) (იხ. ცხრილი #40).

ცხილი #40 - ხესპონდენტების მიერ გახეიმოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად გამოყენებული საინფორმაციო წყაროების გადანაწილება სიხშირის მიხედვით

რა სიხშირით იყენებთ თქვენ მიერ დასახელებულ წყაროებს გარეიმოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად?	ყოველდღიურად	კვირაში რამდენჯერმე	თვეში რამდენჯერმე	სამ თვეში რამდენჯერმე	ექვს თვეში რამდენჯერმე	უფრო იშვიათად	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
ტელევიზია (N=794)	26.1%	14.6%	27.3%	12%	2.3%	16.2%	0.1%	1.4%
ინტერნეტი (N=636)	27.2%	15.6%	23.4%	12.1%	3%	17.8%	-	0.9%
სახელმძღვანელოები (N=85)	8.2% (N=7)	22.4% (N=19)	37.6% (N=32)	10.6% (N=9)	1.2% (N=1)	18.8% (N=16)	-	1.2% (N=1)
ნაცნობები / მეგობრები (N=204)	11.8%	15.7%	26%	15.2%	2.5%	27.5%	0.5%	1%
სპეციალური ჟურნალ-გაზეთები, გამოცემები (N=17)	5.9% (N=1)	17.6% (N=3)	17.6% (N=3)	23.5% (N=4)	11.8% (N=2)	23.5% (N=4)	-	-

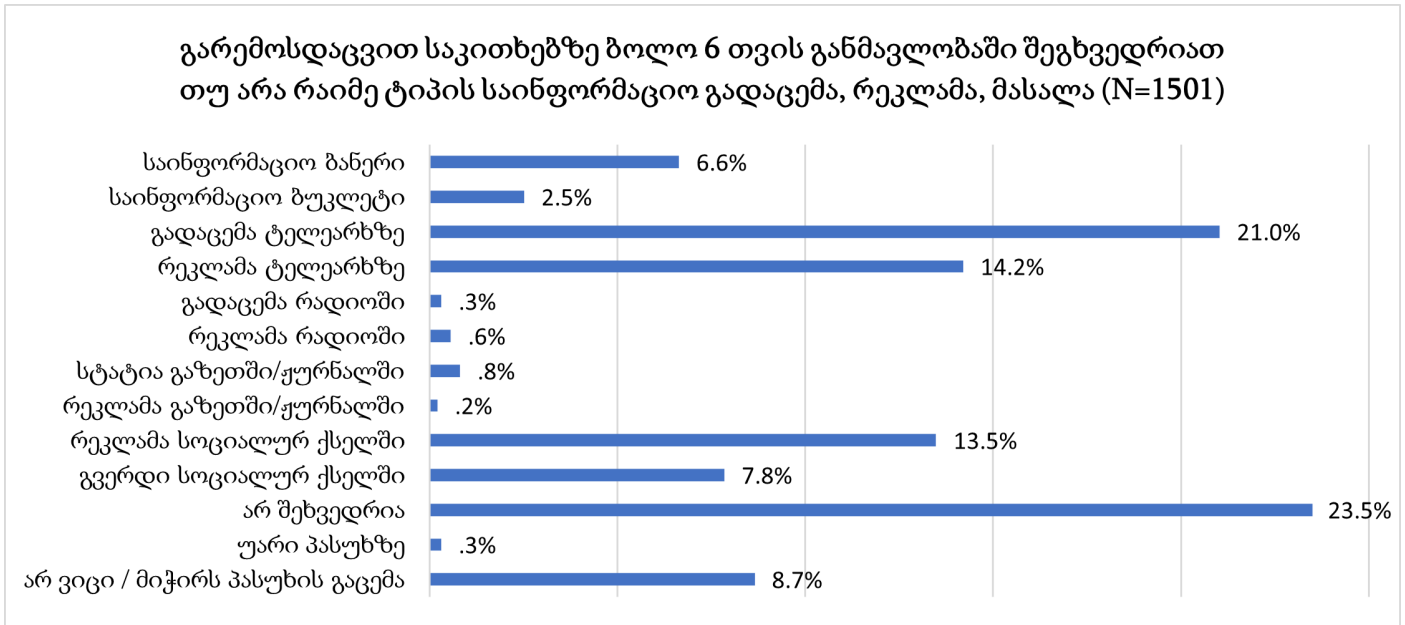
საინფორმაციო წყაროთა მოხმარების სიხშირე დასახლების ტიპის ჭრილში სტატისტიკურად სანდო განსხვავებებს გამოკვეთს. გამოვლინდა, რომ ქალაქის მოსახლეობის თითქმის მესამედი (30%) გარეიმოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციას ტელევიზიით ყოველდღიურად იღებს. მსგავსი პრაქტიკა სოფლად მცხოვრებთა მეხუთედში ვლინდება (21.5%). სოფლის მცხოვრებთა მესამედი (33.4%) ტელევიზიით თვეში რამდენჯერმე იღებს შესასწავლი საკითხის შესახებ ინფორმაციას (იხ. ცხრილი #41).

ცხილი #41 - ხესპონდენტების მიერ გახეიმოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად გამოყენებული საინფორმაციო წყაროების გადანაწილება სიხშირის მიხედვით დასახლების ტიპის ჭრილში

რა სიხშირით იყენებთ თქვენ მიერ დასახელებულ წყაროებს გარეიმოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მისაღებად? (დასახლების ტიპის ჭრილში)	ყოველდღიურად	კვირაში რამდენჯერმე	თვეში რამდენჯერმე	სამ თვეში რამდენჯერმე	ექვს თვეში რამდენჯერმე	უფრო იშვიათად	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
ტელევიზია (X²=17083, p<0.05)								
ქალაქი (N=426)	30%	15%	22.1%	13.1%	2.1%	16%	0.2%	1.4%
სოფელი (N=368)	21.5%	14.1%	33.4%	10.6%	2.4%	16.6%	-	1.4%
ინტერნეტი (X²=23887, p<0.05)								
ქალაქი (N=404)	32.9%	13.6%	23.5%	11.1%	3.2%	15.1%	-	0.5%
სოფელი (N=232)	17.2%	19%	23.3%	13.8%	2.6%	22.4%	-	1.7%

რესპონდენტთა თითქმის მეოთხედს (23.5%) ბოლო 6 თვის განმავლობაში გარეიმოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებით არანაირი ტიპის საინფორმაციო გადაცემა, რეკლამა და სხვა, არ შეხვედრია. კონკრეტულ მედიაპროდუქტზე მსჯელობისას დომინანტურ კატეგორიებად სახელდება სატელევიზიო გადაცემა (21%), რეკლამა ტელეარხზე (14.2%), რეკლამა სოციალურ ქსელში (13.5%) (იხ. დიაგრამა #16).

ღიაგამა #16 - იესპონდენტების პასუხების გადართილება ბოლო 6 თვის განმავლობაში გახმოსდაცვით საკითხზე მიღებული ხართ ტიპის ინფორმაციასთან მიმართებით

ფოკუს-ჯგუფების კვლევის შედეგად გამოვლინდა, რომ გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მიღების ძირითადი წყარო ინტერნეტი და ტელევიზიაა. რესპონდენტების ნაწილი სოციალურ ქსელის - „ფეისბუქის“ გვერდებზე გარემოსდაცვით ჯგუფებში არიან განწევრიანებული. მათ შორის დასახელდა გვერდი „ჩემი ქარაქი მკვავს“. ინფორმაციის მიღების კიდევ ერთი წყარო ისეთ ტრენინგებში მონაწილეობაა, რომლებიც გარემოსდაცვით საკითხებს შეეხება. ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეებს დამატებითი ინფორმაციის მიღება იმ საკითხების შესახებ სურთ, რომლებიც მათ საცხოვრებელ ადგილას აქტუალურია და ფოკუს-ჯგუფების დროს დეტალურად განიხილეს. ეს საკითხებია: ჰაერის დაბინძურება, ნარჩენების მართვა, ნიადაგისა და მცენარეების მოვლა და ა.შ.

ფოკუს-ჯგუფების მონაწილეთა ერთ ნაწილს გარემოს დაცვის მიზნით პეტიციებზე ხელი მოწერილი აქვს. კერძოდ, ჰესების მშენებლობის შეჩერების შესახებ, გამწვანებულ ზონებში ხეების გაჩეხვის წინააღმდეგ, პირობითი გამოყენების აკრძალვის მოთხოვნით და ა.შ. რესპონდენტების მცირე ნაწილს დასუფთავების (როგორცეცაა ეზოს, სკვერის, ზღვის სანაპიროს და ა.შ. დასუფთავება) და გამწვანების აქტივობებში მიუღია მონაწილეობა. გამოკითხვაში მონაწილე ახალგაზრდებს სკოლაში სწავლის დროს გარემოსდაცვით აქტივობებში აქვთ მონაწილეობა მიღებული.

რესპონდენტთა მიერ **საქართველოში გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ საზოგადოების ცოდნის/ ცნობიერების დონე**, ძირითადად, ფასდება, როგორც დაბალი ან საშუალო. შეთავაზებული საკითხების მიმართ ცნობადობის განსაზღვრისას გამოკითხულთა ძირითადი ნაწილი მიუთითებს, რომ ცოდნის დონე საშუალოა:

- ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება - 45.6%
- ამონურვადი რესურსებისა (სასმელი წყალი, გაზი) და ელ. ენერჯის გამოყენება - 46.5%
- საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა - 44%
- ჰაერის დაბინძურება - 45%
- კლიმატის ცვლილება - 45.2%

თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ცალკეული საკითხის გათვალისწინებით, გამოკითხულთა საშუალოდ 38% საზოგადოების ცნობიერების დაბალ დონეზე მიუთითებს (იხ. ცხრილი #42).

ცხილი #42 - ხესპონდენტების შეფასება საქართველოში გახეიმოსდაცვითი საკითხების მიმართ საზოგადოების ცოდნის/ცნობიერების დონესთან მიმართებით

როგორ შეაფასებდით საქართველოში გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ საზოგადოების ცოდნის/ცნობიერების დონეს (N=1501)	ცნობიერების დონე დაბალია	ცნობიერების დონე საშუალოა	ცნობიერების დონე მაღალია	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება	38.2%	45.6%	7.9%	0.8%	7.5%
ამონურვადი რესურსებისა (სასმელი წყალი, გაზი) და ელ. ენერჯის გამოყენება	37.6%	46.5%	8.5%	0.8%	6.6%
საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა	39.2%	44%	9.5%	0.7%	6.5%
ჰაერის დაბინძურება	36.8%	45%	10.9%	0.8%	6.5%
კლიმატის ცვლილება	38.1%	45.2%	8.1%	0.9%	7.7%

მონაცემთა დამუშავების შედეგად გამოიკვეთა, რომ განათლების მიღწეული დონის ზრდის პარალელურად მზარდია თითოეული საკითხის შესახებ ცნობიერების დაბალ დონეზე შეფასების პრაქტიკა (კატეგორია „ცნობიერების დონე დაბალია“):

ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება (X²=42326, p<0.05):

- არასრული და სრული საშუალო განათლება - 33%
- არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება - 40.2%
- სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი - 44.4%

ამონურვადი რესურსებისა (სასმელი წყალი, გაზი) და ელ. ენერჯის გამოყენება (X²=32875, p<0.05):

- არასრული და სრული საშუალო განათლება - 34.7%
- არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება - 39.6%
- სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი - 40.8%

საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა (X²=27149, p<0.05):

- არასრული და სრული საშუალო განათლება - 36%
- არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება - 40.2%
- სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი - 43.9%

ჰაერის დაბინძურება (X²=29203, p<0.05):

- არასრული და სრული საშუალო განათლება - 34.9%
- არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება - 38%
- სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი - 39.1%

კლიმატის ცვლილება (X²=35612, p<0.05):

- არასრული და სრული საშუალო განათლება - 34.9%
- არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება - 40.7%
- სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი - 41.2%

მეორე მხრივ, განათლების თითოეული დონის წარმომადგენელთა ძირითადი ნაწილი, ცალკეულ საკითხთან მიმართებით მოსახლეობის ინფორმირებულობის დონეს აფასებს როგორც საშუალოს (იხ. ცხრილი #43).

ცხიდი #43 - ჩესპონდენტების შეფასება საქართველოში გახელოსდაცვითი საკითხების მიმართ საზოგადოების ცოდნის/ცნობიერების დონესთან მიმართებით განათლების ქიხილში

როგორ შეფასებდით საქართველოში გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ საზოგადოების ცოდნის/ცნობიერების დონეს (N=1501) (განათლების მიღწეული დონის ქიხილში)	ცნობიერების დონე დაბალია	ცნობიერების დონე საშუალოა	ცნობიერების დონე მაღალია	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება					
არასრული და სრული საშუალო განათლება	33.5%	46.9%	7.6%	1.6%	10.5%
არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება	40.2%	43.4%	8.8%	0.3%	7.4%
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი	44.4%	45.6%	7.7%	-	2.4%
ამონურვადი რესურსებისა (სასმელი წყალი, გაზი) და ელ. ენერჯის გამოყენება					
არასრული და სრული საშუალო განათლება	34.7%	47.6%	7.1%	1.6%	9%
არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება	39.6%	44.4%	9.3%	0.3%	6.4%
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი	40.8%	46.5%	10.1%	-	2.6%
საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა					
არასრული და სრული საშუალო განათლება	36%	44.5%	9.3%	1.4%	8.8%
არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება	40.2%	43.6%	9.8%	0.3%	6.1%
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი	43.9%	43.6%	9.6%	-	2.9%
ჰაერის დაბინძურება					
არასრული და სრული საშუალო განათლება	34.9%	46.3%	8.8%	1.6%	8.5%
არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება	38%	43.4%	12%	0.3%	6.4%
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი	39.1%	44.4%	13.4%	-	3.1%
კლიმატის ცვლილება					
არასრული და სრული საშუალო განათლება	34.9%	45.9%	6.9%	1.7%	10.6%
არასრული უმაღლესი განათლება / ტექნიკური განათლება	40.7%	42.8%	8.8%	0.3%	7.4%
სრული უმაღლესი განათლება / სამეცნიერო ხარისხი	41.2%	46%	9.6%	0.2%	2.9%

რაც შეეხება ზემოაღნიშნულ საკითხებზე უშუალოდ რესპონდენტთა ცნობადობის დონის შეფასებას, გამოკითხულთა ყველაზე დიდი ნაწილი მიუთითებს, რომ თითოეულ თემასთან მიმართებით მწირი ინფორმაცია აქვს:

- ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება - 43.8%
- ამონურვადი რესურსებისა (სასმელი წყალი, გაზი) და ელ. ენერჯის გამოყენება - 43.7%
- საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა - 42.4%
- ჰაერის დაბინძურება - 40.5%
- კლიმატის ცვლილება - 43.6%

თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ცალკეული საკითხის გათვალისწინებით, რესპონდენტთა საშუალოდ 39% თავს საკმარისად ინფორმირებულად მიიჩნევს (იხ. ცხრილი #44).

ცხრილი #44 - ხესპონდენტების შეფასება გახეობსდაცვითი საკითხების მიმართ საკუთარი ცოდნის/ ცნობიერების დონესთან მიმართებით

როგორ შეაფასებდით პირადად თქვენი ცოდნის/ცნობიერების დონეს გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ? (N=1501)	საერთოდ არ ვფლობ ინფორმაციას	მწირი ინფორმაცია მაქვს	საკმარისი ინფორმაცია მაქვს	ბევრი ინფორმაცია მაქვს	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება	6.8%	43.8%	41.2%	6.9%	0.3%	1.1%
ამონურვადი რესურსებისა (სასმელი წყალი, გაზი) და ელ. ენერჯის გამოყენება	8.7%	43.7%	39.4%	6.9%	0.3%	1.1%
საყოფაცხოვრებო ნარჩენების მართვა	9.9%	42.4%	38.7%	7.7%	0.3%	1.1%
ჰაერის დაბინძურება	7.7%	40.5%	40%	10.3%	0.3%	1.3%
კლიმატის ცვლილება	9.2%	43.6%	37.7%	7.3%	0.3%	1.9%

გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ პირადი ცნობიერების დონის შეფასებისას, როგორც ქალაქის, ისე სოფლის დასახლების მაცხოვრებელთა ძირითადი ნაწილი **მწირი ინფორმაციის** ფლობაზე მიუთითებს. თუმცა, სასოფლო დასახლებების მცხოვრებლებში უფრო ჭარბობენ ასეთი რესპონდენტები:

- **ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება:** ქალაქი - 42.8%; სოფელი - 45% (X²=14996, p<0.05)
- **ჰაერის დაბინძურება:** ქალაქი - 38.7%; სოფელი - 42.9% (X²=23051, p<0.05)
- **კლიმატის ცვლილება:** ქალაქი - 43.2%; სოფელი - 44.1% (X²=26021, p<0.05)

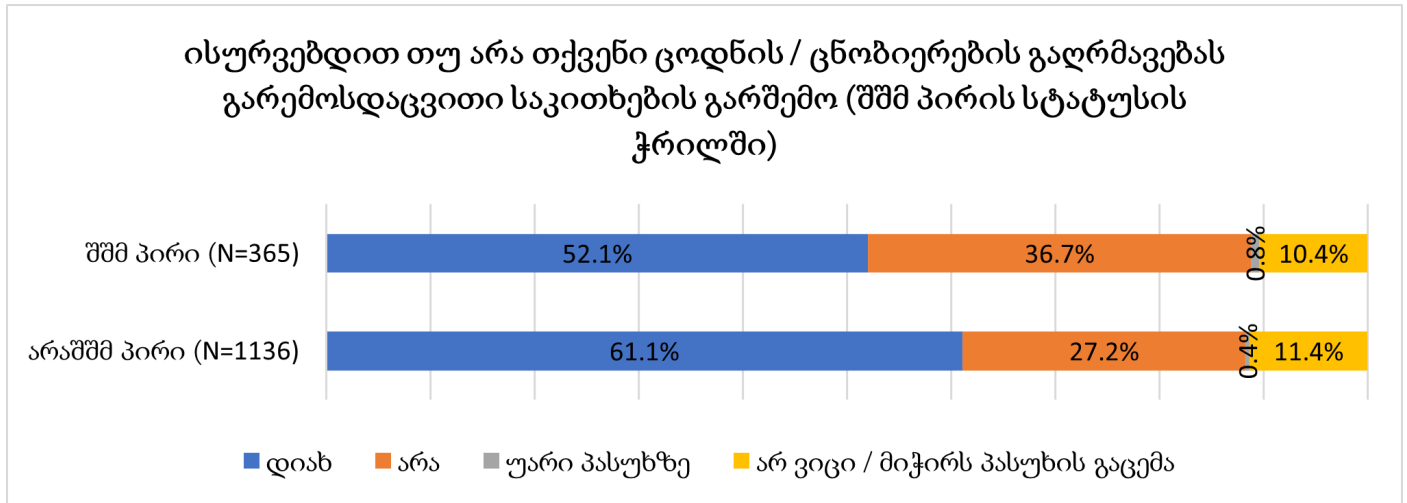
მართალია, მცირეა იმ რესპონდენტთა წილი, ვისაც, საკუთარი შეფასებით, გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ბევრი ინფორმაცია აქვს, მაგრამ მათ შორის ქალაქში მცხოვრებლები უფრო ჭარბობენ, ვიდრე - სოფლის (იხ. ცხრილი #45).

ცხრილი #45 - ხესპონდენტების შეფასება გახეობსდაცვითი საკითხების მიმართ საკუთარი ცოდნის/ ცნობიერების დონესთან მიმართებით დასახლების ტიპის კვირში

როგორ შეაფასებდით პირადად თქვენი ცოდნის/ცნობიერების დონეს გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ? (დასახლების ტიპის კვირში)	საერთოდ არ ვფლობ ინფორმაციას	მწირი ინფორმაცია მაქვს	საკმარისი ინფორმაცია მაქვს	ბევრი ინფორმაცია მაქვს	უარი პასუხზე	არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა
ბუნების/ბიომრავალფეროვნების დაცვა-შენარჩუნება						
ქალაქი (N=855)	7.8%	42.8%	41.1%	7.7%	0.2%	0.4%
სოფელი (N=646)	5.4%	45%	41.3%	5.9%	0.3%	2%
ჰაერის დაბინძურება						
ქალაქი (N=855)	7.3%	38.7%	42.5%	11.1%	0.2%	0.2%
სოფელი (N=646)	8.2%	42.9%	36.7%	9.3%	0.3%	2.6%
კლიმატის ცვლილება						
ქალაქი (N=855)	9.7%	43.2%	37.9%	8.5%	0.2%	0.5%
სოფელი (N=646)	8.5%	44.1%	37.5%	5.7%	0.5%	3.7%

კვლევამ აჩვენა, რომ მოსახლეობის უმრავლესობა (58.9%) **გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ცოდნის/ ცნობიერების გაღრმავებას** ისურვებდა. ნეგატიური პასუხი გამოკითხულთა 29.5%-მა დააფიქსირა, ხოლო 11.6%-მა უარი განაცხადა პასუხზე ან გაუჭირდა კონკრეტული პოზიციის გამოვლენა. არაშუშ პირთა შორის უფრო მაღალია მათი წილი, ვინც გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ცოდნის გაღრმავებას ისურვებდა, თუმცა, ორივე ჯგუფში პოზიტიური დამოკიდებულების მაჩვენებელი დომინანტურია: შუშ პირი - 52.1%, არაშუშ პირი - 61.1% (იხ. დიაგრამა #17).

ღიაგამა #17 - იესპონდენტთა დამოკიდებულება/განწყობა გახემოსდაცვითი საკითხების შესახებ მათი ცოდნის/ცნობიერების გაღმავლებასთან მიმართებით

ცოდნის გაღმავების ყველაზე მისაღები ფორმა, მსგავსი სურვილის მქონე რესპონდენტებისთვის, გარემოსდაცვით საკითხებზე **სატელევიზიო გადაცემების** მომზადებაა (61%). მეათედს აჭარბებს მათი წილი, ვინც ცნობიერების გაღმავებას პრაქტიკული აქტივობებით, ბუნების მრავალფეროვნების უკეთ გასაცნობად ველზე გასვლით, ისურვებდა (11.1%). მხოლოდ 2-მა რესპონდენტმა აღწერა, რომ მისთვის ყველაზე მისაღები აქტივობა გარემოსდაცვით საკითხებზე რადიოგადაცემების მომზადება იქნებოდა (იხ. ცხრილი #46).

ცხიდი #46 - იესპონდენტთა პასუხების გადანაწილება გახემოსდაცვით საკითხებზე ცოდნის გაღმავების მათთვის ყველაზე მისაღები ფორმების შესახებ

ქვემოთ ჩამოთვლილი აქტივობებიდან რომელი იქნებოდა თქვენთვის მისაღები გარემოსდაცვითი საკითხების გარშემო თქვენი ცოდნის გაღმავებისთვის (N=884)

სატელევიზიო გადაცემები გარემოსდაცვით საკითხებზე	61%
რადიოგადაცემები გარემოსდაცვით საკითხებზე	0.2%
სტატიები პრესაში გარემოსდაცვით საკითხებზე	1.1%
სამეცნიერო პოპულარული ლიტერატურა გარემოსდაცვით საკითხებზე	1.8%
ერთჯერადი ტრენინგი / სამუშაო შეხვედრა გარემოსდაცვით საკითხებზე	7.7%
პერიოდული ტრენინგები / სამუშაო შეხვედრები გარემოსდაცვით საკითხებზე	9%
პრაქტიკული აქტივობები / ველზე გასვლები ბუნების მრავალფეროვნების უკეთ გასაცნობად	11.1%
საუნივერსიტეტო სასწავლო პროგრამებში მონაწილეობა	2.3%
კონფერენციებზე / სემინარებზე დასწრება	1.2%
უარი პასუხზე	0.1%
არ ვიცი / მიჭირს პასუხის გაცემა	4.4%

ძირითადი მიზნებაბი

გარემოსდაცვითი განათლების არსი

გარემოსდაცვითი განათლების მიზანია, საზოგადოების თითოეულ წევრამდე მიიტანოს ინფორმაცია მათი საცხოვრებელი გარემოს შესახებ. მაშინ, როდესაც ფორმალური განათლება შემოიფარგლება განათლების განსაზღვრული საფეხურებით, არაფორმალურ განათლებას აქვს შესაძლებლობა მოიცვას ნებისმიერი ასაკის და გამოცდილების მქონე ბენეფიციარი. შესაბამისად, მაქსიმალური დაფარვის მისაღწევად, მნიშვნელოვანია ფორმალური და არაფორმალური განათლების სფეროების კოორდინაცია.

გარემოსდაცვითი განათლების სამიზნე ჯგუფების განსაზღვრის თვალსაზრისით, ერთ-ერთ უმთავრეს ჯგუფს წარმოადგენენ სკოლამდელი და სკოლის ასაკის ბავშვები. ექსპერტთა თანახმად, მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მიწოდება და ქცევების დასწავლა სწორედ ამ ასაკიდან დაიწყოს, რამდენადაც ახალგაზრდების გონება ამ ეტაპზე მეტად მიმღებია ახალი ინფორმაციის მიმართ. ბავშვებთან მუშაობის ირიბ სარგებელს წარმოადგენს ინფორმაციის მიტანა მათ მშობლებამდე, რომლებიც განათლების პროცესის არაპირდაპირი ბენეფიციარები ხდებიან.

ექსპერტთა მიერ მნიშვნელოვან სამიზნე ჯგუფებად სახელდება განაწყვეტილების მიმღები პირები ნებისმიერი სექტორიდან. ექსპერტები დასძენენ, რომ გარემოსდაცვითი საკითხები ყველა სფეროში უნდა იყოს ინტეგრირებული დამათი გათვალისწინება თითოეული სფეროსათვის აუცილებელია. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ბიზნესის მწარმოებლებისა და მენარმეების ინფორმირებას გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ, რამდენადაც სწორედ ეს სექტორი ითვლება გარემოს დაზიანების თვალსაზრისით ერთ-ერთ მონიშნულს.

მიზანშეწონილად მიიჩნევა მედია წარმომადგენლების ჩართვა გარემოსდაცვითი განათლების გავრცელების ფარგლებში. სწორედ მედია წარმომადგენლებს აქვთ ფართო შესაძლებლობა, მიაწვდინონ ხმა დიდ აუდიტორიას და გარემოსდაცვითი საკითხები ჩააყენონ საზოგადოების ინტერესის დღის წესრიგში.

გარემოსდაცვით განათლებაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუტები

ექსპერტები მიუთითებენ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროზე, როგორც მთავარ პასუხისმგებელ ინსტიტუტზე გარემოსდაცვითი განათლების თვალსაზრისით, რაც საგანმანათლებლო დაწესებულებების აღნიშნული სამინისტროსადმი დაქვემდებარებას უკავშირდება. მეორე მხრივ, ექსპერტები მნიშვნელოვან როლს ანიჭებენ გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს, რამდენადაც იგი უფლებამოსილია დაარეგულიროს გარემოსდაცვითი საკითხები და შექმნას სწორი გარემოსდაცვითი ქცევის შესრულების შესაძლებლობები ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ამასთანავე, ექსპერტები მიუთითებენ, რომ გარემოსდაცვითი განათლება ყველა სამინისტროს დღის წესრიგის ნაწილი უნდა იყოს.

ექსპერტებმა ისაუბრეს არასამთავრობო ორგანიზაციებზე, როგორც არაფორმალურ განათლების მიმწოდებელ მნიშვნელოვან რგოლზე. აღინიშნა არასამთავრობო ორგანიზაციების აქტიური ძალისხმევა, განახორციელონ გარემოსდაცვითი განათლების ღონისძიებები და იგი ხელმისაწვდომი გახადონ სხვადასხვა ასაკისა და გამოცდილების ბენეფიციარებისათვის.

ჯამში, გარემოსდაცვითი განათლებაზე პასუხისმგებელი სტრუქტურებისა და ინსტიტუტების ფუნქციონირების შეფასების თვალსაზრისით, ექსპერტები თვლიან, რომ საქართველოში უკვე არსებობს ყველა შესაბამისი ორგანო, რომელიც პასუხისმგებელია ფორმალურ და არაფორმალურ განათლებაზე. დამატებით, ხაზი გაესვა, სამთავრობო და არასამთავრობო სექტორებს შორის მჭიდრო კოორდინაციის აუცილებლობას. კოორდინაციის მიზანს წარმოადგენს სამუშაო საკითხების და სამიზნე ჯგუფების გადანაწილება ისე, რომ არ მოხდეს საკითხების გადაფარვა და არსებული ფინანსური რესურსები ნაყოფიერად იქნეს გამოყენებული.

გარემოსდაცვითი განათლების ბენეფიტები / მნიშვნელობა

გარემოსდაცვითი განათლების უშუალო შედეგს წარმოადგენს ინდივიდუალური ქცევის ცვლილება და გარემოსდაცვითი ჩვევების დანერგვა ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ეს შეიძლება იყოს წყლის რესურსების მოფრთხილება, ელექტროენერჯის დაზოგვა, გარემოზე ზრუნვა, დაბინძურების თავიდან აცილების თვალსაზრისით და სხვა. ამავდროულად, გარემოსდაცვითი განათლების შედეგები შესაძლოა არ იყოს მყისიერი - გასათვალისწინებელია, რომ, ერთი მხრივ, საჭიროა გარკვეული დრო ადამიანის ქცევის დასწავლის ან შეცვლისათვის; მეორე მხრივ, მნიშვნელოვანია დასწავლილი ქცევა გარკვეული დროის განმავლობაში განმეორებითად მიმდინარეობდეს, რათა ჩამოყალიბდეს მყარი ქცევა (ჰაბიტი) და შედეგი თვალსაჩინო გახდეს.

გრძელვადიან პერსპექტივას წარმოადგენს, ასევე, ცვლილებები ბიზნესისა და წარმოების დონეზე. მიუხედავად იმისა, რომ შეიძლება მწარმოებელი მდგრადი ბიზნესის უპირატესობაში დარწმუნდეს, მას გარკვეული დრო დასჭირდება იმისათვის, რომ ახალ გარემოებებს მოერგოს. გარემოსდაცვითი განათლების შედეგების უზრუნველსაყოფად, ექსპერტების მოსაზრებით, აუცილებელია გარემოსდაცვითი პრინციპები დაინერგოს საკანონმდებლო დონეზე და იყოს კანონით რეგულირებადი. თუმცა, გარდა დაკანონებისა, აუცილებელია, რომ სახელმწიფომ გაითვალისწინოს ის მხარდაჭერა, რომელიც შესაძლებელია საჭირო გახდეს ამ ცვლილებების განხორციელების პროცესში.

გარემოსდაცვითი განათლების სარგებელს წარმოადგენს მოსახლეობის ინფორმირებულობა თავიანთი უფლებების შესახებ და ცოდნა იმისა, როგორ დაიცვან საკუთარი გარემო და ჯანმრთელობა. დასახელდა გარემოსდაცვითი განათლების ეკონომიკური მნიშვნელობა, როგორც ინდივიდუალურ, ასევე სახელმწიფო დონეზე. ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ აუცილებელია ნებისმიერი საქმიანობა, რომელსაც გარემოზე აქვს გავლენა, დაიწყოს მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გაკეთდება დანახარჯის და სარგებლის ანალიზი. აღნიშნული მოიცავს მოსახლეობის ეკონომიკურ, ჯანდაცვის და სოციალურ საკითხებს.

საქართველოში გარემოსდაცვითი განათლების/ცნობიერების დონის შეფასება

ექსპერტების შეფასებით, ბოლო წლების განმავლობაში საზოგადოებაში გაზრდილია გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ინფორმირებულობა. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ასეთ შეფასებას ექსპერტები აკეთებენ საკუთარ პირად გამოცდილებაზე დაყრდნობით და ხელთ არ აქვთ კონკრეტული კვლევა, როგორც მტკიცებულება. როგორც ექსპერტები აღნიშნავენ, ისინი ამჩნევენ გაზრდილ მიმართვიანობას მათი ორგანიზაციების მიმართ, სხვადასხვა პროექტების, ტრენინგების, აქტივობების, საჯარო განხილვების ფარგლებში. ქვეყნის ცვლილებების ინდიკატორად ექსპერტებს მოჰყავთ ისეთი მაგალითები, როგორებიცაა ადამიანთა მცირე ნაწილის მიერ ნარჩენების სეპარირების დაწყება და ნარჩენების მიმღებ ორგანიზაციებში ჩაბარება, გამონაბოლქვის დანახვის შემთხვევაში გარემოს დაცვის ზედამხედველობის ცხელ ხაზზე დაკავშირება და სხვა.

დადებითი შემთხვევების გვერდით, ასევე გაჟღერდა ნეგატიური შეფასებებიც - რიგ შემთხვევებში, ექსპერტები მიუთითებენ მოსახლეობის მხრიდან ინტერესის ნაკლებობაზე მათ თემში მიმდინარე პროცესების შესახებ, რაც მეტ-ნაკლებად თვალსაჩინოა საჯარო განხილვების დროს. ერთ-ერთი ექსპერტის შეფასებით მცხოვრებლები არ ინტერესდებიან გარემოს დამაზიანებელი შემთხვევებით, რომლებიც მათ უშუალოდ არ ეხებათ.

გარემოსდაცვითი განათლების მიღების მზაობის თვალსაზრისით, ექსპერტებმა ორ საპირისპირო მხარეზე ისაუბრეს. ერთი მხრივ, რესპონდენტები თვლიან, რომ ახალგაზრდები და სკოლის მოსწავლეები შედარებით ღია არიან გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მიღების თვალსაზრისით და გამოხატავენ მზაობას მოიქცნენ გარემოსდაცვითი საკითხების გათვალისწინებით. ზრდასრულების შემთხვევაში, სირთულეს წარმოადგენს უკვე არსებული რწმენების დამსხვრევა. განსაკუთრებით რთულია მათი დარწმუნება მოიქცნენ ეკომეგობრულად მაშინ, როდესაც ეს დაკავშირებულია ფინანსებთან.

გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ მოსახლეობის დამოკიდებულება

ექსპერტებმა დაასახელეს რამდენიმე საკითხი, რომელთა განხილვაც შესაძლებელია მოსახლეობასთან, რათა გამოვლინდეს მათი გარემოსდაცვითი ცნობიერება და განათლება.

ექსპერტთა მოსაზრებით, სასურველია რესპონდენტებმა შეძლონ ისეთი ფუნდამენტური ტერმინების აღქმა და განმარტება, როგორებიცაა გარემო და ბიომრავალფეროვნება.

ადამიანთა პირადი გამოცდილებების განხილვა შესაძლებელია ორი მიმართულებით: ერთი მხრივ, ეს არის ადამიანთა ყოველდღიური ქცევების განხილვა, როგორიცაა წყლის მოხმარება და ნარჩენების მართვა. მეორე მხრივ, რესპონდენტებთან შესაძლებელია საუბარი კონტექსტუალურ საკითხებზე, როგორებიცაა ინდუსტრიულ ქალაქებში არსებული ჰაერის დაბინძურება ან ქვემო ქართლისათვის დამახასიათებელი ქაოტური ნაგავსაყრელების პრობლემა.

ექსპერტთა შეჯამებით, იმისათვის, რომ გარემოსდაცვით საკითხებთან მიმართებით საზოგადოებრივი ქცევა შეიცვალოს, მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვითი განათლება იქცეს პრიორიტეტად სახელმწიფო დონეზე. ეს, ერთი მხრივ, ნიშნავს საგანმანათლებლო სისტემის გრძელვადიანი ხედვის ჩამოყალიბებას. მეორე მხრივ, მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვითი საკითხების პრიორიტეტულობა თვალსაჩინო გახდეს ყველა სახელმწიფო სტრუქტურის ფუნქციონირების ფარგლებში, რაც უზრუნველყოფილი იქნება საკანონმდებლო დონეზე. ამასთანავე, სასურველია გარემოსდაცვითი განათლების კომპონენტში რესურსების მობილიზება, ფორმალური და არაფორმალური სექტორების კოორდინაცია და გრძელვადიანი ხედვის ჩამოყალიბება.

ინფორმაცია კვლევაში მონაწილე ექსპერტების შესახებ

კვლევის ფარგლებში ექსპერტული ინტერვიუები ჩატარდა ოთხი ტიპის ორგანიზაციის წარმომადგენლებთან, კონკრეტულად: აკადემიური და ზოგადი განათლების სფეროს, გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების, გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო სტრუქტურების და გარემო საკითხებზე მომუშავე კერძო კომპანიების წარმომადგენლებთან. ინტერვიუებიდან ნათელი გახდა, რომ თითოეული ამ სფეროს წარმომადგენელი აქტიურად არის ჩართული გარემოსდაცვითი განათლების უზრუნველყოფის საქმიანობაში ფორმალურ და არაფორმალურ დონეზე.

კვლევაში მონაწილე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები ხშირ შემთხვევაში მიუთითებენ თავიანთი ორგანიზაციის ფარგლებში გარემოსდაცვით საკითხებზე საინფორმაციო და საგანმანათლებლო აქტივობების ორგანიზების შესახებ, მათ შორის, სკოლებთან თანამშრომლობის ფარგლებში. დამატებით, არასამთავრობო ორგანიზაციებს აქტიური პოზიცია უკავიათ გარემოსდაცვითი საკითხების სახელმწიფო დონეზე ადვოკატირებაში. გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე ორგანიზაციები ქმნიან საინფორმაციო მასალებს სხვადასხვა ასაკობრივი კატეგორიებისათვის და აქტიურად ავრცელებენ ფაქტობრივ მასალას პირისპირ და ციფრული წყაროებით. პროფილის მიხედვით, კვლევაში ჩართული არასამთავრობო ორგანიზაციები მოიცავენ როგორც ზოგად გარემოსდაცვით საკითხებს, ასევე მეტად სპეციფიკურ თემებს,

როგორცაა ბიომრავალფეროვნება.

სამთავრობო სტრუქტურებიდან კვლევაში მონაწილეობა მიიღეს ექსპერტებმა, რომლებსაც პირდაპირი პროფესიული შეხება აქვთ გარემოსდაცვით საკითხებთან, მათ შორის, გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის გავრცელების თვალსაზრისით. სამთავრობო სტრუქტურების ძირითად ძალისხმევას წარმოადგენს გარემოსდაცვითი საკითხების სახელმწიფო დონეზე გატანა და მათი ინტეგრირების მცდელობა მომიჯნავე სფეროებში. სამთავრობო სტრუქტურების მოვალეობას, ამასთანავე წარმოადგენს საზოგადოების ინფორმირება მიმდინარე მნიშვნელოვანი განხილვების თაობაზე, იმისათვის, რომ მოსახლეობამ შეძლოს განხილვებში მონაწილეობა და საკუთარი არგუმენტირებული პოზიციის დაფიქსირება.

ხაზგასასმელია, აკადემიური და ზოგადი განათლების სფეროს წარმომადგენლების როლი გარემოსდაცვითი განათლების პროცესის აღსრულებაში. აღნიშნული პროფილით მომუშავე ექსპერტები ერთი მხრივ, პასუხისმგებელი არიან საგანმანათლებლო მასალებისა და მიდგომების შემუშავების თვალსაზრისით. მეორე მხრივ, ისინი თავად წარმოადგენენ ინფორმაციის გაზიარების პირველწყაროს ან სასწავლო დანესებულებებში საგანმანათლებლო მასალების ინტეგრირებას უწევენ მეთვალყურეობას.

გარემო საკითხებზე მომუშავე კერძო კომპანიები თავიანთ საგანმანათლებლო დანიშნულებას პირველ რიგში ხედავენ სტუდენტებისათვის გამოცდილების მიღების საშუალების უზრუნველყოფაში, როგორც სტაჟირების, ასევე ხანგრძლივი დასაქმებისა და თანამშრომლობის კუთხით.

გარემოსდაცვითი განათლების არსი

ექსპერტული ინტერვიუების ფარგლებში, მონაწილე რესპონდენტებმა ისაუბრეს გარემოსდაცვითი განათლების არსის შესახებ. ექსპერტების თანახმად, ფორმალური გარემოსდაცვითი განათლება თავის თავში მოიცავს განათლების ყველა საფეხურს სკოლამდელი პერიოდიდან განათლების უმაღლესი საფეხურის ჩათვლით. შესაბამისად, ფორმალური განათლება მოიცავს ინფორმაციის დიდ სპექტრს დანყებულ განათლებიდან, რომელიც ორიენტირებულია მცირეწლოვან ბავშვებში გააღვივოს გარემოსდაცვითი უნარ-ჩვევები და დასრულებული სამეცნიერო / ექსპერტული ფაქტობრივი ცოდნითა და პრაქტიკით. გასათვალისწინებელია, რომ ფორმალური განათლების საფეხურები ინდივიდის განწყობებისა და ქცევების ჩამოყალიბების მნიშვნელოვან პერიოდს მოიცავს და მიუხედავად იმისა, რომ განათლების კონკრეტული საფეხურებით შემოიფარგლება, მიღებული გამოცდილება ადამიანზე მთელ ცხოვრების მანძილზე იქონიებს გავლენას.

აქვე, აუცილებელია არაფორმალური განათლების მნიშვნელობის ხაზგასმა, რამდენადაც იგი უზრუნველყოფს განათლების პროცესის უწყვეტობას და წარმოქმნის დამატებით საშუალებებს სხვადასხვა ასაკისა და გამოცდილების მქონე ინდივიდებისთვის გარემოსდაცვითი განათლების მიღების თვალსაზრისით.

ზოგადი შეფასებით, გარემოსდაცვითი განათლება მიზანმიმართულია საზოგადოების თითოეულ წევრამდე მიიტანოს ინფორმაცია მათი საცხოვრებელი გარემოს შესახებ, მათ შორის, ინდივიდუალური როლის გათვალისწინებით.

„ჩამდენიმე კომპონენტი აჩის, ეს აჩის გახემოს დაცვასთან დაკავშირებული მგჩნობელობა პიხვედ ჩიგში, მეხე სიღმისეული ცოდნა გახემოს ხაც სჭიხდება იმისი და შემდეგ ამ ცოდნის საზოგადოებისთვის მიწოდება - ეს აჩის ძიხითადი ჩამ, ჩასაც უნდა ეყხენობოდეს გახემოსდაცვითი განათლების კონცეფცია.“
- გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

„მნიშვნელოვანია განათლების სხვადასხვა ფორმის გამოყენება, ჩათა ყველა სამიზნე ჯგუფისთვის გასაგები იყოს გახემოს დაცვა, მნიშვნელოვანია, რომ ინდივიდუალურად ყველა ადამიანს ჰქონდეს შესაძლებლობა გაიგოს, ჩას ნიშნავს გახემოს დაცვა, გააცნობიეროს, რომ ეს აჩ აჩის მხოლოდ მეცნიერების ეხთ-ეხით მიმახუდება“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ინტერვიუების ფარგლებში ექსპერტებმა ისაუბრეს იმ სპეციფიურ სამიზნე ჯგუფებზე, რომელთა მიმართ გარემოსდაცვითი განათლებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. რესპონდენტებმა პირველ რიგში ყურადღება გაამახვილეს სკოლამდელი და სკოლის ასაკის ბავშვებისთვის გარემოსდაცვითი განათლების მიწოდების აუცილებლობაზე. ერთი მხრივ, რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ გარემოსდაცვითი უნარ-ჩვევების

გაღვივებისათვის მუშაობა მცირეწლოვანი ასაკიდან უნდა დაიწყოს. ამავდროულად, ექსპერტები ხაზს უსვამენ, რომ მცირეწლოვანი ასაკის ბავშვებთან მუშაობა უფრო მეტად მარტივი და პროდუქტიულია, რამდენადაც ისინი ღია არიან მიიღონ ახალი ინფორმაცია. შედარებით გრძელვადიან პერსპექტივაში, გარდა იმისა, რომ მნიშვნელოვანია ბავშვები აღიზარდონ გარემოსადმი პასუხისმგებელიან მოზარდებად, სწორედ ისინი იქნებიან სხვადასხვა კომპანიის დირექტორები, მმართველები და მენეჯერები - ამიტომ, აუცილებელია ჰქონდეთ გარემოსდაცვითი მგრძობელობა და საქმიანობა შესაბამისად წარმართონ. დამატებით, სკოლამდელი და სკოლის ასაკის ბავშვებისათვის გარემოსდაცვითი განათლების უზრუნველყოფის ირიბ სარგებელს წარმოადგენს ინფორმაციის მიტანა მათ მშობლებამდე.

„სკოლებში და პიხციპში სკოლამდე ასაკშიც ძალიან მნიშვნელოვანია [გახემოსდაცვითი განათლება] იმიტომ, რომ მეხე ხეადუხად ეს ადამიანები ზედასხელობაში აჩიან ან გადაწყვეტილების მიმღები პიხები ან ბიზნესმენები, კეჩდო სექტოხის წაჩმომადგენლები, საჯახო სექტოხის წაჩმომადგენლები და ა.შ., ამიტომ, ბავშვობიდან აჩის ძალიან მნიშვნელოვანი, რომ დაინეგოს სასწავლო პიოგჩამები“ - გარემოსდაცვით

საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

„ჩვენ გვაქვს მიდგომა, რომელიც ამახილებს. ჩვენ ძიხითადაც საინფორმაციო მასალებს ვქმნით ბავშვებისთვის, სადაც ახის გამაჩვიებელი ყველა საკითხი, მეტი ილუსტრაცია და ნაკლები ტექსტი. ბავშვებში რომ ვაჩვენებთ ინფორმაციას, მეტი ბენეფიციარები ახიან მშობლები, გვიკავშირდებიან, რომ გაიგეს და ისწავლეს, მაგობას გვიხიან.“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო სტრუქტურის წარმომადგენელი.

ექსპერტები მნიშვნელოვან სამიზნე ჯგუფად ასახელებენ გადაწყვეტილების მიმღებ პირებს. ისინი ხაზს უსვამენ, რომ გადაწყვეტილების მიმღებ პირებზე საუბრისას გულისხმობენ არა მხოლოდ გარემოს საკითხებზე მომუშავე პირებს, არამედ, ასევე ყველა სხვა სექტორს, რამდენადაც გარემოსდაცვითი საკითხების გათვალისწინება აუცილებელია ნებისმიერი საქმიანობის წარმოებისას. რესპონდენტები მიიჩნევენ, რომ გარემოსდაცვითი განათლების გაღრმავება საჭიროა როგორც სახელმწიფო, ასევე ადგილობრივი ხელისუფლების დონეზე. ამავდროულად სახელდება, რომ გადამზადების პროცესი უნდა იყოს უწყვეტი საჯარო სექტორში კადრების ხშირი ცვალებადობის გამო.

„ყველა სამინისტროს თავისი წვლილი აქვს იმიტომ, რომ ჩვენ მთელი ჩივი საკითხები როცა გავაქვს, ბუნებრივი მათ შორის მთავრობაზე იქნება თუ პაჩდამენგში, ყველა სამინისტროს მხარდაჭერა გვჭირდება, რომ მოხდეს ამ ჰეგუდაციების მიღება თუნდაც განახლება“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო სტრუქტურის წარმომადგენელი.

„მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მთავრობაც, ხადგან მათ მიეხ ბოხციედეტა აქტივობები და მნიშვნელოვანია მათი ინფორმირებულობა, თუმცა მეორე პირობებია, რომ დიდია კადრების გადინება, რომ დააჩვენინგებ, ეს ადამიანი იცვლება, ცოდნა ახ იკახება, მაგამ მუნიციპალიტეტისთვის ეს კვადიფიკაცია დაკახგუდია.“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ასევე, სამიზნე ჯგუფად სახელდება იმ სექტორის წარმომადგენლები, რომლებიც უარყოფით გავლენას ახდენენ გარემოზე. საუბარია მენარმეებზე, ბიზნესის მწარმოებლებზე, ინდუსტრიებზე, რომლებიც თავიანთ წარმოებაში მოიხმარენ გარემოს რესურსებს და საკუთარი საქმიანობის შედეგად ნარჩენებისა და გამონაბოლქვის საშუალებით ზიანს აყენებენ გარემოს.

სპეციფიურ სამიზნე ჯგუფად სახელდება მედია წარმომადგენლები - ერთი მხრივ, პირები, ვინც პროგრამის შემუშავებაზე არიან პასუხისმგებელი, ხოლო, მეორე მხრივ, ჟურნალისტები, ვინც გარემო საკითხებს აშუქებს. ექსპერტები ხაზს უსვამენ გარემოსდაცვით საკითხებზე შესაბამისი სატელევიზიო საგანმანათლებლო გადაცემის არარსებობის პრობლემას.

„ჟუხნადისტებიც ინფორმირებულები უნდა იყვნენ. საერთოდ ახ გვაქვს ახდა გადაცემა, ადგი იყო ეკოვიზია. ჟუხნადისტები თითქმის ახ აშუქებენ ამ საკითხებს და თუ აშუქებენ - შეცდომებით, ხადგან გეხმინები და მნიშვნელობა ახ იციან. გაჩემოსდაცვითი მიმახიულებით უნდა იყოს ჩაიმე გადაცემა.“ - აკადემიური და ზოგადი განათლების სფეროს წარმომადგენელი.

ექსპერტების აზრით, მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვით საკითხებზე სოფლის ტიპის დასახლებების წარმომადგენლებთან კომუნიკაცია, რამდენადაც მათ ყოველდღიური კავშირი აქვთ ბუნებრივი რესურსების გამოყენებასთან. ამავდროულად, არასწორი ინფორმაციის ან რწმენის არსებობის გამო, ხშირია გარემო რესურსების დაზიანების შემთხვევები, როგორებიცაა მიწის განაყოფიერების მიზნით ნიადაგის გადაწვა, რაც ნიადაგზე საპირისპიროდ მოქმედებს და შესაძლებელია გახდეს ხანძრის მიზეზი. რეგიონების ქრილში, ასევე, ხაზი გაესვა გენდერული დიფერენციების საკითხს. როგორც რეგიონის დონეზე გარემოსდაცვითი ტრენინგების ჩატარების გამოცდილების მქონე ორგანიზაციის წარმომადგენელი აღნიშნავს, რეგიონში შეხვედრების ფარგლებში ძირითადად ვერ ხდება გენდერული ბალანსის დაცვა, რიგ შემთხვევებში მამაკაცები არ ინტერესდებიან საინფორმაციო შეხვედრებში მონაწილეობით ან პირიქით, აუდიტორია სრულიად მამრობითი სქესის წარმომადგენლებით არის დაკომპლექტებული.

„სამიზნე ადრათ უნდა იყოს სოფლად მაცხოვრებელი მოსახლეობა, რომელთაც პიხდაპიხი კავშირი აქვთ როგორც ხესუსების გამოყენებასთან, ასევე, პიხველი „მსხვეჩხპლები“ არიან ხოლმე [...] ამ არასწორი ქმედებებით გამოწვეული ბუნებრივი კატასტროფებისა“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო სტრუქტურის წარმომადგენელი.

„ხეგონებში მამაკაცები ამბობენ, რომ საინფორმაციო ახ ახის მათთვის, ასეთი მიდგომა სოფლებში, სადაც ნაკლები კომუნიკაციაა საზოგადოებასთან. თუმცა, გეხინგის ჩატარების დროს მომხდარა ისე, რომ მხოლოდ კაცები ყოფიან, ხადგან პასუხად აქვთ, რომ ქალებს ახ სცადიათ“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

რიგ შემთხვევებში, მნიშვნელოვან სამიზნე ჯგუფებად სახელდება რეინჯერები, რომლებიც მუშაობენ დაცულ ტერიტორიებზე, მეტყვევები, ტურისტული ფირმები, რომლებმაც სასურველია ინფორმაცია გაავრცელონ არა მხოლოდ კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ, ასევე ბუნებრივი მემკვიდრეობის ქრილში. მიიჩნევა, რომ მნიშვნელოვანია, თუმცა რთულია, გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმაციის მიწოდება ხანდაზმულებისათვის. ერთი მხრივ, მათ მეტი დრო აქვთ საგანმანათლებლო აქტივობაში მონაწილეობისათვის, თუმცა რთულია უკვე არსებული რწმენების შეცვლა, რისთვისაც დიდი ძალისხმევა არის საჭირო.

გარემოსდაცვით განათლებასა და გარემოსდაცვით ცნობიერებას შორის კავშირზე საუბრისას რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ საუკეთესო შემთხვევაში, აღნიშნული ორი ერთმანეთის პარალელურად

უნდა მიმდინარეობდეს. ერთი მხრივ, გარემოსდაცვითი ცნობიერება წარმოადგენს გარემოს მიმართ მგრძობელობას, რომელიც ადამიანს თავისთავად კარნახობს გარემოს მოფრთხილებას, თუმცა გარემოსდაცვითი განათლება მგრძობელობას ამყარებს შედარებით სიღრმისეული ინფორმაციით, რაც უკვე მეცნიერულად პასუხობს კითხვებზე, თუ რატომ არის კონკრეტული ქცევები საზიანო და რა ალტერნატიული საშუალებით ჯობს, რომ ეს ქცევა იყოს ჩანაცვლებული. ექსპერტთა თანახმად, გარემოსდაცვითი განათლებისა და ცნობიერების პარალელურად განვითარება შედარებით მარტივად არის შესაძლებელი სკოლისა და სკოლამდელი ასაკის ბავშვებში, ვიდრე ზრდასრულებში. ამის მიზეზი არის ის, რომ ზრდასრულ ადამიანს უკვე აქვს ჩამოყალიბებული რწმენები, რომელთა შეცვლაც მეტ ძალისხმევას საჭიროებს, ვიდრე მათი თავდაპირველად დასწავლა. შესაბამისად, გარემოსდაცვითი განათლების მიღება, ყველა შემთხვევაში არ უზრუნველყოფს ამ ცოდნის ყოველდღიურ პრაქტიკაში დანერგვასა და გათვალისწინებას.

„გაჩემოსდაცვითი ცნობიერება ყალიბდება სწორედ გაჩემოსდაცვითი განათლების წყალობით; თუმცა, შეიძლება პიხიქითაც მოხდეს, რომ ხალცაზე ავტიმალდეს ცნობიერება და მეხე დავიწყოთ სიღრმისეულად გაჩემოსდაცვითი კუთხით განათლების მიღება, ანუ ფაქტობრივად ეხთმანეთის გაჩეშე წახმოუდგენელია ეს ოხი მიმახიულება.“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

რაც შეეხება გარემოსდაცვითი ეთიკის ტერმინს, რესპონდენტები მას ძირითადად უკავშირებენ გარემოსდაცვითი ცნობიერებისა და ცოდნიდან გამომდინარე ყოველდღიური საქმიანობის ნორმების შემუშავებას და ყოველდღიურ ცხოვრებაში გათვალისწინებას - ე.წ. პირადი ეთიკის ნორმების ჩამოყალიბებას, რომლითაც ადამიანი ხელმძღვანელობს სხვადასხვა გადაწყვეტილების მიღებისას. ამის მაგალითია, იმ ბიზნესის მწარმოებელი, რომელიც კანონით არ არის ვალდებული საკუთარი ნარჩენები გადაამუშაოს, თუმცა პირადი ეთიკის პრინციპებიდან გამომდინარე ის თავად იღებს გადაწყვეტილებას მოიქცეს შესაბამისად.

„გაჩემოსდაცვით ეთიკაში შეგვიძლია გავაეხითიანოთ თუნდაც კოსმეტიკუხი საშუალებების ბიენდები. ხამდენად ეთიკუხი წახმოება აქვთ მათ, ცხოველებზე ექსპეხიმენგებს ატახებენ თუ ახა“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

გარემოსდაცვით განათლებაზე პასუხისმგებელი ინსტიტუტები

ექსპერტებმა დაასახელეს გარემოსდაცვითი განათლების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით პასუხისმგებელი სტრუქტურები და ინსტიტუტები. რესპონდენტები თანხმდებიან, რომ პირველ რიგში გარემოსდაცვითი განათლების დანერგვაზე პასუხისმგებელი არის საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, რამდენადაც იგი წარმოადგენს ძირითად გადაწყვეტილების მიმღებ და აღმასრულებელ ორგანოს განათლების მიმართულებით. მეორე მხრივ, ექსპერტები ხაზს უსვამენ გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს როლს გარემოსდაცვითი განათლების უზრუნველყოფის მიმართულებით. ექსპერტები ფაქტობრივად ათანაბრებენ აღნიშნული ორი სამინისტროს წვლილს გარემოსდაცვითი განათლების კუთხით, გამომდინარე იქიდან, რომ მიღებული განათლების ყოველდღიურ ცხოვრებაში გამოყენების შესაძლებლობა უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სწორედ გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ. მაგალითისათვის, ადამიანმა შესაძლებელია მიიღოს ცოდნა ნარჩენების დანაწევრებასთან დაკავშირებით, თუმცა, როდესაც ქვეყანაში ნარჩენების დანაწევრებისათვის არ არსებობს შესაბამისი ინფრასტრუქტურა, ვერ ხერხდება ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენება.

ხაზგასასმელია, კავშირი გარემოსდაცვით განათლებასა და გადაწყვეტილების მიმღებ სხვა სამინისტროებს შორის. მაგალითისათვის, ეს შეიძლება იყოს ეკონომიკის სამინისტროს მიერ მიღებული ინფრასტრუქტურული გადაწყვეტილებები ან ფინანსთა სამინისტროს კანონი მწვანე შესყიდვების მიმართულებით.

„გაჩემოსდაცვითი განათლება ის ედემენგია, ხომედიც უნდა ქონდეს იახალად თითქმის ყვედა უწყებას და ინსტიტუციას, ხომედიც საქახთვედროში ახსებობს, თუ გვინდა გახდეს ეს ყოფად ყვედა უწყება ამას უნდა ითვადისწინებდეს, ეკონომიკის სამინისტრო, ხოდესაც საკითხს განიხიდავს უნდა დაისვას საკითხი, ხა ახის ეკონომიკა და სად ზის გაჩემოს დაცვაში“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ექსპერტების მიერ აღინიშნა, რომ ამჟამად ეროვნულ სასწავლო გეგმაში და საგნობრივ სტანდარტებში ჩაშენებულია გარემოსდაცვითი საკითხები. ამავდროულად, განათლების სამინისტროსა და გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრს შორის გაფორმებულია თანამშრომლობის მემორანდუმი. აღინიშნა გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის აქტიური მუშაობა, როგორც სკოლებთან, ისე სამოქალაქო საზოგადოებასთან.

ინტერვიუების ფარგლებში არასამთავრობო ორგანიზაციები დასახელდა, როგორც არაფორმალური განათლების მიმწოდებელი მნიშვნელოვანი რგოლი. ექსპერტთა მოსაზრებით სამოქალაქო საზოგადოების მიერ ორგანიზებული აქტივობები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სკოლის ასაკის ბავშვებისთვის. როგორც აღინიშნა, ისეთი აქტივობები, როგორებიცაა ტრენინგები მოსწავლეებთან, სხვადასხვა საზაფხულო სკოლები და ა.შ. სკოლის მოსწავლეებს მეტ შესაძლებლობას აძლევს დაამყარონ პირდაპირი კავშირი გარემოსთან, ნათლად აღიქვან გარემოს გამონვევები, მოიძიონ თანამოაზრეები, იცნობდნენ კონკრეტულად სფეროს ექსპერტებს სხვადასხვა გარემოსდაცვითი მიმართულებით, რისი საშუალებაც სკოლაში არ არის. აღინიშნა, რომ საქართველოში ფუნქციონირებს რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაცია, რომელიც სკოლის მოსწავლეებს აძლევს მსგავს შესაძლებლობებს, თუმცა სასურველია მათი რაოდენობა გაიზარდოს

იმისათვის, რომ მოხდეს სკოლებისა და ბავშვების დიდი რაოდენობის სრულფასოვანი ჩართულობა.

ამავდროულად, კვლავ იკვეთება კავშირი საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროსთან, რამდენადაც რიგ შემთხვევებში სწორედ ეს სტრუქტურა გასცემს ნებართვას საგანმანათლებლო დაწესებულებაში ორგანიზაციების მიერ აქტივობების ჩატარების თვალსაზრისით. ექსპერტთა მოსაზრებით, სამინისტრომ უნდა წაახალისოს ორგანიზაციების აქტივობა საგანმანათლებლო დაწესებულებებში და მხარი დაუჭიროს მათ მიერ განხორციელებულ გარემოსდაცვით პროექტებს.

„სამინისტრო ამბობს, რომ სკოლებს ავტონომიუხად შეუძლიათ გადაწყვიტონ მიიღებენ თუ არა ამა თუ იმ ორგანიზაციის მიერ ჩატარებული გეგმიური ან გაკვეთილი, მაგამ საბოლოოდ მაინც ხესუს ცენტრს და განათლების სამინისტროს ეკითხებიან ხოლმე, ამიტომ მნიშვნელოვანია, რომ განათლების სამინისტროდან, ესე ვთქვათ, მწვანე ჰქონდეს ანთებული ნებისმიერი გახედოსდაცვით პროექტს“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი

ყურადღება გამახვილდა სამოქალაქო და საჯარო სექტორს შორის თანამშრომლობისა და კოორდინაციის აუცილებლობაზე. ექსპერტთა თქმით, მნიშვნელოვანია ეს ორი სექტორი შეთანხმდეს სამუშაო საკითხებზე, იმისათვის, რომ არ მოხდეს გადაფარვა. ამის მიზეზს წარმოადგენს დაფინანსების დაგეგმვა და მიზანმიმართული გამოყენება. გამომდინარე იქიდან, რომ როგორც საჯარო, ასევე სამოქალაქო სექტორი გარკვეულ დაფინანსებაზე დამოკიდებული, მნიშვნელოვანია ეს რესურსები კოორდინირებულად იქნეს გამოყენებული.

ჯამში, გარემოსდაცვით განათლებაზე პასუხისმგებელი სტრუქტურებისა და ინსტიტუტების ფუნქციონირების შეფასების თვალსაზრისით, ექსპერტები თვლიან, რომ საქართველოში უკვე არსებობს ყველა შესაბამისი ორგანო, რომელიც პასუხისმგებელია ფორმალურ და არაფორმალურ განათლებაზე. თუმცა, მნიშვნელოვანია ამავე სტრუქტურების ფუნქციონირების გაუმჯობესება, პირველ რიგში, თავად სტრუქტურებში პერსონალის გადამზადების თვალსაზრისით. აღინიშნა, რომ დღეისათვის გარემოსდაცვით სფეროში უკვე ჩამოყალიბებულია საერთო ხედვა, რომელიც საკანონმდებლო დონეზე განსაზღვრულია გარემოს დაცვის მოქმედებათა მეოთხე ეროვნულ პროგრამაში. ხაზი გაესვა, რომ გარემოსდაცვითი განათლების საკითხები უკვე პერმანენტულად არის შესული განხილვის დღის წესრიგში და ამ პროცესში ჩართულია როგორც სამთავრობო, ისე არასამთავრობო სექტორი.

საკანონმდებლო დონეზე საზოგადოების გარემოსდაცვით საკითხებზე ინფორმირებულობისა და მონაწილეობის მხრივ, მნიშვნელოვან დოკუმენტად დასახელდა გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსი, რომელიც 2018 წლიდან დაინერგა ევროკავშირის ღირებულებების გათვალისწინებით. კოდექსი მიზანმიმართულია უზრუნველყოს მოსახლეობის ინფორმირებულობა, მათ გარემოში მიმდინარე პროცესებზე, ღია საჯარო განხილვების მოწყობის წესით.

„თუ აჩის ახგუმენტიხებული შენიშვნები და აჩის მთელი ჩივი მოსაზრებები საზოგადოებისგან წახმოდგენილი, ხომელიც მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, ამ შემთხვევაში ადმინისტრაციული ორგანო ითვალისწინებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობას.“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო სტრუქტურის წარმომადგენელი.

ერთ-ერთი ექსპერტის მოსაზრებით, საკანონმდებლო დონეზე სასურველია, ასევე დაინერგოს ნებისმიერი საწარმოსა თუ დაწესებულების შემთხვევაში გარემოსდაცვითი ზედამხედველის ყოლის ვალდებულება, რომელიც მეთვალყურეობას გაუწევს ისეთ საკითხებს როგორებიცაა ნარჩენების დახარისხება, ენერჯის ეკონომია, გამოყოფილი ნარჩენების რეგულირება და სხვა.

გარემოსდაცვითი განათლების ბენეფიტები / მნიშვნელობა

გარემოსდაცვითი განათლების უშუალო შედეგს წარმოადგენს ინდივიდუალური ქცევის ცვლილება და გარემოსდაცვითი ჩვევების დანერგვა ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ეს შეიძლება იყოს წყლის რესურსის მოფრთხილება, ელექტროენერჯის დაზოგვა, გარემოს მოფრთხილება დაბინძურების თავიდან აცილების თვალსაზრისით და სხვა. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ამ შემთხვევაშიც, შესაძლოა გამოიკვეთოს განსხვავებები, თუ რამდენად სწრაფად აისახება შედეგი ადამიანის ცხოვრებაზე. როგორც აღინიშნა, შედარებით მარტივია სკოლამდელი და სკოლის ბავშვებთან მუშაობა და მათთვის გარემოსდაცვითი ქმედებების დასწავლა, თუმცა ეს შეიძლება მეტად რთული და შრომატევადი აღმოჩნდეს ზრდასრულების და ხანდაზმულების შემთხვევაში, რომლებსაც უკვე აქვთ ჩამოყალიბებული ქცევები. ამავდროულად, აღსანიშნავია, რომ გარემოსდაცვითი ქცევების დანერგვის შემდეგაც საჭიროა ამ ქცევების განხორციელება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში გაგრძელდეს, იმისათვის, რომ ისეთი ცვლილებები, როგორიცაა შედარებით სუფთა გარემო, სუფთა წყალი, ჯანსაღი ნიადაგი, შენარჩუნებული ბიომრავალფეროვნება და სხვა, თვალსაჩინო გახდეს. გარემოსდაცვითი განათლების ირიბ სარგებლად სახელდება გარემოსდაცვითი მეცნიერების განვითარება და დარგის ახალი სპეციალისტების გაჩენა.

ხაზგასასმელია, რომ კიდევ უფრო გრძელვადიან შედეგზე არის საუბარი იმ შემთხვევაში, როდესაც გარემოსდაცვითი განათლება მიენოდება კონკრეტულ საწარმოებსა და ბიზნესებს. ამ კუთხით, ექსპერტთა მოსაზრებით, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს მდგრადი ბიზნესის წარმოების პრინციპებზე და შესაბამისი სამიზნე ჯგუფისათვის ნათლად იყოს ახსნილი, თუ რა დადებითი მხარეები აქვს მდგრადი ბიზნესის წარმოებას, მიუხედავად იმისა, რომ კონკრეტული შედეგები შესაძლებელია შედარებით გრძელვადიან პერსპექტივაში გამოიკვეთოს.

იმისათვის, რომ გარემოსდაცვითი განათლების შედეგები უზრუნველყოფილი იყოს, რესპონდენტთა

მოსაზრებით, აუცილებელია ეს პრინციპები დაინერგოს საკანონმდებლო დონეზე და იყოს კანონით რეგულირებადი. თუმცა, გარდა დაკანონებისა, აუცილებელია რომ სახელმწიფომ გაითვალისწინოს ის მხარდაჭერა, რომელიც შესაძლებელია საჭირო გახდეს ამ ცვლილებების განხორციელების პროცესში. აღნიშნული განსაკუთრებით ეხება ბიზნესებსა და საწარმოებს, რომელთაც შესაძლოა მასშტაბური ცვლილებების დანერგვა მოუწიოთ იმისათვის, რომ გარემოსდაცვით მოთხოვნებს მოერგონ.

გარემოსდაცვითი განათლების სარგებელს წარმოადგენს მოსახლეობის ინფორმირებულობის ზრდა თავიანთ გარემოში მიმდინარე პროცესებზე და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში ჩართულობა. ექსპერტთა თანახმად, მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა არ იცის როგორ უნდა მოიქცეს, როდესაც მათ საცხოვრებელ გარემოში იგეგმება მნიშვნელოვანი ცვლილება, რომელიც გარემოზე მოახდენს გავლენას. ერთ-ერთი ექსპერტი ხაზს უსვამს, რომ ჯანმრთელობისთვის უსაფრთხო გარემოში ცხოვრება კონსტიტუციის 29-ე მუხლით არის გათვალისწინებული, რითაც მოსახლეობას შეუძლია ჰქონდეს ზენოლა გადაწყვეტილების მიმღებ პირებზე, იმისათვის, რომ გარემო უკეთესობისკენ შეიცვალოს.

„წახმოდგინეთ, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რომ აქტიურობდეს პიროვნული წიხების ახა 5%, ახამედ 80%, გადაწყვეტილება სხვანაირი იქნებოდა ბევრ შემთხვევაში. ახდა 5-6 ახასამთავრობო ორგანიზაციას, რომელიც თავის პოზიციას აფიქსიებს“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ექსპერტები ხაზს უსვამენ გარემოსდაცვითი საკითხების ეკონომიკის სფეროში ინტეგრირების მნიშვნელობას. ესა თუ ის საქმიანობა, რომელიც გარემოზე ზემოქმედებს, უნდა დაინყოს მხოლოდ მაშინ, როდესაც გაკეთებულია დანახარჯის და სარგებლის ანალიზი, რაც ამჟამად, საქართველოში რეგულირდება ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების საფუძველზე. ექსპერტთა მოსაზრებით ეკომეგობრული გადაწყვეტილებები მეტად მომგებიანია სახელმწიფო ეკონომიკისათვის, პირველ რიგში, ჯანდაცვის ხარჯების თავიდან არიდების თვალსაზრისით. ერთ-ერთ ექსპერტს მაგალითად მოჰყავს ქიათურის მანგანუმის წარმოება, რომელიც ზიანს აყენებს ადგილობრივი მოსახლეობის ჯანმრთელობას და რიგ შემთხვევაში აიძულებს მათ შეიცვალონ საცხოვრებელი ადგილი.

„გარემოს დაცვის სამსახურმა შეამოწმა, დაიანგარიშა მიყენებული ზარალი და აღმოჩნდა, რომ 2015-16 წლებში, სახელმწიფო ბიუჯეტისთვის ამ კომპანიამ მიაყენა 383 მილიონი ლარის ზარალი, 383 მილიონი ლარი კი სარგებელი არ მოუტანია ქვეყანაში. საბოლოო ჯამში, გვრჩება ლტოლვილად ქცეული სოფლები, ქიათურის რაიონი ფაქტობრივად აღარ არსებობს, იქ ადამიანების ადგილი აღარ არის“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

ეკონომიკურ ქრილში გარემოსდაცვითი განათლების როლი ასევე იკვეთება რესურსების დაზოგვის, რესურსების გონივრულად გამოყენების, სხვადასხვა უარყოფითი გამოსავლის პრევენციის თვალსაზრისით, რომელიც სასარგებლოა როგორც სახელმწიფო, ისე ინდივიდუალურ დონეზეც, როდესაც ადამიანმა იცის რესურსების მეორადად მოხმარება ან არსებული რესურსებით საჭირო მასალის სახლის პირობებში დამუშავება.

„თუ ვიცი ხოგოხ შეიძლება ნახიჩენების სწოხი მახთვით ან გადამუშავებით ან ხალაცა დამატებითი ხალაცა შევიქმნა, თუნდაც ოჯახში კომპოსტი მოვამზადო, ბოდო-ბოდო და ალახ ვიყიდო სასუქი, ეს უკვე ახის ჩემი ბიუჯეტის დანაზოგი“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო სტრუქტურის წარმომადგენელი.

ექსპერტები შეეხნენ გარემოსდაცვითი საკითხების მნიშვნელობას მეურნეობაში, რასაც გავლენა აქვს როგორც ინდივიდზე, ასევე გარემოზე. რესპონდენტთა თანახმად მინაზე მომუშავე მოსახლეობაში ჯერ კიდევ არსებობს რწმენები, რომლებიც გარემოსთვის საზიანოა. ამის მაგალითია, მინდვრების გადაწვა უკეთესი ბალახის ამოსვლის მიზნით. შედეგად, ხდება ნიადაგს გამოწვა და რიგ შემთხვევაში ჩნდება ხანძრები. ამჟამად, გლეხების მიერ ნიადაგის მოვლის, ასევე საქონლის სწორი მოვლის საკითხებზე საქართველოს მთავრობამ მიიღო რეგლამენტი ევროკავშირთან ასოცირების ფარგლებში.

ერთ-ერთი ექსპერტი იხსენებს, რომ 2006 წელს, საქართველოს კანონმდებლობაში შევიდა ცვლილება, რომლითაც წიაღის მოპოვება - გარემოზე დიდი ზიანის მომტანი საქმიანობა, გათავისუფლდა გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ვალდებულებისგან. ეს არის ერთ-ერთი ინსტრუმენტი, რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოების ინფორმირებულობასა და მონაწილეობას ამ პროცესში. ექსპერტის თქმით, რომ არა ასოცირების ხელშეკრულება ევროკავშირთან, შეიძლება ასეთი რამ კვლავ გაგრძელებულიყო.

ზოგადი შეფასების სახით, ექსპერტები საუბრობენ იმ ძალისხმევაზე, რისი განვაც საჭიროა, რომ გარემოსდაცვითი საკითხები ყველა საქმიანობაში გათვალისწინებული იყოს როგორც სახელმწიფო, ასევე ინდივიდუალურ დონეზე. ექსპერტების თანახმად, რიგ შემთხვევებში რთულია გადაწყვეტილების მიმღებ პირამდე მიიტანო თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ეკომეგობრული გადაწყვეტილების მიღება ან გარემოსდაცვითი საკითხის გათვალისწინება, განსაკუთრებით, თუ გადაწყვეტილების მიმღებ პირს არ აქვს პირდაპირი შეხება გარემო საკითხებთან. ექსპერტები საუბრობენ ისეთ შემთხვევებზე, როდესაც თვალსაჩინო გახდა, რომ მუნიციპალურ დონეზე გარემოსდაცვითი ძალისხმევის მხარდაჭერა ნაკლებად პრიორიტეტულია, მაგალითად, სკოლიდან სეპარირებული ნარჩენების გატანა ან რამდენიმე ნერგის გამოყოფა სკოლისათვის, რომ ბავშვებმა ხეების დარგვის აქტივობა ჩაატარონ.

საქართველოში გარემოსდაცვითი განათლების/ცნობიერების დონის შეფასება

ექსპერტების შეფასებით, ბოლო წლებში საზოგადოებაში გაზრდილია გარემოსდაცვითი საკითხების შესახებ ინფორმირებულობა. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ასეთ შეფასებას ექსპერტები აკეთებენ პირად გამოცდილებაზე დაყრდნობით და ხელთ არ აქვთ კონკრეტული კვლევა, რომელიც ამას დაადასტურებდა. როგორც ექსპერტები აღნიშნავენ, ისინი ამჩნევენ გაზრდილ მიმართვიანობას მათი ორგანიზაციების მიმართ, სხვადასხვა პროექტების, ტრენინგების, აქტივობების, საჯარო განხილვების ფარგლებში. ქვეყნის ცვლილებების ინდიკატორად ექსპერტებს მოჰყავთ ისეთი მაგალითები, როგორებიცაა ადამიანთა მცირე ნაწილის მიერ ნარჩენების სეპარირების დაწყება და ნარჩენების მიმღებ ორგანიზაციებში ჩაბარება, გამონაბოლქვის დანახვის შემთხვევაში გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის ცხელ ხაზზე დაკავშირება და სხვა. ერთ-ერთ ექსპერტს ინტერესის გაზრდის მაგალითად მოჰყავს რუსთავში დაფუძნებული ორგანიზაცია „გავიგუდეთ“. სამთავრობო სტრუქტურის წარმომადგენლის თქმით, ორგანიზაციაში განვერვიანებული ახალგაზრდები აქტიურად ერთვებიან საჯარო განხილვებში და აგზავნიან კითხვებს რუსთავში ჰაერის ხარისხთან დაკავშირებით, თანამშრომლობენ სამინისტროსთან და მონაწილეობენ ორგანიზებულ ღონისძიებებში.

„წიდან წიამდე იხედებოდა მომართვიანობა, აინგეხეხებდათ საკითხები, ხესუხები სჭიხებოდათ და ეს ნიშნავს რომ ინგეხესი ახსებობს, ეს მიმანიშნებს იმაზე, რომ ხალაც ტიპის ცოდნა გაჩნდა და ახსებობს საზოგადოებაში, აქედან გამომდინარე ვფიქრობ, რომ პიოგეხესი გვაქვს.“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

„აქტიუხად ახიან ჩახთუნდი [ოხგანიზაცია „გავიგუდეთ“] და დღითიდღე უფრო განსხვავებულ შენიშვნებს გვწერენ. დოკუმენტაციიდან დოკუმენტაციამდე ნელ-ნელა ვითარდებიან და ძან საინტერესოა. ეგეთი ქეისები ჩვენ არ გვქონია, პირველია, რომელიც აქტიურად ჩაერთო და ჩვენ გარემოსდაცვით საკითხებზე ხშირი კომუნიკაცია გვაქვს.“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო სტრუქტურის წარმომადგენელი.

დადებითი შემთხვევების გვერდით, ასევე გაუღერდა ნეგატიური შეფასებებიც - რიგ შემთხვევებში, ექსპერტები მიუთითებენ მოსახლეობის მხრიდან ინტერესის ნაკლებობაზე მათ თემში მიმდინარე პროცესების შესახებ, რაც მეტ-ნაკლებად თვალსაჩინოა საჯარო განხილვების შემთხვევაში. ერთ-ერთი ექსპერტის შეფასებით, მცხოვრებლები არ ინტერესდებიან შემთხვევებით, რომლებიც მათ პირდაპირ არ ეხებათ.

ექსპერტებმა, ასევე ყურადღება გაამახვილეს შესაბამისი ადამიანური რესურსის არარსებობაზე, რომელიც მოსახლეობას გადასცემდა დარგისათვის მნიშვნელოვან ცოდნას. რესპონდენტთა თვალსაზრისით დანაკლისი იგრძნობა როგორც აკადემიურ წრეებში ლექტორების სახით, ისე კონკრეტული სპეციალისტების მოძიების თვალსაზრისით, მაგალითად, ისეთი შემთხვევებისათვის როდესაც ორგანიზაციებს ჰქონიათ სურვილი მოეწვიათ ექსპერტი, რომელიც ისაუბრებდა გარემოსდაცვითი საკითხების თაობაზე.

„რომ გვინდოვს, რომ სკოლებში მივიყვანოთ გეოლოგი და ვესაუბროთ ხას აკეთებს გეოლოგი, ვეხ ვიშოვით სათანადო ანუ პიოფესიონად და სათანადო ხაოფენობის ედემენგაჰუდად ადამიანებს, რომ თუნდაც ხალაცა თითო ქადაქში ოც და ოცდაათ სკოლაში ჩაატაიოს შეხვედრა“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

როგორც ექსპერტები აღნიშნავენ, სკოლა შესაძლებელია შეზღუდული იყოს მრავალი მიმართულებით, როდესაც საქმე ეხება გარემოსდაცვით განათლებას. კონკრეტულად, სკოლებში გარემოსდაცვითი საკითხები ინტეგრირებულია სხვა საგნებთან და ამისათვის არ არის გამოყოფილი სპეციალური მასწავლებელი, რომელიც იქნებოდა გარემოსდაცვით საკითხებში სრულფასოვნად გაცნობიერებული. შესაძლებელია გარემოსდაცვითი საკითხების გაცნობა შეითავსოს გეოგრაფიის ან სამოქალაქო განათლების მასწავლებელმა. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია უზრუნველყოფილი იყოს ამ მასწავლებელთა ფუნდამენტური გადამზადება, არა მხოლოდ სასწავლო მასალის ათვისების კუთხით, არამედ სასწავლო მიდგომების თვალსაზრისითაც. დამატებით, სკოლის შეზღუდვას წარმოადგენს სავლე გასვლების ჩატარების ნაკლების შესაძლებლობა.

ექსპერტები მიუთითებენ შესაბამისი საუნივერსიტეტო ფაკულტეტების არსებობაზე, როგორებიცაა გეოლოგია, ჰიდროლოგია, ეკოლოგია, ასევე მმართველობითი სპეციფიკის დარგები, იგივე გარემოსდაცვითი პოლიტიკა და მართვა. მიუხედავად ამისა, რესპონდენტთა მოსაზრებით უნივერსიტეტიდან გამოსული სტუდენტები არ არიან მზად გახდნენ დარგის სპეციალისტები, მათ აკლიათ გამოცდილება სამუშაო გარემოში, რისთვისაც სასურველი იქნებოდა სტუდენტებს ჰქონდეთ შესაძლებლობა მცირეხნიანი სტაჟირების გავლისა, თავიანთი დარგის ფარგლებში.

„სამწუხაოვ, კვადიფიციუხი კადხის ნაკლებობა ამ სფეხოში, ხოგოხც განათლების გამცემის თვადსაზრისით. ძადიან მწიხია შესაძლებლობები თუნდაც უმაღლესი დაწესებულებების დექტოხების სახით გვყავდეს გამოცდილი ან დახვის სპეციალისტები ამ სფეხოში, რომლებიც სხუდყოფიდად გადასცემენ სტუდენტებს ინფოხმაციას“ - გარემოსდაცვით საკითხებზე მომუშავე სამთავრობო სტრუქტურის წარმომადგენელი.

ექსპერტები თვალისწინებენ, რომამეტაპისთვის უკვე ფორმალურ განათლებაში ინერგება გარემოსდაცვითი განათლება, თუმცა ასევე დასძენენ, რომ მნიშვნელოვანია ეს პროცესი დაეფუძნოს გრძელვადიან ხედვას.

კონკრეტულად, აუცილებელია გარემოსდაცვითი განათლების მიღება სკოლამდელი ასაკიდან დაიწყოს ფუნდამენტურ ყოველდღიურ ქცევებზე აქცენტით, რომელიც საგანმანათლებლო საფეხურის ზრდასთან ერთად გამდიდრდება მეტად კომპლექსური ინფორმაციით და საუნივერსიტეტო საფეხურზე ექსპერტულ დონეს მიაღწევს. რესპონდენტთა მოსაზრებით, საუნივერსიტეტო საფეხურისთვის სტუდენტებს უკვე უნდა ჰქონდეთ სათანადო ცოდნა იმისათვის, რომ შემდგომ შეძლონ სპეციალისტებად ჩამოყალიბება და უნივერსიტეტში არ ჰქონდეთ გარემოსდაცვითი განათლების საკითხებთან პირველი შეხება.

გამომდინარე იქიდან, რომ გარემოსდაცვითი განათლება მხოლოდ ახლა იწვევს ფორმალურ განათლებაში, ექსპერტები საუბრობენ არაფორმალური განათლების მხარდაჭერის მნიშვნელოვნებაზე. აუცილებელია განათლება ხელმისაწვდომი იყოს ნებისმიერი ასაკის მსურველისათვის, რისი უზრუნველყოფის შესაძლებლობაც არასამთავრობო ორგანიზაციებს ექნებათ სათანადო რესურსების არსებობის შემთხვევაში. გარდა ამისა, ექსპერტები ეხებიან მუნიციპალური განათლების დანერგვის საკითხს. კონკრეტულად, მიუთითებენ, რომ მუნიციპალიტეტი ვალდებულია გარემოსდაცვითი საკითხებზე ინფორმაცია გაავრცელოს საკუთარ თემში და უზრუნველყოს მოსახლეობის მონაწილეობა საჯარო განხილვებში.

გარემოსდაცვითი განათლების მიღების მზაობის თვალსაზრისით, ექსპერტებმა ორ საპირისპირო მხარეზე ისაუბრეს. ერთი მხრივ, რესპონდენტები თვლიან, რომ ახალგაზრდები და სკოლის მოსწავლეები შედარებით ღია არიან გარემოსდაცვითი საკითხებზე ინფორმაციის მიღების თვალსაზრისით და მეტად გამომხატავენ მზაობას ქცევისას გაითვალისწინონ გარემოსდაცვითი საკითხები. მეორე მხრივ, ზრდასრულების შემთხვევაში, სირთულეს წარმოადგენს უკვე არსებული რწმენების დამსხვრევა. განსაკუთრებით კი, მათი დარწმუნება მოიქცნენ ეკომეგობრულად მაშინ, როდესაც ეს დაკავშირებულია ფინანსებთან.

„ეკონომიკური ფონი ძალიან უშდის ხოდზე ხელს გახელოსდაცვითი საკითხების წინ წამოწევას და სამწუხაროდ ძალიან ხშირად თვითონ სახელმწიფოს მხრიდანაც ისმევა ესე საკითხი რომ აბა გახელო გინდათ თუ ეკონომიკა? და იგივე ავიღოთ ჰაეის დაბინძურების თემა, თუ გვინდა რომ ვისუნთქოთ სუფთა ჰაეი მაშინ ხა გამოდის რომ ქაახნები დავხუხოთ“ - გარემოსდაცვითი საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენელი.

გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ მოსახლეობის დამოკიდებულება

ექსპერტებმა ისაუბრეს იმ თემებზე/საკითხებზე, რომელთა შესახებ უნდა დაისვას აქცენტი, იმისათვის, რომ შესწავლილ იქნეს მოსახლეობის დამოკიდებულება გარემოსდაცვითი საკითხების მიმართ. რესპონდენტთა თანახმად, კითხვის დასმა უნდა დაიწყოს ისეთი მარტივი საკითხებიდან, თუ ზოგადად რა არის გარემო და ბიომრავალფეროვნება. ექსპერტთა მოსაზრებით, მოსახლეობას ბოლომდე არ აქვს გაცნობიერებული თუ რას გულისხმობენ გარემოსდაცვითი საკითხებში და უმეტესწილად, ყურადღებას ამახვილებენ მხოლოდ დაბინძურების საკითხებზე. რესპონდენტთა შეფასებით საზოგადოებაში შედარებით მაღალია ცნობიერება დანაგვიანების პრობლემასთან დაკავშირებით, რამდენადაც ეს საკითხი მედიის მიერ შუქდება სხვა გარემოსდაცვითი საკითხებზე ხშირად. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია შეფასება არ შემოიფარგლოს მხოლოდ დაბინძურების საკითხებით და შეეხოს სხვა მნიშვნელოვან თემებს როგორცაა ბიომრავალფეროვნება და სხვა.

მნიშვნელოვან საკითხებად, ასევე, დასახელდა ინფორმირებულობა გარემოსდაცვითი უფლებების შესახებ, რა ბმა არსებობს გარემოს დაცვასა და ჯანმრთელობას შორის, გარემოსდაცვითი მიმართულებით რა გამოწვევების შესახებ აქვთ ინფორმაცია, თავად რა მიაჩნიათ ყველზე დიდ პრობლემად გარემოსდაცვითი კუთხით.

ექსპერტთა მოსაზრებით, მოსახლეობის ცნობიერება შედარებით მაღალია ისეთ საკითხებზე, რომლებიც უშუალოდ მათ ეხებათ, მათი თემისთვის/საცხოვრებელი ადგილისათვის არის დამახასიათებელი. ამის მაგალითია რუსთავში ჰაერის დაბინძურება, ქვემო ქართლში ქაოტური ნაგავსაყრელების პრობლემა და ა.შ. რესპონდენტებმა ასევე დაასახელეს საკითხები, რომლებიც ინდივიდუალურად შესაძლოა მეტად რელევანტური იყოს რიგი რესპონდენტებისათვის, როგორცაა ტყის რესურსის მოხმარება გათბობის მიზნით, შეკითხვები იმ ბუნებრივი რესურსების შესახებ, რასაც ადამიანი ყოველდღიურ ცხოვრებაში მოიხმარს. ექსპერტთა მოსაზრებით, საუბარი ასევე შესაძლოა შეეხოს ბუნებრივი კატასტროფების და კლიმატის ცვლილების საკითხს, რესპონდენტთა მოსაზრებით, ამ ეტაპზე საზოგადოება უკვე მზად არის კლიმატის ცვლილებაზე ისაუბროს, რამდენადაც მისი შედეგები უკვე თვალსაჩინოა.

გარდა ამისა, მოსახლეობის ქცევების შეფასების თვალსაზრისით, ექსპერტთა მოსაზრებით, მნიშვნელოვანია მოსახლეობას დაეხმას კითხვები მათი ყოველდღიური ქცევების შესახებ, როგორცაა წყლის რესურსის მოხმარება, ნარჩენების განთავსება, გადაადგილების საშუალებები და სხვა. რესპონდენტთა შეფასებით, შედარებით დიდია იმ ადამიანების რიცხვი, ვინც ელექტროენერჯის დაზოგვის მიზნით სინათლეს აქრობს ოთახიდან გასვლის დროს, თუმცა ამას მეტწილად საფუძვლად უდევს ეკონომიკური საკითხი და არა გარემოსდაცვითი. ექსპერტები თვლიან, რომ საკმაოდ დაბალია მოსახლეობის წილი, რომელიც ცდილობს წყლის რესურსის მოფრთხილებას, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მრიცხველი უყენია.

ექსპერტთა შეჯამებით, იმისათვის, რომ გარემოსდაცვითი საკითხებთან მიმართებით საზოგადოებრივი ქცევა შეიცვალოს, მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვითი განათლება იქცეს პრიორიტეტად სახელმწიფო დონეზე. ეს, ერთი მხრივ, ნიშნავს საგანმანათლებლო სისტემის გრძელვადიანი ხედვის ჩამოყალიბებას, მეორე მხრივ, მნიშვნელოვანია გარემოსდაცვითი საკითხების პრიორიტეტულობა თვალსაჩინო გახდეს ყველა

სახელმწიფო სტრუქტურის ფუნქციონირების ფარგლებში, რაც უზრუნველყოფილი იქნება საკანონმდებლო დონეზე. ექსპერტები მიზანშეწონილად მიიჩნევენ, გარემოსდაცვითი საკითხების რეგულირებისათვის მეტი საკანონმდებლო შეზღუდვებისა და ჯარიმების დაწესებას.

ხაზი გაესვა რესურსების მობილიზების მნიშვნელობას, კონკრეტულად ინფორმაციის გავრცელების თვალსაზრისით, როგორც საინფორმაციო კამპანიების, ასევე ტრენინგების, შეხვედრების, საჯარო განხილვების საშუალებით. მნიშვნელოვანია, ამ პროცესში მოხდეს ფორმალური და არაფორმალური განათლების კოორდინაცია და ორივე მხარე უზრუნველყოფილი იყოს სათანადო რესურსებით.

 გარემოსდაცვითი
ინფორმაციისა და განათლების
ცენტრი

 Info@eiec.gov.ge

 www.eiec.gov.ge

 032 211 20 23